

UNIwersytet Szczeciński
Instytut Nauk Teologicznych

ks. Jan Wojczak

**URZĄD SAKRAMENTALNY
WE WSPÓŁPRACY ŚWIECKICH Z DUCHOWNYMI
W MISJI KOŚCIOŁA.
PERSPEKTYWA TEOLOGICZNO-KANONICZNA**

Rozprawa doktorska
napisana pod kierunkiem
ks. dr. hab. prof. US Kazimierza Dullaka

SZCZECIN 2023

OŚWIADCZENIE

Oświadczam, że przedkładaną rozprawę doktorską napisałem samodzielnie. Oznacza to, że przy pisaniu rozprawy pt. *Urząd sakramentalny we współpracy świeckich z duchownymi w misji Kościoła. Perspektywa teologiczno-kanoniczna*, poza niezbędnymi konsultacjami, nie korzystałem z pomocy innych osób, w szczególności nie zlecałem opracowania rozprawy lub jej części innym osobom ani nie odpisywałem rozprawy lub jej części od innych osób.

Jednocześnie przyjmuję do wiadomości, że gdyby powyższe oświadczenie okazało się nieprawdziwe, uchwała o nadaniu stopnia doktora zostanie cofnięta.

.....

podpis

OŚWIADCZENIE

Wyrażam zgodę na udostępnianie mojej rozprawy doktorskiej pt. *Urząd sakramentalny we współpracy świeckich z duchownymi w misji Kościoła. Perspektywa teologiczno-kanoniczna.*

.....
podpis

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	16
Wstęp	18
Rozdział I	
GENEZA KAPŁAŃSTWA POWSZECHNEGO I JEGO REALIZACJA	23
1. Biblijne korzenie Ludu Nowego Przymierza.....	25
1.1. Historyczno-religijne początki Izraela.....	26
1.2. Izrael jako lud Przymierza	27
1.2.1. Boża własność.....	28
1.2.2. Partner przymierza	28
1.2.3. Świętość Boga.....	29
1.3. Funkcje pośrednictwa Izraela	29
1.3.1. Królewskość.....	29
1.3.2. Prorockość.....	30
1.3.3. Kapłańskość	30
1.4. Lud Boży indywidualnym pośrednikiem i reprezentantem zbawienia.....	30
2. Geneza i natura Kościoła	31
2.1. <i>Præparatio Ecclesiae</i>	31
2.1.1. Świątynia Jerozolimska.....	31
2.1.2. Synagoga.....	32
2.1.3. Kult rabinacki.....	32
2.2. Kościół w zbawczym planie Boga.....	32
2.3. Lud Syna Bożego	33
2.3.1. Eklezjotwórcze działania Jezusa	33
2.3.2. Wspólnota uczniów	34
2.3.3. Kościół a królestwo Boże.....	35

2.4. Eklezjologia nowotestamentalna	36
2.4.1. Lud boży.....	36
2.4.2. Ciało Chrystusa	37
2.4.3. Świątynia Ducha Świętego	39
2.4.4. Wspólnota	39
3. Inkorporacja do Ludu Bożego	40
3.1. Etymologia.....	40
3.2. Początki rytu chrzcielnego.....	41
3.3. Biblijne podstawy sakramentu.....	42
3.3.1. Obrzezanie wcieleniem do Ludu Bożego Starego Przymierza	42
3.3.2. Chrzest wcieleniem do Ludu Bożego Nowego Przymierza.....	43
3.3.2.1. Chrzest Chrystusa.....	44
3.3.2.2. Chrzest w Kościele pierwotnym.....	44
3.4. Teologiczne skutki chrztu	46
3.4.1. Konieczność chrztu	47
3.4.2. Skutki chrztu	47
3.5. Prawne regulacje chrztu	49
3.5.1. Sprawowanie chrztu	49
3.5.2. Szafarz chrztu.....	50
3.5.3. Przyjmujący chrzest	50
3.5.4. Chrzestni	51
3.5.5. Stwierdzenie i zapisanie przyjętego chrztu	51
3.6. Celebracja chrztu	51
3.6.1. Obrzęd przyjęcia	52
3.6.2. Liturgia słowa Bożego	52
3.6.3. Liturgia sakramentu	52
3.6.3.1. Pobłogosławienie wody.....	52

3.6.3.2. Wyrzeczenie się zła i wyznanie wiary.....	53
3.6.3.3. Chrzest.....	53
3.6.4. Obrzędy wyjaśniające	53
3.6.4.1. Namaszczenie	53
3.6.4.2. Biała szata.....	53
3.6.4.3. Wręczenie świecy	54
3.6.4.4. Ryt <i>effetha</i>	54
3.6.5. Zakończenie obrzędu	54
4. Powołanie chrzcielne	54
4.1. Eklezjalny status wiernych	55
4.2. Etymologia terminu „świecki”	56
4.3. Powołanie wszystkich wiernych do świętości.....	57
4.3.1. <i>Leiturgia</i>	59
4.3.2. <i>Martyria</i>	60
4.3.3. <i>Diakonia</i>	60
4.4. Współpraca ludu kapłańskiego z Bogiem.....	61
5. Uprawnienia i obowiązki wszystkich wiernych	62
5.1. Obowiązek zachowania wspólnoty z Kościołem.....	64
5.2. Obowiązek troski o świętość osobistego życia oraz troski o wzrost i świętość Kościoła.....	66
5.3. Obowiązek i prawo współpracy, w głoszeniu orędzia zbawienia	68
5.4. Obowiązki i prawa w stosunku do pasterzy.....	69
5.4.1. Obowiązek posłuszeństwa	69
5.4.2. Prawo i obowiązek do troski o Kościół.....	70
5.4.3. Prawo do otrzymywania pomocy duchowych	70
5.4.4. Prawo do własnego obrządku i własnej drogi życia duchowego.....	70
5.5. Prawo do zakładania stowarzyszeń kościelnych, kierowania nimi oraz odbywania zebrań	72

5.6. Prawo do własnej inicjatywy apostołskiej	74
5.6.1. Prawo do podejmowania przedsięwzięć związanych z misją Kościoła	74
5.6.2. Prawo do nadawania inicjatywom własnym miana „katolickie”	74
5.7. Prawo do wychowania chrześcijańskiego	75
5.8. Prawo do wolności w badaniach naukowych	75
5.8.1. Prawo do wolności w uprawianiu nauk kościelnych	75
5.8.2. Obowiązek posłuszeństwa względem Magisterium Kościoła	76
5.9. Prawo do wolnego wyboru stanu życia	76
5.10. Prawo do dobrego imienia i ochrony własnej prywatności	77
5.10.1. Prawo do ochrony dobrej opinii	78
5.10.2. Prawo do poszanowania intymności	78
5.11. Prawo do należytego wymiaru sprawiedliwości	78
5.11.1. Prawo do działania w sądzie	79
5.11.2. Prawo do obrony prawnej	80
5.11.3. Prawo do sprawiedliwego wyroku	80
5.11.4. Prawo do sprawiedliwej kary	80
5.12. Obowiązek zaradzania potrzebom Kościoła	81
5.13. Obowiązek popierania sprawiedliwości społecznej oraz materialnego wspierania ubogich	82
5.14. Obowiązek poszanowania dobra wspólnego	82
6. Uprawnienia i obowiązki wiernych świeckich	83
6.1. Obowiązek i prawo do apostołstwa	84
6.2. Obowiązek budowania Ludu Bożego przez rodzinę	86
6.2.1. Obowiązki małżonków chrześcijańskich	86
6.2.2. Obowiązki rodziców chrześcijańskich	87
6.3. Prawo do wolności w sprawach porządku doczesnego	88
6.4. Prawo do pełnienia urzędów i funkcji kościelnych	89

6.5. Obowiązek i prawo poznania nauki Bożej	90
6.6. Prawo do posług liturgicznych	91
6.7. Obowiązek formacji duchowej	92
6.8. Prawo do godziwego wynagrodzenia	94
Rozdział II	
DUCHOWNI – POCHODZENIE, TOŻSAMOŚĆ, POWOŁANIE	96
1. Kapłaństwo Starego Przymierza	97
1.1. Terminologia.....	98
1.2. Genealogia urzędu kapłańskiego	98
1.2.1. Korzenie Aaronowe	99
1.2.2. Wymagania względem kapłanów	100
1.2.3. Zasady wprowadzenia na urząd	101
1.3. Funkcje kapłańskie	102
1.3.1. Człowiek Świątyni	102
1.3.2. Sługa ołtarzy.....	103
1.3.3. Nauczyciel ludu i prorok	103
1.3.4. Sędzia i stróż czystości.....	104
1.3.5. Człowiek błogosławieństwa.....	104
1.3.6. Pośrednik między Bogiem a ludźmi	105
1.4. Hierarchia.....	105
1.4.1. Lewici.....	105
1.4.2. Kapłani	106
1.4.3. Najwyższy Kapłan	106
2. <i>Novum</i> przyniesione przez Chrystusa	107
2.1. Konfrontacja oczekiwań z rzeczywistością	107
2.1.1. Jezus a Melchizedek.....	107
2.1.2. Jezus a oczekiwania mesjańskie.....	108

2.1.3. Jezus a kapłaństwo aaronickie	109
2.1.4. Jezus a kapłaństwo apostołskie	109
2.2. Kapłaństwo w pismach Nowego Testamentu	111
2.2.1. Listy Pawłowe	111
2.2.1.1. Teologia krzyża	111
2.2.1.2. Interpretacja zadośćuczynnej ofiary Chrystusa	112
2.2.1.3. Starotestamentowe prawo a odkupieńcze dzieło Chrystusa	113
2.2.1.4. Współistnienie z Chrystusem	113
2.2.2. Dwudzieli Łukaszowe	114
2.2.3. Pisma Janowe	114
2.2.4. List do Hebrajczyków	115
2.2.4.1. Chrystocentryczność	115
2.2.4.2. Wyjątkowa ofiara Chrystusa	117
2.2.5. Pozostałe pisma	117
2.3. Jezus a Eucharystia	118
2.3.1. Eucharystia jako pamiątka	118
2.3.2. Eucharystia jako ofiara	119
2.3.3. Eucharystia jako uczta	119
2.3.4. Eucharystia jako sakrament	120
3. Teologia i skutki sakramentu święceń	121
3.1. Rys historyczny	121
3.2. <i>Repræsentatio Christi</i>	123
3.2.1. <i>In persona Christi</i>	125
3.2.2. <i>Alter Christus</i>	127
3.3. Wymiary kapłaństwa	128
3.3.1. Wymiar eklezjalny	128
3.3.2. Wymiar trynitarny	129

3.4. Skutki kapłaństwa	130
3.4.1. Niezarty charakter	130
3.4.2. Łaska sakramentalna	131
4. Sakrament święceń w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983.....	132
4.1. Kanony wstępne.....	133
4.1.1. Sakrament święceń.....	133
4.1.2. Obrzędy święceń	134
4.1.3. Czas święceń	135
4.1.4. Miejsce udzielania.....	135
4.2. Szafarz święceń.....	135
4.2.1. Szafarz święceń biskupich	136
4.2.2. Współszafarze święceń biskupich.....	137
4.2.3. Biskup własny święceń diakonatu i prezbiteratu	137
4.2.4. Tytuły uzyskania biskupa własnego.....	137
4.2.5. Zakaz udzielania święceń poza własnym terytorium.....	138
4.2.6. Dymisorie	138
4.3. Przyjmujący święcenia	138
4.3.1. Wymogi.....	139
4.3.1.1. Zakaz przymusu.....	139
4.3.1.2. Przygotowanie w seminarium duchownym.....	140
4.3.1.3. Pouczenie o obowiązkach.....	141
4.3.1.4. Kanoniczna zdatność	141
4.3.1.5. Zakaz przyjęcia święceń.....	142
4.3.1.6. Wiek	143
4.3.1.7. Wiedza	143
4.3.2. Warunki wstępne.....	144
4.3.2.1. Przyjęcie bierzmowania.....	144

4.3.2.2. Obrzęd przyjęcia kandydatów	144
4.3.2.3. Przyjmowanie posług	145
4.3.2.4. Oświadczenie woli.....	145
4.3.2.5. Celibat.....	145
4.3.2.6. Rekolekcje przed święczeniami	146
4.3.3. Nieprawidłowości i przeszkody	146
4.3.3.1. Nieprawidłowości.....	147
4.3.3.1.1. Do przyjęcia święceń	147
4.3.3.1.2. Do wykonywania święceń	148
4.3.3.2. Przeszkody.....	148
4.3.3.2.1. Do przyjęcia święceń	149
4.3.3.2.2. Do wykonywania święceń	149
4.3.3.3. Nieznajomość oraz wielokrotność nieprawidłowości i przeszkody	150
4.3.3.4. Dyspensy	150
4.3.3.4.1. Zastrzeżone Stolicy Apostolskiej.....	150
4.3.3.4.2. Władza ordynariusza.....	151
4.3.3.4.3. Prośba o dyspensę	151
4.3.4. Dokumenty i badanie	151
5. Celebracja sakramentu święceń	152
5.1. Ryty wprowadzające.....	153
5.2. Obrzędy sakramentalne.....	153
5.2.1. Litania do świętych	153
5.2.2. Nałożenie rąk	154
5.2.3. Modlitwa konsekracyjna	155
5.3. Obrzędy wyjaśniające	155
5.3.1. Nałożenie szat liturgicznych	155
5.3.2. Namaszczenie krzyżmem św.	156

5.3.3. Przekazanie paramentów	156
5.3.4. Pocałunek pokoju	157
6. Realizacja władzy święceń	157
6.1. Urząd nauczycielski	158
6.2. Urząd kapłański	159
6.3. Urząd pasterski	160
7. Uprawnienia i obowiązki duchownych.....	161
7.1. Obowiązek okazywania szacunku i posłuszeństwa	161
7.2. Prawo do otrzymania urzędów kościelnych	163
7.3. Obowiązek współpracy między sobą.....	164
7.4. Obowiązek popierania misji świeckich	165
7.5. Obowiązek dążenia do świętości	166
7.6. Obowiązek celibatu.....	168
7.7. Prawo do zrzeszania się	170
7.8. Obowiązek wspólnego życia	171
7.9. Obowiązek formacji stałej	171
7.10. Prawo do wynagrodzenia i opieki społecznej	173
7.11. Obowiązek prowadzenia prostego życia	175
7.12. Obowiązek rezydencji i prawo do urlopu	177
7.13. Obowiązek noszenia stroju duchownego	178
7.14. Obowiązek powstrzymania się od tego co nie przystoi ich stanowi.....	180
7.14.1. Zakaz przyjmowania urzędów publicznych	180
7.14.2. Zakaz zarządzania dobrami świeckimi / kan. 285 § 4/.....	180
7.14.3. Zakaz przynależności do partii politycznych	181
7.14.4. Zakaz uprawiania handlu.....	182
7.14.5. Zakaz zaciągania się do wojska.....	182
7.14.6. Nakaz zwalniania się od obowiązków cywilnych	183

7.15. Obowiązek popierania pokoju i zgody między ludźmi.....	183
--	-----

Rozdział III

URZĄD SAKRAMENTALNY JAKO GWARANCJA WŁAŚCIWEJ

WSPÓŁPRACY ŚWIECKICH Z DUCHOWNYMI W MISJI KOŚCIOŁA.	185
--	-----

1. Teologia urzędu kościelnego	186
--------------------------------------	-----

1.1. Rys historyczny urzędu kościelnego.....	187
--	-----

1.1.1. Nowotestamentalne pojęcie urzędu.....	187
--	-----

1.1.2. Poapostolska starożytność.....	189
---------------------------------------	-----

1.1.2.1. <i>List Klemensa</i>	189
-------------------------------------	-----

1.1.2.2. <i>Listy Ignacego z Antiochii</i>	190
--	-----

1.1.2.3. <i>Tradycja apostołska</i>	190
---	-----

1.1.3. Łacińskie średniowiecze	193
--------------------------------------	-----

1.1.3.1. <i>Corpus Christi mysticum et verum</i>	193
--	-----

1.1.3.2. <i>Decretum Gratiani</i>	194
---	-----

1.1.3.3. Św. Tomasz z Akwinu.....	195
-----------------------------------	-----

1.1.4. Czasy nowożytne	195
------------------------------	-----

1.1.4.1. Sobór Trydencki	195
--------------------------------	-----

1.1.4.2. <i>Codex Iuris Canonici 1917</i>	197
---	-----

1.1.4.3. <i>Ad aetholici sacerdoti</i>	199
--	-----

1.1.4.4. <i>Mediator Dei</i>	200
------------------------------------	-----

1.1.5. Urząd współcześnie.....	201
--------------------------------	-----

1.1.5.1. Soborowe pojęcie urzędu kościelnego	201
--	-----

1.1.5.2. Źródło władzy w Kościele.....	204
--	-----

1.1.5.3. Cele posługi.....	207
----------------------------	-----

1.1.5.4. Charakter i zasady sprawowania władzy.....	208
---	-----

2. Władza i urząd ujęty kanonami KPK 83	210
---	-----

2.1. Władza rządzenia	210
-----------------------------	-----

2.1.1. Kodeksowe pojęcie władzy	211
---------------------------------------	-----

2.1.2. Podział władzy rządzenia	212
2.1.3. Delegowanie władzy rządzenia	213
2.2. Kanoniczne ujęcie urzędu	214
2.2.1. Definicja urzędu	215
2.2.2. Powierzenie urzędu	216
2.2.3. Utrata urzędu kościelnego	217
2.3. Urząd w hierarchicznym ustroju Kościoła	219
2.3.1. Najwyższa władza Kościoła	219
2.3.1.1. Biskup Rzymski i Kolegium Biskupów	219
2.3.1.2. Organy wspomagające	221
2.3.1.2.1. Synod biskupów	222
2.3.1.2.2. Kardynałowie	223
2.3.1.2.3. Kuria Rzymska	223
2.3.1.2.4. Legaci papiescy	226
2.3.2. Urząd biskupa	227
2.3.2.1. Diecezja a władza biskupia	228
2.3.2.2. Obowiązki biskupa diecezjalnego względem diecezji	229
2.3.2.2.1. Głoszenie Ewangelii	230
2.3.2.2.2. Sprawowanie władzy	230
2.3.2.2.3. Obowiązek uświęcania siebie i diecezjan	231
2.3.2.2.4. Troska o diecezjan	232
2.3.2.2.5. Relacja do kapłanów	233
2.3.2.2.6. Piecza nad apostołatem	234
2.3.2.3. Współpracownicy biskupa diecezjalnego	235
2.3.2.3.1. Biskupi koadiutorzy i pomocniczy	235
2.3.2.3.2. Kuria diecezjalna	236
2.3.2.3.2.1. Wikariusze generalni i biskupi	236

2.3.2.3.2.2. Kanclerz i notariusze	237
2.3.2.3.2.3. Ekonom i rada ekonomiczna.....	238
2.3.2.3.3. Rada kapłańska i kolegium konsultorów	239
2.3.2.3.4. Kapituły kanoników	241
2.3.2.3.5. Rada duszpasterska	241
2.3.2.3.6. Synod diecezjalny	242
2.3.2.4. Realizacja urzędu biskupa diecezjalnego w odniesieniu do świeckich.....	243
2.3.3. Urząd proboszcza	245
2.3.3.1. Parafia a władza proboszcza.....	246
2.3.3.1.1. Pojęcie parafii	246
2.3.3.1.2. Obsadzenie parafii	248
2.3.3.2. Utrata urzędu	248
2.3.3.3. Zadania proboszcza	249
2.3.3.3.1. Posługa prorocka.....	249
2.3.3.3.2. Posługa uświęcania	251
2.3.3.3.3. Posługa pasterska.....	252
2.3.3.4. Współpracownicy proboszcza	254
2.3.3.4.1. Wikariusze	254
2.3.3.4.2. Rada duszpasterska	257
2.3.3.4.3. Rada ekonomiczna.....	258
2.3.3.5. Realizacja urzędu proboszcza w odniesieniu do świeckich	258
3. Urząd kościelny gwarancją legalnej współpracy świeckich z duchownymi	261
3.1. Aktualne problemy i nadużycia	262
3.1.1. Laicyzacja duchownych	262
3.1.2. Klerykalizacja świeckich	264
3.1.3. Urząd a charyzmat.....	268
3.1.4. Demokratyzacja Kościoła	270

3.1.5. Święcenie kobiet	273
3.2.Recepcja wniosków w odniesieniu do współpracy duchownych i świeckich...	276
Zakończenie	279
Streszczenie rozprawy doktorskiej w języku polskim	281
Summary of Doctoral Thesis	283
Bibliografia	285

WYKAZ SKRÓTÓW

A. DOKUMENTY SOBORU WATYKAŃSKIEGO II

- DA – Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*
- DB – Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*
- DFK – Dekret o formacji kapłańskiej *Optatam totius*
- DK – Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis*
- DM – Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes*
- DRN – Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich *Nostra aetate*
- DWCH – Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*
- KDK – Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*
- KK – Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*
- KL – Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*
- KO – Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei Verbum*

B. DOKUMENTY PAPIESKIE

- CL – Adhortacja apostolska Jana Pawła II o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie *Christifideles laici*
- EE – Encyklika Jana Pawła II o Eucharystii w życiu Kościoła *Ecclesia de Eucharystia*
- FC – Adhortacja apostolska Jana Pawła II o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym *Familiaris consortio*
- MND – List apostolski Jana Pawła II na Rok Eucharystii *Mane nobiscum Domine*
- OS – List apostolski Jana Pawła II o udzielaniu święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom *Ordinatio sacerdotalis*

- PDV – Adhortacja apostolska Jana Pawła II o formacji kapłanów we współczesnym świecie *Pastore dabo vobis*
- PGs – Adhortacja apostolska Jana Pawła II o biskupie służącej Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata *Pastores gregis*
- VC – Adhortacja apostolska Jana Pawła II o życiu konsekrowanym i jego misji w kościele i w świecie *Vita consecrata*

C. POZOSTAŁE

- BF – Breviarium Fidei
- KKK – Katechizm Kościoła Katolickiego
- KPK 17 – Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku
- KPK 83 – Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku
- OWLG – Ogólne wprowadzenie do Liturgii Godzin
- OWMR – Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego
- PG – Patrologia Græca
- PL – Patrologia Latina

Pozostałe skróty stosowane w niniejszej pracy są używane zgodnie ze spisem zawartym w Encyklopedii Katolickiej.

Skróty ksiąg biblijnych używane są zgodnie z przyjętymi przez *Pismo święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia tysiąclecia (wyd. V)*, K. Dynarski, M. Przybył (red.), Poznań 2012.

Wstęp

Święty Kościół katolicki, jako wspólnota wiary, stale posyłany jest przez Jezusa z Nazaretu do ludzi wszystkich czasów i zakątków ziemi, z misją głoszenia Dobrej Nowiny o królestwie Bożym. Wspólnota uczniów Chrystusa podzieliła Jego misję i została namaszczona na herolda obwieszczającego miłość Boga oraz ukazującego sens i powołanie każdego człowieka. Ścisłe zjednoczenie samego Zbawiciela ze swoim Kościołem, nie doznało uszczerbku, gdy wypełniając swoje powołanie oddał życie za ludzkość, gdyż mocą powstania z martwych i Bożego życia, owo ich zjednoczenie, zostało jeszcze bardziej przypieczętowane i zespolone. Posłani uczniowie Jezusa, stawszy się świadkami wielkanocnych wydarzeń, nigdy nie pozostali sami, a obecność Zmartwychwstałego towarzyszy im po dziś dzień.

Wspólnota wiary pielgrzymując przez historię świata, który ciągle się zmienia musi troszczyć się, aby otrzymany testament wiary, nigdy nie uległ zatarciu powodującemu jego nieczytelność. Na straży tego boskiego depozytu, jakim jest Ewangelia, Chrystus postawił wybranych Apostołów i zgromadzonych wokół nich uczniów, którzy świadcząc o zbawczych wydarzeniach mieli je czynić stale aktualnymi. Obdarowanie pierwszej wspólnoty wierzących mocą Ducha z wysoka i nadanie jej hierarchicznej struktury miało gwarantować uszanowanie społecznych uwarunkowań wierzących kroczących za Jezusem, a przez to skuteczność podjętej misji. Od zarania gminy chrześcijańskie gromadziły się wokół namaszczonych pasterzy, którzy będąc widzialnym znakiem obecności Zbawiciela, zostali również wyposażeni w prerogatywy uobecniania Jego Osoby i działania w Jego imieniu. Nie miało to umniejszyć roli pozostałych członków rodzących się wspólnot, lecz przez służebną rolę hierarchicznych przywódców, zatroszczyć się o prawidłowe ich funkcjonowanie. Powstające z woli Bożej

struktury Kościoła, zawsze pozostawały w relacji służebnej wobec misji uczniów Chrystusa, a powstające urzędy stały się bezpiecznym fundamentem budowania różnorodnego charyzmatycznie Ludu Bożego Nowego Przymierza.

Po dziś dzień Kościół nie utracił nic ze swojej pierwotnej misji, ani żywotności wpływającej z boskiego życia Jego Założyciela. Ten sam Duch ożywia kolejne pokolenia wierzących i tę samą hierarchiczną kompozycję pośród zmiennych losów świata nadciągającego z kolejnymi wyzwaniami wobec niezmiennej Ewangelii. Czasy współczesne, jak nigdy dotąd, wystawiły na próbę właściwą współpracę kościelnych hierarchów z pozostałymi wiernymi. Swoisty kryzys nie jest jedynie efektem odrzucającego wszelkie autorytety postmodernizmu pukającego, również do drzwi Kościoła, lecz licznych kryzysów demograficznych i kulturowych, nie wyłączając tych na tle migracyjnym, niezwykle żywych nurtów liberalnych propagujących zakrzywiony obraz feminizmu, coraz śmielszych prób demokratyzacji instytucji kościelnej w obliczu obwieszczanych przez media skandali z udziałem pasterzy, zeświecczenia duchownych, będącego skutkiem zagubienia właściwej im tożsamości, a tym samym próby zajęcia ich miejsca przez świeckich oraz wielu mniej sprecyzowanych faktorów i czynników obecnych w dwudziestopierwszowiecznym świecie.

Wspólnota Kościoła, stale podlega rozwojowi, co wiąże się z ciągłymi przemianami na podłożach społecznym, strukturalnym czy jurydycznym. Owa transformacja, będąca naturalnym procesem jego dojrzewania, ma pomóc owocniej głosić Ewangelię ludziom wierzącym, jak i wszystkim spoza tego grona oraz być czytelniejszym znakiem zbawienia dla całego świata. Dokonujące się przemiany nie są spontaniczne, lecz przeprowadzane są w oparciu o istniejącą strukturę hierarchiczną będącą wyrazem mądrej woli Bożej. Wybrani Apostołowie przekazali otrzymaną od Chrystusa władzę poprzez sukcesję zawartą w sakramencie święceń swoim następcom. Gwarantuje to wszystkim wyświęconym udział w tej świętej władzy, przez którą Chrystus wciąż prowadzi swoją owczarnię. Otrzymawszy urząd świętego posługiwania w momencie konsekracji sakramentalnej, zostali oni uzdolnieni do uświęcania, nauczania i rządzenia Ludem Bożym. Sprawowana władza święceń ma pomagać organizować pielgrzymującą wspólnotę wiary i być wyrazem służebnego posłannictwa jakie ukazał Najwyższy Pasterz.

Wypełniając zadania w imieniu Zbawiciela, realizują władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą, która przynależy im w odpowiednim, do pozycji w hierarchii, stopniu. Wierni, nie mający udziału w sakramencie święceń i nie będący w pierwszej

kolejności depozytariuszami władzy, mogą i powinni być włączeni do dzielenia odpowiedzialności za cały Kościół, poprzez stosowny i uregulowany udział w tej Chrystusowej władzy. Taka sposobność jest wynikiem równej godności wszystkich wierzących, zagwarantowanej przez dokonujące się w sakramencie inicjacji wtajemniczenie chrześcijańskie. Właściwą współpracę kleru i pozostałych wiernych, do których jest posłany, zaburzają dotykające Kościół kryzysy, z którymi idzie mu się aktualnie mierzyć. Należyta kooperacja świeckich z duchownymi ma zapewniać oparcie jej na właściwie rozumianej strukturze hierarchicznej Kościoła i właściwie rozumianymi urzędami realizującymi świętą władzę oraz określenie przez prawodawcę praw i obowiązków wiernych obu stanów. Obecnie istniejące wypowiedzi Magisterium Kościoła oraz powszechne prawodawstwo dają ku temu możliwość, a ich prześledzenie z powodzeniem ukazuje jedność realizowanej misji w wielości i różnorodności, urzędów, posług oraz pełnionych funkcji.

W niniejszej pracy autor skonfrontuje powołanie wiernych świeckich i duchownych w obliczu ich współpracy opartej na realizacji władzy w Kościele. Odpowie na pytania: Na jakiej podstawie, w różnych modelach życia i posługiwania, świeccy i duchowni powinni współpracować wypełniając powołanie Kościoła? Co może zagwarantować im właściwą kooperację? Na ile jedni i drudzy mają dostęp do władzy kościelnej i związanych z nią urzędów? I jak rozumieć samą władzę w Kościele?

W sposób klarowny prezentuje to temat pracy, przywołując stanowisko teologiczno – kanoniczne, w którym aspekt teologiczny staje się podwaliną i przyczyną stanowienia konkretnych norm prawnych zawartych w posoborowym Kodeksie Prawa Kanonicznego. Motywem podjęcia tematyki współpracy wszystkich wiernych w misji Kościoła jest brak zwięzłego opracowania tego problemu w konkretnym i holistycznym ujęciu. Istniejąca literatura porusza temat jedynie wyrywkowo i częściowo, ukazując jedynie wybrane aspekty z tego szerokiego spectrum współpracy świeckich i duchownych. Pomimo teologii Ludu Bożego wypracowanej przez Sobór Watykański II brakuje skonfrontowania obowiązków i praw wiernych w perspektywie władzy i różnych form jej realizacji. Nadto w obliczu współczesnej szerokiej definicji władzy kościelnej, skutkującej żywą dyskusją nad stosunkiem władzy wypływającej z przyjętych święceń do władzy otrzymanej drogą aktu jurysdykcyjnego oraz odniesienie ich do wiernych niewyświęconych, autor porządkuje i systematyzuje powyższe zagadnienia i przywołuje sposoby realizacji świętej władzy zaproponowane przez obecne prawodawstwo kościelne.

Pierwszym rozdziałem swojej pracy autor wprowadzi czytelnika w temat genezy i natury Kościoła. Sięgając do biblijnych źródeł zarysuje podstawy eklezjogenezy i przedstawi formę inkorporacji do Ludu Bożego. Następnie scharakteryzuje powołanie wynikające z przyjęcia sakramentu inicjacji, jakim jest chrzest święty, i ukaże konkretne uprawnienia i obowiązki zawarte w powszechnym prawodawstwie obejmujące wszystkich wiernych, uczestniczących w kapłaństwie powszechnym. W tej części pracy autor, również wyszczególni te uprawnienia i zobowiązania, które wiążą wiernych świeckich.

W drugim rozdziale rozprawy czytelnik zostanie zaznajomiony z tematyką kapłaństwa służebnego. Wychodząc od starotestamentowych korzeni kapłaństwa judaistycznego, autor odnotuje novum przyniesione przez Chrystusa, który ustanawiając nowe przymierze włączył apostołów i ich następców w swoje jedyne kapłaństwo. W dalszej części, aby odkryć tożsamość i powołanie kapłanów nowego porządku, autor przywoła teologię sakramentu święceń, skutki z niej wypływające oraz celebrację tego aktu. Następnie zostanie opisana rzeczywistość świętej władzy wypływająca z przyjętych święceń oraz forma realizacji powołania wyświęconych szafarzy ujęta normami prawa kanonicznego.

Ostatni rozdział zaprezentuje jak pełnione różnorodne urzędy, posługi i funkcje, będące realizacją władzy kościelnej, są gwarantem właściwej współpracy wiernych obu stanów. Zostanie to przybliżone przez rys historyczny kreślący etapy rozwoju rozumienia urzędu kościelnego, prezentację aktualnej teologii oraz odzwierciedlenie jej w normach kodeksowych. W wieńczących pracę rozdziałach autor przywoła aktualne przejawy kryzysu urzędu kościelnego oraz zaproponuje recepcję wniosków wypływających z przeprowadzonego dochodzenia.

W niniejszej pracy jako źródła zostaną wykorzystane dokumenty Magisterium Kościoła w przeważającej części będące owocem współczesnej myśli teologicznej. Będą to dokumenty odwołujące się do natury i struktury Kościoła, kapłaństwa wspólnego i urzędowego. Obok nich autor oprze się na współczesnym prawodawstwie kościelnym. Opracowując temat wspomocze się, także literaturą podręcznikową z zakresu eklezjologii oraz prawa kanonicznego wraz z licznymi specjalistycznymi komentarzami autorów polskich i zagranicznych. Ponadto opracowanie zostanie ubogacone literaturą poszczególnych teologów i kanonistów omawiających kwestie powiązane z tematem współpracy świeckich z duchownymi w kontekście sprawowania władzy.

Opracowując temat pracy autor posłuży się metodą analityczno-syntetyczną. Wpierw analizie zostaną poddane źródła biblijne i teologiczne oraz wynikające z nich ustanowione przepisy normujące funkcjonowanie wspólnoty Kościoła, zaś następnie poprzez syntezę przedstawione zostaną wnioski wypływające z przeprowadzonego badania hierarchicznej struktury Kościoła pełniącej rolę służebną wobec posłannictwa wszystkich wiernych.

Rozdział I

GENEZA KAPŁAŃSTWA POWSZECHNEGO I JEGO REALIZACJA

„Z tajemnicy Kościoła wypływa wezwanie, skierowane do wszystkich członków Mistycznego Ciała Chrystusa, aby aktywnie włączyli się w misję i budowę Ludu Bożego jako organiczna wspólnota, sprawując różne posługi zgodnie z otrzymanymi charyzmatami. Echo tego wezwania rozbrzmiewa nieustannie w dokumentach Magisterium Kościoła, zwłaszcza od Soboru Watykańskiego II”¹. Powyższe słowa będące wprowadzeniem do watykańskiej instrukcji poruszającej kwestię współpracy świeckich z kapłanami, świetnie się nadają, aby być wprowadzeniem do rozdziału otwierającego pracę podejmującą powyższe zagadnienie. Instrukcja dedykowana Kościołowi ćwierć wieku temu jako pomoc w recepcji myśli Soboru Watykańskiego II w obliczu licznych wątpliwości i nadużyć, dziś ponownie wymaga wobec narastających problemów i dylematów Kościoła z pola współpracy świeckich z duchownymi w realizacji ich wspólnej misji.

Powstały na kanwie eklezjologii soborowej – ukazującej Kościół jako sakrament² zbawienia³, a więc narzędzie i znak obecności i działania niewidzialnego Boga przez widzialne struktury – Kodeks Prawa Kanonicznego precyzuje: „Ten Kościół,

¹ *Międzykasterialna instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich z ministerialnej posłudze kapłanów „Ecclesiae de mysterio”* (dalej EM), L'Osservatore Romano 12 (208) 1998, s. 30; LG 33; AA 24.

² Termin łaciński *sacramentum* nie ma pochodzenia religijnego, a został zaczerpnięty z kultury i użytku klasycznego. Określał on gest, dzięki któremu jakaś czynność, stan życia, miejsce lub wydarzenie stawały się święte, a nie tylko religijne – przy oficjalnej interwencji władzy publicznej. W szczególności oznaczał przysięgę wojskową, przez którą żołnierze zobowiązywali się do chowania wierności i posłuszeństwa. Należeli odąd do tego, kto ich zwerbował do wojska. Wśród chrześcijan używany był jako odpowiednik greckiego *mysterion* i stał się fundamentem do wykształcenia, w opozycji do misterii pogańskich, chrześcijańskich sakramentów.; zob. B. Testa, *Sakramenty Kościoła*, Poznań 1998, s. 23-25.

³ LG 48.

ukonstytuowany i uporządkowany na tym świecie jako społeczność, trwa w Kościele katolickim, kierowanym przez następcę Piotra i biskupów we wspólnocie z nim [...], którzy w jego widzialnym organizmie łączą się z Chrystusem więzami wyznawania wiary, sakramentów i zwierzchnictwa kościelnego”⁴.

Mimo, że Kościół bardzo wcześnie podjął refleksję nad swoją tożsamością, próbując zaradzić wielu herezjom, to jednak rozwój eklezjologii trwał znacznie dłużej niż proces formułowania innych prawd dogmatycznych⁵. Różne epoki próbując określić rzeczywistość Kościoła, akcentowały cechy odpowiadające potrzebom konkretnego czasu. Pomimo tego brakowało w refleksji teologicznej zadowalającego ujęcia istoty Kościoła. Przed soborem nauki biblijne i patrystyczne wniosły nowe elementy do eklezjologii, ukazując perspektywę Kościoła pomijane dotąd w namyśle nad nim. Dzięki teologii *Vaticanum II*, eklezjologia soborowa, czerpiąca obficie z kart biblijnych, eklezjologia soborowa odeszła od schematu hierarchologicznego⁶ Kościoła, na rzecz ukazania go jako misterium Ludu Bożego, którego misją jest pielgrzymka przez świat ku eschatologicznej pełni zbawienia. Y. Congar, mówiąc o eklezjologii soborowej przedstawia trzy intencje pasterzy Kościoła zarysowane w dokumentach soborowych. Przede wszystkim zauważa chęć ukazania Kościoła jako podmiotu ciągle kształtującego się w ludzkiej historii, a następnie jako obejmującego horyzontalnie całą ludzkość. W końcu odnotowuje pragnienie ukazania tego, co jest wspólne wszystkim członkom Kościoła, pierwotne wobec wszelkiego zróżnicowania, urzędu czy stanu, a związane z godnością chrześcijańskiej egzystencji⁷. Potwierdzają to przywołane, przez sobór, słowa św. Piotra: „[...] wszyscy wierni dostępują poświęcenia na królewskie kapłaństwo i święty naród⁸, by przez wszelkie uczynki składać duchowe ofiary i po całej ziemi dawać świadectwo Chrystusowi”⁹. Myśl Kościoła umocniła to przekonanie, że Jezus jako Najwyższy i Wieczny Kapłan pragnął, aby Jego jedyne kapłaństwo stało się udziałem Jego Kościoła¹⁰.

⁴ Kan. 204 §5; kan. 205, KPK 83.

⁵ Zob. H. de Lubac, *Medytacje o Kościele*, Kraków 2017, s. 20.

⁶ Zob. H. Bogacki, *Misterium Kościoła pielgrzymującego*, w: H. Bogacki (red.) *Kościół w świetle Soboru*, Poznań 1968, s. 54.

⁷ Zob. Y. Congar, *Kościół jaki kocham*, Kijów 1997, s. 9; Zob. J. Wojtczak, *Kapłaństwo wspólne w uświęcającej misji Kościoła. Przesłanki teologiczno-kanoniczne* (Praca magisterska), Szczecin 2018, s. 21.

⁸ Zob. 1 P 2, 4-10.

⁹ AA, 3.

¹⁰ Zob. EM, s. 32.

1. Biblijne korzenie Ludu Nowego Przymierza

Aby zrozumieć należycie naturę Kościoła, koniecznym jest ukazanie historii tworzenia tego Bożego ludu, od czasów długo wyprzedzających przyjście Chrystusa. Początki dziejów zbawienia sięgają czasów Izraela, ludu wybranego Starego Przymierza, i ukazują, że Bóg wybrał sakramentalną drogę zbawienia człowieka. Bóg zechciał ukazać się człowiekowi w konkretnych znakach, prowadząc drogą świętych struktur i rytów dostosowanych do jego stworzonej i materialnej natury. Zwieńczenie Bożego objawienia posłannictwem i misją Jezusa Chrystusa, pomogło późniejszym wspólnotom chrześcijańskim odkryć, iż „[...] społeczność Chrystusowa jest spadkobiercą i kontynuatorem starotestamentalnego Ludu Bożego”¹¹. W Bożym zamyśle w Narodzie Wybranym zostały zdeponowane liczne zapowiedzi mesjańskie i figury przyszłego Mesjasza, mającego dopełnić wyzwolenia Hebrajczyków. Zaangażowanie Boga na rzecz prowadzenia Izraelitów oznaczało liczne interwencje w konkretnym miejscu i czasie, tym samym prowadząc historię świata ku pełni czasów, a więc ku erze mesjańskiej. „Ta wywodząca się od Boga orientacja dziejów Izraela na czasy mesjańskie, zmierzała przede wszystkim do uroczystego ich zapowiedzenia na długo przed ich nadejściem, tak by w momencie ich nadejścia mogły być rozpoznane i uznane jako działanie Boże”¹². Plan początkowo ograniczony do narodu izraelskiego ostatecznie przyjął wymiar powszechny obejmując w późniejszej wspólnotcie Kościoła ludzi „z każdego narodu i wszystkich pokoleń, ludów i języków”¹³.

G. Lohfink rozwijając myśl Soboru Watykańskiego II słusznie zauważa, iż z początkiem ustanowienia starego Ludu Wybranego, rozpoczyna się wielkie misterium znajdujące wypełnienie w nowym Ludzie Wybranym, wspólnotcie nowego, mającego nadejść przymierza. Kościół zaistniał jako idea w zamyśle Boga w momencie grzechu pierwszych rodziców, ukazując się jako przestrzeń soteryjna – zbawienna – umożliwiająca powrót człowieka do Boga¹⁴. Bóg wyszedł natychmiast ze swoją zbawczą propozycją, gdy tylko człowiek rajski zerwał wspólnotę miłości z Bogiem. Jednak

¹¹ H. Seweryniak, *Święty Kościół Powszedni*, Warszawa 1996, s. 51.

¹² Zob. S. Nagy, *Chrystus w Kościele*, Wrocław 1982, s. 20.

¹³ Ap 7, 9.

¹⁴ Zob. A. Napiórkowski, *Bosko-ludzka wspólnota. Podstawy katolickiej eklezjologii integralnej*, Kraków 2009, s. 55.

to dopiero Chrystus radykalnie odnowił przymierze Boga z ludźmi na nowo zwołując¹⁵ Lud Wybrany¹⁶.

1.1. Historyczno-religijne początki Izraela

Wybranie Boga jest jedynym źródłem historii i religijności Izraela. Obietnica uniwersalnego przymierza konkretyzuje się już w wybraniu i powołaniu Abrahama¹⁷, który staje się prototypem Izraela i jednocześnie wszystkich narodów¹⁸. Po opuszczeniu swojej ojczyzny i udaniu się do ziemi Kanaan Abraham została zaproszony do pierwszego Przymierza z Bogiem (ok. 1800-1750 r. przed Chr.), czego konfirmacją pozostał ryt obrzezania potomków płci męskiej¹⁹. To z abrahamowego potomka – Jakuba, któremu Bóg zmienił imię na Izrael – pochodzi wszystkie dwanaście pokoleń narodu Izraela.

Chronologia świętych ksiąg prowadzi przez przybycie Jakuba-Izraela do Egiptu (ok. 1650 r. przed Chr.), gdzie jego potomkowie przebywali ok. 400 lat, by pod wodzą Mojżesza dokonać exodusu – wyjścia z egipskiej niewoli za pośrednictwem Bożych interwencji. Przypieczętowując zebranie narodu pod Synajem, Bóg obdarzył Izraelitów przymierzem i Dekalogiem, aby mogli zachować odzyskaną wolność. Dalej historia prowadziła ich 40 lat przez pustynię do Ziemi Obiecanej – Kanaan – do której wkroczyli pod wodzą Jozuego (ok. 1200 r. przed Chr.)²⁰.

Dalsza historia Izraela to czas sędziów (ok. 1200-1025 r. przed Chr.); okres rządów pierwszych królów: Saula (1040-1010), Dawida (1010-970) i Salomona (970-931);

Rozdział 1 ¹⁵ Zwieńczeniem procesu gromadzenia ludu przez Boga jest powstanie nowej nazwy, jaką Izrael będzie odtąd się określał – *kahal*, jako zwołany i zgromadzony przez Boga (Wj 19) spośród innych narodów. Żydzi na wyrażenie swojego religijnego zgromadzenia używali głównie dwóch terminów. Pierwszym był *edāh* jako zgromadzenie o charakterze biernym i bardziej trwałym. Zaś zgromadzenie bardziej konkretne i dokonujące się nazywali – *kahal*. Taki podział sprawił pewną trudność tłumaczom greckim, pracującym nad tłumaczeniem ksiąg hebrajskich i aramejskich, zwanym Septuagintą. Ostatecznie *edāh* przetłumaczono jako *synagogè*, co później chrześcijanie odnosili do synagogi żydowskiej. Zaś termin *kahal* przełożono na język grecki słowem *ekklēsia* (od *ek-kaleo* – zwołanie ludu na zebranie; *ek-laos* – zebranie ludu; łac. *cætus, congregatio, comitia*). To *ekklēsia* będzie określeniem ludu, który wyrośnie z korzeni Narodu Wybranego – ludu Bożego Nowego Przymierza¹⁵. *Ekklēsia* ma pierwotnie charakter świecki i dotyczyła spraw związanych z wykonywaniem władzy publicznej, zaś nabierając charakteru religijnego odnosiła się do zwołania konkretnej diaspory, czy bardziej całego ludu łącznie ze wszystkimi pokoleniami; Zob. KKK 751; zob. C. S. Bartnik, *Kościół Jezusa Chrystusa*, Wrocław 1982, s. 29; J. Wojtczak, *Kapłaństwo wspólne w uświęcającej misji Kościoła. Przestanki teologiczno-kanoniczne* (Praca magisterska), Szczecin 2018, s.24.

¹⁶ Zob. G. Lohfink, *Czy Bóg potrzebuje Kościoła?* Poznań 2005, s. 58.

¹⁷ Zob. Rdz 9, 9; 12, 3; 17, 5; Rz 4, 17; Ga 3, 7.

¹⁸ Zob. G. L. Muller, *Dogmatyka katolicka*, Kraków 2015, s. 597.

¹⁹ Zob. Wj 3, 6

²⁰ Zob. A. G. Wright, R. E. Murphy, J. A. Fitzmyer, *Historia Izraela*, w: *Katolicki Komentarz Biblijny*, red. J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy, R. E. Brown, Warszawa 2013, 81, 4-193, s. 1897-1944.

rozpad na dwie części: północną – Izrael i południową – Judę²¹. Wojna z królem asyryjskim Salmanassarem V (726-722) spowodowała upadek królestwa północnego rozpoczynając okres niewoli asyryjskiej, zaś w 587/586 r. przed Chr. babiloński władca Nabuchodonozor (605-562) zdobywając Jerozolimę i burząc Świątynię zapoczątkował niewolę babilońską.

Ważną datą w biblijnej historii Izraela jest 538 r. przed Chr., kiedy to król perski Cyrus (559-529) po pokonaniu Babilonu zezwolił Żydom²² na powrót do swojej ziemi i odbudowę Świątyni Jerozolimskiej²³. Kolejne ważne postaci wracające z niewoli takie jak Ezdrasz czy Nehemiasz pozwalają na odrodzenie się narodu żydowskiego i nabranie gospodarczo-społecznej prosperity.

Niestety w 63 r. przed Chr. Jerozolima ponownie zostaje zdobyta, tym razem przez rzymskiego wodza Pompejusza, a następnie zniszczona przez wojska Tytusa w 70 r. po Chr.

Wszystkie doświadczenie historyczne Żydów przeżywane są w wymiarze religijnym, skupiającym się na Bożym prowadzeniu oraz Jego obietnicach, do których należy najważniejsza z nich – tryumf polityczny i zesłanie upragnionego Mesjasza.

1.2. Izrael jako lud Przymierza

„Historia Objawienia domaga się – właśnie tam, gdzie chce się ona stać uniwersalna – pewnego wybranego ludu nacechowanego ciągłością i tożsamością wiary, w której manifestuje się Objawienie. Wspólnota wiary Izraela jest świadkiem i pośrednikiem powszechnej woli zbawczej Boga, który objawił się na początku jako Stwórca wszystkich ludzi i ludów (por. Rdz 1, 1).”²⁴ Powyższa uwaga pozwala dostrzec, iż uformowanie Ludu Przymierza wiąże się z odwołaniem do stwórczej mocy i woli Boga²⁵.

Słowo „Przymierze” wywodzące się z hebrajskiego *berit*, któremu odpowiada greckie *diateke* („testament”, „ostatnia wola”), występuje ok 290 razy w Starym Testamencie. Było ono używane w odniesieniu do różnego rodzaju zobowiązań,

²¹ Zob. 1 Krl 11, 1-13

²² Od czasów niewoli babilońskiej Hebrajczyków zaczęto nazywać Judejczykami lub Żydami; zob. A. Napiórkowski, *Bosko-ludzka wspólnota. Podstawy katolickiej eklezjologii integralnej*, Kraków 2009, s. 55.

²³ Zob. Ezd 1, 1-4.

²⁴ A. Napiórkowski, dz. cyt., s. 59.

²⁵ Zob. G. L. Muller, dz. cyt., s. 597.

w których stronami byli ludzie między sobą i w odniesieniu do Boga, nabierając religijnego charakteru.

Na mocy Przymierza Izrael, wybrany lud Boga, stał się adresatem Jego odkupieńczej, uwalniającej i życiodajnej działalności. Dokonywało się to w wymiarach: wyznawania wiary, posłuszeństwa wierze i prawu, gromadzeniu się na służbie Bożej czy świętym życiu. Bóg kształtuje swój lud, poddaje swojemu prowadzeniu i wychowaniu, dlatego relację, jaka zachodzi w Przymierzu pomiędzy Jahwe a Izraelem można sprowadzić do trzech istotnych określeń: bycie Bożą własnością, Jego partnerem i świętością.

1.2.1. Boża własność

Izrael jest własnością Boga o tyle, o ile może być przez Niego konstytuowany²⁶. Został przez Boże wybranie oddzielony od innych ludów²⁷ i konkretnie określony w swej jedności. Jest on dziełem stwórczym Boga i przeznaczonym na Jego własność²⁸. Przez ukonstytuowanie stał się udziałem Jahwe²⁹ i Jego dziedzictwem³⁰, a jego istnienie jest głoszeniem troskliwej miłości jedynego Boga³¹.

1.2.2. Partner przymierza

Wybranie przez Jahwe nie stawia Izraela w postawie biernej, lecz aktywnej³². Jest on wezwany do poznawania Boga i miłowania Go. Na darmo dany dar przymierza naród izraelski może odpowiedzieć tylko miłością wykazywaną w miłości drugiego człowieka. Jest to droga kształtowania serc podług woli Boga, które ostatecznie zostaną stworzone na nowo i przekształcone w Duchu dopiero w Nowym Przymierzu³³.

Światło Bożej inicjatywy ukazuje Izrael jako „pierworodnego syna Jahwe (Wj 4, 22; Oz 11, 1; Mdr 18, 13), jak Jego sługę (Iz 41, 8; Łk 1, 54), jako umiłowaną oblubienicę, małżonkę i córę Syjonu (Oz 2, 16; Jr 2, 2; Ez 16; Iz 50, 1; 54, 4-8; 61, 10).

²⁶ Zob. Pwt 4, 37.

²⁷ Zob. Kpł 20, 26.

²⁸ Zob. Iz 43, 1.7; Pwt 4, 20; 7, 6; 14.2; 26, 18.

²⁹ Zob. Pwt 32, 9; Za 2, 16.

³⁰ Zob. Ps 33, 12; Pwt 4, 20; 32, 8.

³¹ Zob. Pwt 7, 6; Wj 3, 14; A. Napiórkowski, *Bosko-ludzka wspólnota. Podstawy katolickiej eklezjologii integralnej*, Kraków 2009, s. 60.

³² Zob. G. L. Muller, dz. cyt. 598.

³³ Zob. Jr 31, 31-34.

Izrael jest sadzonką i winnicą Bożą (Iz 5, 1-7); krzewem winnym (Jr 2, 21; Ps 80, 9); trzodą (ludem) Jego pastwiska (Ps 95, 7; Jr 23, 2n; Iz 40, 11; Ez 34, 1-31)³⁴.

1.2.3. Świętość Boga

Wierząca wspólnota narodu przymierza – będąca tradentem, świadkiem i adresatem – jest miejscem zbawczej obecności Boga. Bóg mieszka w swoim ludzie i działa pośród niego³⁵, czyniąc z niego sanktuarium Boga, lud kapłański, królewski i prorocki³⁶. W nim Bóg okazuje się „Bogiem z nami”³⁷.

Czasy mesjańskie przynieść mają nowe i wieczne przymierze pokoju, związane z wylaniem Ducha Jahwe i sprowadzeniem Izraela z diaspory do ojczyzny. W nim w pełni będzie uznanie królowanie Boga. Dzięki temu „w zgromadzeniu kultowym Izrael uważa siebie za Kościół Pana (Lb 16, 3; Pwt 23, 2nn; 1 Krn 28, 8; Ne 13, 1)”³⁸.

1.3. Funkcje pośrednictwa Izraela

Izrael został wybrany i wezwany, by był zastępcą Boga wobec wszystkich narodów³⁹. Lecz i z drugiej strony, aby był przedstawicielem wszystkich ludów przed Bogiem. W ten sposób Lud Przymierza dzierży konkretny urząd posłannictwa, w którym udział ma każdy z członków tegoż ludu. Wymiar kolektywny nie umniejsza wymiaru indywidualnego, w którym każdy Izraelita staje się królem, prorokiem i kapłanem Jahwe. W przyszłości funkcje Izraela przypadną w udziale Kościołowi.

1.3.1. Królewskość

Zapowiedzi starotestamentowych autorów ukazują Naród Wybrany jako lud królewski, swoim powołaniem pośredniczący w zbawieniu innych narodów⁴⁰.

Królewskie aspiracje towarzyszyły narodowi wybranemu zaraz, gdy został wprowadzony do ziemi Kanaan, jednak epoka królewska, mimo niezwykłych monarszych postaci, przyniosła liczne rozczarowania⁴¹. Na ich gruncie wyrosły

³⁴ A. Napiórkowski, dz. cyt., s. 61.

³⁵ Zob. Wj 29, 45; 33, 16; 34, 9; Pwt 2, 7; 31, 6; Lb 35, 34; Iz 48.

³⁶ Zob. Wj 19, 6.

³⁷ Zob. Iz 7, 14; 8, 8; Ps 46; 1 Krn 8, 13; Jr 3, 17.

³⁸ G. L. Muller, dz. cyt., s. 598.

³⁹ Zob. *ibid.*

⁴⁰ Zob. Dn 7, 13; Iz 53, 3.

⁴¹ Zob. 1 Sm

zapowiedzi i oczekiwania mesjańskie, wiążące postać Mesjasza z godnością królewską, która spełni wszystkie oczekiwania ludu. Tak w tym kontekście królestwo, które nastąpi na końcu czasów, przewyższy doczesne realizacje królestwa na ziemi.

1.3.2. Prorockość

Prorocką posługę Izraela wypływa z pełnienia tejże funkcji prorockiej przez Mojżesz i powoływanych przez Boga proroków, mających strzec wierności ludu otrzymanemu Przymierzu. Naród stał się depozytariuszem Bożego objawienia i został wezwany, aby je głosić⁴².

1.3.3. Kapłańskość

Świętość ludu Izraela, wiąże się ze świętością Boga i jest skutkiem oddzielenia od innych nacji i przeznaczenia do wybranego dzieła. Sakralizacja życia, czyli powiązanie życia społeczno-gospodarczego z życiem religijnym, czynią z Izraela lud kapłański⁴³. Dzięki jego posłudze wiary, miłości i wzajemnej pomocy ludzie innych narodów mają doświadczyć działania Boga, jedyne Stwórcy i Rządcy świata⁴⁴.

1.4. Lud Boży indywidualnym pośrednikiem i reprezentantem zbawienia

Osobowa jedność Izraela, jest źródłem nadziei i zapowiedzi mesjańskich w czasach ostatecznych, w którym z ludu zostanie zbudzony Najwyższy Król, Prorok i Kapłan w jednej osobie, który doprowadzi do Nowego i Wiecznego Przymierza.

W Nowym Testamencie przychodzi Jezus, Syn Boży oraz Syn ludu Bożego Izraela. W swojej mesjańskiej posłudze pełni funkcje: kapłańską, prorocką i królewską, nabywając sobie lud oczekiwanego przymierza, zwołanego ze wszystkich narodów⁴⁵.

W swojej misji Kościół stał się w Chrystusie, na wzór Izraela, pośrednikiem uniwersalnej woli zbawczej Boga, aż do ostatecznego powtórnego przyjścia Chrystusa w chwale na końcu czasów⁴⁶.

⁴² Zob. Ml 3, 1; Iz 42, 1-9; Rdz 18, 22-32; 20, 7-17; Wj 8, 4.8; A. Napiórkowski, dz. cyt., s. 62.

⁴³ Zob. A. Napiórkowski, dz. cyt., s. 62.

⁴⁴ Zob. Wj 19, 6; Kpł 19, 2.

⁴⁵ Zob. Hbr 3, 17.

⁴⁶ Zob. G. L. Muller, dz. cyt., s. 599n.

2. Geneza i natura Kościoła

Kościół przyjmując znamiona swoistej tajemnicy⁴⁷, misterium⁴⁸, jest „w Chrystusie jakby sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem [...]”⁴⁹. Powyższe słowa pochodzące z Konstytucji dogmatycznej o Kościele Soboru Watykańskiego II potwierdzają perspektywę Kościoła jako wspólnoty będącej spadkobiercą misji ludu Starego Przymierza. W tajemnicy Kościoła ukazuje się nowy Naród Wybrany, w którym wszyscy jego członkowie odkrywają w sobie posłannictwo kapłana, proroka i króla.

2.1. *Præparatio Ecclesiæ*

Teologia Nowego Testamentu sięgając do rozwoju myśli biblijnej, wyraża zarazem pewną nowość wynikającą z rzeczywistości Paschy Chrystusa. By właściwie zrozumieć obraz Kościoła, nie wolno pominąć bogatej rzeczywistości kultu religijnego w życiu Izraela, który swą kapłańską misję realizował w oparciu o instytucję Świątyni Jerozolimskiej, synagogi i rabinizmu⁵⁰.

2.1.1. Świątynia Jerozolimska

Na decyzję o budowie materialnej przestrzeni, gdzie kapłani w imieniu całego ludu mogliby składać Bogu ofiary, z pewnością wpłynęły względy ekonomiczne i kulturowe izraelskich nomadów⁵¹. Dlatego w latach 966-959 przed Chr. z polecenie króla Dawida, jego syn Salomon wzniósł świątynię na wzgórzu Moria, gdzie Abraham miał złożyć w ofierze syna pierwotnego przymierza, Izaaka⁵².

Wewnątrz świątyni była Arka Przymierza – pozłacana skrzynia drewniana, w której przechowywano laskę Aarona, naczynie z manną oraz kamienne tablice z tekstem Dekalogu, otrzymane od Boga w przymierzu synaickim. Arka była widzialnym znakiem, jakby sakramentem działania Boga w historii Izraela i była przechowywana

⁴⁷ Zob. H. de Lubac, dz. cyt., s. 21.

⁴⁸ Zob. Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja o jedyności i powszechności zbawczej Jezusa Chrystusa i Kościoła „Dominus Iesus”*, 16.

⁴⁹ LG, 10.

⁵⁰ Zob. A. Napiórkowski, dz. cyt., s. 64.

⁵¹ Zob. *ibid.*

⁵² Zob. W. S. Lasor, *Świątynia*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, red. B. M. Metzger, M. D. Coogan, Warszawa 2004, s. 746-749; J. J. Castellet, A. Cody, *Instytucje religijne Izraela*, w: *Katolicki Komentarz Biblijny*, red. J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy, R. E. Brown, Warszawa 2013, 82, 42-55, s. 1959-1964.

w najświętszym miejscu świątyni, zaś dostęp do niej miał arcykapłan o określonych porach roku.

Świątynia była centralnym miejscem kultu oraz centrum życia religijnego Żydów. Dlatego, wydarzenia związane ze zniszczeniem Drugiej Świątyni spowodowały falę oczekiwań i nadziei mesjańskich. Ostatecznie po zniszczeniu świątyni przez Tytusa (70 r. po Chr.), zostały resztki okalającego ją niegdyś muru, pozostając miejscem świętym dla judaizmu.

2.1.2. Synagoga

Stary Testament nie wspomina o synagogach i istnieje wiele opinii co do czasu ich powstania. Synagogi⁵³ były miejscami modlitwy, nie zaś jak w przypadku świątyni, miejscem składania ofiar. Był to dom przeznaczony na odprawianie żydowskich obrzędów religijnych. Spora liczba określeń synagogi, wynikała z jej wielofunkcyjności. Była również miejscem studiowania, spotkań, miejscem mieszczącym gminne urzędy.

Najbardziej popularna teoria utrzymuje, iż powstały w okresie wygnania, gdy naród był odcięty od Świątyni Jerozolimskiej⁵⁴. Po zniszczeniu Jerozolimy w 70 r. na jej terenie mogło być nawet kilkaset synagog, gdyż każda z grup Żydów z diaspory miała swoje własne miejsce do modlitwy.

2.1.3. Kult rabinacki

Wydarzenia przesiedleńcze Izraelitów do Babilonu w VI wieku przed Chr. i zburzenie Świątyni, sprowokowało przejście od składania ofiar do koncentracji na Biblii. Kult zaczął nabierać charakteru bardziej intelektualnego, a miejsce kapłanów zajęli rabini⁵⁵ jako nauczyciele wiary i strażnicy jej ciągłości. Nie tworzyli oni osobnej klasy społecznej zwykle zajmując się handlem lub innymi zawodami.

2.2. Kościół w zbawczym planie Boga

Historia ludzkości to etapy historii zbawienia wyrażające się w zbawczym charakterze Kościoła, od jego powstania, przez spełnianie się, aż do jego eschatologicznego

⁵³ Z języka greckiego: συναγωγή = *synagoge* [*syn* = wspólnie; *agein* = prowadzić, sprowadzić].

⁵⁴ J. J. Castelot, A. Cody, *Instytucje religijne Izraela*, w: *Katolicki Komentarz Biblijny*, red. J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy, R. E. Brown, Warszawa 2013, 82, 56, s. 1964.

⁵⁵ Zob. P. Stern, *Rabin*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, red. B. M. Metzger, M. D. Coogan, Warszawa 2004, s. 676; A. Napiórkowski, dz. cyt., s. 64.

dopełnienia⁵⁶. Chrześcijanie pierwszych wieków mówili, iż świat został stworzony ze względu na Kościół⁵⁷. Zaś Katechizm dopowiada: „Kościół jest celem wszystkich rzeczy i nawet bolesne wydarzenia, takie jak upadek aniołów i grzech człowieka, zostały dopuszczone przez Boga tylko jako okazja i środek do okazania całej mocy Jego ramienia, ogromu miłości, jakiej chciał udzielić światu”⁵⁸.

2.3. Lud Syna Bożego

Kulminacja i pełnia w historii zbawienia zostaje osiągnięta w Jezusie Chrystusie. Zapowiadane od wieków królowanie i panowanie Boga zostaje przyniesione przez orędzie Chrystusa, który zapoczątkował Kościół, będący Królestwem Chrystusa już na ziemi⁵⁹. To królestwo zajaśniało w słowach i czynach Mesjasza, a później wypełniło struktury, które Chrystus nadał swojej wspólnotce⁶⁰.

2.3.1. Eklezjotwórcze działania Jezusa

Podstawowym aktem eklezjotwórczym, który spaja i tłumaczy wszystkie pozostałe jest osoba i dzieło Jezusa z Nazaretu⁶¹. Kościół staje się zrozumiały jedynie w świetle wiary Izraela połączonej z wypełnieniem starotestamentowych obietnic i zapowiedzi w zbawczej misji Chrystusa.

Jezus przychodzi, aby zgromadzić na nowo Izrael, jednak nie w sensie politycznym, jako państwa czy narodu, a wspólnoty ludu wybranego przed wiekami przez Jahwe. Czas pojawienia się Chrystusa to okres pełen napięć społeczno-politycznych i kryzysów religijnych, które budziły tęsknoty za nową interwencją Boga w los Izraela. W tym kontekście słowa i czyny Jezusa zapowiadały przełomową bliskość Boga.

Jednak kolejne napięcia społeczno-polityczne rodzą zapowiedzi Chrystusa co do królestwa Bożego, jakoby miało by to być królestwo ostateczne i powszechne, królestwo pokoju i miłości nie na tym świecie, ale przyszłym. Chrystus przychodzi zgromadzić Izrael eschatologiczny, nie wyodrębniając z Izraela jakiejś części, a wszystkich włączyć w nowe przymierze, dlatego powstanie pewnej społeczności

⁵⁶ Ibid., s. 83.

⁵⁷ Hermas, *Pasterz*, w: *Pierwsi chrześcijanie*, opr. M. Starowieyski, Kraków 2010, 2, 4, s. 213.

⁵⁸ KKK 760.

⁵⁹ Zob. LG 3nn.

⁶⁰ Zob. KKK 765.

⁶¹ Zob. A. Napiórkowski, dz. cyt., s. 91.

oddzielonej od Izraela nie jest główną intencją Jezusa⁶². Zatem przekazanie historiozawczej misji Izraela poganom było skutkiem odrzucenia zbawczego posłannictwa Chrystusa przez przedstawicieli ludu wybranego⁶³.

Kościół jest budowany i przygotowywany przez wszystkie działania Chrystusa, jednak głównie narodził się na krzyżu, wyrastając z całkowitego daru życia Chrystusowego⁶⁴. Odtąd wymiar krzyża będzie nieodłącznym elementem egzystencji Eklezji jako wspólnoty uczniów Ukrzyżowanego i drogą do przejścia ze śmierci do życia w Bogu.

Śmierć Jezusa, nie wtrąca Jego uczniów w kryzys bez wyjścia, ponieważ wydarzenia męki i śmierci, zostają oświetlone przez wydarzenie zmartwychwstania i pozostawienia pustego grobu. Liczne chrystofanie w czasie po zmartwychwstaniu umacniają uczniów, ich tożsamość oraz misję.

Kiedy dopełniło się dzieło, którego wykonanie Ojciec powierzył Synowi na ziemi, został zesłany w dniu Pięćdziesiątnicy Duch Święty, aby ustawicznie uświęcał Kościół, obdarzał go różnymi darami hierarchicznymi i charyzmatycznymi oraz przy ich pomocy nim kierował⁶⁵.

2.3.2. Wspólnota uczniów

Od początku publicznej działalności Chrystusa pojawiły się różne formy przynależności do Niego. Mistrz z Nazaretu nie wymagał od wszystkich tego samego, a czynił różnice, potrzebując bliższych współpracowników w dziele głoszenia Królestwa Bożego. Powołuje wybranych ludzi i czyni ich swoimi uczniami i apostołami⁶⁶. To ich czyni „[...] świadkami swego zmartwychwstania, ustanowioną przez siebie wspólnotę uczniów Pan ustanawia teraz jako wspólnotę wyznawania wiary i świadectwa, głoszenia słowa i misji. Ta zebrana w Chrystusie i Duchu Świętym wspólnota ma za zadanie być ludem Bożym, w którym Królestwo Boże stało się już zaczątkową rzeczywistością [...]”⁶⁷.

W procesie powołania do naśladowania Jezusa można wyróżnić kilka cech szczególnych, jak: wyjście inicjatywy od Jezusa, wybranie uczniów do wspólnoty

⁶² Zob. *ibid.*, s. 93.

⁶³ Zob. G. L. Muller, dz. cyt., s. 602.

⁶⁴ Zob. SC 5; KKK 766.

⁶⁵ Zob. LG, 4.

⁶⁶ Zob. Zob. A. Napiórkowski, dz. cyt., s. 94.

⁶⁷ G. L. Muller, dz. cyt., s. 600.

z Nim, wezwanie do naśladowania Go i kroczenia za Nim czy udział w głoszeniu nowiny przyniesionej przez Niego⁶⁸.

Gromadzona wspólnota staje się świadkami, potwierdzania głoszonej nauki nadzwyczajnymi znakami i cudami, które są potężnym ładunkiem objawieniowym i potwierdzającym boskie pochodzenie Jezusa oraz elementem rodzącym wiarę u Jego uczniów.

Ze wspólnoty uczniów Jezus wyłonił grono Dwunastu, któremu przypadnie funkcja gromadzenia ludu eschatologicznego i inauguracji królowania Boga na ziemi. Nazwanie członków tegoż kolegium *apostołami* (*posłanymi*), czyni z nich posłańców, heroldów objawienia przyniesionego przez ich Nauczyciela i Mistrza. Natomiast ich liczba, jest symbolicznym odniesieniem do dwunastu pokoleń Izraela, obrazujących pełnię narodu Starego Przymierza, które zostanie odnowione w Chrystusie. Istnienie Dwunastu odzwierciedla społeczną naturę Kościoła, jako wspólnoty uporządkowanej hierarchicznie.

2.3.3. Kościół a królestwo Boże

Pojęcie Królestwa Bożego (hebr. *malkut*, gr. *basileia*, łac. *regnum*) nie występuje często w Starym Testamencie i nie jest do końca znane⁶⁹, choć Boże panowanie jest myślą przewodnią Biblii⁷⁰. Idea królowania Boga kształtuje się stopniowo wraz z rozwojem tożsamości religijnej Ludu Wybranego. Ostatecznie w wykładni judaistycznej obok rozumienia eschatologicznego, było ono rozumiane przede wszystkim nacjonalistycznie, sprowadzając się do niepodległości i potęgi samego narodu.

Jezus swoją misją ukazuje, iż nie chodzi ani o teokrację narodową, ani rzeczywistość ściśle duchową, a o swoistą ekonomię pojednania świata i człowieka z Bogiem⁷¹. Królestwo niebieskie głoszone przez Chrystusa oznacza aktywną obecność Boga w świecie. Głoszenie tego królestwa jest centralnym motywem misji Zbawiciela, i często jest określane różnymi obrazami, symbolami i przypowieściami⁷². Królestwo, które nieustannie, poprzez głoszenie Dobrej Nowiny, rozwija się na ziemi, osiągnie swoją pełnię i realizację w momencie paruzji, powrotu Chrystusa na końcu czasów.

⁶⁸ Zob. A. Napiórkowski, dz. cyt., s. 95-96.

⁶⁹ Zob. K. Gózdź, *Królestwo Boże i Królestwo Chrystusa*, „Scripturae Lumen”, 1 (2009), s. 303.

⁷⁰ Zob. A. Napiórkowski, dz. cyt., s. 95-96; zob. K. Gózdź, dz. cyt., s. 304.

⁷¹ Zob. *ibid.*, s. 124;

⁷² Zob. Mt 13, 1-52; Łk 17, 21; J 18, 36.

Na podstawie teologicznej analizy relacji Kościoła do Królestwa Bożego zawartej w Konstytucji *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II⁷³ oraz Deklaracji *Dominus Iesus*⁷⁴ można dokonać następującego zestawienia. Królestwo Boże ma charakter wieczny, Kościół zaś czasowy. Królestwo Boże jest niewidzialne, zaś Kościół niewidzialny i widzialny równocześnie. Królestwo Boże jest wielkością świętą, Kościół zaś świętą i grzeszną zarazem. Królestwo Boże ma wartość absolutną, z kolei Kościół względną. Wreszcie do Królestwa Bożego należą wszyscy, przez fakt bycia Bożym stworzeniem, zaś do Kościoła nie wszyscy, tylko ci, którzy przynależą przez wiarę⁷⁵.

Konkludując Kościół nie jest budowanym Królestwem Bożym, gdyż ono jest darem, nie może sobie rościć prawa do podporządkowania sobie Królestwa Bożego, ani nie istnieje dla samego siebie, lecz wyrasta z orędzia o Królestwie, musi je realizować i stale się reformować w myśl zasady: *Ecclesia semper reformanda*⁷⁶.

2.4. Eklezjologia nowotestamentalna

W pismach Nowego Testamentu Kościół jest ukazywany z różnych perspektyw, czasem odmiennych, gdyż mając swoją genezę w głoszeniu panowania i królowania Boga przez Chrystusa, światu objawił się dopiero w dniu Zesłania Ducha Świętego⁷⁷.

2.4.1. Lud boży

Określenie *Lud Boży* pojawia się w Starym Testamencie 1800 razy. Żydzi określając ideę ludu używali dwa terminy: *am* (grec. *laos*) i *goj* (l.mn. *goijm*, grec. *ethne*). Zwyczajowo pierwszego określenia – *am*, używano tylko wobec Narodu Wybranego, zaś drugiego *goijm* – dla przeciwstawienia swojego narodu innym narodom⁷⁸. Izrael jest ludem historycznym, obejmującym nie tylko potomków Jakuba, zwanego Izraelem (Rdz 32,23-33; 35,10), lecz także sięga wprzód aż do Abrahama, żyjącego ok. 1800 lat przed Chrystusem. Jako Lud Boży – *am Jahwe* (*laos Theou*), z czasem odkrywał swoją godność powołania, wybrania i prowadzenia przez Boga, będąc Jego szczególną własnością. Rozumienie Kościoła jako Ludu Bożego wyrosło na kanwie Biblii oraz w pewnym stopniu

⁷³ Zob. LG.

⁷⁴ Zob. Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja o jedyności i powszechności zbawczej Jezusa Chrystusa i Kościoła „Dominus Iesus”*, Poznań 2006.

⁷⁵ Zob. A. Napiórkowski, dz. cyt., s. 129-130.

⁷⁶ Zob. P. Neuner, *Eklezjologia. Nauka o Kościele*, w: *Mariologia: Maryja jako Matka Chrystusa – Eklezjologia – Nauka o Kościele*, red. W. Beinert, Kraków 1999, s.264-267.

⁷⁷ Zob. P. Neuner, P. M. Zulehner, *Zrozumieć Kościół. Eklezjologia praktyczna*, Poznań 2016, s. 84.

⁷⁸ Zob. H. Seweryniak, *Święty Kościół Powszedni*, Warszawa 1996, s. 51.

z uniwersalistycznej idei rzymskiej *populus orbis, populus gentium*. W tym kontekście Kościół jawi się jako lud historyczny i konkretny, będący pod szczególną opieką opatrności Bożej, która go ukierunkowuje⁷⁹.

Boża pedagogia uczyła go kondycji pielgrzymiej – wędrówka przez pustynię i liczne niewole, nieustannie wzywały go do wierności Bogu i szukania przede wszystkim wiecznej ojczyzny. Ważne, aby dostrzec, iż nie ma w nim osobno kościoła i narodu, lecz on sam staje się *kościółem – zwołaniem (eklezją)*⁸⁰. Jahwe, bowiem jest jego twórcą, głową, dawcą wszelkich darów, karmicielem, opiekunem i wybawcą. Związał ten naród ze sobą przymierzem na wieki, obdarzył prawem, kodeksem moralnym oraz obietnicami mesjańskimi. W zamyśle Jahwe, Izrael miał stawać się coraz wyraźniejszym znakiem obecności Boga dla pozostałych narodów, będąc zarazem i narzędziem Boga, ukazującym posłannictwo Ludu Nowego Przymierza.

2.4.2. Ciało Chrystusa

Powołując do istnienia Kościół, Chrystus nabył dla siebie nowy Lud Boży, który ciągle karmi i buduje przez swojego Ducha. Apostoł Paweł dla ujęcia tej tajemnicy posłużył się obrazem ciała Chrystusa (*soma Christou*) – Chrystus jest Głową, natomiast wszyscy wierzący, zjednoczeni z Nim, tworzą Jego Ciało⁸¹. *Konstytucja Lumen gentium* precyzuje w 7 punkcie: „Udzielając, bowiem Ducha swego, braci swoich powołanych ze wszystkich narodów, ustanowił w sposób mistyczny jako ciało swoje. W ciele tym życie Chrystusowe rozlewa się na wierzących, którzy przez sakramenty jednoczą się w sposób tajemny i rzeczywisty z umęczonym i uwielbionym Chrystusem”⁸². Kategoria Ciała Chrystusowego wyczerpująco została przedstawiona przez św. Pawła w Liście do Rzymian⁸³, w 1 Liście do Koryntian⁸⁴, do Efezjan⁸⁵ oraz do Kolosan⁸⁶.

Obraz Ciała i jego Głowy przedstawia fundamentalne prawdy o Kościele. Prawdy o organicznej zróżnicowanej jedności oraz ścisłym powiązaniu życia Kościoła z życiem jego Głowy – Chrystusa. Wyobrażenie danej konkretnej wspólnoty

⁷⁹ Zob. K. Gózdź, *Historiozbawcza koncepcja Kościoła*, „Roczniki Teologiczne”, t. XLV (1998) 2, s. 37.

⁸⁰ Zob. J. Ratzinger, *Chrześcijańskie braterstwo*, Kraków 2006, s. 15.

⁸¹ Zob. P. Neuner, P. M. Zulehner, dz. cyt., s. 91; zob. C. S. Bartnik, *Kościół Jezusa Chrystusa*, Wrocław 1982, s. 40-46; zob. G. L. Müller, dz. cyt., s. 604.; zob. S. Nagy, dz. cyt., s. 172-178; zob. H. de Lubac, dz. cyt., s. 103-108; zob. H. Seweryniak, dz. cyt., s. 53-55.

⁸² LG 7.

⁸³ Zob. Rz 12, 4-8.

⁸⁴ Zob. 1 Kor 6, 15-18; 12, 12-31

⁸⁵ Zob. Ef 1, 22-23; 4, 7-17

⁸⁶ Zob. Kol 1, 18, 24; 3, 15

czy społeczności jako ciała, organizmu nie było, w ówczesnym dla św. Pawła świata, czymś nowym. Podobne metafory można było spotkać nie tylko kulturze rzymskiej, a już znacznie wcześniej w staroegipskich baśniach⁸⁷. Tymczasem teologia św. Pawła chce zobrazować nie tylko zewnętrzną jedność członków Ciała, lecz w sposób symboliczny odkryć jego powiązania duchowe. „Kościół nie jest jakimś zgromadzeniem wokół Chrystusa, lecz jest on zjednoczony z Nim w Jego Ciele”⁸⁸.

Obraz Ciała Chrystusowego głęboko zdominował tworzącą się w czasach apostołskich teologię⁸⁹. Według C. S. Bartnika podstawą Ciała jest odwieczna idea ekonomii zbawienia, manifestującą w osobowy sposób obecność Boga w człowieku przez Chrystusa⁹⁰. W okresie patrystycznym, również obraz „prawdziwego Ciała Chrystusa” (*Corpus verum Christi*) był bardzo popularny i obecny w teologii aż do przełomu IX/X wieku, kiedy pojawiła się konieczność obrony dogmatu o rzeczywistej obecności Chrystusa w Eucharystii. Wówczas Kościół zaczęto nazywać mistycznym Ciałem Chrystusa (*mystici Corpus Christi*)⁹¹, a sam obraz stał się deprecjonowany, aż do XIX wieku, kiedy teologowie, a także sam papież Pius XII w encyklice *Mystici Corporis* (1943), przywrócili mu należne miejsce. Jedność Mistycznego Ciała czerpie z jedności między Chrystusem a Kościołem, tworzącej „Chrystusa całego” (*Christus totus*) i nie eliminuje różnorodności członków, która jest konieczna, aby w Duchu i miłości, każdy wypełniał sobie właściwe zadanie. Ta jedność eliminuje wszystkie podziały, tak by wszystkie członki współdziałały dla jak największego rozwoju Ciała i dostąpienia udziału chwały wraz z Głową⁹². W tym celu to sam Chrystus, w swoim Ciele rozdziela liczne dary i posługi. W inny sposób budują Ciałem kapłani urzędowi, którzy sprawują sakramenty i oficjalnie nauczają, realizując tym samym powierzony im przez Chrystusa urząd, a w inny sposób świeccy współpracujący z apostołatem hierarchii⁹³, działający w różnych grupach czy stowarzyszeniach katolickich, bądź realizujący obowiązki swojego stanu.

⁸⁷ Zob. P. Neuner, P. M. Zulehner, dz. cyt., s. 92.

⁸⁸ KKK 789.

⁸⁹ Zob. K. Góźdz, *Istota Kościoła według Josepha Ratzingera*, „Teologia w Polsce”, 11 (2017) 1, s. 6.

⁹⁰ Zob. C. S. Bartnik, dz. cyt., s. 40.

⁹¹ Zob. K. Góźdz, dz. cyt., s. 13: „W dzisiejszej teologii pojawia się jednak pewien problem: czy termin ciało „mistyczne” jest dostatecznie trafny? W języku potocznym „mistyczne” to tyle, co tajemnicze, nierealne. Jeśli wywodzi się termin „mistyczne” od misterium eucharystycznego, to jest słuszne. Jeśli jednak „mistyczne” uważa się jako inne niż rzeczywiste – to jawi się wielki problem. W dzisiejszym języku teologicznym ogólnym słowo „mistyczne” oznacza jednak ciało prawdziwe i realne, choć na sposób misterium”; zob. H. Seweryniak, dz. cyt., s. 53.

⁹² Zob. LG 7.

⁹³ Zob., *ibid.*, 33.

2.4.3. Świątynia Ducha Świętego

Do misterium paschalnego należy, także Osoba Ducha Świętego. Został on udzielony Kościołowi już podczas śmierci Chrystusa na krzyżu, co uważane było za tzw. niewidzialne wylanie Ducha oraz w sposób manifestujący w Dzień Pięćdziesiątnicy, kiedy dokonała się promulgacja Kościoła⁹⁴. Toteż Duch Święty stoi u początków Kościoła, a sama wspólnota wyraża głębokie przekonanie o Jego obecności. On ożywia i jednoczy cały Kościół⁹⁵.

Boży Duch jest elementem unifikującym wierzących jako swoją świątynię. Czyni to mocą boskiej miłości, która jest darem i zadaniem dla wspólnoty Kościoła⁹⁶. „Ponieważ Duch Święty jest namaszczeniem Chrystusa, Chrystus – Głowa Ciała – rozlewa Go na swoje członki [...]”⁹⁷. Relacja między Duchem Świętym a Kościołem, ujawnia funkcję historiozawczką Ducha, która ma miejsce w Kościele, który staje się narzędziem uświęcenia świata⁹⁸.

2.4.4. Wspólnota

Współczesna eklezjologia coraz bardziej uświadamia sobie, że wszystkie obrazy Kościoła dążą do ukazania go jako wspólnoty – *communio*⁹⁹. J. Ratzinger zastrzega, iż należy właściwie to rozumieć, by nie spłycić i nie zdeformować tego misterium¹⁰⁰. Przez to wyrażenie teologia rozumie jedność między ludźmi, których łączą nie tylko zewnętrzne związki, a głębokie więzi wewnętrzne¹⁰¹. Są to więzi z Trójcą Świętą i z innymi ludźmi, które zapoczątkowane przez wiarę oraz sakramenty chrztu i eucharystii, zmierzają ku eschatologicznemu wypełnieniu. Eklezjologia komunii najlepiej oddaje naturę Kościoła i w jej perspektywie należy odczytywać wszelkie myśli *Vaticanum II*¹⁰². To wyrażenie wynika z natury Wspólnoty Kościoła, która jest *koinonią*, *komunią*, w której jej członkowie stają się narodem królewskim, prorockim i kapłańskim.

⁹⁴ Zob. K. Gózdź, art. cyt., s. 44.

⁹⁵ Zob. Rz 8, 9n; 1 Kor 2, 10n; 6, 19; 12, 1n; 2 Kor 3.

⁹⁶ Zob. J. Ratzinger, dz. cyt., s. 38; 1 J 4, 13-16.

⁹⁷ KKK 739.

⁹⁸ Zob. K. Gózdź, art. cyt. ibid.

⁹⁹ Zob. M. Jagodziński, *Personalistyczno-komunijne wymiary kolegalności – synodalności w Kościele*, „Studia Teologii Dogmatycznej”, T. 5, 2019, s. 46.

¹⁰⁰ Zob. ibid, s. 118.

¹⁰¹ Zob. H. Seweryniak, dz. cyt., s. 55.

¹⁰² Zob. C, 19.

3. Inkorporacja do Ludu Bożego

„Ze źródeł chrzcielnych rodzi się jedyny Lud Boży Nowego Przymierza, który przekracza wszystkie naturalne lub ludzkie granice narodów, kultur, ras i płci: «Wszyscyśmy, bowiem w jednym Duchu zostali ochrzczeni, aby stanowić jedno Ciało» (1 Kor 12, 13)”¹⁰³. Powyższe słowa Katechizmu Kościoła Katolickiego odwołują nas do najstarszej kościelnej doktryny i praktyki ¹⁰⁴, według której członkiem Nowego Narodu Wybranego można zostać tylko i wyłącznie poprzez chrzest z wody¹⁰⁵. Tak sprawowany obrzęd sakramentalny przyodziewa w Chrystusa¹⁰⁶ bądź dokonuje ponownego narodzenia w Chrystusie¹⁰⁷, czyniąc każdego ochrzczonego dzieckiem Bożym i uczniem Chrystusa Pana¹⁰⁸. Pojęcie *inkorporacji* w myśli ojców soborowych i teologii oznacza włączenie w Chrystusa, w Jego Mistyczne Ciało, przywołując nie tylko model indywidualny, a również wspólnotowy¹⁰⁹. W Chrystusie jako Głową zjednoczeni są wszyscy ochrzczeni, a także zjednoczeni są ze sobą nawzajem tworząc Lud Boży, czyli Kościół. To z tego aktu wynikają konkretne zobowiązania i przywileje poszczególnych wiernych, dlatego też autor poniżej przybliży rzeczywistość sakramentu chrztu świętego.

3.1. Etymologia

Biblijne źródła Nowego Testamentu określają chrzest, czyli akt inkorporacji, terminem *baptisma*¹¹⁰, wywodząc go z czynności z nim związanej oznaczającej zanurzenie, pogrążenie – gr. *baptizein*. Nim liturgia w swoim rycie przeszła do formy polewania po trzykroć głowy kandydata do chrztu, to właśnie zanurzenie jego całego w wodzie chrzcielnej, było jedyną formą, która miała oznaczać zanurzenie katechumena w śmierci Chrystusa i pogrzebanie go jako starego człowieka¹¹¹. Aby właściwie ująć znaczenie i treść chrztu świętego, Kościół uczynił go pierwszym sakramentem i bramą do pozostałych sakramentów. I jak wcześniej w odniesieniu do samego siebie,

¹⁰³ KKK 1267.

¹⁰⁴ Zob. DS 1314, 1524, 1567, 1601, 1671, 1672.

¹⁰⁵ Zob. J. Krzywda, *Sakramenty. Chrzest*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, T. III/2, Poznań 2011, s. 36; E. Tejero, *Uświęcające zadania Kościoła. Chrzest*, w: *Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2001, s. 659.

¹⁰⁶ Zob. UR 2

¹⁰⁷ Zob. LG 11.

¹⁰⁸ Zob. AG 15, 3

¹⁰⁹ M. Zaborowski, *Nabycie przynależności do Kościoła Katolickiego*, Lublin 2013, s. 150.

¹¹⁰ Zob. Mt 3, 7; Mk 1, 4; 10, 38; Dz 1, 22; Rz 6, 4; Ef 4, 5.

¹¹¹ Zob. KKK 1214.

tak i w tym przypadku pojęcie *sakrament* oznacza przyczynę i znak łaski¹¹² Bożej¹¹³, wywierając na duszy ochrzczonego niezatarty ślad¹¹⁴.

Sam chrzest jest również nazywany: „*Darem* – ponieważ jest udzielany tym, którzy nic nie przynoszą; *łaską* – ponieważ jest dawany nawet tym, którzy zawinili; *zanurzeniem* – ponieważ grzech zostaje pogrzebany w wodzie; *namaszczeniem* – ponieważ jest święty i królewski; *oświeceniem* – ponieważ jest jaśniejącym światłem; *szatą* – ponieważ zakrywa nasz wstyd; *obmyciem* – ponieważ oczyszcza; *pieczęcią* – ponieważ strzeże nas i jest znakiem panowania Boga”¹¹⁵.

3.2. Początki rytualnego chrztu

Próbując zrozumieć genezę rytualnego chrztu teologia musiała sięgnąć do historii religii i samej istoty sakramentu. Specyfika chrześcijańskiego chrztu nie oznacza, że nie sięgał w swojej formule do różnych obrzędów niechrześcijańskich pojawiających się w historii różnych religii.

Z pewnością wspomnieć należałoby tu wszelkie sakralne obmycia i kąpiele występujące w różnych starożytnych kultach i kulturach¹¹⁶. Szczególnie zaznaczyć trzeba te, które pojawiały się w kręgach środowiska judaistycznego i które poświadczone są licznymi świadectwami Starego oraz Nowego Testamentu.

Jednym z głównych poprzedników dzisiejszego sakramentu chrztu były ablucje rytualne. Sprawowane niekiedy czysto zewnątrz i machinalnie, dbały o *czystość* Ludu Przymierza i były znakiem posłuszeństwa względem Najwyższego Boga. Również w niektórych lokalnych wspólnotach, jak choćby w tej funkcjonującej w Qumran obmycia były połączone z praktykami pokutnymi. W przypadku prozelitów – nawróconych na judaizm – kąpiel miała charakter inicjacyjny i dokonywał jej sam prozelita¹¹⁷. Na progu chrześcijaństwa pojawił się również chrzest nawrócenia dokonywany przez Jana Chrzciciela w rzece Jordan związany z wodami rzeki, będącą

¹¹² „Łaska jest pomocą, jakiej udziela nam Bóg byśmy odpowiedzieli na nasze powołanie i stali się Jego przybranymi dziećmi. Wprowadza nas w wewnętrzne życie Trójcy Świętej. Łaska uświęcająca jest darem darmo danym, przez który Bóg obdarza nas swoim życiem wlanym przez Ducha Świętego do naszej duszy, by ją uleczyć z grzechu i uświęcić.” *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994, 1217nn; zob. K. Rahner, *Podstawowy wykład wiary*, Warszawa 1987, s. 102

¹¹³ Zob. S. C. Napiórkowski, *Z Chrystusem w znakach*, Lublin 1984, s.70.

¹¹⁴ Zob. DS 1313, 1609.

¹¹⁵ KKK 1216.

¹¹⁶ Zob. B. Nadolski, *Liturgika, tom III: Sakramenty, sakramentalia, błogosławieństwa*, Poznań 2012, s. 26.

¹¹⁷ Zob. G. L. Muller, dz. cyt., s. 672.

granicą prowadzącą do ziemi obiecanej. Jednak należy dostrzec, iż chrzest Janowy nie jest początkiem chrztu chrześcijańskiego¹¹⁸.

3.3. Biblijne podstawy sakramentu

Starotestamentowe korzenie chrztu odwołują się do odpuszczenia i przebaczenia grzechów, nawrócenia czy przemiany życia oraz z zawarciem i odnową przymierza zawartego pomiędzy Bogiem a Narodem Wybranym. Pierwsze przymierze jest przygotowaniem i celebracją tego, czym jest chrzest, a wznosząc się ponad płaszczyznę obrzędowości pomaga dostrzec jego istotę¹¹⁹.

3.3.1. Obrzezanie wcieleniem do Ludu Bożego Starego Przymierza

Kluczowym tekstem Starego Testamentu wyjaśniającym znaczenie powołania do świętości i życia w powszechnym kapłaństwie jest perykopa z Księgi Wyjścia. Autor tejże księgi podczas rozmowy Mojżesza z Bogiem w odniesieniu do całego narodu izraelskiego wkłada w usta Boga następujące słowa: „Wyście widzieli, co uczyniłem Egiptowi, jak niosłem Was na orlich skrzydłach i przywiodłem Was do mnie. Teraz jeśli pilnie słuchać będziecie głosu mego i strzec mojego przymierza będziecie moją szczególną własnością [...]. Lecz wy będziecie Mi królestwem kapłanów i ludem świętym [...]”¹²⁰.

Jednak tożsamość owego królestwa kapłanów i ludu świętego wyprowadzonego z niewoli egipskiej sięga o wiele wcześniejszych zapowiedzi samego Jahwe i przywołuje postać Abrama. W chwili kiedy osiąga dziewięćdziesiąty dziewiąty rok życia po raz kolejny pojawia się Bóg, aby przypieczętować przymierze z Abramem, nazywając go Abrahamem, obiecując mu niezliczone potomstwo oraz dając w posiadanie ziemię obiecaną – Kanaan. Wówczas znakiem zawartego przymierza jest akt obrzezania: „Przymierze, które będziecie zachowywali między Mną a wami, czyli twoim przyszłym potomstwem, polega na tym: wszyscy wasi mężczyźni mają być, będziecie obrzezywali ciało napletka na znak przymierza waszego ze Mną. [...] Przymierze moje, przymierze obrzezania, będzie przymierzem na zawsze. Nieobrzezany, czyli mężczyzna, któremu nie obrzezano ciała jego napletka, taki człowiek niechaj będzie usunięty ze swojej społeczności; zerwał on bowiem

¹¹⁸ Zob. B. Nadolski, dz. cyt., s. 27.

¹¹⁹ M. Zaborowski, dz. cyt., s. 22.

¹²⁰ Wj 19, 3-6.

przymierze ze Mną”¹²¹. Od tej chwili znak przymierza będzie przypominał każdemu Izraelicie jego tożsamość bycia wybranym przez Boga. Dalsze koleje narodu wyzwolonego z niewoli egipskiej poprowadzą do odnowienia tegoż przymierza na Synaju przez Mojżesza i słów o królestwie kapłanów, zapowiadającym królewskie kapłaństwo Nowego Przymierza, którego znakiem będzie obrzezanie serc¹²², na skutek konsekracji chrzcielnej.

Obrzęd inicjacji przez obrzezanie był znany ludom starożytnego Wschodu, jednak znak ten stał się znamienym symbolem przynależności do Boga warunkującym udział w kulcie judaistycznym. „Przez włączenie do ludu przymierza «obrzezany» uczestniczy w zbawczych czynach Boga [...], wreszcie w obietnicy czasów mesjańskich: w wylaniu Ducha Bożego, kiedy zostanie definitywnie ustanowione nowe i wieczne przymierze”¹²³.

Kiedy jednak przez swoje grzechy Izraelici raz po raz odstępują od zawartego przymierza, Bóg walczy o swój lud kapłanów, wysyłając proroków żądających życia godnego kapłańskiej tożsamości i bliskości Boga. Przymierze często zrywane domaga się nowego przymierza wiecznego, którego nikt nie będzie stanie zerwać ani podważyć, czego wyraz dawały intuicje mesjańskie. Prawo dane przez Mojżesza w wodzie widziało okazję do powrotu do przymierza przez odnawianie rytualnej czystości¹²⁴, jednak niewystarczalność pokutnych obrzędów sprowokowała do Bożej interwencji, którą zapowiada prorok Ezechiel: „Pokropię Was czystą wodą, abyście się stali czystymi [...] I dam wam serce nowe i ducha nowego [...]”¹²⁵.

Tak starotestamentowy obrzęd inicjacji stał się archetypem i zapowiedzią swego *novum* mającego być przyniesionym przez nowego Mojżesza – Chrystusa, z którego to, przebitego na krzyżu, boku wypłyną źródła wody żywej¹²⁶.

3.3.2. Chrzest wcieleniem do Ludu Bożego Nowego Przymierza

„Symbole chrztu w Starym Testamencie wskazują na uprawomocnienie się zbawczego działania w Chrystusie [...]. Sakramenty są bowiem konkretyzacją zbawczego dzieła, które w Nim miało swoje spełnienie”¹²⁷. W Nowym Przymierzu

¹²¹ Rdz 17, 8-14.

¹²² Zob. Rz 2, 29.

¹²³ G. L. Muller, dz. cyt., s. 671; zob. Ez 36, 26; Jl 3, 1-5; Jr 31, 31-33; Ga 5, 22n; Dz 2, 17.

¹²⁴ Zob. Kpł 1-15; Lb 19.

¹²⁵ Ez 36, 25.

¹²⁶ Zob. J 7, 38; Wj 17,1-7; 1 Kor 10,4; Za 14,8; Ez 47, 1 n.

¹²⁷ M. Zaborowski, dz. cyt., s. 27.

zawartym przez Chrystusa na krzyżu, a antycypowanym w wieczniku żadne rytury nie mają własnej mocy, lecz czerpią z misterium dokonanego w Chrystusie. Nie inaczej jest z sakramentem chrztu.

3.3.2.1. Chrzest Chrystusa

Wszystkie ewangelie kanoniczne opisują wydarzenie chrztu Jezusa w Jordanie¹²⁸. Scena ta wpisana w klimat apokaliptycznego przepowiadania Jana Chrzciciela włącza chrzest w optykę czasów ostatecznych. Choć chrzest Janowy przeznaczony był dla grzeszników to Jezus poddał się mu dobrowolnie w geście sprawiedliwości i solidarności ze wszystkimi ludźmi¹²⁹. Chrzest Jezusa staje się okazją do epifanii, objawienia Boga, w Jego posłannictwie i misji. „Duch Boga objawia Go jako umiłowanego Syna Ojca i pośrednika zbawienia, który jako przedstawiciel ludzi «gładzi» «grzech świata» (J 1, 29; 1 J 3, 5; Iz 53, 7). W Jego gwałtownej śmierci spełnia się Jego misja mesjańska, która stała się publiczna w Jego chrzcie w Jordanie”¹³⁰. Mające nadzieję misterium Paschy Chrystusa – męki, śmierci i zmartwychwstania – tak bardzo związane z pojęciem chrztu przez samego Jezusa¹³¹, wszystkim ludziom otworzy źródło chrzcielne¹³². Okoliczności chrztu Mesjasza zapowiadają tło późniejszego sakramentu chrztu. Każdy chrzest będzie dokonywał się dla odpuszczenia grzechów. Każdy chrzest będzie nadawał godność umiłowanego syna. Każdy chrzest w sposób ontologiczny zjednoczy z Chrystusem i Jego misją¹³³.

3.3.2.2. Chrzest w Kościele pierwotnym

Jezus nie praktykował chrztu Janowego, zatem i tego nie czynił Kościół. Ewangelie synoptyczne podobne w swoich epilogach, stają się rozestaniem uczniów do głoszenia Ewangelii, czego zaś przypieczętowaniem stać ma się chrzest: „Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu! Kto uwierzy i przyjmie chrzest będzie zbawiony; a kto nie uwierzy będzie potępiony”¹³⁴. Ten sakrament ma być przywołaniem Trójcy Świętej – Ojca i Syna i Ducha Świętego¹³⁵ w konkretnym,

¹²⁸ Zob. Mt 3, 13-17; Mk 1, 9-11; Łk 3, 21-22; J 1, 31-33.

¹²⁹ Zob. KKK 1224.

¹³⁰ G. L. Muller, dz. cyt., s. 672.

¹³¹ Zob. Ibid.; Mk 10, 38.

¹³² Zob. KKK, 1225.

¹³³ Zob. M. Zaborowski, dz. cyt., s. 29.

¹³⁴ Mk 16, 15.

¹³⁵ Zob. Mt 28, 19.

widzialnym i wspólnotowym goście. Trzeba dostrzec, iż chrzest udzielany w imię Jezusa¹³⁶ – o czym świadczą źródła nowotestamentowe – nie jest czymś innym od chrztu w imię Trójcy, „ponieważ imię Jezusa zawiera w sobie relację Syna z Ojcem i Duchem Świętym”¹³⁷.

Kościół udzielał chrztu i celebrował go od dnia Pięćdziesiątnicy¹³⁸ ożywiony kazaniem św. Piotra: „Nawróćcie się i niech każdy z Was ochrzci się w imię Jezusa Chrystusa [...]”¹³⁹. Chrzest zatem stał się aktem publicznym i eklezjalnym. Skierowany jest on nie tylko do duszy, lecz integralnie obejmuje całą osobę ludzką – duszę i ciało. Mimo skąpych świadectw nie ma wątpliwości co do praktyki chrztu we wczesnym Kościele.

Niezwykle intensywny rozwój teologii chrztu następuje w czasach apostołskich, głównie dzięki misyjnemu zapałowi św. Pawła, Apostoła Narodów. Jednym ze szczytowych punktów Pawłowej teologii chrztu jest szósty rozdział Listu do Rzymian¹⁴⁰. Kontekstem zawartych w nim twierdzeń jest Pascha Chrystusa jako tajemnica Jego śmierci i zmartwychwstania. Ochrzczony zanurza się w Passze uczestnicząc w niej, żyjąc całym jej bogactwem i wkraczając w nowy świat jako uczestnik zmartwychwstania Chrystusa¹⁴¹.

Zgodnie z nauką św. Pawła chrzest jest umieraniem dla grzechu. Jeśli ochrzczony uczestniczy w śmierci Chrystusa to śmierć dla grzechu jest interpretowana jako prawdziwa i ostateczna: „[...] przez chrzest zanurzający nas w śmierć Chrystusa zostaliśmy razem z Nim pogrzebani po to, abyśmy wkroczyli w nowe życie – jak Chrystus powstał z martwych dzięki chwale Ojca”¹⁴². Ta wyjątkowa wspólnota z Chrystusem jest fundamentem otrzymanego przez łaskę uczestnictwa w Jego synowskiej relacji do Ojca w Duchu Świętym¹⁴³.

Konsekwencją zespolenia życia ochrzczonego z życiem jego Mistrza jest powołanie, aby nowo otrzymane życie, w porządku łaski, formować i rozwijać¹⁴⁴.

¹³⁶ Zob. Dz 2, 38; 10, 48.

¹³⁷ G. L. Muller, dz. cyt., s. 673.

¹³⁸ Zob. KKK, 1226.

¹³⁹ Dz 2, 38.

¹⁴⁰ Zob. Rz 1, 6-14.

¹⁴¹ Zob. J. Kudasiewicz, *Biblijna teologia chrztu w świetle czytań biblijnych obrzędów*, w: *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, red. J. Kudasiewicz, Warszawa 1981, s. 23.

¹⁴² Rz 6, 4

¹⁴³ Zob. G. L. Muller, dz. cyt., s. 674.

¹⁴⁴ Zob. M. Zaborowski, dz. cyt., s. 33.

W praktyce owo całkowicie nowe życie musi być egzystencją przeżywaną z zapałem i entuzjazmem, czyniąc posłannictwo Jezusa aktualnym w życiu ochrzczonego. Chrześcijanin winien żyć tak, jak żył Chrystus, bowiem jego istnienie jest istnieniem w Chrystusie¹⁴⁵. Zmartwychwstanie jest dla ochrzczonych perspektywą życia przyszłego, zaś życie podług wartości ewangelicznych jest perspektywą terażniejszości, w której jest miejsce na aktualizację zupełnie nowych, nieznanych dotąd, horyzontów życia w wolności od grzechu, w wyjątkowej intymności i bliskości samego Boga. *Novum* przyniesione przez orędzie chrześcijańskie, stanowiące kroczenie za Chrystusem, wznosi codzienność ochrzczonych na poziom mistyczny, będący prawdziwą nowością. Poziom ten nie jest oderwany od rzeczywistości, a swoje urzeczywistnienie znajduje w konkretach odkrytych w życiu Jezusa¹⁴⁶. Owe urzeczywistnianie samego Chrystusa, prawdziwego Króla, Proroka i Kapłana, odnawia w ochrzczonego jego chrzcielne powołanie bycia królem, prorokiem i kapłanem *in Christo*.

3.4. Teologiczne skutki chrztu

Bogactwo łaski chrztu oraz skutków sakramentu wypracowane przez teologię rodzącą się w łonie Tradycji Kościoła wskazuje elementy sakramentalnego obrzędu¹⁴⁷. Wprowadzenie do nowego obrzędu chrztu nawiązuje do wielu określeń, których pełnym komentarzem są teksty biblijne, euchologijne oraz pozostałe obrzędy liturgii Kościoła. To owoc myśli teologicznej stanie się inspiracją do prawnego ujęcia powołania i misji ochrzczonych.

We wspomnianym wprowadzeniu znajdujemy takie określenia omawianego sakramentu jak: „brama do życia i królestwa Bożego, sakrament wiary, sakrament wprowadzający do wspólnoty Kościoła i budowli na mieszkanie Boga w Duchu Świętym, sakramentalny węzeł jedności łączący wszystkich, którzy są nim naznaczeni, obmycie wodą, któremu towarzyszy słowo, sakrament paschalny, uczestnictwo w naturze Bożej, wprowadzenie do grona przybranych dzieci, wejście we wspólnotę z Ojcem i Synem, i Duchem Świętym, wezwanie Trójcy Świętej nad przystępującymi do chrztu, naznaczenie imieniem Trójcy Przenajświętszej, poświęcenie się na własność Bogu”¹⁴⁸.

¹⁴⁵ Zob. E. Schillebeeckx, *Chrystus. Sakrament spotkania z Bogiem*, Kraków 1966, s. 130.

¹⁴⁶ Zob. M. Zaborowski, dz. cyt., s. 34.

¹⁴⁷ Zob. KKK 1262.

¹⁴⁸ B. Nadolski, *Liturgika, tom III: Sakramenty, sakramentalia, błogosławieństwa*, Poznań 2012, s. 77.

3.4.1. Konieczność chrztu

Słowa Chrystusa wskazują konieczność chrztu do zbawienia¹⁴⁹. Z tego względu Kościół nie zna oprócz niego innego środka zapewniającego wejście do szczęścia wiecznego w królestwie Bożym. Jest on konieczny zarówno dla niemowląt, jak i dorosłych, gdyż wszyscy potrzebują go jako pewnego środka do zbawienia¹⁵⁰, co jest doprecyzowane dogmatycznie nauczaniu Kościoła.

Pojęcie, jakim jest konieczność chrztu do zbawienia sięga II wieku i związane jest z przekonaniem, iż poza Kościołem nie ma zbawienia¹⁵¹. W historii Kościoła po wielokroć przywoływana była ta tradycja. Do jednej z interwencji przywołującej tę naukę doszło podczas obrad Soboru Trydenckiego, na którym ją oficjalnie potwierdzono, potępiając każdego, kto traktowałby ją inaczej: „Gdyby ktoś mówił, że chrzest jest dowolny, a więc nie jest konieczny do zbawienia – niech będzie wyklęty”¹⁵².

Warto równocześnie zaznaczyć, iż Kościół od zawsze był głęboko przekonany, że ci, którzy ponoszą śmierć za wiarę, nie otrzymawszy chrztu, zostają ochrzczeni przez swoją śmierć poniesioną dla Chrystusa i z Chrystusem. Podobnie, Kościół myślał o katechumenach umierających przed przyjęciem tego sakramentu, twierdząc, iż ich wyraźne pragnienie jego przyjęcia połączone z żalem za grzechy zapewnia im zbawienie. Zatem „chrzest krwi», podobnie jak «chrzest pragnienia» przynosi owoce, nie będąc sakramentem”¹⁵³. Niemniej Katechizm Kościoła Katolickiego dopowiada, iż Bóg związał zbawienie z sakramentem chrztu, ale sam nie jest związany swoimi sakramentami¹⁵⁴.

3.4.2. Skutki chrztu

Sakrament chrztu po pierwsze odpuszcza wszystkie grzechy – grzech pierworodny i wszystkie grzechy osobiste – a także wszelkie kary za grzech¹⁵⁵, na co wskazują

¹⁴⁹ Zob. J 3, 5; Mt 3, 5; KKK 1257.

¹⁵⁰ Zob. M. Zaborowski, dz. cyt., s. 38.

¹⁵¹ *Extra Ecclesiam nulla salus*; zob. Tertulian, *De baptism*, Ep. 306, PL 43, 172; zob. Cyryl Jerozolimski, *Catecheses*, PG 33, 440.

¹⁵² „Si quis dixerit, baptismus liberum esse, hoc est non necessarium ad salutem: anathema sit” – Sobór Trydencki, *Sesja 7: I/C Kanony o sakramencie chrztu*, 5, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński, polski*. Red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, t. IV, s. 361.

¹⁵³ KKK 1257.

¹⁵⁴ Zob. *Ibid.*

¹⁵⁵ Sobór Florencki, *Sesja 8: Bulla unii z Ormianami*, 14d, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst grecki, łaciński, arabski, ormiański, polski*. Red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2004, t. III, s. 511.

wszystkie pierwotne wyznania wiary i katechezy Ojców Kościoła¹⁵⁶. A zatem odrodzonych we chrzcie, nie ma nic, co mogłoby przeszkodzić im wejść do Królestwa Bożego. W ochrzczonych pozostają jednak pewne konsekwencje grzechu tj.: cierpienie, choroba, śmierć czy skłonność do upadków w grzechy nazywaną pożądliwością lub zarzewiem grzechu¹⁵⁷.

Przyjęcie chrztu czyni neofitę według teologii pawłowej „nowym stworzeniem”¹⁵⁸. Zostaje obdarzony łaską uświęcającą i usprawiedliwiającą, która przez dar cnót teologalnych uzdalnia do wiary w Boga, pokładania w Nim nadziei i miłowania Go ponad wszystko. Dalej przysposabia do działania pod natchnieniem Ducha Świętego we współpracy z Jego darami oraz pozwala wzrastać w dobru poprzez cnoty moralne.

Kolejnym skutkiem chrztu jest włączenie do wspólnoty Kościoła, która jest przedłużeniem nauczycielskiej, pasterskiej i kapłańskiej misji Chrystusa, zjednoczonej w Jego Mistycznym Ciele¹⁵⁹. Sakrament chrztu wprowadza nas w tajemniczy związek z Chrystusem, jednocząc nas przez Niego w organizmie Kościoła¹⁶⁰, który jest nowym Ludem Bożym, ludem mesjanistycznym czasów ostatecznych¹⁶¹. Chrzest staje się swoistą ordynacją dając ochrzczonym udział w królewskim kapłaństwie Chrystusa, w którym stając się „żywymi kamieniami”, „budowani są jako duchowa świątynia”¹⁶². Wszczepienie w Kościół niesie nową przestrzeń życiową w perspektywie indywidualnej i wspólnotowej, w której ochrzczeni nie należą już do siebie, ale do Tego, który za nich umarł i zmartwychwstał¹⁶³.

Chrzest wyciska niezatarte duchowe znamię, opieczętowując chrześcijan Boskim charakterem¹⁶⁴, którego nie jest w stanie wymazać żaden grzech¹⁶⁵. Pieczęć o jakiej jest

¹⁵⁶ Zob. św. Ambrożego z Mediolanu *Explanatio symboli*; św. Augustyn z Hippony, *Kazanie 213*; św. Nicetas z Remezjany, *Wykład wyznania wiary*; św. Ildefons z Toledo, *De cognitione baptismi*; św. Cyryl Jerozolimski, *Katechezy VI-XVIII*; św. Epifaniusz z Salaminy, *Ankoratus*; św. Teodor z Mopsuestii, *Katechezy I-X; Constitutiones Apostolorum*, w: *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, Poznań 2007, 4-18.

¹⁵⁷ Zob. KKK, 1264.

¹⁵⁸ Zob. 2 Kor 5, 17.

¹⁵⁹ Zob. Ef 4, 25; 1 Kor 12, 13; J. Villar, *Jedność i różnorodność chrześcijańskiego powołania*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej”, t. 3(2011), s. 290.

¹⁶⁰ Zob. W. Granat, *Sakramenty święte. Chrzest, bierzmowanie, pokuta*, t. VII, cz. II, Lublin 1966, s. 88.

¹⁶¹ Zob. B. Nadolski, dz. cyt., s. 78.

¹⁶² Zob. 1 P 2, 5

¹⁶³ Zob. 1 Kor 6, 19; 2 Kor 5, 15.

¹⁶⁴ Zob. Sobór Florencki, *Sesja 8: Bulla unii z Ormianami, 13*, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst grecki, łaciński, arabski, ormiański, polski*. Red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2004, t. III, s. 507; zob. 2 Kor 1, 22.

¹⁶⁵ Zob. KKK 1272.

mowa w starożytności była traktowana jako stempel najczęściej wyrzeźbiony z kamienia, tak by odcisnięty w glinie lub wosku wskazywał na przynależność do właściciela pieczęci¹⁶⁶. Zaistniała w ten sposób konsekracja chrzcielna powołuje ich do udziału w chrześcijańskim kulcie religijnym, by przez żywy udział w świętej liturgii Kościoła i świadectwo świętego życia oraz gorliwej miłości służyli Bogu¹⁶⁷. „Pieczęć Pana”¹⁶⁸ jest tą pieczęcią, którą Duch Święty naznaczył chrześcijan na dzień odkupienia¹⁶⁹. „Przez to dopasowanie wiernych do kapłaństwa Chrystusa za pośrednictwem charakteru sakramentalnego Kościół został ustanowiony jako zgromadzenie kapłanów przedłużając w ten sposób dzieło i skutki kapłaństwa Chrystusa”¹⁷⁰.

Po wtóre przyjęty sakrament inicjacji chrześcijańskiej zespala w sakramentalnym węzle wszystkich ochrzczonych, również tych, którzy nie są w pełnej komunii z Kościołem katolickim¹⁷¹. Dlatego natura chrzcielnej wspólnoty jest określana terminem *communio* wykazując głęboko ontologiczną jedność ze wszystkimi, którzy przyjęli powyższy sakrament¹⁷².

3.5. Prawne regulacje chrztu

Chrzest jest wydarzeniem teologicznym, jednak jak cała teologia sakramentu i liturgii implikuje regulacje prawne dotyczące sprawowania sakramentu towarzyszące Kościołowi od samego początku. Współczesnym źródłem wyżej wspomnianych regulacji dla Kościoła są kodeksy prawa kanonicznego¹⁷³. To one określają to, co jest konieczne do ważności i godziwości sakramentu, tak by zatroszczyć się o wiążącą moc tego aktu.

3.5.1. Sprawowanie chrztu

Sprawowanie chrztu winno być przygotowane. Dorośli zamierzający przyjąć sakrament powinni przejść drogę przygotowania zwaną katechumenatem. Natomiast

¹⁶⁶ Zob. M. Zaborowski, dz. cyt., s. 50n.

¹⁶⁷ Zob. LG 10nn.

¹⁶⁸ Św. Augustyn, *Epistulae*, 98, 5: PL 33, 362.

¹⁶⁹ Zob. Ef 4, 30.

¹⁷⁰ M. Zaborowski, dz. cyt., s. 52.

¹⁷¹ Zob. KKK 1271.

¹⁷² Zob. UR 22.

¹⁷³ Dla Kościoła zachodniego obowiązujący jest Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany w 1983 roku przez papieża Jana Pawła II, zaś dla Kościołów Wschodnich to Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany w 1990 roku, przez tegoż samego papieża.

w przypadku chrztu dzieci, na proboszczu leży obowiązek pouczenia rodziców dziecka oraz chrzestnych o istocie sakramentu i obowiązkach z niego wypływających¹⁷⁴.

Kodeks zwraca uwagę na wiek rozróżniający małoletniego od dorosłego, którym jest czas osiągnięcia używania rozumu¹⁷⁵; wspomina o materii sprawowania sakramentu wskazując, by w zwyczajnych warunkach używano wody poświęconej¹⁷⁶; przywołuje dwie formy udzielania chrztu – przez polanie oraz przez zanurzenie¹⁷⁷; przypomina o nadaniu imienia w duchu chrześcijańskim¹⁷⁸; zaleca sprawowanie chrztu w niedzielę bądź w wigilię paschalną¹⁷⁹, zaś w kontekście miejsca, informuje, że właściwym miejscem celebracji sakramentu jest kaplica lub kościół, najlepiej parafialny¹⁸⁰.

3.5.2. Szafarz chrztu

Szafarzem zwyczajnym sakramentu jest duchowny, będący w jakimkolwiek stopniu sakramentu święceń, w sytuacji nadzwyczajnej godziwie chrztu udziela katecheta lub inna osoba predysponowana przez ordynariusza miejsca, zaś w wypadku konieczności ochrzcić może każdy człowiek¹⁸¹.

3.5.3. Przyjmujący chrzest

„Zdatnym do przyjęcia chrztu jest każdy człowiek nieochrzczony”¹⁸². Dorosły, aby mógł być ochrzczony musi wyrazić taką wolę i być właściwie przygotowanym. W przypadku chrztu dzieci zaleca się, aby rodzice zatroszczyli się o chrzest w pierwszych tygodniach życia dziecka¹⁸³. Chrzcić należy również w wątpliwości, czy chrzest miał miejsce lub czy był udzielony ważnie¹⁸⁴, podobnie kodeks zaleca chrzcić dzieci znalezione i podrzucone, w przypadku których nie jest możliwe dojście

¹⁷⁴ Zob. J. Krzywda, *Sakramenty*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. III/2, Poznań 2011, s. 38.

¹⁷⁵ Zob. kan. 852, KPK 83.

¹⁷⁶ Zob. *ibid.*, kan. 853.

¹⁷⁷ Zob. *ibid.*, kan. 854.

¹⁷⁸ Zob. kan. 855, *ibid.*

¹⁷⁹ Zob. kan. 856, *ibid.*

¹⁸⁰ Zob. E. Tejero, *Uświęcające zadanie Kościoła*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 663; zob. kan. 857-560, KPK 83.

¹⁸¹ Zob. kan. 861, *ibid.*

¹⁸² Kan. 864, *ibid.*

¹⁸³ Zob. kan. 867 § 1, *ibid.*

¹⁸⁴ Zob. kan. 869, *ibid.*

do ustalenia, czy chrzest był udzielony czy nie¹⁸⁵, jak również w przypadku płodów poronionych, jeśli jeszcze żyją¹⁸⁶.

3.5.4. Chrzestni

Jak wynika z zapisu normy kanonu, przyjmujący chrzest powinien mieć przynajmniej jednego chrzestnego¹⁸⁷, jednak z poważnych przyczyn, jeśli brakuje chrzestnego, udzielający chrztu powinien zatroszczyć się chociaż o świadka chrztu¹⁸⁸.

Kanon 874 stawia konkretne wymagania do bycia chrzestnym. Są to: kwalifikacje oraz szczerza intencja, ukończenie 16 r. życia, bycie katolikiem w pełni wtajemniczonym sakramentalnie i prowadzącym życie zgodne z wiarą; nie zaciągnięcie żadnej kary kanonicznej oraz nie bycie ojcem ani matką dziecka.

3.5.5. Stwierdzenie i zapisanie przyjętego chrztu

Kodeks zobowiązuje proboszcza miejsca do bezzwłocznego i dokładnego odnotowania w księdze ochrzczonych dokonanego sakramentu lub sakramentów¹⁸⁹. Jeśli nie był udzielony przez proboszcza ani w jego obecności, to szafarz ma obowiązek powiadomić proboszcza miejsca o chrzcie¹⁹⁰.

3.6. Celebracja chrztu

Z brzmienia pierwszego kanonu rozdziału mówiącego o sprawowaniu chrztu w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku wynika, iż „chrztu udziela się z zachowaniem obrzędu przepisanego w zatwierdzonych księgach liturgicznych, poza przypadkiem naglącej konieczności, kiedy należy zastosować tylko to, co jest wymagane do ważności sakramentu”¹⁹¹.

Sobór Watykański II w Konstytucji o liturgii podjął się odnowy obrzędów chrztu, czego rezultatem było dopuszczenie do użycia odnowionych: *Obrzędu chrztu dzieci*

¹⁸⁵ Zob. kan. 870, ibid.

¹⁸⁶ Zob. kan. 871, ibid.

¹⁸⁷ Zob. kan. 872, ibid.; zob. E. Tejero, *Uświęcające zadanie Kościoła*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 667-670.

¹⁸⁸ Zob. kan. 875, ibid.

¹⁸⁹ Zob. kan. 877, ibid.

¹⁹⁰ Zob. kan. 878, ibid.

¹⁹¹ Kan. 850, ibid.

(1969 r.), *Obrzędu bierzmowania* (1971 r.) oraz *Obrzędu chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych* (1972 r.)¹⁹².

3.6.1. Obrzęd przyjęcia

Chrzest jest sprawą całej wspólnoty, więc jego rozpoczęciu towarzyszy śpiew stosownej pieśni lub psalmu. Celebrans po przywitaniu obecnych oraz po uroczystej procesji wprowadzającej do kościoła osoby przedstawiające dziecko do, zapytuje o imię wybrane dla dziecka oraz przypomina rodzicom i chrzestnym o obowiązkach w zakresie wychowania chrześcijańskiego¹⁹³.

Kościół zważając, jak wielkim znakiem miłości jest nadane imię, właśnie przez nie zwraca się podczas obrzędu do mającego przyjąć sakrament dziecka. Zamknięciem pierwszej części liturgii jest znak krzyża, uczyniony na dziecku wyrażający przynależność do Chrystusa ukrzyżowanego.

3.6.2. Liturgia słowa Bożego

Po obrzędach wstępnych, Kościół przechodzi to słuchania Bożego słowa. Liturgia słowa posiada taką samą strukturę jak we Mszy świętej. Wysłuchanie słowa Bożego i przyjęcie go budzi wiarę oraz ją pogłębia. Czytanie oraz ewangelia niosą treść ukazującą prawdę o sakramencie chrztu i ją objaśniają.

3.6.3. Liturgia sakramentu

Sprawowanie sakramentu wymaga, aby po liturgii słowa, celebrans wraz z dzieckiem, jego rodzicami i chrzestnymi przeszli do chrzcielnicy, bądź miejsca gdzie odbędzie się chrzest.

3.6.3.1. Pobłogosławienie wody

Liturgię sakramentalną rozpoczyna pobłogosławienie wody chrzcielnej lub modlitwa dziękczynna nad wodą. Pobłogosławienie wody do każdego chrztu było podyktowane higieną i pedagogią, oznaczając świeżość działania Bożego Ducha. Podane formy poświęcenia ułatwiają wiernym czynnie uczestniczyć poprzez aklamacje.

¹⁹² Zob. B. Nadolski, dz. cyt., s. 57.

¹⁹³ Zob. *ibid.*, s. 59.

3.6.3.2. Wyrzeczenie się zła i wyznanie wiary

Wyrzeczenie się zła i wyznanie wiary podkreślają, że rodzice naturalni i chrzestni, wyznają wiarę w swoim imieniu, gdyż to w ich wierze, która jest wiarą Kościoła, dziecko otrzymuje chrzest¹⁹⁴. Credo jest ugruntowaniem prawdy, iż życie chrześcijańskie mówi „tak” dla Chrystusa, a „nie” dla szatana.

3.6.3.3. Chrzest

Sakrament chrztu dokonuje się poprzez trzykrotne polanie główki dziecka, bądź przez potrójne zanurzenie i wypowiedzenie trynitarnej formuły chrzcielnej. Woda jest tu symbolem śmierci i pogrzebania grzechu, a z drugiej strony przywołuje źródło, które jest symbolem życia.

Chrzest, stanowiąc przymierze osobowe z Bogiem, przywołuje przybrane imię dziecka, ukazując przez to indywidualny skutek chrztu oraz to, iż Bóg nie działa anonimowo, lecz zwraca się do człowieka po imieniu.

3.6.4. Obrzędy wyjaśniające

Zaraz po chrzcie następują obrzędy, mające zobrazować to co na poziomie duchowym dokonało się podczas jego sprawowania. Polskie wydanie obrzędu nazywa je „wyjaśniającymi”¹⁹⁵.

3.6.4.1. Namaszczenie

Namaszczenie świętym olejem krzyżma jest znakiem udziału w Chrystusowym urzędzie kapłana, proroka i króla. Odwołuje się w swojej formie do starożytnych rytów namaszczania królów i proroków oraz do obecnych do dziś w liturgii namaszczeń kapłańskich.

3.6.4.2. Biała szata

Biała szata, obok znaku czystości i obmycia z grzechów, stanowi o nowym życiu oraz przyobleczeniu się w Chrystusa.

¹⁹⁴ Zob. *ibid.*, s. 61.

¹⁹⁵ *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wydanie trzecie zmienione*, Konferencja Episkopatu Polski, Katowice 2017.

3.6.4.3. Wręczenie świecy

Obecność Chrystusa ukazywana podczas obrzędu przez światło świecy paschalnej, jest przekazywana w geście przyjęcia płomienia paschału, oznaczającego również oświecenie w Chrystusie i powołanie do prowadzenia życia godnego dzieci światłości.

3.6.4.4. Ryt *effetha*

Znak dotknięcia uszu i ust ochrzczonego jako znaku otwarcia na słuchanie słowa Bożego jest symbolem *mysterium apertionis* – tajemnicy otwarcia serca i umysłu na Boże prawdy. Ryt ten, jako fakultatywny, nie został umieszczony w polskim wydaniu obrzędów chrztu.

3.6.5. Zakończenie obrzędu

Od chrzcielnicy procesja przechodzi do ołtarza, do miejsca sprawowania Eucharystii, która jest zwieńczeniem sakramentów wtajemniczenia. Odmawiana jest Modlitwa Pańska, zaś całość obrzędu kończy uroczyste błogosławieństwo oraz rozesłanie.

4. Powołanie chrzcielne

Przywołane normy prawne są odzwierciedleniem troski Kościoła o otrzymany skarb, jakim jest chrzest, zaś przepisy liturgiczne mają wprowadzać wiernych w głęboką teologię tego wydarzenia i stać się swoistą katechezą. Po ukazaniu w *Konstytucji Lumen gentium* Kościoła jako misterium Ludu Bożego, a następnie po zwróceniu uwagi na hierarchiczny ustrój Kościoła, refleksja soborowa przechodzi do omówienia stanu wiernych¹⁹⁶. Zagadnienie roli laikatu było jednym z głównych tematów soborowych. Ewenementem w historii było, iż świeckim został poświęcony cały dokument soborowy, którym był promulgowany 18 stycznia 1965 r. *Dekret o apostołstwie świeckich – Apostolicam actuositatem*. Nie była to jedyna wypowiedź Soboru na temat świeckich. Również pozostałe konstytucje o Kościele, zawierają refleksje na temat świeckich, zwracając uwagę na usytuowanie ich i hierarchii w obrębie jednego ludu, pozytywne

¹⁹⁶ Zob. LG 30; zob. A. Luneau, M. Bobichon, *Kościół Ludem Bożym. Od owczarni do ludu przymierza*, Warszawa 1980, s. 243.

określenie świeckich oraz otwarcie na aktywność laikatu w świecie¹⁹⁷. Kościół po wielu wiekach na nowo wrócił do nauki o kapłaństwie wszystkich wiernych, burząc powstały mur dzielący wierzących na duchownych i nieduchownych¹⁹⁸.

W konstytucji dogmatycznej – *Lumen gentium* – „Pod nazwą świeckich rozumie się tutaj wszystkich wiernych chrześcijan niebędących członkami stanu kapłańskiego (*ordo sacerdotium ministeriale*) i stanu zakonnego prawnie ustanowionego w Kościele, mianowicie wiernych chrześcijan, którzy jako wcieleni przez chrzest w Chrystusa, ustanowieni jako Lud Boży i uczynieni na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego urzędu Chrystusowego, ze swej strony sprawują właściwe całemu ludowi chrześcijańskiemu posłannictwo w Kościele i w świecie¹⁹⁹. Właściwością specyficzną laików jest ich charakter świecki”²⁰⁰. W odróżnieniu od świeckich członkowie stanu kapłańskiego mogą zajmować się sprawami świeckimi, wykonując nawet świeckie zawody, z natury swego powołania przeznaczeni są do świętej służby. Podobnie i zakonnicy mają się skupić na sobie właściwej realizacji życia w duchu błogosławieństw ewangelicznych. Misją zaś, wiernych świeckich jest szukanie Królestwa Bożego, przez zajmowanie się świeckimi sprawami i kierowanie nimi po myśli Bożej.

4.1. Eklezjalny status wiernych

Status wiernych jasno określa *Katechizm Kościoła Katolickiego* przywołując definicję określoną przez *Kodeks Prawa Kanonicznego*²⁰¹: „Wiernymi są ci, którzy przez chrzest wszczępieni w Chrystusa, zostali ukonstytuowani Ludem Bożym i stawszy się z tej racji na swój sposób uczestnikami kapłańskiej, prorockiej i królewskiej misji Chrystusa, (...) są powołani do wypełniania posłania, jakie Bóg powierzył Kościołowi w świecie”²⁰². Uczestnictwo świeckich, zatem, w całości misji Kościoła, nie jest im delegowane, lecz jest im powierzone wraz z sakramentami chrztu i bierzmowania²⁰³, więc, w wymiarze komunijnym Kościoła, stanowi swoistą podstawę.

¹⁹⁷ Zob. W. Kasper, *Kościół katolicki. Istota – rzeczywistość – posłannictwo*, Kraków 2014, s. 369; zob. K. Parzych-Blakiewicz, *Laikat w Kościele. Refleksje teologiczne na kanwie „Lumen gentium”*, „Studia Gnesnensia”, T. XXX (2016), s. 183.

¹⁹⁸ Zob. K. Osborne, *Ministry: Lay Ministry in the Roman Catholic Church: Its History and Theology*, Oregon 2003, s. 26.

¹⁹⁹ E. Schillebeeckx, *World and Church*, Michigan 1971, s. 68.

²⁰⁰ LG 31.

²⁰¹ Zob. KKK 871.

²⁰² Kan. 204, § 1, KPK 83.

²⁰³ Zob. G. L. Müller, dz. cyt., s. 630.

Z eklezjologicznego punktu widzenia nie można dokonywać swoistej separacji kapłanów chrzcielnych od tych urzędowych, gdyż pozycja ich wszystkich wypływa z kapłańskiej funkcji Chrystusa i w niej realizuje się posłannictwo kapłaństwa wspólnego. Kapłaństwo ministerialne, zaś nie jest powszechne i w inny sposób realizuje właściwe sobie funkcje kapłańskie.

Skoro Kościół podczas Soboru Watykańskiego II określił się jako powszechny sakrament zbawienia w świecie²⁰⁴, tym samym chcąc być w świecie obecnością Jezusa Chrystusa, aż nadto oczywista jest kluczowa rola odgrywana przez laikat, ponieważ w relacji do zbawienia, wszyscy – hierarchowie i świeccy – stanowią jeden i ten sam Lud Boży, jeden laikat²⁰⁵. To potwierdza tylko tezę o pierwotnym i wspólnym posłannictwie wszystkich ochrzczonych w potrójnej funkcji Jezusa²⁰⁶. Zaś świeccy w wyjątkowy, i nieraz nieosiągalny dla duchownych sposób, przedłużają obecność Kościoła we wszystkich środowiskach współczesnego świata²⁰⁷.

4.2. Etymologia terminu „świecki”

Termin „świecki” (gr. *kat'aiona*, łac. *saecularis*) w swojej etymologii posiada wydźwięk pejoratywny, pierwotnie oznaczając człowieka należącego do świata, pełnego zła i nieprawości. W tym kluczu dobry chrześcijanin nie mógł być „świecki”, gdyż duchem nie należał już do tego świata. Toteż język autorów nowotestamentowych nie używa tego określenia na wierzących w Chrystusa²⁰⁸. Często mówi o: chrześcijanach, wiernych, świętych, umiłowanych, braciach, uczniach, pobożnych, czy po prostu wierzących. Autorzy biblijni zaczęli, zatem stosować termin „laik”, wywodzący się od greckiego terminu *laikós*, znaczącego „ludowy”, „należący do ludu”, a pochodzący od słowa *laós* – „lud”. „Laik”, w biblijnym rozumieniu oznacza należącego do Ludu Bożego.

Retrospektywnie określenie to było związane z człowiekiem pochodzącym z ludu, podległym władzy. Wpływ kultury rzymskiej i obecnych w niej warstw społecznych, nadawał temu terminowi negatywną naleciałość, wiążąc się z podziałem na lud (*plebs*) i przełożonych (*arystokrację*). Pomimo to, zawartość semantyczna tego słowa

²⁰⁴ Zob. LG 1, 9, 48; zob. SC 5, 26; zob. AG 1, 5.

²⁰⁵ Zob. C. S. Bartnik, dz. cyt., s. 231.

²⁰⁶ Zob. J. Villar, *Jedność i różnorodność chrześcijańskiego powołania*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej”, t. 3(2011), s. 290.

²⁰⁷ Zob. K. Parzych-Blakiewicz, art.cyt. s. 183.

²⁰⁸ Zob. H. Seweryniak, dz. cyt., s.149; zob. W. Przemysławski, *Człowiek świecki w Kościele*, w: *Kościół w świetle Soboru*, red. H. Bogacki, Poznań 1968, s. 242.

w Piśmie świętym jest pozytywna, gdyż nie używa się go na określenie ludzi prostych czy prymitywnych, przeciwstawionych przywódcom, lecz raczej na określenie członków wybranego przez Boga ludu²⁰⁹. Dzięki temu terminowi na poziomie lingwistycznym można było przeciwstawić Lud Wybrany narodom pogańskim. W teologicznym sensie *laós* jest jak najbardziej zaszczytnym tytułem, jakim może się cieszyć chrześcijanin. Stanowi on o włączeniu ochrzczonych w organizm Ludu Bożego, odróżniając od tych, którzy są spoza ludu.

4.3. Powołanie wszystkich wiernych do świętości

Wspólnota wierzących charakteryzuje się różnorodnością funkcji, charyzmatów i urzędów. Niektóre z nich pełnione czasowo, inne na czas nieokreślony. Ich rozumienie w Nowy Testamencie jest jeszcze nieusystematyzowane i nie do końca jednoznaczne. Niemniej, jak naucza Kościół, pluralizm powinien pomagać w realizacji powołania do świętości jako podstawowego powołania wszystkich wierzących – tych należących do hierarchii i tych, którzy są przedmiotem ich pasterskiej troski²¹⁰. Owa „[...] świętość Kościoła nieustannie ujawnia się i ujawniać się powinna w owocach łaski, które Duch rodzi w wiernych, rozmaicie wyraża się ona u poszczególnych ludzi, którzy we właściwym sobie stanie życia dążą do doskonałości miłości, będąc zbudowaniem dla innych, w pewien właściwy sobie sposób wyraża się ona w praktykowaniu rad, które zwykło się nazywać ewangelicznymi”²¹¹. Powyższe słowa uwidaczniają powołanie do świętości jako główną troskę, dla której sobór został zwołany, mianowicie troskę o ewangeliczną odnowę chrześcijańskiego życia, która nie jest jedynie nakazem moralnym, lecz niezbywalnym wymogiem tajemnicy Kościoła²¹². Tak zaszczytne i nobilitujące powołanie musi być przez wiernych świeckich odbierane i traktowane nie jako wymóg i obowiązek, a zdecydowanie jako jasny znak bezgranicznej miłości Ojca.

Powołanie do świętości jest istotnym i nieodłącznym składnikiem nowego życia otrzymanego w chrzcie. Jest ono związane z misją i odpowiedzialnością w Kościele i w świecie, gdyż świętość stanowi podstawowy warunek realizacji zbawczej misji Kościoła. Owa świętość jest tajemnym źródłem i nieomylną miarą apostolskiego zaangażowania Kościoła i jego misyjnego zapалу²¹³. Czynny udział świeckich

²⁰⁹ Zob. P. Neuner, P. M. Zulehner, dz. cyt., s. 130.

²¹⁰ Zob. LG 39.

²¹¹ Ibid.

²¹² Zob. CL 16.

²¹³ Zob. *ibid.*, 17.

w urzeczywistnieniu świętości Kościoła spełnia się przez coraz ściślejsze zjednoczenie z Chrystusem – Kapłanem, Prorokiem i Królem²¹⁴.

Niemniej, tak jak misję świeckich mają realizować diakoni, prezbiterzy i biskupi, jeszcze przed realizacją urzędu kościelnego, tak i odwrotnie – urząd kościelny zdany jest na współdziałanie świeckich. Potwierdza to sobór przypominając, iż chrześcijanie świeccy mogą uczestniczyć w określonych posługach urzędowych. Wymienia sferę liturgii, katechezy, teologii, diakonii i życia parafialnego²¹⁵. Dzięki temu niewyświęceni, uczestniczą w określonych zadaniach wyświęconych. Co więcej w wielu sytuacjach współczesnego Kościoła, bez tego rodzaju asystencji osób świeckich i ich wielkodusznego zaangażowania, nie byłoby możliwe podtrzymanie kościelnego życia. Kapłaństwo powszechne dotyczy wszystkich członków Kościoła. Nie ma innej realizacji tegoż powołania niż to, które głosił i urzeczywistniał Najwyższy Kapłan – Jezus Chrystus. Wyraźnie objawia to aspekt bycia posłanym „przez” w ujmowaniu posłannictwa kapłanów wspólnych, co według – Y. Congara – jest tendencją deprecjonującą inny aspekt – bycia posłanym „dla”²¹⁶. Dopiero właściwa perspektywa bycia posłanym „przez” Chrystusa należycie orientuje sferę realizacji otrzymanej misji: przeżywanie sakramentów wtajemniczenia, cnót teologalnych oraz właściwego wykorzystywania charyzmatów - darów duchowych powierzonych każdemu dla dobra wszystkich. Dostrzeżenie niemal na nowo charyzmatów w soborowej eklezjologii, przywraca świeckim możliwość bardziej świadomego i owocnego, rozwijania darów, otrzymanych dla budowania wspólnoty²¹⁷. „W ten sposób jawi się przed nami koncepcja Kościoła jako wspólnoty teandrycznej, żyjącej i funkcjonującej w korelacji dwóch wymiarów dialogu zbawczego: wertykalnego (Bóg-Człowiek) i horyzontalnego (człowiek-człowiek). Od strony instytucjonalnej Kościół jest ukazany jako koordynujący wypełnianie podstawowych zadań zmierzających do szerzenia królestwa Bożego. Wierni świeccy zajmują tu miejsce zwyczajnego – to znaczy właściwego laikatowi jako stanowi eklezjalnemu – posłania do świata z misją kościelną. Duchowieństwo pozostaje tu niejako na zapleczu albo w głębi Eklezji, jako miejscu stałego ożywiania źródeł Bożej łaski”²¹⁸.

²¹⁴ Zob. AA 10.

²¹⁵ Zob. LG 31, 33n, 37; AA 1, 17.

²¹⁶ Zob. Y. Congar, *Moim braciom*, Kijów 1997, s. 47.

²¹⁷ Zob. LG 12, 30; AA 3, 4, 30.

²¹⁸ zob. K. Parzych-Blakiewicz, art.cyt. s. 189.

4.3.1. *Leiturgia*

Namaszczenie Duchem Świętym i poświęcenie Jezusowi Chrystusowi, podczas konsekracji chrzcielnej, jest źródłem uczestnictwa świeckich w misji kapłańskiej Chrystusa (*munus sacerdotale; leiturgia*), i zarazem wezwaniem do sprawowania kultu duchowego, dla większej chwały Boga i zbawienia ludzi²¹⁹. Wszystkie swoje uczynki, modlitwy, apostołskie przedsięwzięcia, codzienną pracę, życie małżeńskie i rodzinne oraz wypoczynek ciała i ducha spełniać mają w Duchu. Zaś wszelkie utrapienia i udręki mają cierpliwie zanosić Bogu przez Jezusa Chrystusa jako miłe ofiary. One zaś składane są Bogu Ojcu podczas celebrowania Eucharystii i przyczyniają się do prawowiernego kultu w „Duchu i Prawdzie”²²⁰, w ten sposób uświęcając świat²²¹.

Nowy Testament pojęcie kapłaństwa odnosił zasadniczo do Jezusa Chrystusa²²² oraz do Ludu Bożego²²³, nie zaś do określenia konkretnego urzędu, który w czasach nowotestamentowych dopiero się klarował. W kontekście tej hermeneutyki św. Paweł w Liście do Rzymian zapraszał do oddania swoich ciał na „ofiary żywą, świętą, Bogu przyjemną, jako wyraz rozumnej służby Bożej”²²⁴. Niestety jednak przez wieki świeccy traktowani byli głównie jako bierny podmiot Eucharystii. Dopiero w teologii współczesnej, czemu daje potwierdzenie eklezjologia *Vaticanum II*, powraca się do prawdy o uczestnictwie wszystkich w posłannictwie Jezusa Chrystusa, poprzez odnowę pojęcia kapłaństwa wspólnego. Oddawanie własnego życia na służbę braciom kształtuje się przez udział w Najświętszej Ofierze, która jest ciągłym uobecnianiem Jezusowej ofiary, aż do śmierci i zmartwychwstania²²⁵.

Kapłaństwa wspólnego nie należy traktować jako jakiegoś niższego stopniem kapłaństwa wobec tego spełnianego przez duchownych. Jedni i drudzy, winni realizować kapłaństwo im wspólne, zaś w przypadku duchownych jeszcze wzmocnione przez to sakramentalne, jako życie w służbie Bogu i bliźnim. Jest to jedyny sposób uprawiania Królestwa Bożego na ziemi, który jest nie tylko uświęcaniem siebie, lecz i współzbawianiem całego świata z Chrystusem.

²¹⁹ Zob. LG 34.

²²⁰ Zob. J 4, 23n.

²²¹ Zob. *ibid.*

²²² Zob. Hbr 8-10; Ef 5, 2.

²²³ Zob. Rz 12, 1; Flp 2, 17; 1 P 2, 5.9; Ap 1, 6; 5, 10; 20, 6.

²²⁴ Zob. Rz 12, 1.

²²⁵ Zob. A. Zuberbier, *Czy wiem w co wierzę*, Kielce 1992, s. 182.

4.3.2. *Martyria*

Chrystus, jako Prorok, świadectwem życia obwieszczał światu królestwo Ojca. Jego misja jednakże nie dobiegła końca, lecz i dalej pełni On swoją prorocką misję w świecie. Realizuje ją nie tylko przez hierarchię, która w Jego imieniu naucza, lecz czyni to także przez świadectwo życia świeckich (*martyria*)²²⁶. Chrystus ustanowił ich świadkami i zaopatrzył w zmysł wiary oraz łaskę słowa²²⁷. Dzięki tym darom stają się dziećmi obietnicy, jeśli ugruntowani w wierze i nadziei owocnie wykorzystują obecny czas²²⁸. *Sensus fidei* (zmysł wiary) odnosi się wpieryw do całej wspólnoty Kościoła (*sensus fidei fidelium*), dzięki czemu potrafi ona rozpoznać swojego Pana i głosić Jego naukę, zaś kolejnym podmiotem zmysłu wiary jest pojedynczy wierzący (*sensus fidei Fidelis*). Międzynarodowa Komisja Teologiczna nazywa ten dar: „zespoleniem umysłu, poprzez miłość, z prawdą objawioną”²²⁹. Sobór podkreśla, iż misja prorocka nazywana przez niego ewangelizacją, jest możliwa w dwójnasób: przez głoszenie Ewangelii słowem lub życiem²³⁰.

4.3.3. *Diakonia*

Sakrament chrztu dokonuje włączenia ochrzczonych także w królewską misję Zbawiciela (*diakonia*), który „nie przyszedł, aby Mu służono, lecz żeby służyć”²³¹. Chrystus udzielił wszystkim wiernym daru królewskiej wolności, by przez ciągłe zapieranie się siebie i nieskazitelne życie pokonywali w sobie panowanie królestwa grzechu, a budowali królestwo miłości i świętości²³².

Budowa Królestwa niebieskiego dokonuje się przez służbę: *Deo et homini servire – regnare est*²³³. Swoje uczestnictwo w tejże misji, „[...] przeżywają i dają wyraz w sposób najprostszy, zawsze i dla wszystkich dostępny, a zarazem w sposób najbardziej wzniosły, bowiem miłość jest największym darem, dawanym przez Ducha Świętego dla budowania Kościoła (por. 1 Kor 13, 13) i dla dobra ludzkości”²³⁴. Świeckim członkom laikatu

²²⁶ Zob. LG, 35.

²²⁷ Zob. Dz 2, 17n; Ap 19, 10.

²²⁸ Zob. Ef 5, 16; Kol 4, 5.

²²⁹ Zob. Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Sensus fidei w życiu Kościoła*, Kraków 2015, s. 55.

²³⁰ Zob. KKK 905.

²³¹ Zob. Mk 10, 45.

²³² Zob. *ibid.*, 908; CL 14.

²³³ Zob. H. Seweryniak, *dz. cyt.*, s.159.

²³⁴ CL 41.

towarzyszy świecki charakter (*indoleas saecularis*)²³⁵, który nie jest ani socjologicznym pojęciem, ani psychologicznym, lecz *stricte* teologicznym.

4.4. Współpraca ludu kapłańskiego z Bogiem

Początki Księgi Rodzaju odnotowują, iż Stwórca to właśnie ludziom powierzył świat²³⁶. Są powołani, aby przez aktywność zawodową, życie rodzinne, działalność społeczną uczestniczyli w procesie stwórczym i otwierali poddaną im rzeczywistość na królestwo Boże. Ich ontologiczny charakter nie umniejsza ich roli w Kościele *ad intra*. W tym kontekście rodzi się niebezpieczeństwo, na które wskazuje W. Kasper, iż często występuje jednostronne przyporządkowanie osób świeckich służbie tylko na rzecz świata, umniejszając służbę samej wspólnoty Kościoła. „Wypowiedzią tą – zaznacza purpurat – sobór nie zmierzał jednak podać definicji posłannictwa ludzi świeckich, lecz raczej przedstawić je w sposób opisowy”²³⁷. Należy przez to rozumieć, że służba na rzecz świata nie jest wyłącznym zadaniem ludzi świeckich, gdyż charakter świecki jest ich właściwością specyficzną, nie wyłączną, bowiem zadanie przemieniania świata jest zadaniem całego Kościoła. Również osoby należące do stanu duchownego w wyniku sakramentu święceń nie tracą nic z tego, co otrzymały przez chrzest i bierzmowanie. Należy unikać dualizmu służby na rzecz zbawienia, gdyż różnorodność posługiwania, jedynie wzmacnia jedność posłannictwa²³⁸.

Kapłaństwo wspólne ma charakter korporacyjny i zawiera się w kapłaństwie hierarchicznym²³⁹. Cały Izrael był kapłańskim pośrednikiem wobec innych narodów i nośnikiem darów zbawczych, w imieniu swoim i całego świata sprawującym kult na chwałę Boga. Analogicznie Lud Boży Nowego Przymierza wraz ze swoją Głową – Chrystusem, oddaje Bogu siebie i cały świat, stając się pośrednikiem między rzeczywistością historyczną a Bogiem, celebrując liturgię duchową²⁴⁰. Wszyscy jako członki Ciała są kapłanami na sposób zbiorowy według słów: „Wy zaś jesteście wybranym plemieniem, królewskim kapłaństwem, świętym narodem, ludem Bogu na własność przeznaczonym”²⁴¹, powołanymi do bycia świętymi²⁴².

²³⁵ Zob. LG 31.

²³⁶ Zob. Rdz 1, 1-31.

²³⁷ W. Kasper, dz. cyt., s. 370.

²³⁸ Zob. AA 2.

²³⁹ Zob. C. S. Bartnik, dz. cyt., s. 235.

²⁴⁰ Zob. 1 P 2, 5; Rz 12, 1; 2 Kor 1, 19n; Ga 6, 13-16; Kol 2, 11-14; Hbr 12, 22; 13, 15.

²⁴¹ Zob. LG, 34; 1 P 2, 9; por. Dz 1, 6; 5, 10; 1 J 2, 27; Ap 1, 5; 5, 10; 20, 6; 22, 5.

²⁴² Zob. 1 P 1, 15-16.

W Kościele zgromadzonym jako *communio*, wszystkie stany życia są ze sobą powiązane. Łączy je ten sam, jedyny najgłębszy sens, to znaczy przez każdego właściwe przeżywanie tej samej godności chrześcijańskiej i powszechnego powołania do świętości polegającej na doskonałej miłości²⁴³. W całej różnorodności stanów życia i powołań Kościół, jako jedna i ta sama tajemnica, ukazuje i aktualizuje tajemnicę Jezusa Chrystusa.

Nie należy zapominać, iż „[...] wyznawcy Chrystusa, powołani przez Boga i usprawiedliwieni w Panu Jezusie nie ze względu na swe uczynki, lecz wedle postanowienia i łaski Bożej, w chrzcie wiary stali się prawdziwie synami Bożymi i uczestnikami natury Bożej, a przez to rzeczywiście świętymi. Toteż powinni oni zachowywać w życiu i w pełni urzeczywistniać świętość, którą otrzymali z daru Bożego”²⁴⁴.

5. Uprawnienia i obowiązki wszystkich wiernych

Po przywołaniu wyjątkowej tożsamości i misji wiernych, Kościół musiał zrewidować swoje prawodawstwo, tak by pomagało ono wydobyć przesłanie myśli teologicznej. Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany w 1983 r. po raz pierwszy dokonał systematyzacji praw i obowiązków wiernych w Kościele²⁴⁵. Proklamację obowiązków i uprawnień wszystkich wiernych odnajdujemy w kanonach od 208 do 223 pod tytułem „*De omnium christifidelium obligationibus et iuribus*”. Z kolei w kanonach 224-231 kodeks wymienia obowiązki i prawa wyłącznie wiernych świeckich. Są one odzwierciedleniem nauczania o roli świeckich w Kościele na Soborze Watykańskim II, więc stanowią o drogach i sposobach uświęcania chrześcijan materializując i konkretyzując szeroko rozumiane posłannictwo kapłańskie wszystkich wiernych²⁴⁶.

Początkowe kanony – 204-207 – stanowią pewne wprowadzenie do części właściwej tytułu o obowiązkach i prawach wszystkich wiernych wyjaśniając, zarazem kluczowe dla konstytucji Kościoła pojęcia²⁴⁷.

²⁴³ Zob. CL 55.

²⁴⁴ LG 40.

²⁴⁵ Zob. T. Gałkowski, *Moc wiążąca decyzji wstąpienia do Kościoła podstawą praw i obowiązków we wspólnocie wierzących*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, t. 16 (2007), s. 52.

²⁴⁶ Zob. Kan. 204-231, KPK 83.

²⁴⁷ Zob. J. Krukowski, *Wierni chrześcijanie*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s. 15.

Pierwszy kanon podejmuje definicję „wiernych chrześcijan”. Ma ona charakter doktrynalny i jurydyczny zarazem²⁴⁸. Odnosi się on do sakramentu chrztu świętego, jako jedynej drogi do stania się chrześcijaninem, i przywołuje jego skutki teologiczne, i wypływające z nich konsekwencje prawne. Należą do nich, te wspomniane w poprzednich paragrafach pracy: wszczęcie w Chrystusa, inkorporacja do Kościoła oraz uczestnictwo w kapłańskim, królewskim i prorockim urzędzie Chrystusa.

W paragrafie drugim kanonu 204 kodeks posługuje się określeniem Kościoła zarówno jako wspólnoty ludu Bożego, jak i społeczności, prezentując prawdę o hierarchicznej budowie Kościoła. Pogłębiona refleksja eklezjologiczna i ekumeniczna soboru stwierdza, iż „Kościół Chrystusowy trwa w Kościele katolickim”²⁴⁹. Wskazuje to, iż nawet inne Kościoły i Wspólnoty kościelne, które nie są w pełnej jedności z Kościołem katolickim posiadają liczne pierwiastki uświęcenia i prawdy.

Kolejny kanon określa warunki konieczne do zaistnienia pełnej jedności z Kościołem katolickim. Są to: przyjęcie aktem wiary boskiej i katolickiej wszystkich prawd wiary, które są zawarte w depozycie wiary i przekazywane przez Magisterium Kościoła i trwanie przy nich²⁵⁰; trwanie we wspólnocie sakramentalnej²⁵¹ oraz uznanie zwierzchnictwa kościelnego w osobie Biskupa Rzymu jako następcy św. Piotra, Kolegium Biskupów jako następcy Kolegium Apostołów oraz poszczególnych biskupów pozostających w łączności z papieżem²⁵². Kodeks nie zapomina o katechumenach. Jakkolwiek nie są włączeni do Kościoła przez przyjęcie chrztu, to jednak Kościół darzy ich pewnymi prerogatywami, jak: uczestniczenie w pewnych granicach w sprawowaniu kultu Bożego i apostołstwie²⁵³, zrównani są z wiernymi co do pogrzebu²⁵⁴ oraz mogą przyjmować sakramentalia i zawierać małżeństwo według formy liturgicznej²⁵⁵.

Kanon 207 określa podział wiernych na duchownych i świeckich. Podstawą podziału jest różnica ontologiczno-sakramentalna, jaka istnieje „[...] pomiędzy kapłaństwem powszechnym, nazywanym też wspólnym, którego uczestnikami są wszyscy wierni,

²⁴⁸ Zastrzec należy, iż ustawodawca posłużył się terminem „christifideles”, będącym synonimem terminu „christiani – chrześcijanie”. Termin ten składa się z dwóch części: „christi” i „fideles”. Natomiast polskie tłumaczenie „wierni” jest odpowiednikiem tylko drugiego członu i jest nieprecyzyjne. Jednakże ono oddaje w domyśle termin prawodawcy „christifideles”.

²⁴⁹ LG 8.

²⁵⁰ Zob. kan. 749-750, KPK 83.

²⁵¹ Zob. *ibid.*, kan. 840-841.

²⁵² Zob. LG 22n.

²⁵³ Zob. kan. 788 §2, KPK 83

²⁵⁴ Zob. *ibid.*, kan. 1183.

²⁵⁵ Zob. *ibid.*, kan. 1170.

a kapłaństwem urzędowym, zwanym również hierarchicznym lub służebnym”²⁵⁶. Do stanu duchownego należą ochrzczeni mężczyźni, którzy przyjęli sakrament święceń co najmniej w stopniu diakona²⁵⁷, zaś świeckimi są ci wszyscy ochrzczeni, którzy nie przyjęli święceń. W tymże kanonie prawodawca wyróżnia nadto stan życia konsekrowanego, który nie jest stanem trzecim, ani pośrednim między duchownymi a świeckimi. Należą do niego „wierni którzy profesją rad ewangelicznych, przez śluby lub inne święte więzy, przez Kościół uznane i zatwierdzone, w sposób szczególny poświęcają się Bogu a także pomagają w zbawczej misji Kościoła. Ich stan, choć nie odnosi się do hierarchicznej struktury Kościoła, jednak należy do jego życia i świętości”²⁵⁸.

Proklamacja praw i obowiązków chrześcijan służy ochronie praw człowieka ochrzczonego w społeczności, jaką jest Kościół. Istotną przyczyną, dla której obowiązki są uprzednie do praw, jest wspólnotowa wizja Kościoła odmienna od indywidualistycznej wizji społeczeństwa inspirowanej katalogi praw w ustawach państwowych²⁵⁹.

5.1. Obowiązek zachowania wspólnoty z Kościołem

Pierwszy kanon mówiący o obowiązkach i uprawnieniach wszystkich wiernych chrześcijan proklamuje swoistą zasadę równości²⁶⁰, odwołując się do nauki soborowej zawartej w konstytucji *Konstytucji dogmatycznej o Kościele*. Kodeks akcentuje niezwykłą godność osoby ludzkiej, niezależnie od zajmowanego stanowiska, misji czy stanu oraz afirmuje różnorodność funkcji i zadań w Kościele.

Kodeksowa norma składa się z dwóch części. Wpierw mówi o jedności z Kościołem, zaś później o obowiązkach względem Kościoła powszechnego jak i partykularnego, które wierny powinien wypełniać „[...] z wielką starannością [...]”²⁶¹” Zatem, z fundamentalnego obowiązku utrzymania jedności z Kościołem wynikają kolejne. Jednak ochrzczonego jest nie tylko zobowiązany do wspólnoty z ludem Bożym, lecz może cieszyć się prawem do tego. W tym kontekście: „Wspólnota, jej działanie, stanowi zasadę działalności kościelnej, ukierunkowuje rozwój życia

²⁵⁶ J. Krukowski, dz. cyt., s. 21.

²⁵⁷ Zob. kan. 206 §1, KPK 83.

²⁵⁸ Ibid., kan. 207 §2.

²⁵⁹ J. Krukowski, dz. cyt., s. 23.

²⁶⁰ Zob. J. Hervada, *Wierni*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 206.

²⁶¹ Kan. 209 §2, KPK 83.

chrześcijańskiego, wyzwała możliwości wiernych i ustawia perspektywę ich działań”²⁶². W ten obowiązek włączone są aspekty przywołane w kan. 205, czyli: więzy wyznania wiary, sakramentów i zwierzchnictwa kościelnego²⁶³. Żeby można było mówić o pełnej komunii, te trzy aspekty muszą współistnieć z sobą²⁶⁴.

Wierny godziłby w więzy jednej wiary, gdyby uporczywie zaprzeczał jakiejś prawdzie, w która należy wierzyć wiarą boską i katolicką, albo uporczywie powątpiewał o niej, co wprost zostało nazwane herezją²⁶⁵. Przestępstwem herezji nie jest prosty sprzeciw wobec doktryny Kościoła. Herezja bowiem musi cechować się dobrowolnością i uporem, czyli świadomym i wolnym działaniem przeciwko wierze i Urzędowi Nauczycielskiemu Kościoła²⁶⁶. Kolejnym wykroczeniem przeciw wierze jest apostazja, czyli porzucenie wiary, Objawienia Bożego i zaprzeczanie istnienia Boga²⁶⁷. Apostazja polega na wewnętrznym i jednocześnie zewnętrznym odstąpieniu od wiary, przez co przestaje być już chrześcijaninem²⁶⁸. Kolejnym, wymienionym przez prawo, sposobem zerwania jedności wiary i zarazem więzów zwierzchnictwa jest schizma. Jest ona odmową uznania zwierzchnictwa Biskupa Rzymskiego lub odmową trwania we wspólnocie z członkami Kościoła, uznającymi to zwierzchnictwo, tak jak Kolegium Biskupów czy pojedynczych biskupów w ich diecezjach. Schizma polega na odłączeniu się od wspólnoty kościelnej, która stanowi jedność pomiędzy sobą i papieżem, który jest widzialną Głową Kościoła²⁶⁹.

We wspólnotę sakramentalną wymierzone są postawy wiernych, które podlegają cenzurom kościelnym takim jak ekskomunika oraz interdykt. Kara ekskomuniki, grożąca choćby za profanację Najświętszego Sakramentu bądź przymus fizyczny wobec Biskupa Rzymu, zabrania jakiegokolwiek udziału posługiwania w sprawowaniu Ofiary eucharystycznej lub w jakichkolwiek innych obrzędach kultu; sprawowania sakramentów i sakramentaliów oraz przyjmowania sakramentów; sprawowania kościelnych urzędów lub posług albo jakichkolwiek innych zadań, bądź wykonywania aktów rządzenia; otrzymywania w Kościele godności, urzędu lub innego zadania; uzyskiwania dochodów

²⁶² R. Sobański, *Kościół jako podmiot prawa. Elementy eklezjologii prawnej*, Warszawa 1983, s. 133.

²⁶³ Zob. kan. 205, KPK 83

²⁶⁴ Zob. K. Nykiel, *Wyłączenie wiernych ze wspólnoty z Kościołem: aspekty prawne i teologiczne*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. 24, nr 2 (2014), s. 140.

²⁶⁵ Zob. kan. 751, KPK 83.

²⁶⁶ Zob. K. Nykiel, dz. cyt., s. 142.

²⁶⁷ Zob. kan. 751, KPK 83.

²⁶⁸ Zob. K. Nykiel, dz. cyt., s. 144.

²⁶⁹ Zob. kan. 751, KPK 83.

z tytułu godności, urzędu, jakiegokolwiek zadania²⁷⁰. Zaś kara interdyktu odnosi się do udziału posługiwania w sprawowaniu Ofiary eucharystycznej lub w jakichkolwiek innych obrzędach kultu; sprawowania sakramentów i sakramentaliów oraz przyjmowania sakramentów²⁷¹. Można popaść w nią na skutek przymusu wobec konsekrowanego biskupa²⁷², przez publiczne wzbudzanie niechęci lub nienawiści podwładnych względem Stolicy Apostolskiej lub ordynariusza z powodu jakiegoś aktu władzy lub posługi kościelnej albo prowokowanie podwładnych do nieposłuszeństwa wobec nich²⁷³, przez popieranie lub kierowanie stowarzyszeniami przeciwnymi Kościołowi²⁷⁴, bądź przez usiłowanie sprawowania liturgicznej czynności Ofiary eucharystycznej²⁷⁵ lub udzielenia absencji i słuchania spowiedzi²⁷⁶ oraz przez przyjmowanie sakramentów poprzez symonię²⁷⁷.

W momencie chrztu powstające więzy duchowe łączą ochrzczonego z Kościołem powszechnym, a przez to z Kościołem partykularnym – diecezją, opactwem terytorialnym, prałaturą personalną, wikariatem apostolskim, prefekturą apostolską, czy administraturą apostolską²⁷⁸. Należy zaznaczyć, iż koneksje z Kościołem partykularnym ochrzczeni realizują według prawnego kryterium dotyczącego stałego bądź czasowego zamieszkania, przynależności do określonego obrządku lub innego kryterium personalnego²⁷⁹. Budowanie jedności odbywa się na płaszczyznach: wiary, życia sakramentalnego i dyscyplinarnego.

5.2. Obowiązek troski o świętość osobistego życia oraz troski o wzrost i świętość Kościoła

Norma mówiąca o tym, iż „[...] chrześcijanie, powinni prowadzić święte życie i przyczyniać się do wzrostu Kościoła oraz ustawicznie swoimi siłami wspierać rozwój

²⁷⁰ Zob. kan. 1331, *ibid.*

²⁷¹ Zob. kan. 1332, *ibid.*

²⁷² Zob. kan. 1370 § 2, *ibid.*

²⁷³ Zob. kan. 1373, *ibid.*

²⁷⁴ Zob. kan. 1374, *ibid.*

²⁷⁵ Zob. kan. 1378 § 2 nr 1, *ibid.*

²⁷⁶ Zob. kan. 1378 § 2 nr 2, *ibid.*

²⁷⁷ Zob. kan. 1380, *ibid.*

²⁷⁸ Zob. kan. 368, *ibid.*

²⁷⁹ Zob. kan. 369, *ibid.*

jego świętości” jest nowością w Kodeksie²⁸⁰. Pierwszym tytułem do prowadzenia świętego życia są zobowiązania chrzcielne i jedność misji z Chrystusem²⁸¹.

Powyższa norma jawi się jako próba prawnego przejęcia zasad eklezjologicznych, obecnych w tekstach soborowych²⁸². Niektórzy autorzy kwestionują co do zasady formułowanie obowiązków religijnych i etycznych jako norm prawnych, gdyż w ich ocenie grozi to jedynie formalnym spełnieniem prawa pozbawiając go wartości etycznej²⁸³.

Wymiar świętości posiada dwa aspekty: prywatny i kolektywny. Godność chrzcielna w pierw wzywa samego ochrzczonego do upodabniania się do Ojca niebieskiego w myśl słów: „Doskonałymi bądźcie jak Ojciec wasz niebieski jest doskonały”²⁸⁴. Dalej poprzez swoją świętość życia przymnaża on świętość całej wspólnoty Kościoła. nauka soborowa wskazuje, iż istota świętości indywidualnej opiera się na możliwie doskonałym wypełnianiu przykazania miłości Boga i bliźniego²⁸⁵.

Świeccy powinni świętość widzieć w trwaniu we wspólnocie i żyjąc jej sprawami, w modlitwie, pożyciu małżeńskim i rodzinnym, codziennych pracach i wypoczynku, w ofiarowywaniu swoich cierpień jak i radości dobremu Bogu. Również duchowni zostali zobligowani przez prawo do dążenia do świętości²⁸⁶, tym bardziej, iż stali się przez sakrament święceń szafarzami Bożych tajemnic. Modlitwa, sprawowanie ofiary eucharystycznej i głoszenie nauki są drogą okazywania miłości pasterskiej i tym samym doskonałym pełnieniem przyjętego urzędu²⁸⁷. Powołanie do świętości nie ma być rozumiane jako nakaz, czy wymóg, lecz jako owoc przeżywanej miłości względem Boga, który nieustannie odradza człowieka do nowego życia. We współczesnym świecie odrzucającym Boga i Jego przykazania rola świeckich i ich świętości stała się sprawą najwyższej rangi. Poprzez realizację swego powołania do świętości świadczą, że wiara

²⁸⁰ A. Olszewska, *Obowiązek prowadzenia świętego życia*, w: *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2017, s. 40.

²⁸¹ Zob. J. Kiciński, *Powołanie świeckich do świętości we współczesnym świecie*, „Polonia Sacra”, r. XII 24/68 (2008), s. 33; zob. J. Krukowski, *Wierni chrześcijanie*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s.26.

²⁸² Zob. P. Wróblewski, *Świętość fundamentem odnowy kościoła. Powszechne powołanie do świętości*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 24 (2015) 3, s. 164.

²⁸³ Zob. A. Olszewska, art. cyt., s. 40.

²⁸⁴ Mt 5, 48.

²⁸⁵ Zob. LG 14.

²⁸⁶ Zob. kan. 276, KPK 83.

²⁸⁷ Zob. LG 41.

chrześcijańska przynosi jedyną i wyczerpującą odpowiedź na pytania stawiane przez życie każdemu człowiekowi i społeczności, w której on żyje²⁸⁸.

Powołanie do świętości ma zatem charakter uniwersalny. Mówi o tym Biblia i cała historia zbawienia, w której Bóg wzywa rozmaite osoby, różnych stanów i w różnym wieku do wypełnienia jakiegoś zadania prowadzącego ich do uświęcenia i świętości. Świętość, w której uczestniczą ochrzczeni i jest darem i jednocześnie staje się dla każdego człowieka zadaniem, czyli powołaniem, które trzeba realizować w życiu²⁸⁹.

5.3. Obowiązek i prawo współpracy, w głoszeniu orędzia zbawienia

W kanonie 211 zawarte są prawo oraz obowiązek współpracy w przepowiadaniu zbawienia ludziom każdego czasu. Prawo daje wyraz udziału w misji ewangelizacyjnej Kościoła, zaś obowiązek, towarzyszący temu prawu, mając charakter moralny, wzywa wiernych do jego realizacji. Omawiane prawo i obowiązek działalności apostołskiej oraz misyjnej wypływa ze ścisłego zjednoczenia z Jezusem Chrystusem, jedynym Pośrednikiem zbawienia²⁹⁰.

Apostolat Kościoła wypływa wprost od Ojca niebieskiego, który w Chrystusie objawił pełnię swojej miłości. Obowiązek apostołstwa nie dotyczy tylko hierarchów kościelnych, lecz na mocy misji prorockiej, każdy ochrzczony jest wezwany, by swoim życiem głosić Dobrą Nowinę o królestwie Bożym. Posłannictwo to nie wymaga formy oficjalnej i zorganizowanej, gdyż jest podstawowym zadaniem chrześcijańskim²⁹¹. Właściwy charakter posłannictwa wiernych osadzony jest na codziennych wykonywanych przez nich zadaniach. Żyjąc w świecie mają wokół ukazywać Chrystusa, być „solą ziemi”²⁹² i „światłem świata”²⁹³. W tym apostołskim dziele Kościoła świeccy mają współpracować z duchownymi, służąc swoimi talentami i charyzmatami.

Szczególnym rodzajem apostołstwa jest działalność misyjna. Wypływa ona z prawdy, iż „Kościół pielgrzymujący jest misyjny ze swej natury, ponieważ swój początek bierze wedle planu Ojca z posłania (*ex missione*) Syna i z posłania Ducha Świętego. Plan ten zaś wypływa „ze źródła miłości”, czyli z miłości Boga Ojca.

²⁸⁸ Zob. J. Kiciński, art. cyt., s. 33

²⁸⁹ Zob. P. Wróblewski, art. cyt., s. 172.

²⁹⁰ Zob. M. Górka, *Uczestniczenie w zbawczym posłannictwie Kościoła*, w: *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2017, s. 57.

²⁹¹ Zob. *ibid.*, s. 62; zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 27.

²⁹² Zob. Mt 5, 13.

²⁹³ Zob. Mt 5, 14.

On to będąc Początkiem bez początku, z którego rodzi się Syn, a przez Syna pochodzi Duch Święty, stwarzając nas dobrowolnie w swej niezmiernej i pełnej miłosierdzia łaskawości i powołując łaskawie do uczestnictwa z sobą w życiu i chwale, rozlewa hojnie swą boską dobroć i rozlewać jej nie przestaje, tak żeby będąc Stwórcą wszystkiego, stał się ostatecznie „wszystkim we wszystkim” (1 Kor 15,28), osiągając równocześnie i własną chwałę i naszą szczęśliwość²⁹⁴. Świeccy są wezwani, aby czynnie angażować się w ruch misyjny przez dzieła organizowane w parafiach i diecezjach, bądź przez oddanie się misyjnej działalności w roli katechistów²⁹⁵, bądź przez prace w stowarzyszeniach katolickich i szkołach, a także przez współpracę społeczno-gospodarczą.

5.4. Obowiązki i prawa w stosunku do pasterzy

Zgodnie z kanonem 212, wierni, świadomi własnej odpowiedzialności za Kościół obowiązani są wypełniać z chrześcijańskim posłuszeństwem to co święci Pasterze²⁹⁶, będąc reprezentantami Chrystusa, wyjaśniają jako nauczyciele wiary albo postanawiają kierując Kościołem. Prawodawca określa w powyższej normie relacje między Pasterzami, czyli zwierzchnikami Kościołów partykularnych, wyposażonych we władzę w zakresie rządzenia i nauczania, a wiernymi świeckimi należącymi do konkretnych Kościołów partykularnych.

5.4.1. Obowiązek posłuszeństwa

Źródłem posłuszeństwa Pasterzom, winno być przekonanie, iż kapłani zostali powołani do swojej misji przez Jezusa Chrystusa, i to On sam kształtuje lud wiernych przez nich²⁹⁷. Winno ono być nie tylko posłuszeństwem w słuchaniu, lecz i w kształtowaniu swojej wiary na podstawie rozstrzygnięć i prawd głoszonych przez namiestników Chrystusa na ziemi. Jednak wierni „świadomi swej odpowiedzialności” nie mają kierować się ślepym posłuszeństwem, które zwalniałoby ich z osobistej

²⁹⁴ GD 1.

²⁹⁵ Zob. W. Góralski, *Działalność misyjna Kościoła w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, w: „Prawo Kanoniczne” 28 (1985), nr 3-4, s. 35.

²⁹⁶ Termin użyty w Kodeksie Prawa Kanonicznego „sacri Pastores” pisany przez duże „P” oznacza biskupów, zaś termin „pastores” pisany przez małe „p” i bez przymiotnika „sacri” oznacza innych duszpasterzy, np. proboszczów. Idąc za tym podziałem autor będzie stosował go w niniejszej pracy.

²⁹⁷ Zob. T. Konecka, *Obowiązki i prawa w stosunku do pasterzy*, w: *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2017, s. 57.

odpowiedzialności. Nie są oni zobowiązani do posłuszeństwa, gdyby nakazy Pasterzy wykraczały poza wyznaczone prawem normy²⁹⁸.

5.4.2. Prawo i obowiązek do troski o Kościół

W szczególne uprawnienie wyposaża świeckich paragraf drugi tegoż kanonu, gdy mówi o prawie do przedstawiania Pasterzom swoich potrzeb, zwłaszcza duchowych, oraz pragnień. Kolejny paragraf idąc jeszcze dalej – w kontekście dotyczącym dobra Kościoła – przekształca prawo w obowiązek wyjawiania zdania wiernych Pasterzom stosownie do posiadanej wiedzy, kompetencji i zdolności. Prawo do wolności myśli i kształtowania opinii publicznej w Kościele musi dokonywać się przy zachowaniu integralności prawd wiary i obyczajów, szacunku względem autorytetu Pasterzy, pożytku społecznego oraz trosce o nieumniejszenie godności osoby ludzkiej, przez ograniczenie swobody manifestacji myśli. W formule kanonu pobrzmiewa, więc wspólna odpowiedzialność za losy Kościoła oraz oparta na równości i solidarności, przypomniana przez sobór, rola świeckich.

5.4.3. Prawo do otrzymywania pomocy duchowych

Szczególnymi środkami koniecznymi do osiągnięcia świętości są sakramenty i nauczanie słowa Bożego. Adresatami obowiązku są biskupi i inni duchowni wyposażenie we władzę biskupią, mający organizować warunki do działalności duszpasterskiej zwłaszcza w zakresie sprawowania sakramentów i nauczania słowa Bożego, oraz inni duszpasterze stosownie do powierzonego im urzędu²⁹⁹. Dzięki teologii soborowej³⁰⁰, podmiotami powyższego prawa są nie tylko wierni świeccy, jak miało miejsce w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917, a wszyscy wierni, w tym duchowni.

5.4.4. Prawo do własnego obrządku i własnej drogi życia duchowego

Kolejne podmiotowe prawa wiernych prawodawca gwarantuje kanonem 214. Są to: prawo do własnego obrządku i prawo do własnej duchowości. Prawo do własnego

²⁹⁸ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 29.

²⁹⁹ Zob. kan. 524, KPK 83.

³⁰⁰ Zob. LG 37.

obrazdku³⁰¹ jest formalizacją deklaracji wyrażonej w soborowym *Dekrecie o katolickich Kościołach Wschodnich*: „Wszyscy wreszcie katolicy i każdy z nich z osobna, jak też ochrzczeni jakiegokolwiek Kościoła czy społeczności akatolickiej, włączający się do pełnej wspólnoty katolickiej, mają wszędzie zatrzymywać własny obrządek i pielęgnować go oraz według swych sił zachowywać”³⁰². Władza kościelna ma obowiązek zapewnienie wiernym możliwości otrzymania dóbr duchowych, będących w dyspozycji Kościoła zgodnie z ich przynależnością do Kościoła partykularnego określonego obrządku, gdyż wszystkie prawnie uznane obrządki, cieszą się takimi samymi prawami i godnością³⁰³. Dodać należy, iż wierni zachowują wspólnotę z Kościołem powszechnym za pośrednictwem Kościoła partykularnego swojego obrządku³⁰⁴.

Obrządek jednak należy rozumieć o wiele szerzej aniżeli tylko sposób wykonywania funkcji liturgicznych. Na uwadze winno się mieć wszelkie odrębności strukturalne, zatwierdzone przez kompetentną władzę³⁰⁵. „Nowe uregulowania po Soborze Watykańskim II oznaczają odejście od zasady obrządkowej na rzecz eklezjologicznej. Zostawiając na boku rozważania dotyczące konkretnych warunków przynależności do obrządku po chrzcie, należy wskazać, że włączenie ma charakter stały. [...] Warty podkreślenia jest fakt utrzymania obrządku, do którego nastąpiło włączenie po chrzcie, nawet w przypadku długotrwałego przyjmowania sakramentów w innym Kościele *sui iuris*”³⁰⁶.

Przechodząc do drugiej części kanonu mówiącej o możliwości wyboru własnej formy życia duchowego, wyjaśnić należy, iż duchowość, za Encyklopedią Katolicką, oznacza wszelkie formy życia duchowego zmierzające do zjednoczenia się Bogiem przez Jezusa Chrystusa³⁰⁷. Różnorodność dróg duchowych jest wyrazem wolności wierzących i ich godności oraz realizacją praw do religijnej wolności³⁰⁸. Jednakże po stronie hierarchii,

³⁰¹ Obrządek jest wynikiem określonych warunków kulturowych oraz historycznych, które decydują o tym, w jaki sposób wspólnota wiernych wyraża wiarę w Boga; zob. L. Adamowicz, *Obrządki w Kościele*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. XIV, kol.246, Lublin 2010.

³⁰² OE 37.

³⁰³ Zob. SC 4.

³⁰⁴ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 31.

³⁰⁵ Zob. M. Żurowski, *Normy ogólne prawa osobowego o duchowieństwie w ogólności*, Warszawa 1968, s. 47.

³⁰⁶ P. Rudzki, *Prawo do własnego obrządku i własnej drogi życia duchowego*, w: *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2017, s. 112.; Zob. R. Sobański, *Komentarz do kan. 111-112*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2003, s. 181-186.

³⁰⁷ Zob. M. Daniluk, *Duchowość chrześcijańska*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. IV, kol. 317, Lublin 1983.

³⁰⁸ Zob. LG 12, 41.

istnieje prawo i obowiązek oceny dokonywanych przez wiernych wyborów duchowości, z punktu widzenia doktrynalnego i dyscyplinarnego.

5.5. Prawo do zakładania stowarzyszeń kościelnych, kierowania nimi oraz odbywania zebrań

Wierni mają prawo do swobodnego zakładania stowarzyszeń i kierowania nimi dla celów miłości lub pobożności lub ożywiania chrześcijańskiego powołania w świecie oraz do odbywania zebrań dla wspólnego osiągnięcia tych celów³⁰⁹. Prawo zawarte w kanonie 215 jest wynikiem podstawowego prawa człowieka do zrzeszania się i odbywania zgromadzeń. Prawo kościelne nie może ignorować natury społecznej człowieka dążącego do łączenia się w mniejsza bądź większe grupy, by w ten realizował określone cele. Jest ono zgodne ze starożytną zasadą: *ubi societas, ibi ius* – gdzie społeczność, tam i prawo³¹⁰ – i wskazuje, iż nie tylko cele doczesne, ale i wieczne osiąga człowiek we wspólnocie.

Stowarzyszanie wiernych dotyczy organizowania: instytucji życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz pozostałych ruchów i stowarzyszeń realizujących cele związane z życiem Kościoła³¹¹.

Początkom Kościoła towarzyszyły słowa wypowiedziane przez jego Założyciela: „Gdzie dwaj lub trzech gromadzą się w moje Imię, tam Ja jest pośród nich”³¹². Kościół jawi się jako wspólnota jedności i różnorodności, na czele której stoją Pasterze strzegący, aby interes jednostki, bądź konkretnego stowarzyszenia, nie godził w interes całej Wspólnoty Kościoła³¹³. Jurydyczna norma kodeksowa dotycząca stowarzyszania się czerpie z nauki soborowej zawartej w *Dekrecie o apostołstwie świeckich*³¹⁴. Stowarzyszenia mogą mieć charakter związany z dziełami pobożności, dziełami charytatywnymi bądź z ożywianiem duchem chrześcijańskim życia społecznego³¹⁵. Mogą mieć status kościelny, bądź cywilny, bądź podwójny.

³⁰⁹ Zob. kan. 215, KPK 83.

³¹⁰ Zob. J. Wasielewski, *Prawo do stowarzyszania się*, w: *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2017, s. 129.

³¹¹ Zob. J. Rapacz, *Kościelne stowarzyszenia i ruchy w prawie kanonicznym*, „*Analecta Cracoviensia*”, 34 (2002), s. 505.

³¹² Mt 18, 20.

³¹³ Zob. J. Villar, *Jedność i różnorodność chrześcijańskiego powołania*, „*Roczniki Teologii Dogmatycznej*”, t. 3(2011), s. 292-293.

³¹⁴ Zob. AA 19.

³¹⁵ Zob. E. Szafranski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 1, Warszawa 1985, s. 343.

Organizowanie zgromadzeń, które jest również uregulowane tymże prawem jest niezbędnym warunkiem funkcjonowania stowarzyszeń. Prawo do gromadzenia się nie jest ograniczone przynależnością wiernych do konkretnego stowarzyszenia lub stowarzyszeń³¹⁶. Niektóre ze stowarzyszeń – według kan. 301 § - mogą być erygowane tylko przez władzę kościelną, są to stowarzyszenia, które: zamierzają przekazywać doktrynę chrześcijańską w imieniu Kościoła, rozwijać kult publiczny oraz realizować cele zastrzeżone władzy kościelnej.

Zaraz za tymi przepisami kodeks wspomina o dwóch szczególnych stowarzyszeniach. Pierwszym z nich są kleryckie stowarzyszenia wiernych³¹⁷. Są one kierowane przez duchownych i stowarzyszają duchownych, posiadają również cel wykonywania święceń. Muszą one być uznane przez władzę kościelną. Kolejnymi wymienionymi w kanonach są stowarzyszenia, których członkowie żyjąc w świecie uczestniczą w duchu jakiegoś instytutu zakonnego, pod wyższym kierownictwem tegoż instytutu prowadzą życie apostołskie i zdążają do chrześcijańskiej doskonałości, nazywają się trzecimi zakonami lub otrzymują inną odpowiednią nazwę³¹⁸.

Godnymi przywołania są słowa św. Jana Pawła II, w których dostrzegł ogromną rolę ruchów kościelnych w posłudze misyjnej świeckich: „Wewnątrz Kościoła stoją przed [świeckimi] różne typy służb, funkcji, posług i form ożywiania życia chrześcijańskiego. Pragnę wspomnieć jako nowość, która wyłoniła się w ostatnich czasach w licznych Kościołach, wielki rozwój „ruchów kościelnych”, obdarzonych ogromnym dynamizmem misyjnym. Ruchy te – jeśli włączają się z pokorą w życie Kościołów lokalnych i zostają przyjęte serdecznie przez biskupów i kapłanów w strukturach diecezjalnych i parafialnych – stanowią prawdziwy dar Boży dla nowej ewangelizacji i dla działalności misyjnej we właściwym tego słowa znaczeniu. Zachęcam zatem gorąco, by szerzyć je i korzystać z nich dla przywrócenia żywotności, zwłaszcza wśród młodzieży, życiu chrześcijańskiemu i ewangelizacji, w pluralistycznej wizji form zrzeszania się i działania”³¹⁹.

³¹⁶ Zob. J. Wojtczak, *Kapłaństwo wspólne w uświęcającej misji Kościoła. Przesłanki teologiczno-kanoniczne* (Praca magisterska), Szczecin 2018, s. 59.

³¹⁷ Zob. kan. 302, KPK 83.

³¹⁸ Zob. *ibid.*, kan. 303.

³¹⁹ RM 72.

5.6. Prawo do własnej inicjatywy apostołskiej

Następną gwarancją wynikającą z lektury kodeksu prawa jest sposobność do podejmowania własnych inicjatyw apostołskich i nazywania ich katolickimi, za zgodą odpowiedniej władzy kościelnej³²⁰.

5.6.1. Prawo do podejmowania przedsięwzięć związanych z misją Kościoła

Uprawnienie zawarte w kanonie 216 otwiera możliwość tworzenia lub popierania wielorakich dzieł mających na celu realizację zadań Kościoła powszechnego³²¹. Apostolstwo Kościoła polega na szerzeniu Królestwa Chrystusa na ziemi ku chwale Ojca, przez czynienie wszystkich ludzi uczestnikami zbawczego odkupienia oraz cały świat kierując do Chrystusa³²². Różnorodność posługiwania jest skupiona w jedności posłannictwa, w której ludzie świeccy jako uczestnicy potrójnej misji Chrystusa zmierzającą do szerzenia Ewangelii przez swą pracę oraz przepajają duchem ewangelicznym porządek spraw doczesnych³²³.

5.6.2. Prawo do nadawania inicjatywom własnym miana „katolickie”

Podejmowanie wszelkich inicjatyw apostołskich przez wiernych odbywać się musi w jedności z całym Kościołem, więc i w posłuszeństwie z hierarchią kościelną. Mimo, iż wszystkie powstają w Kościele katolickim, to nie wszystkim przysługuje tytuł „stowarzyszenia katolickiego”³²⁴. Żadna inicjatywa nie może przybrać miana „katolickiej” bez zgody prawowitej władzy kościelnej³²⁵.

„Apostolat świeckich dopuszcza oczywiście różne sposoby ustosunkowania się do hierarchii, zależnie od różnych form i dziedzin danego apostolstwa. Bardzo wiele bowiem istnieje w Kościele przedsięwzięć apostołskich, które zawdzięczają powstanie swobodnej decyzji świeckich i przez nich roztropnie są kierowane. Przez tego rodzaju inicjatywy zostać może lepiej w pewnych warunkach spełnione posłannictwo Kościoła i dlatego często hierarchia je pochwała i zaleca”³²⁶.

³²⁰ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 34.

³²¹ Zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 1986, s. 39.

³²² Zob. K. Orliński, *Prawo do podejmowania własnych przedsięwzięć apostołskich*, w: *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2017, s. 151.

³²³ Zob. AA 5.

³²⁴ Zob. J. Rapacz, *Kościelne stowarzyszenia i ruchy w prawie kanonicznym*, „Analecta Cracoviensia”, 34 (2002), s. 508.

³²⁵ Zob. kan. 216, kan. 300, KPK 83.

³²⁶ AA 24.

5.7. Prawo do wychowania chrześcijańskiego

Troska o przekazanie młodszemu pokoleniu odpowiednich wartości zawsze była przedmiotem zainteresowań i licznych zabiegów, stąd i regulacje prawne dotyczące wychowania chrześcijańskiego w *Kodeksie Prawa Kanonicznego*.

Wszyscy ochrzczeni zostali powołani do prowadzenia życia chrześcijańskiego, zatem kanon 217 reguluje prawo do chrześcijańskiego wychowania, zawierającego dwa aspekty: wychowanie naturalne, wspomagające wychowanka w osiągnięciu dojrzałości ludzkiej oraz wychowanie nadprzyrodzone, pouczające o tajemnicy zbawienia i wprowadzające w praktykę życia wiary³²⁷. Podstawowe wychowanie dokonuje się w rodzinie, jednak państwo i Kościół również stają się rzeczywistościami służącymi rodzinom wszelkimi możliwymi formami pomocy, aby mogły one prawidłowo wypełnić swe zadanie³²⁸. Powyższe prawo wychowania chrześcijańskiego suponuje konkretne obowiązki, także wobec duszpasterzy, do których należą: obowiązek przygotowywania kandydatów do przyjęcia sakramentów świętych³²⁹ oraz stałą formacją religijną wiernych.

5.8. Prawo do wolności w badaniach naukowych

Wszyscy wierni cieszą się wolnością w poszukiwaniu prawdy. Kanon 218, czyni natomiast podmiotami prawa tylko tych, którzy poświęcają się uprawianiu nauk kościelnych, czyli dyscyplin opartych na przesłankach teologicznych tj: teologia czy prawo kanoniczne³³⁰.

5.8.1. Prawo do wolności w uprawianiu nauk kościelnych

Gwarancja jurydyczna obejmuje prawo do słusznej wolności prowadzenia badań naukowych oraz obowiązek roztropności w publikowaniu wyników badań, tak by owa „słuszność” w wolności nie prowadziła do skrajnych interpretacji i hipotez prowadzących do niezrozumienia bądź zgorszenia. Laik przedstawiając swoją opinię naukową zgodną z nauką Kościoła nie może przedstawiać jej jako stanowiska Kościoła. Jednak, jeśli słuszne racje za tym przemawiają, wyniki badań świeckich mogą, za zgodą

³²⁷ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 34; zob. GE 1.

³²⁸ Zob. T. Trojnar, *Prawo do wychowania chrześcijańskiego*, w: *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2017, s. 184.

³²⁹ Zob. kan. 865; 889-890; 913-914; 1063, KPK 83.

³³⁰ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 35.

odpowiedniej władzy, zostać włączone w nauczanie święte nauki³³¹. Poprzez swoje zaangażowanie naukowe świeccy przekształcają świat doczesny w duchu Ewangelii i realizują swoje prorockie powołanie do poznawania, głoszenia i bronięcia prawdy w każdym miejscu.

5.8.2. Obowiązek posłuszeństwa względem Magisterium Kościoła

Na świeckich ciąży duża odpowiedzialność za treści prezentowane i propagowane w swoich publikacjach. Toteż na teologach spoczywa posłuszeństwo względem Magisterium Kościoła. Wszelkie badania naukowe nie mogą podważać ani godzić w prawdy dogmatyczne, gdyż wiara jest węzłem jedności Kościoła, a wszelkie próby ingerencji w prawdy wiary, konsekwentnie mogą zostać uznane za herezję lub schizmę.

5.9. Prawo do wolnego wyboru stanu życia

Prawodawca kościelny w kanonie 219 zadeklarował wolność od jakiegokolwiek przymusu w wyborze stanu życia jako prawo fundamentalne każdego wiernego chrześcijanina. Podmiotem normy jest tylko katolik, osoba związana z Kościołem wiarą, sakramentami i zwierzchnictwem kościelnym. Osoba niebędąca katolikiem nie może wstąpić ani do stanu duchownego ani stanu życia konsekrowanego ani stanu małżeńskiego³³². „Należy zauważyć, że nie istnieje jako takie prawo do zostania osobą świecką. Kondycja świeckiego jest niejako stanem podstawowym, nabywanym na mocy samego chrztu. Wydaje się, że można mówić w pewnym sensie o prawie do pozostania świeckim, jednakże wiąże się ono bardzo ściśle z wolnością od przymusu przyjęcia święceń i złożenia profesji rad ewangelicznych”³³³. Podział wiernych na poszczególne stany ma głębokie podłoże biblijno-teologiczne i został na nowo odkryty przez dokumenty Kościelne XX wieku³³⁴.

Ograniczenie swobody wyboru stanu życia może mieć charakter pozytywny, jak i negatywny. Pierwszy związany jest z presją wywieraną na osobę w celu skierowania jej ku wyborowi określonego stanu, zaś drugi z presją w celu odwiedzenia od wybranego

³³¹ Zob. P. Osiecka, *Prawo do wolności w badaniach naukowych*, w: *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2017, s. 207.

³³² Zob. R. Gosiewski, *Prawo do swobodnego wyboru życia*, w: *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2017, s. 224.

³³³ *Ibid.*, s. 230.

³³⁴ Zob. A. Kakareko, *Stany życia w Kościele*, „*Studia Teologiczne*”, 22 (2004), s. 281nn.

stanu. Presja zawiera wymiar fizyczny, moralny lub psychologiczny³³⁵. Wszelki przymus towarzyszący wstępowaniu w określony stan, przez przyjęcie sakramentu święceń, sakramentu małżeństwa bądź złożenie profesji zakonnej, czyni akt wyboru nieważnym³³⁶.

Reasumując, wybór stanu życia związany jest z otrzymanym od Boga powołaniem do życia w konkretnym stanie w Kościele i to ono powinno być jego głównym determinantem.

5.10. Prawo do dobrego imienia i ochrony własnej prywatności

Każdy wierny ma prawo cieszyć się dobrą opinią i ochroną własnej intymności. Obydwa prawa są prawami naturalnymi, wynikającymi z przyrodzonej godności osoby ludzkiej³³⁷. Pierwszym kościelnym dokumentem bezpośrednio odwołującym się do ochrony życia prywatnego człowieka, poszanowania jego godności i nienaruszalności, jest konstytucja duszpasterska Soboru Watykańskiego II *Gaudium et spes*, która jednoznacznie stwierdza, że „Należy człowiekowi udostępnić to wszystko, czego potrzebuje do prowadzenia życia prawdziwie ludzkiego, jak wyżywienie, odzież, mieszkanie, prawo do swobodnego wyboru stanu i założenia rodziny, do pracy, do dobrej sławy i szacunku, do odpowiedniej informacji i do postępowania według słusznej normy własnego sumienia, do ochrony życia prywatnego oraz sprawiedliwej wolności, także w dziedzinie religijnej³³⁸”.

Nauka soborowa jasno ukazuje, iż perspektywa eklezjalna utrzymuje, że podmiotem prawa do prywatności jest każdy człowiek, nie tylko ochrzczony i należący do Kościoła, gdyż prawo to wynika z samej ludzkiej natury i z godności osoby. Co więcej, uważa że ochrona podmiotowych praw i wolności winna być dostosowana do natury konkretnej społeczności, w jakiej podmiot te prawa realizuje i w jakiej mają one być zabezpieczone³³⁹.

³³⁵ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 36.

³³⁶ Zob. Z. Janczewski, *Ważność sprawowania sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, uzdrowienia i święceń w porządku prawnym Kościoła katolickiego*, Warszawa 2011, s. 56.

³³⁷ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 37.

³³⁸ GS 26.

³³⁹ Zob. J. Gręźlikowski, *Realizacja prawa do dobrego imienia i ochrony własnej intymności w Kościele (kan. 220 KPK) w świetle ustawy i instrukcji o ochronie danych osobowych*, „Teologia i Człowiek”, 19 (2012), s. 243.

5.10.1. Prawo do ochrony dobrej opinii

Dobre imię, w rozumieniu dobrej opinii jest najwyższą wartością moralną, zaś naruszenie jej powoduje zniesławienie podlegające odpowiedzialności karnej³⁴⁰. Według T. Pawluka „dobre imię albo dobra sława to powszechny szacunek przysługujący każdemu człowiekowi na podstawie jego naturalnej godności. [...] Szacunek zewnętrzny jest potrzebny człowiekowi, aby mógł rozwijać się i realizować swoje powołanie żyjąc w społeczności”³⁴¹. Norma kodeksowa stanowi, także obowiązek, zabraniając komukolwiek naruszania prawa do dobrej opinii.

5.10.2. Prawo do poszanowania intymności

Wrażliwość ustawodawcy motywuje go do proklamowania prawa do ochrony intymności, czyli życia ściśle osobistego. Wynika ono z miłości i wolności każdego człowieka³⁴². W prawie świeckim mówi się o ochronie prywatności, co rodzi pewne problemy interpretacyjne, gdy chodzi o intymność. Etymologicznie „*intimus*” – intymność, jest o wiele głębsza i bardziej osobista od prywatności – „*privatus*”. Przedmiotem ochrony są elementy świadomości, które człowiek w swym sumieniu aprobuje lub nie, a których nie uzewnętrznia³⁴³. W sferę najgłębszych przeżyć danej osoby nie wkracza się bez wyraźnej i absolutnej jej zgody.

5.11. Prawo do należytego wymiaru sprawiedliwości

W trzech paragrafach kanonu 221 kodeks wymienia kolejne prawa wiernych: prawo do działania w sądzie, prawa do obrony prawnej, prawo do sprawiedliwego wyroku wydanego ze słusnością oraz prawo, by nie nakładano na nich kar wbrew ustawom. Wymiar sprawiedliwości, aby mógł działać ze słusnością musi być zorientowany na sprawiedliwość. Już od starożytności towarzyszyły społeczeństwom pytania o sprawiedliwość. I tak Arystoteles pisał: „Człowiekiem sprawiedliwym jest ten, kto trzyma się prawa i przestrzega tego, co słuszne; to, co sprawiedliwe, jest tedy tym, co zgodne z prawem i słusnością, to zaś, co niesprawiedliwe, jest tym, co niezgodne

³⁴⁰ Zob. kan. 1390 §2-3, KPK 83.

³⁴¹ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 2010, s. 42.

³⁴² Zob. B. Ćwil, *Prawo do prywatności w Kościele Katolickim*, „Studia Prawa Wyznaniowego”, 2010, t. 13, s. 244.

³⁴³ Zob. Ż. Budniaczyńska, *Prawo do dobrego imienia i ochrony własnej prywatności*, w: *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2017, s. 255.

z prawem i słuszością”³⁴⁴. Jednak realnym źródłem konfliktów są różnice w pojmowaniu dobra i sprawiedliwości. Zatem całkiem rozsądną propozycją jest koncepcja dająca podbudowę pojęcia sprawiedliwości społecznej. Proponuje ona ująć sprawiedliwość na pięć sposobów: każdemu to samo; każdemu według zasług; każdemu według dzieł; każdemu według potrzeb³⁴⁵.

Aby móc zatem zrealizować prawo do należytego wymiaru sprawiedliwości musi być spełniony szereg przesłanek³⁴⁶. Wpierw muszą istnieć sprawiedliwe normy prawne lub normy, które można przynajmniej zinterpretować w ten sposób, aby ich stosowanie było sprawiedliwe. Następnie stosuje się normy prawne w sposób sprawiedliwy, a na koniec w sprawiedliwy i praworządny sposób stoi się na straży przestrzegani sprawiedliwego prawa. Skoro działania określonego podmiotu mają prowadzić do sprawiedliwości, musimy założyć, że ten podmiot sam w sobie również musi być sprawiedliwy³⁴⁷.

5.11.1. Prawo do działania w sądzie

Wszyscy ochrzczeni mają, również prawo do sprawiedliwego procesu, przez udział w postępowaniu szeregu osób, mających dążyć do poznania prawdy³⁴⁸.

Gwarantem zabezpieczającym sprawiedliwość procesu ma być przede wszystkim osoba sędziego. Jemu może wierny przedstawić swoje racje. On stoi na straży, aby wyrok wydany był ze słuszością³⁴⁹, na którą wskazuje prawodawca. Decyzja sędziego jest zobowiązująca dla stron i wpływa na życie wiernego. Przy wydawaniu wyroku sędzia jest zobowiązany brać pod uwagę nie tylko literę prawa, lecz i jego ducha. Sędzia powinien, na podstawie dowodów i faktów, osiągnąć pewność moralną, która winna towarzyszyć prawdzie obiektywnej³⁵⁰.

³⁴⁴ Arystoteles, *Etyka Nikomachejska*, Warszawa 2011, s. 160-161.

³⁴⁵ Zob. C. Perelman, *O sprawiedliwości*, Warszawa 1959, s. 22-27.

³⁴⁶ Zob. G. Baranowski, *Sprawiedliwość i cnota sprawiedliwości jako podstawa etyki prawniczej*, „Rocznik Tomistyczny” 3 (2014), s. 133.

³⁴⁷ Zob. *ibid.*, s. 134.

³⁴⁸ Zob. J. Żurawski, *Prawo do należytego wymiaru sprawiedliwości*, w: *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2017, s. 279.

³⁴⁹ Christifidelibus ius quoque [...] iudicentur servatis iuris praescriptis cum aequitate applicandis. – Wierni [...] mają prawo być sądzeni z zachowaniem przepisów prawa stosowanych ze słuszością, Kan. 221 § 2, KPK 83.

³⁵⁰ Zob. Z. Grocholewski, *Pewność moralna jako klucz do lektury norm procesowych*, „Ius Matrimoniale” 3 (9) 1998, s. 13.

5.11.2. Prawo do obrony prawnej

Powyższe prawo nie zapewnia tylko w sensie technicznym obrony w osobie adwokata, lecz jest to gwarancja respektowania kontrykcyjności³⁵¹ oraz usunięcia wszelkich ekonomicznych przeszkód, które mogłyby udaremnić dochodzenie swoich praw przed sądem³⁵².

Nie bez znaczenia jest udział pozostałych osób w procesie m.in.: notariusza, obrońcy węzła małżeńskiego, promotora sprawiedliwości, biegłych, adwokatów. Adwokat lub pełnomocnik³⁵³ jest wyrazem podmiotowości wiernego, który na forum procesowym może dochodzić swoich spraw. Jego udział nie jest konieczny, a fakultatywny. Kodeks jednak wymaga, aby w każdym trybunale ustanowiono stałych obrońców³⁵⁴. To obrońca jest gwarantem sprawiedliwego postępowania i ma zapewnić sprawiedliwy dostęp do fachowej pomocy prawnej³⁵⁵.

5.11.3. Prawo do sprawiedliwego wyroku

Drugi paragraf określa zasady legalności procesu, w którym wierni mają prawo być sądzeni z zachowaniem przepisów prawa. Sędzia jest zobowiązany do respektowania wymogów dotyczących kompetencji i do wydania wyroku zgodnie z ustawą, zachowując reguły proceduralne oraz zasadę słuszności, adekwatności. To sędzia stoi na straży sprawiedliwego procesu, od faz początkowych sprawy, aż do orzeczenia wyroku zgodnego ze sprawiedliwością³⁵⁶.

5.11.4. Prawo do sprawiedliwej kary

Ustawodawca zawarł w kanonie normę dotyczącą adekwatnego karania, w myśl zasady *nullum crimen, nulla poena, sine prævía lege pœnali* – nie ma przestępstwa ani kary bez uprzedniej ustawy karnej. Takie gwarancje dają wiernemu poczucie, że nie może być poddany odpowiedzialności karnej, gdy nie przekroczył ustawy lub nakazu karnego³⁵⁷.

³⁵¹ Zob. kan. 1513nn, KPK 83.

³⁵² Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 39.

³⁵³ Zob. kan. 1481 § 1-3, KPK 83.

³⁵⁴ Zob. *ibid.*, kan. 1490.

³⁵⁵ Zob. G. Leszczyński, *Prawo wiernego do sprawiedliwego procesu*, „Prawo Kanoniczne”, 55 (2012) 4, s. 169.

³⁵⁶ Zob. *ibid.*, s. 165.

³⁵⁷ Zob. kan. 1313-1320, KPK 83.

Na forum prawa sankcje są pojęciem dość szerokim i należą do niego sankcje poprawcze tj. ekskomunika, interdykt i suspensa³⁵⁸ oraz sankcje ekspiacyjne. Stosowanie kar winno być jednak ostatecznością³⁵⁹.

5.12. Obowiązek zaradzania potrzebom Kościoła

Równolegle do promulgacji praw ochrzczonych, kodeks posoborowy wyszczególnia obowiązki wypływające z godności chrześcijanina, prawnie nakreślając jego powołanie i realizację przyjętej misji.

Wierni są prawnie zobowiązani przez kan. 222 § 1 do troski o Kościół, tak by posiadał środki konieczne do sprawowania kultu Bożego, do prowadzenia działalności apostołskiej i charytatywnej oraz do godziwego utrzymania szafarzy. Norma ta ma swoje źródło w tym, iż człowiek jest związany z Bogiem nie tylko osobiście, lecz także zbiorowo. Wierni mają, więc udział w misji właściwej Kościołowi.

Wspomaganie materialne pozostaje w ścisłym związku z realizacją celów Kościoła³⁶⁰. Z nich wynika troska o miejsca kultu (kościół, kaplice, budynki i grunty kościelne), prowadzone placówki i instytucje (edukacyjne, charytatywne, opiekuńcze) czy troska o godziwe utrzymanie duchownych oraz pracowników kościelnych. Kościół wraz z duchownymi jest włączony w system podatkowy (państwa oraz Kościoła)³⁶¹. Kościół nie może być dyskryminowany ze względu na aspekt majątkowy, dlatego może nabywać dobra doczesne wszelkimi sprawiedliwymi sposobami prawa³⁶². Wierni mają możliwość wsparcia Kościoła przez subwencje tj.: zbiórki³⁶³, ofiary³⁶⁴, datki, darowizny³⁶⁵ i spadki oraz podatki³⁶⁶.

Wierni partycypując w misji Kościoła mają prawo, a wręcz obowiązek, w poczuciu solidarności i odpowiedzialności, udzielać materialnego wsparcia Kościołowi na realizację ściśle określonych zadań.

³⁵⁸ Zob. *ibid.*, kan. 1336-1338.

³⁵⁹ Zob. *ibid.*, kan. 1341.

³⁶⁰ Zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, Olsztyn 2009, s. 32.

³⁶¹ Zob. K. Mazur, *Obowiązek zaradzania potrzebom Kościoła*, w: *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2017, s. 324.

³⁶² Zob. *ibid.*, s. 321.

³⁶³ Zob. *ibid.*, kan. 1266, KPK 83.

³⁶⁴ Zob. *ibid.*, kan. 1264.

³⁶⁵ Zob. *ibid.*, kan. 1262.

³⁶⁶ Zob. *ibid.*, kan. 1263.

5.13. Obowiązek popierania sprawiedliwości społecznej oraz materialnego wspierania ubogich

„Bóg przeznaczył ziemię ze wszystkim, co ona zawiera, na użytek wszystkich ludzi i narodów, tak by dobra stworzone dochodziły do wszystkich w słusznej mierze – w duchu sprawiedliwości, której towarzyszy miłość”³⁶⁷. Sobór przywołując zasadę sprawiedliwości i miłości społecznej stał się źródłem normy kodeksowej z kan. 222 § 2 zobowiązującej wiernych do popierania sprawiedliwości społecznej i udzielania pomocy biednym.

Na gruncie społecznej doktryny Kościoła, pojęcie sprawiedliwości społecznej oznacza oddanie każdemu tego, co mu się należy jako człowiekowi, z racji niezbywalnej godności³⁶⁸. Wierni mają na ziemi budować królestwo Boże przez współzycia w sprawiedliwości, braterstwie, solidarności i wzajemnym dzieleniu się. Każda działalność ekonomiczna i postęp materialny mają służyć pojedynczemu człowiekowi i całemu społeczeństwu. Niemoralnym jest, z punktu widzenia sprawiedliwości społecznej, kumulowanie dóbr w sytuacji, gdy wielu doznaje ubóstwa i biedy. Kościół, zatem przez posługę wiernych, przemienia struktury społeczne i polityczne, aby służyły ludzkości.

Wyrazem solidarności z ubogimi jest od wieków funkcjonująca instytucja jałmużny, która nabiera charakteru religijnego³⁶⁹. Jałmużna kojarzona ze wsparciem *stricto* pieniężnym, nie może zostać do niego ograniczona. To także poświęcenie swojego czasu czy przekazanie rzeczy materialnych, a także pomoc psychologiczno-terapeutyczna. Wszelka wrażliwość na potrzebujących może być realizowana przez poszczególnych wiernych, jak i przez rozmaite stowarzyszenia, akcje i projekty³⁷⁰.

5.14. Obowiązek poszanowania dobra wspólnego

Ostatnim kanonem regulującym uprawnienia i obowiązki wszystkich wiernych jest kan. 223. Kodeks akcentuje dobro wspólne Kościoła, przedkładając je nad dobro jednostki. Korzystanie z uprawnień przez wiernych jest ograniczone poszanowaniem dobra wspólnego, prawami innych wiernych i obowiązkami ich samych.

³⁶⁷ GS 69.

³⁶⁸Zob. D. Puchalski, *Obowiązek popierania sprawiedliwości społecznej*, w: *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2017, s. 341

³⁶⁹ Zob. Pwt 15, 11; Syr 3, 30.

³⁷⁰ Zob. AA 19.

Drugi paragraf określa jako korzystanie „z umiarem” z przysługującym wiernym praw. Jest to niezbyt zrozumiałe i nietypowe stwierdzenie, któremu warto się przyjrzeć. „Prawa przysługujące wiernym w Kościele nie są wynikiem rewindykacyjnego podejścia wiernych w stosunku do władzy czy też wynikiem demokratycznej równości. [...] Kryterium umiarkowanego korzystania z przysługujących spraw jest dobro wspólne, którego ani definicja ani granice nie zostały precyzyjnie określone, co może prowadzić do swobody tak w działaniu, jak i uzasadnianiu interwencji władzy kościelnej”³⁷¹. Jednak wydaje się, iż to nie władza, lecz samo dobro wspólne Kościoła może ograniczyć korzystanie z praw właściwych wiernym³⁷², a władza jedynie czuwa nad respektowaniem tychże pryncypiów³⁷³.

6. Uprawnienia i obowiązki wiernych świeckich

Prawodawca, dalej wyszczególnia prawa i obowiązki świeckich (*christifideles laici*), a więc wiernych, którzy nie mają udziału w sakramencie święceń. Dedykowana im sekcja obowiązków i praw ujęta jest kanonami od 224 do 231. W odniesieniu do wyżej przywołanych norm obejmujących wszystkich wiernych, poniższe kanony ukazują, iż mimo to, że świeckim nie przysługuje prawo do wykonywania zadań i funkcji przeznaczonych dla wyświęconych, to jednak zdolni są, aby otrzymać te urzędy kościelne i posługi, które wolno im piastować zgodnie z przepisami prawa³⁷⁴.

Kodeks przejmuje definicję świeckich za kan. 204 § 1³⁷⁵ i przypomina, iż prawa i obowiązki pomagają pełnić misję konsekracji świata wynikającą z konsekracji chrzcielnej³⁷⁶. Poprzednie kanony nawiązujące do działalności apostolskiej wiernych w ogólności opisują umocowania kanoniczne i są gruntem pod konstrukcją bardziej szczegółowych norm podanych w poniższych kanonach.

³⁷¹ T. Gałkowski, *Umiarkowane korzystanie z praw przysługującym wiernym (kan. 223 §2)*, „Roczniki Nauk Prawnych” 1 (2017), t. XXVII, s. 65.

³⁷² Zob. T. Pawluk, dz. cyt., 44.

³⁷³ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 42.

³⁷⁴ Zob. EM, s. 33; zob. kan. 228 § 1, KPK 83.

³⁷⁵ Zob. kan. 204 § 1, *ibid.*

³⁷⁶ Zob. G. Lazzati, *Świeccy a chrześcijańskie zaangażowanie w sprawy doczesne*, Warszawa 1989, s. 58; zob. J. Dyduch, *Prawny aspekt powołania świeckich w nauczaniu Soboru Watykańskiego II*, „Prawo Kanoniczne” 20 (1977) nr 1-2, s. 117.

6.1. Obowiązek i prawo do apostołstwa

Prawodawca określa powołanie świeckich do apostołstwa oraz udoskonalania duchem ewangelicznym porządku doczesnego przez sprawowanie i realizowanie świeckich funkcji³⁷⁷. Norma kodeksowa po raz kolejny czerpie z teologii: „Żyją oni [świeccy] w świecie, to znaczy pośród wszystkich razem i poszczególnych spraw i obowiązków świata, i w zwyczajnych warunkach życia rodzinnego i społecznego, z których niejako utkana jest ich egzystencja. Tam ich Bóg powołuje, aby wykonując właściwe sobie zadania, kierowani duchem ewangelicznym przyczyniali się do uświęcenia świata na kształt zaczynu, od wewnątrz niejako, i w ten sposób przykładem zwłaszcza swego życia promieniując wiarą, nadzieją i miłością, ukazywali innym Chrystusa”³⁷⁸.

Apostołstwo świeckich, czerpie z posłannictwa Kościoła, więc i z misji wszystkich wiernych chrześcijan, mających udział w potrójnej funkcji Chrystusa: kapłańskiej, prorockiej i królewskiej. „Kapłaństwu wspólnemu przysługuje charakter społeczny, tj. pośredniczący ze względu na to, że chrześcijanie są członkami Kościoła, który pośredniczy pomiędzy Bogiem a ludzkością potrzebującą zbawienia. [...] Wierni świeccy, dzięki otrzymanym darom Bożym za pośrednictwem Kościoła, są zobowiązani do współpracy nad rozwojem i uświęceniem całej wspólnoty. Jednak już samo życie sakramentalne wiernych jest świadectwem Chrystusowi — jest bowiem aktem kultu, przyczyną otrzymania łask, wyznaniem oraz głoszeniem wiary”³⁷⁹. Właściwie ukształtowana, na funkcji kapłańskiej, formacja duchowa przyczyni się do skuteczniejszej realizacji misji apostołstwa.

Przez sakramenty chrztu i bierzmowania świeccy otrzymują zbawcze orędzie Chrystusa od Kościoła. Otrzymany depozyt wiary winni pomnażać go, tak by nie pozostali biernymi wobec głoszonej Ewangelii, lecz wydawali dobre jej owoce wobec wszystkich ludzi. Przez tę wewnętrzną recepcję stają się oni świadkami i apostołami zarazem przyjętego orędzia³⁸⁰.

Misja apostołska powinna również być realizowana przez funkcję królewską ochrzczonych. Wierni uczestniczą w niej, biorąc udział we władzy Chrystusa i w Jego

³⁷⁷ Zob. kan. 225, KPK 83.

³⁷⁸ Zob. LG 31.

³⁷⁹ D. Stankiewicz, *Apostołska formacja świeckich na podstawie zbawczych zadań Chrystusa*, „Studia Warmińskie”, t. 40 (2003), s. 175.

³⁸⁰ Zob. AA 4.

godności królewskiej³⁸¹. Oznacza to, że magisterium soborowe względem świeckich podkreśliło królewskość służby, jak i królewskość panowania nad grzechem³⁸². Wierni zobowiązani są do udziału we władzy Chrystusa nad światem i do urzędzenia doczesności według woli Bożej³⁸³. Godność królewską świeccy realizują, również poprzez akty kapłaństwa wspólnego. Te dwie funkcje: kapłańska i królewska przenikają się wzajemnie, gdyż Chrystus odnowił godność królewską człowieka, przez swoją śmierć. Tym samym wszystkich z Nim zjednoczonych zanurzył i wezwał do uczestniczenia w ofierze ze swego życia złożonej Bogu Ojcu. Dzięki tej ofierze człowiek cieszy się od nowa władzą nad sobą i nad stworzeniem i uczestniczy w wolności Chrystusa i Jego władztwie, realizując zarazem apostołstwo³⁸⁴.

Przestrzeniami zaangażowania apostołskiego są dialog z drugim człowiekiem, kształtowanie rzeczywistości i sfery codzienności (kultura, gospodarka, ekonomia, polityka), służba bliźniemu czy kult publiczny i modlitwa. Konkretną strukturą zaangażowania świeckich jest rzeczywistość parafii i współpracy z kapłanami³⁸⁵. Swoją wiarygodność nauka Ewangelii wyraża w sposobie życia wierzących. Przemiana świat, musi rozpocząć się jednak od przemiany własnej osoby, a później skierować się ku drugiemu przez promowanie ludzkiej godności, umacnianie nienaruszalnych praw istoty ludzkiej i szeroko pojmowaną służbę na rzecz drugiego. W perspektywie ciągłego zubożania wymiaru duchowego i rozwijającego się konsumpcjonizmu polem pracy świeckich winna być troska o kulturę społeczną i polityczną. Po wtóre chrześcijanie świeccy powinni w duchu ewangelii kształtować prawa ekonomiczne, nie ograniczając rozwoju jedynie do płaszczyzny technicznej, a wpływając na coraz pełniejszy rozwój człowieka³⁸⁶.

Również sfera polityki jest wyrazem troski o drugiego. „Kościół, który z racji swego zadania i kompetencji w żaden sposób nie utożsamia się ze wspólnotą polityczną ani nie wiąże się z żadnym systemem politycznym, jest zarazem znakiem i zabezpieczeniem transcendentnego charakteru osoby ludzkiej. Wspólnota polityczna

³⁸¹ Zob. L. Balter, *Aktualność problematyki kapłaństwa w Kościele i w świecie współczesnym*, w: *Kapłaństwo*, „Communio” 3 (1988), s. 7-12

³⁸² Zob. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy*, Kraków 1972, s. 227.

³⁸³ Zob. LG 36.

³⁸⁴ Zob. KKK 784, zob. L. Balter, *Świętość jako cel i kres rozwoju duchowego*, w: *Duchowość chrześcijańska*, „Communio” 10 (1995), s. 191-205.

³⁸⁵ Zob. M. Chudek, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich*, w: *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 20-22; Korelacja świeckich z duchownymi będzie poddana osobnej analizie przez autora w trzecim rozdziale niniejszej pracy.

³⁸⁶ Zob. Papińska Rada Iustitia et Pax, *Kompendium Nauki Społecznej Kościoła*, Kielce 2005, 556.

i Kościół są w swoich dziedzinach od siebie niezależne i autonomiczne. Obydwie jednak wspólnoty, choć z różnego tytułu, służą powołaniu jednostkowemu i społecznemu tych samych ludzi. Tym skuteczniej będą wykonywać tę służbę dla dobra wszystkich, im lepiej będą rozwijać między sobą zdrową współpracę uwzględniając także okoliczności miejsca i czasu³⁸⁷. Wyjątkową okazją przemiany świata jest możliwość podjęcia ważnych funkcji państwowych, dzięki którym wpływ na, otaczającą świeckich rzeczywistość, jest bardziej realny

6.2. Obowiązek budowania Ludu Bożego przez rodzinę

Pierwotnym powołaniem człowieka jest życie rodzinne. Ono jest fundamentem rozwoju i przekształcania świata stworzonego, do czego zaprosił człowieka sam Bóg³⁸⁸. Każda rodzina powołana jest do istnienia stwórczym aktem Bożym, osadzona w naturze ludzkiej i uświęcona przez Chrystusa³⁸⁹. W Piśmie Świętym jest wiele fragmentów odkrywających specyficzną rolę rodziny w Kościele³⁹⁰.

6.2.1. Obowiązki małżonków chrześcijańskich

Podmiotem kanonu 226 § 1 czyni prawodawca małżonków (*qui, in statu coniugali vivunt*). W myśl kodeksu małżeństwo to związek mężczyzny i kobiety, którzy poprzez przymierze małżeńskie tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowaną na dobro małżonków oraz zrodzenie i wychowanie potomstwa. Tę wspólnotę Chrystus podniósł do rangi sakramentu³⁹¹. Dlatego małżonkowie tworzą pierwszą żywą komórkę Kościoła³⁹² i Kościół domowy³⁹³.

Zgodnie z brzmieniem pierwszego paragrafu małżonkowie, przez rodzinę, mają wypełniać zadanie budowania Ludu Bożego. Rodzice jako pierwsi kształtują w człowieku zdrowe sumienie, właściwe postawy, a także Boże życie łaską. Rodzina jest pierwszą wspólnotą, w której wszyscy jej członkowie mogą doświadczyć Bożej asystencji. Źródłem funkcjonowania małżonków są sakramenty oraz przeżywany

³⁸⁷ GS 76.

³⁸⁸ Zob. Rdz 1, 28.

³⁸⁹ Zob. FC 33.

³⁹⁰ Zob. Mt 1, 18; 1 Kor 10, 32; Ga 1, 13; Ef 1, 22; Flp 3, 6; Kol 1, 18; 1 Tm 3, 15.

³⁹¹ Zob. kan. 1055, KPK 83.

³⁹² Zob. AA 11.

³⁹³ Zob. LG 11; Zob. GS, 47-52.

z wiarą rok kościelny w liturgii domowej³⁹⁴. Rodzina na swój sposób uczestniczy w potrójnej posłudze Kościoła: nauczania, uświęcania i pasterzowania³⁹⁵. Ma więc do spełnienia i w społeczeństwie i w Kościele wielkie zadanie, przez co potrzebuje do tego właściwego traktowania oraz odpowiedniego klimatu, a także zabezpieczenia ze strony prawodawstwa. Ze strony kościelnej znajduje to wyraz w „Karcie Praw Rodziny”, przedłożonej przez Stolicę Apostolską, ogłoszonej 24.11.1983 r.³⁹⁶.

6.2.2. Obowiązki rodziców chrześcijańskich

Dalej, drugim paragrafem kanonu 226, prawodawca poucza o obowiązku i prawie rodziców³⁹⁷ do wychowania swoich dzieci. Dlatego to do rodziców chrześcijańskich należy troska o wychowanie zgodne z nauką przekazywaną przez Kościół i jest to według prawodawcy to „najcięższy obowiązek” i „najpierwsze prawo”³⁹⁸.

„Wychowanie to zdąża nie tylko do pełnego rozwoju osoby ludzkiej, lecz ma na względzie przede wszystkim to, aby ochrzczeni, wprowadzani stopniowo w tajemnicę zbawienia, stawali się z każdym dniem coraz bardziej świadomi otrzymanego daru wiary. Niechaj uczą się chwalić Boga Ojca w duchu i w prawdzie (por. J 4,23), zwłaszcza w kulcie liturgicznym, niechaj zaprawiają się w prowadzeniu własnego życia wedle nowego człowieka w sprawiedliwości i świętości prawdy (Ef 4,22-24), w ten sposób niech stają się ludźmi doskonałymi na miarę wieku pełności Chrystusowej (por. Ef 4,13) i przyczyniają się do wzrostu Ciała Mistycznego. Ponadto świadomi swego powołania niech się przyzwyczajają dawać świadectwo nadziei, która w nich jest (por. 1 P 3,15), jako też pomagać w chrześcijańskim kształtowaniu świata, dzięki któremu wartości naturalne włączone do pełnego rozumienia człowieka odkupionego przez Chrystusa przyczynią się do dobra całej społeczności”³⁹⁹.

Każdy wierny jest odpowiedzialny jest za szerzenie wiary, zaś szczególnie od wychowawców doniosłość misji wychowawczej wymaga dojrzałości intelektualnej

³⁹⁴ Zob. J. Dyduch, *Wiodące idee adhortacji Familiaris consortio*, „Polonia Sacra” 20 (2016), nr 1 (42), s. 134.

³⁹⁵ Zob. J. Dyduch, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, Poznań 2005, s. 46.

³⁹⁶ Zob. *ibid.*

³⁹⁷ Przez „rodziców” rozumie się ojca i matkę dziecka, przy czym „Ojcem jest ten, na którego wskazuje prawny związek małżeński, chyba że przy pomocy niezbitych argumentów udowodni się co innego” (Kan. 1138, KPK 83).

³⁹⁸ Kan. 1136, KPK 83: „Rodzice mają najcięższy obowiązek i najpierwsze prawo troszczenia się zgodnie, według swoich możliwości, o wychowanie potomstwa zarówno fizyczne, społeczne i kulturalne, jak i moralne oraz religijne.”

³⁹⁹ GE 2.

i duchowej⁴⁰⁰. Integralny rozwój małżonków, a więc czerpanie z nauki Magisterium Kościoła, życie sakramentalne oraz wzajemna miłość i zgoda są warunkiem godnego pełnienia roli wychowawców⁴⁰¹. W pełnieniu tej roli powinno pomóc zarówno państwo, jak i Kościół⁴⁰².

6.3. Prawo do wolności w sprawach porządku doczesnego

Następny kanon wskazuje prawo do wolności w sprawach porządku doczesnego w takiej mierze, w jakiej przysługuje ono wszystkim obywatelom. Wierni świeccy włączeni we wspólnotę polityczną, muszą cieszyć się wolnością, gwarantowaną zarówno przez wspólnotę kościelną, jak i polityczną. Porządek spraw doczesnych, również podlega prawu Bożemu naturalnemu, nie jest on niezależny od Stwórcy i Jego przykazań. Aby człowiek mógł odczytać to Boże prawo został wyposażony w sumienie, które winien kształtować w oparciu o prawdy ewangeliczne, aby przez korzystanie z wolności, przepajał duchem ewangelicznym całą swoją działalność⁴⁰³.

Wolność świeckich jest w tym przypadku dość ograniczona. Wpierw przez naukę przedstawioną w Urzędzie Nauczycielskim Kościoła⁴⁰⁴, dalej zaś przez wystrzeganie się przedstawiania swojego stanowiska jako nauki Kościoła. Zatem dogmaty, prawdy wiary oraz nauczanie Kościoła, także wtedy, gdy nie jest ogłoszone z intencją definitywnego jej określenia⁴⁰⁵ są dla wierzących granicami, których ich wolność nie powinna przekroczyć.

Dlatego druga część kanonu 227 przypomina, iż świecki nie jest autorytetem rozstrzygającym w sprawach wiary i obyczajów, lecz zajmując stanowisko w sprawach społecznych, winien skonfrontować je z nauką Kościoła⁴⁰⁶.

⁴⁰⁰ Zob. GE 1, 3.

⁴⁰¹ Zob. T. Syczewski, *Obowiązki małżonków względem Boga, innych ludzi oraz siebie*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego”, 23 (2003), s. 235.

⁴⁰² D. Percival, *Obowiązki małżonków*, w: *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 57.

⁴⁰³ Zob. W. Góralski, *Pozycja prawna osób świeckich w Kościele według nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Prawo kanoniczne” 28 (1985) nr 1-2, s. 52.

⁴⁰⁴ Zob. DV 10: „Zadanie zaś autentycznej interpretacji słowa Bożego, spisane czy przekazane przez Tradycję, powierzone zostało samemu tylko żywemu Urzędowi Nauczycielskiemu Kościoła, który autorytatywnie działa w imieniu Jezusa Chrystusa. Urząd ten Nauczycielski nie jest ponad słowem Bożym, lecz jemu służy, nauczając tylko tego, co zostało przekazane. Z rozkazu Bożego i przy pomocy Ducha Świętego słucha on pobożnie słowa Bożego, święcie go strzeże i wiernie wyjaśnia. I wszystko co podaje do wierzenia jako objawione przez Boga, czerpie z tego jednego depozytu wiary.”

⁴⁰⁵ Kongregacja Nauki Wiary, *Professio Fidei et Iusurandum fidelitatis in suscipiendo officio nomine Ecclesiae exercendo*, 9 stycznia 1989, AAS 81 (1989), s. 105.

⁴⁰⁶ Zob. J. Dyduch, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, Poznań 2005, s. 48.

6.4. Prawo do pełnienia urzędów i funkcji kościelnych

Wydatne postanowienie proklamuje kan. 228 § 1 przysługując świeckim prawo otrzymywania ze strony hierarchii urzędów i funkcji kościelnych. Jest ono niebagatelna zmiana w kodeksie Jana Pawła II, w porównaniu z poprzednim prawodawstwem. Refleksja soborowa znacznie ożywiła w Kościele świadomość roli świeckich w sprawowaniu i przygotowywaniu funkcji urzędowych i liturgicznych⁴⁰⁷. Na mocy uczestnictwa w potrójnej misji Chrystusa świeccy mogą spełniać posługi, które nie wymagają przyjęcia sakramentu święceń. Prócz funkcji liturgicznych, do których kodeks zalicza: lektora, akolity, kantora, organistę, ministranta, chórzystę, mogą pełnić funkcje i urzędy uczestnicząc we władzy rządzenia⁴⁰⁸, zarządzając odpowiednimi referatami w diecezji. Dopowiedzieć należy, że zasadniczo świeckim nie można powierzać urzędów i posług, wymagających udziału we władzy rządzenia, a jedynie współdziałają oni w jej wykonywaniu⁴⁰⁹.

Władzę ustawodawczą biskup diecezjalny realizuje sam, zaś wykonawczą osobiście bądź przez delegatów – także świeckich. Mogą oni zasiadać w tworzonych wydziałach i referatach w kurii biskupiej, powoływanych stałych lub czasowych radach i komisjach, czy wykonywać różnorodne funkcje sądowe tj.: sędziego w trybunale kolegiálním⁴¹⁰, audytora⁴¹¹, asesora⁴¹², rzecznika sprawiedliwości i obrońcy węzła małżeńskiego⁴¹³, kanclerza kurii diecezjalnej i notariusza⁴¹⁴, adwokata kościelnego⁴¹⁵, ekonoma diecezjalnego⁴¹⁶, czy tłumacza⁴¹⁷. Wymienione funkcje wymagają odpowiedniego

⁴⁰⁷Zob. J. Krzywkowska, *Wybrane aspekty posłannictwa wiernych świeckich według Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Kościół i Prawo” 4 (17) 2005, s. 45.

⁴⁰⁸ Zob. kan. 129, KPK 83: „Ci, którzy otrzymali święcenia, zdolni są do sprawowania - zgodnie z przepisami prawa - władzy rządzenia, która jest w Kościele z Bożego ustanowienia i nazywana jest również władzą jurysdykcji. W wykonywaniu tej władzy mogą współdziałać wierni świeccy, zgodnie z przepisami prawa.”

⁴⁰⁹ Zob. J. Dyduch, dz. cyt., s. 49.

⁴¹⁰ Zob. kan. 1421 § 2 KPK 83.

⁴¹¹ Zob. *ibid.*, kan. 1428 § 2.

⁴¹² Zob. *ibid.*, kan. 1424.

⁴¹³ Zob. *ibid.*, kan. 1435.

⁴¹⁴ Zob. *ibid.*, kan. 483 § 1; Według § 2 tegoż kanonu, prawodawca zastrzega, iż w sprawach, w których mogłoby ucierpieć dobre imię kapłana, notariuszem powinien być kapłan – *notarius debet esse sacerdos*; zob. M. Menke, *Udział świeckich w potestas regiminis Kościoła katolickiego*, „Prawo Kanoniczne” 2 (15) 2013, s. 109.

⁴¹⁵ Zob. *ibid.*, kan. 1483; W myśl tegoż kanonu pełnomocnikiem (*procurator*) i adwokatem (*advocatus*) może być, także niekatolik, jeśli biskup diecezjalny na to zezwoli.

⁴¹⁶ Zob. *ibid.*, kan. 494.

⁴¹⁷ Zob. M. Menke, art. cyt., s. 109.

przygotowania, doświadczenia oraz wysokich kwalifikacji intelektualnych i moralnych. Spełniane mogą być przez mężczyzn, jak i przez kobiety.

Prawo świeckich do urzędów i posług nie może rodzić swoistej konkurencji z duchownymi, a winno być wyrazem kooperacji na rzecz budowy Kościoła i znakiem uczestnictwa w jednej kapłańskiej misji Chrystusa⁴¹⁸.

6.5. Obowiązek i prawo poznania nauki Bożej

Nie byłaby możliwa przemiana i konsekracja świata, gdyby świeccy nie poznali swojej wielkiej misji. Prawo do poznania nauki chrześcijańskiej gwarantuje kanon 229, aż w trzech paragrafach. Wspomina o obowiązku i prawie poznania nauki chrześcijańskiej, według której mają układać swoje życie i której mają bronić; o prawie zdobywania stopni akademickich na uniwersyteckich wydziałach teologicznych bądź instytutach teologicznych oraz o prawie do prowadzenia nauk z zakresu nauk kościelnych.

Pozytywny i aktywny udział świeckich w misji Kościoła nie byłby możliwy, gdyby świeccy nie byli zapoznawani z chrześcijańskim depozytem wiary. Przepis nie określa stopnia znajomości nauki chrześcijańskiej, gdyż zakłada zróżnicowanie zdolności poznawczych wiernych świeckich oraz podejmowanych funkcji w Kościele. To wszystko ma wpływać na wielkość potrzeb poznania nauki chrześcijańskiej⁴¹⁹.

Drugi paragraf sankcjonuje prawo do zdobycia „pełniejszej” (*pleniorum*) znajomości świętej nauki. Konsekwencją tej normy jest nakaz, aby władza kościelna zatroszczyła się o utworzenie katolickich i kościelnych uczelni. Mają one otworzyć możliwości pogłębiania kultury świeckich, pełniejszego rozwoju osoby ludzkiej, a także wypełniania posługi nauczania w Kościele. Regulacje wskazane w kodeksie, w kontekście kompetencji w zakresie wychowania i kształcenia katolickiego, dają duże możliwości Konferencjom Episkopatów⁴²⁰.

⁴¹⁸ P. Śliwiński, *Prawo wiernych świeckich do otrzymywania urzędów i posług kościelnych*, w: *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 105.

⁴¹⁹ Zob. J. Bąk, *Obowiązek i prawo wiernych świeckich do poznania nauki chrześcijańskiej*, w: *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 112.

⁴²⁰ Zob. H. Misztal, *Wolność uniwersytetu i na uniwersytecie katolickim*, w: „*Studia z prawa wyznaniowego*”, t. IV, red. A. Mezglewski, P. Stanisławski, K. Warchołański, Lublin 2002, s. 7-8.

Prawo do otrzymania zlecenia nauczania nauk świętych dotyczy formacji religijnej: szkolnej, poza szkolnej, uniwersyteckiej oraz w instytutach studiów wyższych⁴²¹. Nauczanie religii w szkole wiąże się z mianowaniem lub zatwierdzeniem katechetów w diecezji przez ordynariusza. Kandydaci muszą odznaczać się zdrową nauką, świadectwem życia zgodnie z wiarą oraz umiejętnościami pedagogicznymi⁴²². Gdy zaś mowa jest o wykładowcach uniwersytetów i instytutów wymagane jest zlecenie przez odpowiednią władzę kościelną⁴²³. Podmiotami zlecenia mogą być tylko kandydaci odznaczający się nieskazitelnością doktryny i obyczajów, a także odpowiednią wiedzą⁴²⁴.

6.6. Prawo do posług liturgicznych

Kanon 230 daje kolejne możliwości zaangażowania się w posłudze liturgicznej świeckich poprzez przyjęcie posługi lektora i akolity. Na stałe przyjęci do pełnienia tychże posług mogą być zarówno mężczyźni, jak i kobiety⁴²⁵. Jednocześnie prawodawca zastrzega, iż powyższe posługi nie dają prawa do utrzymania bądź wynagrodzenia. Liturgia jest dziełem całego Mistycznego Ciała, którym jest Kościół – Głowy i członków, zatem wierni świeccy muszą mieć w niej swój udział⁴²⁶. Zgromadzenie liturgiczne ukazuje naturę Kościoła, więc wszystkie posługi i funkcje w jego ramach sprawowane mają charakter eklezjalny⁴²⁷.

Lektor, zwany ministrem słowa Bożego, powoływany jest do uroczystego czytania słowa Bożego, zapowiadania intencji modlitwy powszechnej, ożywiania liturgii i przygotowywania wiernych do godnego przyjmowania sakramentów świętych⁴²⁸. Celebrans nie powinien zastępować lektora lub psalmisty w wykonywaniu ich funkcji, może to czynić, gdy brak odpowiednio przygotowanych osób⁴²⁹. Czytanie słowa Bożego jest rolą, której nie można powierzyć osobom nieprzygotowanym i niezdatnym. Wpływa

⁴²¹ Zob. J. Bąk, dz. cyt., s. 122.

⁴²² Zob. kan. 804 § 2, KPK 83.

⁴²³ Zob. *ibid.*, kan. 812.

⁴²⁴ Zob. *ibid.*, kan. 810.

⁴²⁵ Norma kodeksowa została zmieniona przez papieża Franciszka Listem Apostolskim „*Spiritus Domini*” z dnia 10 stycznia 2021 roku. W kanonie 230 § 1 słowo „mężczyźni świeccy” („*viri laici*”) zostało zmienione na „osoby świeckie” („*laici*”), skutkując następującym brzmieniem przepisu: „Osoby świeckie, posiadające wiek i przymioty ustalone zarządzeniem Konferencji Episkopatu, mogą być na stałe przyjęte, przepisany obrzędem liturgicznym, do posługi lektoratu i akolitu, udzielenie jednak tych posług nie daje im prawa do utrzymania czy wynagrodzenia ze strony Kościoła”.

⁴²⁶ Zob. CL 14.

⁴²⁷ Zob. A. Dyc, *Posługiwanie świeckich w Kościele*, „*Communio*”, 17 (1997) 3, s. 114.

⁴²⁸ K. Mazur, *Prawo wiernych świeckich do czynnego udziału w liturgii*, w: *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 138.

⁴²⁹ Zob. OWMR 67.

to z prawdy, że gdy w liturgii czyta się Pismo Święte, sam Bóg przemawia do swego ludu, a Chrystus obecny w swoim słowie, zwiastuje Ewangelię⁴³⁰.

Posługa zaś akolity pozwala na udzielanie Komunii świętej, większe i uprzywilejowane zaangażowanie w liturgię oraz zobowiązuje do pieczy nad chorymi, a w szczególnych przypadkach czyni zeń nadzwyczajnego szafarza wystawienia i schowania Najświętszego Sakramentu⁴³¹. Z uwagi na ogólny zapis kanonu powyższe kwestie wymagają dookreślenia przez prawo partykularne⁴³².

Dalej jeszcze idzie dyspozycja trzeciego paragrafu, umożliwiająca w szczególnych przypadkach braku szafarza świeckim niebędących nawet lektorami lub akolitami sprawowanie modlitw liturgicznych, posługi słowa, udzielanie chrztu i rozdzielanie Komunii świętej. Wszystkie te prerogatywy wymagają należytego przygotowania oraz misji kanonicznej od władz kościelnych.

Czynne zaangażowanie świeckich w liturgii Kościoła pozwala im pełniej uczestniczyć w potrójnej misji Chrystusa i Kościoła: kapłańsko-uświęcającej, prorocko-nauczycielskiej i królewsko-pasterskiej. Mimo, że świeccy mogą spełniać liczne, właściwe im posługi liturgiczne, nie można ich udziału w tej misji ograniczyć jedynie do tych posług, a dostrzec szeroki wachlarz możliwości proponowany czy to przez Kodeks Praw Kanonicznego czy dokumenty Soboru Watykańskiego II⁴³³.

6.7. Obowiązek formacji duchowej

Prawodawca dba, aby świeccy, którzy stale lub tymczasowo poświęcają się posłudze Kościoła, zdobyli odpowiednią formację do wykonywania swego zadania, aby je spełniali świadomie (*conscie*), umiejętnie (*impense*) i pilnie (*diligenter*)⁴³⁴. Słowo „formacja” pochodzi od łacińskiego „forma”, oznaczającego kształt, wygląd, zaś czasownikowa postać „formare” oznacza kształtowanie, nadawanie czemuś określonej postaci⁴³⁵.

⁴³⁰ Zob. SC 33.

⁴³¹ Zob. W. Góralski, *Pozycja prawna osób świeckich w Kościele według nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 28 (1985) nr 1-2, s. 56.

⁴³² Zob. J. Hervada, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 220.

⁴³³ Zob. J. Dyduch, *Posługi liturgiczne świeckich w posoborowym prawodawstwie polskim*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, r. 64 (2011) 1, s. 23-24.

⁴³⁴ Zob. kan. 231 § 1, KPK 83.

⁴³⁵ Zob. A. Jougan, *Słownik kościelny łaciński-polski*, Warszawa 1992, s. 266.

Odnowa teologii wiernych świeckich pomogła odkryć ich rolę i ukazać Wspólnotę Kościoła jako jeden organizm, odwołując się w adhortacji apostołskiej *Christifideles laici* do ewangelicznej alegorii winnego krzewu i latorośli, wezwanego do „[...] stałego wzrastania, dojrzewania i przynoszenia obfitszego owocu”⁴³⁶. „Formacja nie jest przywilejem zastrzeżonym tylko dla niektórych ludzi, ale prawem i obowiązkiem wszystkich [...] Im lepiej jesteśmy uformowani, tym bardziej zdajemy sobie sprawę z konieczności kontynuowania i pogłębiania formacji oraz tym bardziej jesteśmy zdolni do formowania innych”⁴³⁷.

Doskonalenie duchowe winno wyrastać przede wszystkim z życia trynitarnego i misji Chrystusa wobec świata, które są źródłem i początkiem całego apostołstwa w Kościele. W tym celu sobór wskazuje na pomoce duchowe, najpierw na osobiste przyjęcie słowa Bożego, które winno kształtować prawdziwe życie w wierze, tj. przygotowanie do wiary ożywionej miłością. Formacja powinna również zawierać gruntowne przygotowanie doktrynalne, które zostało dobitnie podkreślone w nauce soborowej, domaga się obok znajomości Ewangelii pogłębionej wiedzy z zakresu teologii, etyki i filozofii⁴³⁸, aby formacja religijna i ludzka — znajomość społeczności, jej kultury, zagadnień przyrodniczo-technicznych — wzrastała równomiernie. Także samodzielna ocena etyczna zakłada, aby na podstawie słowa Bożego prawidłowo uformować sumienie wiernych⁴³⁹.

Konieczna jest również formacja sakramentalna, przez którą wierni będą stale wzrastali w rozumieniu sakramentalnego życia Kościoła oraz zjednoczeniu z Chrystusem w sakramentach. Jednoczenie się z Chrystusem oddającym swe życie w Komunii św. przyczyni się do kształtowania ofiarnych postaw wiernych i udoskonalą ich w miłości. Każda, bowiem Ofiara eucharystyczna rodzi autentyczną miłość, która jest *rodzicielką nowych ofiar duchowych*. Liturgia jest *pierwszym i niezastąpionym źródłem, z którego wierni czerpią ducha prawdziwie chrześcijańskiego*, ze swej istoty udoskonala więc Kościół, łączy wiernych z Chrystusem i nakłada obowiązek przyciągania innych celem wspólnego udziału w tym zjednoczeniu. Przeto Eucharystia, jednocząc wiernych jest

⁴³⁶ Zob. CL 57.

⁴³⁷ Ibid., 63.

⁴³⁸ Zob. AA 29.

⁴³⁹ Zob. D. Stankiewicz, *Duchowa formacja świeckich do apostołstwa w funkcji kapłańskiej*, „Studia Warmińskie”, t. 39 (2002), s. 396-397.

„szczytem Sakramentów”, jak i siłą ekspansji Kościoła. Znaczący to, że Eucharystia jest źródłem i szczytem całego życia chrześcijańskiego⁴⁴⁰.

6.8. Prawo do godziwego wynagrodzenia

W tym samym kanonie, który mówił o formacji, drugi paragraf gwarantuje prawo do godziwego wynagrodzenia pracowników kościelnych, tak by mogli zaradzić potrzebom własnym oraz rodziny, uwzględniając przysługujące im świadczenia emerytalne, rentowe i zdrowotne. Pracownik kościelny zatrudniony w oparciu o umowę o pracę, powinien mieć zapewnione te same prawa co każdy inny pracownik zatrudniony w instytucjach poza kościelnymi. Prawa te są normowane przez państwo⁴⁴¹.

Konstytucja *Gaudium est spes* zwróciła uwagę na prawo wynagrodzenia człowieka za pracę. Zapis punktu 67 jest pewną wskazówką dla pracodawców, nie tylko kościelnych, i normą potwierdzającą prawo do godnego wynagrodzenia. „[...] należy tak wynagradzać pracę, aby dawała człowiekowi środki na zapewnienie sobie i rodzinie godnego stanu materialnego, społecznego, kulturalnego i duchowego stosownie do wykonywanych przez każdego zajęć, wydajności pracy, a także zależnie od warunków zakładu pracy i z uwzględnieniem dobra wspólnego”⁴⁴². Wynagrodzenie jest najistotniejszym elementem zatrudnienia, gdyż pełni funkcje alimentacyjną oraz motywacyjną. Funkcja alimentacyjna zapewnia zaspokojenie potrzeb życiowych pracownika, zaś motywacyjna, ma być bodźcem do wydajniejszej i lepszej pracy⁴⁴³.

Katolicka myśl społeczna nie traktuje pracy wyłącznie jako dobra gospodarczego, jako towaru, który ma swoją cenę, czyli odpowiednią płacę. W związku z powyższym płacę należy wiązać z osobą pracownika, a dopiero na drugim miejscu z tym, co wyprodukował. Ustalenie słusznej płacy wymaga dostrzeżenia i uwzględnienia podmiotowego wymiaru pracy, gdyż pracownika wynagradza się za to czym on jest w procesie produkcji, nie zaś tylko za to, co wyprodukował⁴⁴⁴.

⁴⁴⁰ Zob. D. Stankiewicz, art. cyt., s. 400.

⁴⁴¹ K. Witkowska, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich pracowników kościelnych*, w: *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 176.; zob. J. Szymański, *Prawo do wynagrodzenia jako zasada życia społecznego*, „Teologia i Człowiek” 19 (2012), s. 145.

⁴⁴² GS 67; zob. LE 19.

⁴⁴³ Zob. S. Dubiel, *Uprawnienia majątkowe Kościoła katolickiego w Polsce w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, Konkordatu z 1993 roku i ustaw synodalnych*, „Rocznik Nauk Prawnych”, t. XVIII nr 1(2007), s. 196.

⁴⁴⁴ Zob. L. Dyczewski, *Płaca sprawiedliwa i słuszna*, „Ethos” 8 (1995) nr 4, s. 117.

Godziwe wynagrodzenie zakłada również, godziwe zatroszczenie się o ubezpieczenie społeczne pracownika, w zakresie emerytalnym, rentowym, chorobowym, wypadkowym i zdrowotnym. Ubezpieczenie opłacane przez kościelnego pracodawcę zapewni pracownikowi i jego rodzinie należyte utrzymanie w jakiegokolwiek sytuacji, by się on nie znalazł.

Posługa świeckich, jakkolwiek wynagradzana materialnie, jest posługą budowania Kościoła, przez swoje zaangażowanie, a przez prace świadczone i składane Bogu w ofierze łączą się z dziełem zbawczym Jezusa Chrystusa, który pracując własnymi rękami w Nazarecie, nadał pracy znamienitą godność⁴⁴⁵.

Tak uregulowane prawo kościelne ukonkretnia teologiczne spojrzenie na powołanie i rolę wiernych Kościoła. Kodeks wyszczególnia w misji wspólne wszystkim ochrzczonym, specjalne pole angażujące wiernych świeckich, nie pozostawiając nikogo bez włączenia się w posłanie wspólnoty Kościoła. Przywołane kanony prawa powszechnego ewidentnie wskazują, że to chrzest święty stał się źródłem wszelkich praw wierzących, i to on zobowiązuje wszystkich do ścisłej współpracy i wspólnej odpowiedzialności za cały Kościół.

Kolejny rozdział pracy pomoże odkryć inny szczególny rodzaj realizacji posłania w Kościele wynikający z przyjęcia sakramentu święceń oraz pomoże zdefiniować relację wyświęconych szafarzy i świeckich, dzielących tę samą godność i pełniących tę samą misję.

⁴⁴⁵ Zob. GS 67.

Rozdział II

DUCHOWNI

– POCODZENIE, TOŻSAMOŚĆ, POWOŁANIE

„Z ustanowienia Bożego są w Kościele wśród wiernych świeckich święci szafarze, których w prawie nazywa się też duchownymi [...]”⁴⁴⁶. Opierając się na teologii soborowej prawodawca systematyzuje podział wszystkich wiernych, gdyż role i funkcje obu stanów – duchownego i świeckiego – są, choć komplementarne, jednak odmienne⁴⁴⁷.

Tożsamość kapłańska podobnie jak tożsamość chrześcijańska, ma swoje źródło Trójcy Przenajświętszej, która się objawia i udziela ludziom w Chrystusie, tworząc w Nim i za sprawą Ducha Kościół, jako załóżek oraz zaczątek Królestwa Bożego. Nie można zatem określić natury i misji kapłaństwa służebnego bez uwzględnienia tych różnorodnych i bogatych odniesień, mających swe źródło w Trójcy Przenajświętszej i urzeczywistniających się we wspólnocie Kościoła, który jest w Chrystusie znakiem i narzędziem zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego⁴⁴⁸. Duchowni jako uczestnicy sakramentu święceń w swojej naturze i misji jawią się w strukturze Kościoła jako znak absolutnego priorytetu i łaski darmo danej Kościołowi przez Chrystusa. Kapłani, czyli biskupi i prezbiterzy, uczestniczą tym samym i jednym kapłaństwie co wierni świeccy, jednak koniecznym jest zaznaczyć, iż kapłaństwo powszechne wiernych i kapłaństwo urzędowe, czyli hierarchiczne, różnią się istotą a nie tylko stopniem⁴⁴⁹. Ich odmienne uczestnictwo przejawia zaplanowany zamysł Boga, w którym różnorodność członków Mistycznego Ciała Chrystusa

⁴⁴⁶ Kan. 207 §1, KPK 83.

⁴⁴⁷ Zob. LG 10; zob. EM, s. 32.

⁴⁴⁸ Zob. PDV 12.

⁴⁴⁹ Zob. LG 10.

zjednoczona we wspólnocie – *communio* – tak, że jedni wobec drugich są wzajemnie przyporządkowani⁴⁵⁰. Zaznaczyć trzeba, iż kapłaństwo urzędowe nie oznacza wyższego stopnia świętości w stosunku do powszechnego kapłaństwa wiernych, a sposób uczestnictwa w jedynym kapłaństwie Chrystusa⁴⁵¹.

Według prawodawcy do święceń zalicza się: biskupstwo, prezbiterat i diakonat, jednak tylko biskupi i prezbiterzy są uprawnieni do działania w osobie Chrystusa Głowy (*in persona Christi Capitis*), zaś diakoni służą Ludowi Bożemu w posłudze liturgii, słowa i miłości⁴⁵². Kapłani urzędowi, zatem dzięki władzy świętej, jaką się cieszą, kształcą lud kapłański i kierują nim, sprawują w zastępstwie Chrystusa Ofiarę eucharystyczną i składają ją Bogu w imieniu całego ludu, wierni zaś na mocy swego królewskiego kapłaństwa współdziałają w ofiarowaniu Eucharystii, pełnią też to kapłaństwo przez przyjmowanie sakramentów, modlitwę i dziękczynienie, świadectwo życia świętobliwego, zaparcie się siebie i czynną miłość. W ten sposób kapłaństwo ministerialne ma służyć kapłaństwu wspólnemu⁴⁵³.

Novum przyniesione przez Jezusa Chrystusa, a objawione w zgromadzeniu ludu Nowego Przymierza, pociąga za sobą zupełnie różne od starotestamentowego pojęcie kapłaństwa. Zasada się ono na tradycji Starego Przymierza i czerpie z niej wiele odniesień i symboli, gdyż owo kapłaństwo starotestamentowe jest zapowiedzią jedynego i wiecznego kapłaństwa Chrystusa, który ukazał doskonałe i ostateczne oblicze kapłaństwa Nowego Przymierza⁴⁵⁴.

1. Kapłaństwo Starego Przymierza

Od czasów starożytnych stan kapłański, również w religiach pozajudaistycznych⁴⁵⁵, niósł ideę kapłana jako osoby przeznaczonej do służby w świątyni⁴⁵⁶. Jego rola była rolą sługi, spełnianą na tej samej zasadzie co rola urzędnika w królewskim pałacu⁴⁵⁷. Podobnie jak urzędnicy królewscy, tak kapłani byli pośrednikami między ludem a Transcendentem, chcieli poznać Jego wolę oraz to co należy przedsięwziąć, tak by się nie narazić na Jego gniew, a uzyskać przychyłność. Przeanalizowanie rzeczywistości kapłaństwa Starego Przymierza

⁴⁵⁰ Zob. *ibid.*

⁴⁵¹ Zob. EM, 32.

⁴⁵² Zob. Kan. 1009 §1-3, KPK 83.

⁴⁵³ Zob. KKK 1592.

⁴⁵⁴ Zob. PDV 13

⁴⁵⁵ Zob. EK kol. 713.

⁴⁵⁶ Zob. EK kol. 713.

⁴⁵⁷ Zob. *Kapłani i arcykapłan*, A. Cody w: *Słownik wiedzy biblijnej*, red. B. M. Metzger, M. D. Coogan, Warszawa 2004, s. 292.

pozwole odkryć elementy, które po dziś dzień definiują kapłaństwo w Kościele i odnotować elementy z nim wspólne.

1.1. Terminologia

Biblia Hebrajska⁴⁵⁸ na określenie *kapłana* używa dwóch terminów *kohen* i *komer*. Pierwszy z nich jest bardziej uniwersalny i odnoszony do kapłanów Izraela, jak i do kapłanów pogańskich. *Kohen* występuje w tekście 740 razy i odnosi się do Melchizedeka⁴⁵⁹, Jetro⁴⁶⁰, kapłanów egipskich⁴⁶¹, fenickich⁴⁶², filistyńskich⁴⁶³, czy moabickich⁴⁶⁴. Grecka wersja Biblii Hebrajskiej, Septuaginta słowo *kohen* oddaje rzeczownikiem *hiereus*⁴⁶⁵. Drugie, zaś słowo wywodzi się od starożytnego rdzenia *kmr* notowanego już 2000 lat przed Chrystusem. Zostało użyte tylko 3 razy i wyłącznie w liczbie mnogiej (*kemarim*) na oznaczenie kapłanów fałszywych bogów⁴⁶⁶. Tłumacze greccy oddają je przez *hiereus* bądź przez *chomarein*. W zależności od tradycji i czasu powstania autorzy starotestamentalni używają takich pojęć jak: *hak-kohen hag-gadol*, tzn. Kapłan Wielki; *ho hiereus ho megas*; *archiereus*, *kohen ha-rosz*, tzn. Naczelny Kapłan; *hak-kohen ham-masziah*, tzn. Kapłan Namaszczony; *hiereus ho protos*; *hiereus ho christos*⁴⁶⁷.

1.2. Genealogia urzędu kapłańskiego

Kapłaństwo religii judaistycznej niosło pewien fenomen w porównaniu z innymi religiami. W niej to sam Bóg wyszedł z samoobjawieniem i sam zaczął konstytuować stan kapłański przez swoje interwencje. W epoce patriarchalnej – w latach ok. 2000-1700 przed Chr. – nie było kapłaństwa urzędowego⁴⁶⁸. To ojciec jako głowa rodziny składał ofiary, w różnych miejscach świętych. Wówczas, gdy izraelskie społeczeństwo osiągnęło bardziej rozwiniętą strukturę

⁴⁵⁸ Kanon hebrajski, różni się od kanonicznego (katolickiego), a składają się na niego dwadzieścia cztery księgi ułożone w trzech grupach: Prawo (Rodzaju, Wyjścia, Kapłańska, Liczb, Powtórzonego Prawa), Prorocy (Jozuego, Sędziów, Samuela, Królewskie, Izajasza, Jeremiasza, Ezechiela, Dwunastu Proroków Mniejszych) i Pisma (Psalmów, Przysłów, Hioba, Pieśni nad pieśniami, Rut, Lamentacji, Eklezjastes, Estery, Daniela, Ezdrasza-Nehemiasza, Kronik), zob. biblia, B. M. Metzger, w: Słownik wiedzy biblijnej s. 58.

⁴⁵⁹ Zob. Rdz 14, 18

⁴⁶⁰ Zob. Wj 2, 16

⁴⁶¹ Zob. Rdz 41, 45

⁴⁶² Zob. 2 Krl 10, 19

⁴⁶³ Zob. 1 Sm 5, 5

⁴⁶⁴ Zob. Jr 48, 7

⁴⁶⁵ Zob. R. Pindel, *Kapłaństwo w Biblii*, s. 5

⁴⁶⁶ Zob. 2 Krl 23, 5; Oz 10, 5; So 1, 4.

⁴⁶⁷ Zob. R. Pindel, dz. cyt. s. 6.

⁴⁶⁸ Zob. C. Rychlicki, *Chrystologiczna natura kapłaństwa ministerialnego*, „Studia Płockie”, VII/1979, s. 270.

pojawiła się osobna kasta, która objęła funkcje przewodniczenia w coraz bardziej złożonych rytuałach religijnych⁴⁶⁹.

Korzenie wczesnoizraelskiego kapłaństwa tkwią w systemach kultowych Kananejczyków i innych północnozachodnich ludów semickich⁴⁷⁰. W okresie wędrówki przez pustynię funkcje kapłańskie spełniało pokolenie Lewiego. Izraelskie osady w Palestynie miały swoje sanktuaria w całym kraju. W nich działali kapłani, aż do czasu ich zburzenia za czasów Jozjasza (640-609 r. przed Chr.) na rzecz jednej świątyni – Świątyni Jerozolimskiej. Okres monarchii (931-722 r. przed Chr.) to czas utwierdzenia klasy kapłańskiej wraz z arcykapłanem właśnie wokół Świątyni Jerozolimskiej. Dodatkowo funkcje kapłańskie spełniał też król. Okres drugiej świątyni po niewoli babilońskiej, główną rolę zaczęli odgrywać potomkowie Aarona, zaś lewici wykonywali czynności pomocnicze. W okresie hellenistycznym – ok. 333 r. przed Chr do 70 r. po Chr. – kapłaństwo odgrywało dominującą rolę. Kapłanów było wielu i cieszyli się poważaniem i prestiżem w narodzie izraelskim. Jednak to czasy hasmonejskie – 165-63 przed Chr. – były dla kapłanów najlepszymi pod kątem wpływów i władzy, aż do czasu, gdy rządy w kraju przeszły do władzy świeckiej i w 37 r. przed Chr. królem został Herod⁴⁷¹.

1.2.1. Korzenie Aaronowe

Przymierzu odnowionemu przez Mojżesza towarzyszyło wydarzenie złożenia ofiar przez 12 młodzieńców, co do których brak jakiegokolwiek wzmianki o ich kapłańskiej tożsamości⁴⁷². Trwałe kapłaństwo zostaje dopiero ustanowione przez Boga w rodzinie Aarona⁴⁷³.

Z woli samego Boga, Mojżesza zostaje delegowany, aby ustanowić kapłanami swego brata – Aarona – oraz jego czterech synów: Nadaba, Abihu, Eleazara i Itamara⁴⁷⁴. Mojżesz otrzymał zadanie, aby przygotować całą celebrację ustanowienia kapłanów, począwszy od ubioru, przez złożenie ofiary, po namaszczenie nowo wybranych olejem. Z Aaronowych synów to Eleazar, nazwany *księciem książąt rodów lewickich*⁴⁷⁵, otrzyma nadzór nad pełniącymi służbę w świątyni i stanie się zwierzchnikiem lewitów pozostających w służbie pomocniczej swemu ojcu. Również on po śmierci ojca przejmie po nim funkcję i strój kapłana. Tym samym otworzy drogę do służby Bożej swojemu synowi Pinchasowi, który znalazł upodobanie w oczach

⁴⁶⁹ Zob. *Encyklopedia biblijna*, red. P. J. Achtemeier, Warszawa 2004, s. 534.

⁴⁷⁰ Zob. A. Cody, *Kapłani i arcykapłan*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, dz. cyt., s. 293.

⁴⁷¹ Zob. *Encyklopedia biblijna*, dz. cyt., s. 535.

⁴⁷² Zob. Wj 19, 24

⁴⁷³ Zob. Wj 40, 15; zob. H. Langkammer, *Biblia o kapłaństwie i kapłanach*, Tarnów 2009, s. 14.

⁴⁷⁴ Zob. Wj 28, 1-2.

⁴⁷⁵ Zob. Lb 3, 32

Bożych⁴⁷⁶, a przez niego całemu rodowi. Dla mentalności hebrajskiej najważniejszy był przekaz, iż Bóg wybrał jedną rodzinę i przez jednorazowe namaszczenie uprawnił do tej posługi wszystkich męskich członków tego rodu⁴⁷⁷.

1.2.2. Wymagania względem kapłanów

Sprawowanie kultu warunkowane było rodowodem. Nikt spoza rodu Aarona nie mógł być dopuszczony do sprawowania kultu⁴⁷⁸. Ostateczna redakcja Pięcioksięgu, pochodząca z tradycji kapłańskiej, suponuje, iż potomkowie Lewiego zostali wybrani później, niż sam Mojżesz oraz Aaron i jego synowie. Toteż z natury rzeczy pełnią funkcje pomocnicze względem kapłanów Aaronowych⁴⁷⁹. Ekskluzywizm związany z pochodzeniem nie był to fenomen ściśle związanym z narodem izraelskim, gdyż w innych religiach również rzeczą zwyczajną było, iż konkretną świątynię obsługuje jedna rodzina⁴⁸⁰. Wynikało to z faktu szerokiego i skomplikowanego zespołu obowiązków i rytuałów. Członkowie ludu wymagali od kapłanów profesjonalizmu i kompetencji w spełnianiu kapłańskiego urzędu.

Kolejnym warunkiem wymaganym od tych, którzy mieli pełnić funkcje kapłańskie była wolność od ułomności fizycznej⁴⁸¹. Księga Kapłańska⁴⁸² pouczająca o kulcie w Izraelu wylicza 12 braków cielesnych. Do kultu nie mógł być dopuszczony: „[...] ani niewidomy, ani chromy, ani mający zniekształconą twarz, ani kaleka, ani ten, który ma złamaną nogę albo rękę, ani garbaty, ani niedorozwinięty, ani ten, kto ma bielmo na oku, ani chory na świerzb, ani okryty liszajami, ani ten, kto ma zgniecione jądra”⁴⁸³. Motywem restrykcji jest aspekt świętości i doskonałości kapłana, którego osoba i służba przywołuje świętość i doskonałość samego Jahwe oraz odzwierciedla stan jego duszy.

Wymagano również, by kapłani prowadzili odpowiedni styl życia, szczególnie rodzinny. Wysokie wymagania stawiano nie tylko samym kapłanom, lecz i ich małżonkom i dzieciom.

⁴⁷⁶ Zob. Lb 25, 7-13.

⁴⁷⁷ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 8.

⁴⁷⁸ Zob. Ezd 2, 61-63; Ne 7, 63-5.

⁴⁷⁹ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 9.

⁴⁸⁰ Zob. *ibid.*

⁴⁸¹ EK 714

⁴⁸² Niektórzy badacze twierdzą, iż ta Księga jest jedynie odzwierciedleniem liturgii, jaką sprawowano w świątyni po niewoli, gdy była redagowana w ramach nurtu kapłańskiego. Jednak dokładniejsze badania tekstu dowodzą, że zawiera ona warstwy także wcześniejsze, odwołujące się do czasów przedmojżeszowych, w których kult był zapożyczony od ludów ościennych i inkulturowany, nabywając nową oryginalną treść; zob. T. Jelonek, dz. cyt., 105-106.

⁴⁸³ Kpł 17, 18.

Ich żony i córki nie mogły mieć nic wspólnego z nierządem, pohańbieniem czy porzuceniem przez męża⁴⁸⁴.

Czynności kapłańskie mogły być pełnione tylko pod reżimem czystości rytualnej, zatem kapłan musiał wystrzegać się wszystkiego co mogłoby go narazić na jej utratę⁴⁸⁵. Zabroniony był kontakt ze zmarłym jeszcze nie pochowanym, picie wina i sycery oraz współżycie z żoną przed spełnianiem czynności kapłańskich.

1.2.3. Zasady wprowadzenia na urząd

Wprowadzenie w kapłański urząd dokonywało się przez specjalne obrzędy. Termin techniczny na oznaczenie konsekracji to hebrajskie *milluimm* oznaczające dosłownie *napełnienie (ręki)*⁴⁸⁶. Samo pochodzenie nie jest do końca jasne, a teksty wyjaśniają je, gdy pierwotny sens został zapomniany. Instrukcje zawarte w Księdze Kapłańskiej 8, 27-28 oraz w Księdze Wyjścia 29, 24-25, według których Mojżesz miał napełnić ręce Aarona i jego synów ofiarą, aby złożyli ofiarę kołysania – wskazują, że to stanowiło swoisty obrzęd święceń. Inne źródła nie są zgodne i często wiążą zwrot *milluim z napełnieniem ręki*, gdy kapłani otrzymywali prawo do części ofiar przynoszonych do danej świątyni⁴⁸⁷.

Teksty pochodzące z późniejszej, kapłańskiej tradycji opisują obrzęd wyświęcenia, wyraźnie wyszczególniając trzy elementy: obmycie, odzianie w szaty, namaszczenie⁴⁸⁸. Każde zbliżenie się do Boga w czynnościach liturgicznych domagało się stosownego obmycia. Nie wiemy czy wspomniane obmycie dotyczyło całego ciała, czy tylko stóp i rąk, jak czyniono codziennie przy służbie Bożej. Ważnym elementem było przywdzianie szat: tuniki, sukni, efodu, pektorału (Urim i Turmmim) oraz tiary ze świętym diademem. Były one przeznaczone tylko do czynności kultycznych, a ubieranie ich poza liturgią było zakazane.

Po powrocie z niewoli wymagano od kapłanów zajmujących wyższe stanowiska pochodzenia sadokickiego⁴⁸⁹, a od zwykłych kapłanów i sług świątyni pochodzenia lewickiego⁴⁹⁰. W tym samym okresie arcykapłani przejęli również funkcje

⁴⁸⁴ Zob. Kpł 21, 7

⁴⁸⁵ Zob. *Czystość rytualna*, D. O'Donnell Setel, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, dz. cyt., s. 98.

⁴⁸⁶ Zob. A. Tronina, „Napełnić rękę.” *U Podstaw teologii święceń*, „Częstochowskie Studia Biblijne”, XXXI 2003, s. 214.

⁴⁸⁷ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 10.

⁴⁸⁸ Zob. Wj 29, 4-7; 40, 12-15; Kpł 8, 6-13; zob. J. Lemański, *Rytuał święceń kapłańskich i jego symbolika* (Wj 29,1-37), „*Verbum Vitæ*” 12 (2007), s. 21.

⁴⁸⁹ Jozjasz poprzez swoją reformę (622 r. przed Chr.) zcentralizował kult i zdelegalizował inne sanktuaria oraz podporządkował lewitów kapłanom, będącym potomkami Sadoka; zob. 2 Krl, 23, 5-9; 2 Sm 8, 17; 1 Krn 24, 3.

⁴⁹⁰ Zob. 1 Krn 24; zob. H. Langkammer, dz. cyt., s. 15.

polityczno-religijne, które wcześniej spełniał król-kapłan, przez co do obrzędu święceń kapłańskich doszedł ryt namaszczenia⁴⁹¹. Dokonywano go przez wylanie z góry na głowę święconego płynnego tłuszczu roślinnego – najczęściej oliwy z oliwek – który następnie spływał na ramiona i oblewał całe szaty⁴⁹². Oznaczał on moc i siłę, wybranie przez Boga i jego kuratelę oraz wyłączenie ze społeczności codziennej i przeznaczenie do wyłącznej służby Bożej⁴⁹³. Prawdopodobnie nie był on znany przed wygnaniem. Namaszczenie Najwyższego Kapłana, czyni go głową wspólnoty kapłanów, a także wspólnoty narodowej. Nadmienić należy, iż namaszczenie było najprawdopodobniej zarezerwowane dla Najwyższego Kapłana, a tekst mówiący o namaszczeniu Aarona miał uzasadnić praktykę namaszczenia kolejnych następców Najwyższego Kapłana⁴⁹⁴. Późniejsze źródła wskazują, iż namaszczenie mogło być rozciągnięte na pozostałych kapłanów⁴⁹⁵.

Przeznaczenie do służby kapłańskiej wiązało się z uprawnieniami wkraczania na teren zastrzeżony pozostałym członkom ludu, możliwością dotykania przedmiotów poświęconych, spożywania ofiar czy występowania przed obliczem Boga w imieniu ludu.

1.3. Funkcje kapłańskie

Świadomość Narodu Wybranego co do wprowadzanego kultu wpływała znacząco na rozwój stanu kapłańskiego i jego roli. Misja kapłanów znajdowała swoje odzwierciedlenie w szerokim spectrum zaangażowania kultycznego oraz społecznego.

1.3.1. Człowiek Świątyni

Każdy kapłan związany był z konkretną świątynią. Owa więź była ważniejsza, niż relacja z ludem, nawet gdy kapłana i lud łączyły więzy krwi⁴⁹⁶. Więź kapłanów z miejscem świętym ukazana została w miejscu, jakie wyznaczono lewitom w czasie wędrówki przez pustynię. Księga Liczb wskazuje, że swoje namioty mieli rozbijać wokół Przybytku Świadcstwa⁴⁹⁷, by go strzec i pilnować, aby osoby nie powołane nie weszły do środka. Mimo, iż świątyni ciągle się przemieszczała kapłani byli przy niej nieustannie.

⁴⁹¹ J. Lemański, *Nowy Komentarz Biblijny. Księga Wjścia*, Częstochowa 2009, s. 575.

⁴⁹² Zob. T. Jelonek, *Biblijna teologia kapłaństwa*, 143.

⁴⁹³ *Słownik Symboliki Biblijnej*, dz. cyt., s. 560.

⁴⁹⁴ Zob. *Encyklopedia biblijna*, dz. cyt., s. 804.

⁴⁹⁵ Zob. Wj 28, 14; 30, 30; 40, 12-15; Kpł 7, 35-36; Lb 3, 3; zob. *Namaszczenie*, S. Laws, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, dz. cyt., s. 546.

⁴⁹⁶ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 14.

⁴⁹⁷ Zob. Lb 1, 53.

Po unifikacji kultu w Izraelu i związaniu go jedynie ze Świątynią Jerozolimską to z nią zostaje ostatecznie powiązane kapłaństwo⁴⁹⁸. To kapłani dbali o liturgię, sprawowane obrzędy oraz o porządek w świątyni⁴⁹⁹. Staje się ona jedynym miejscem składania ofiar. Kresem epoki krwawych ofiar i zarazem aktywności kapłanów stał się moment jej zburzenia. Rytuał ofiar został zastąpiony kultem Tory, a funkcje kapłańskie przejęli rabini⁵⁰⁰.

1.3.2. Sługa ołtarzy

Początkowych siedem rozdziałów Księgi Kapłańskiej ukazuje kapłanów, jedynie jako składających ofiary. Jednak uważna lektura ukazuje kapłana bardziej jako pośrednika i sługę ołtarzy⁵⁰¹, gdyż do składania ofiar przystęp mają również inne osoby. Samo zabicie ofiary leżało w gestii fundatora, zaś kapłan włączał się w składanie ofiary, gdy trzeba było odebrać krew – najświętszą część ofiary – i podejść z nią do ołtarza. Kapłan brał, więc udział w ofierze na tyle, na ile fundator nie mógł się w nią zaangażować⁵⁰². Zaangażowanie kapłanów w składaniu ofiar zmieniało się na przestrzeni losów Izraela, a im dalej od czasów patriarchów, tym udział świeckich (nie kapłanów) był mniejszy i coraz to bardziej ograniczany.

W ramach swoich obowiązków kapłan miał za zadanie uznać w imieniu Boga przyjęcie bądź odrzucenie ofiary – zadeklarować czy spodobała się Bogu czy stała się obrzydliwością w Jego oczach. Powiązanie funkcji kapłana z ołtarzem dawało mu przywilej spożywania części ofiar. Co więcej spożywanie ofiar miało odbywać się dla dobra społeczności, aby przebłagać Jahwe i złagodzić winy ludu⁵⁰³.

1.3.3. Nauczyciel ludu i prorok

Jednym z naczelnych zadań kapłanów było pouczanie ludu o Prawie przekazanym przez Mojżesza⁵⁰⁴. Tora to jednak nie tylko przepisy liturgiczne, ale także ważne wskazówki dotyczące religijności, tożsamości i moralności Izraelitów. W czasach przedwygnaniowych funkcję nauczycielską stawiano nawet ponad funkcją rytualną⁵⁰⁵.

⁴⁹⁸ Zob. T. Brzegowy, *Pozarytualne funkcje kapłaństwa w starożytnym Izraelu*, w: *Kapłaństwo służebne w życiu i nauczaniu Jana Pawła II*, Kraków 1997, s.126.

⁴⁹⁹ Zob. T. Jelonek, dz. cyt., s. 121.

⁵⁰⁰ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 15.

⁵⁰¹ Zob. T. Jelonek, dz. cyt., s. 120.

⁵⁰² Zob. *ibid.*, s. 16.

⁵⁰³ Zob. Kpł 10, 17; Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 17.

⁵⁰⁴ Zob. Kpł 10, 11; Pwt 33, 10.

⁵⁰⁵ Zob. T. Brzegowy, dz. cyt., s.129.

Do zadań kapłanów należało także wydawanie wyroków i objawianie woli Boga ludziom szukającym porad. Pierwotnie funkcję tę spełniał sam Mojżesz⁵⁰⁶, zaś później przekazał część prerogatyw wybranym przełożonym ludu⁵⁰⁷, a finalnie weszła ona w zakres zadań kapłańskich. Kapłani w celu odkrycia woli Jahwe wykorzystywali wyrocznie efodu⁵⁰⁸ i przedmiotów Urimm i Tumim⁵⁰⁹, zaś w specjalnych przypadkach odwoływali się do losów albo sądu Bożego⁵¹⁰.

Teksty Ksiąg Ezdrasza i Nehemiasza wskazują, iż po powrocie z wygnania nie było kapłana potrafiącego posługiwać się archaicznymi już przedmiotami. Przepowiadanie wyroków Jahwe stanie się domeną mężów Bożych – proroków.

1.3.4. Sędzia i stróż czystości

Kapłani powołani byli także do sprawowania władzy sędowniczej⁵¹¹. Funkcja ta nie odgrywała większej roli i nigdzie nie ma przepisów determinujących tę władzę. Czerpie ona swoje posłannictwo z roli Mojżesza, który w imieniu Boga przewodniczył ludowi i miał przywileje jego sądenia.

Życie wspólnotowe oraz służba sakralna wymagały od kapłanów, również umiejętności rozróżniania tego co czyste od tego co nieczyste⁵¹². To kapłan rozstrzygał o zaciągniętej nieczystości przez konkretnego człowieka oraz o czasie i sposobie wyzwolenia się z niej⁵¹³.

1.3.5. Człowiek błogosławieństwa

Błogosławieństwo kapłańskie ma swoje źródło w ustanowieniu Bożym pod Synajem. Według zaleceń zawartych w Księdze Liczb Aaron i jego synowie mieli wzywać Boga, aby to On sam błogosławił lud⁵¹⁴. Gest błogosławieństwa nie był połączony jedynie z formułą życzeniową, lecz było uważane za przeniesienie na błogosławionego Bożej rzeczywistości, Bożego daru. Zwykle podczas błogosławienia nie wymawiał imienia Bożego, a zastępował je

⁵⁰⁶ Zob. Wj 18, 15.

⁵⁰⁷ Zob. Wj 18, 24-26.

⁵⁰⁸ Zob. Wj 28, 6.15; Jego etymologia jest niepewna. Efod w tekstach kapłańskich jest częścią garderoby arcykapłana, która miała zabezpieczyć i unieruchomić napierśnik, będący pektorałem do zaciągania wyroczni. Według badaczy mógłby przypominać rodzaj koloratki bądź stuły opierającej się na ramionach arcykapłana; zob. J. Lemański, dz. cyt., s. 564.

⁵⁰⁹ Zob. Wj 28, 30; 1 Sm 14, 41-42; Większość badaczy sądzi, iż chodzi o rodzaj losów, które rzucano lub wyciągano z napierśnika, posługując się jako wyrocznią. Zakłada się, że były to dwa kamienie lub kostki zawierające odpowiedzi „tak/nie”; zob. J. Lemański, dz. cyt., s. 568.

⁵¹⁰ Zob. Joz 7, 15; Lb 5; zob. T. Brzegowy, dz. cyt., s. 132.

⁵¹¹ Zob. Lb 5, 11-31.

⁵¹² zob. T. Jelonek, dz. cyt., s. 121.

⁵¹³ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 20.

⁵¹⁴ Zob. Lb 6, 22-27; zob. T. Jelonek, dz. cyt., s. 121.

innym stosownym określeniem, gdyż wypowiedzenie świętego imienia było zarezerwowane dla wyjątkowych okazji i celebracji. Mocą ustanowienia Bożego błogosławieństwo sprowadzało Bożą łaskawość i zbawienie mocą samego jego wypowiedzenia⁵¹⁵.

1.3.6. Pośrednik między Bogiem a ludźmi

Funkcja pośrednika w sposób sumaryczny określa naturę kapłaństwa Starego Przymierza. Wszystko co czynił kapłan, czynił bądź w imieniu ludu przed Bogiem, bądź w imieniu Boga przed ludem. Stawał między grzesznym ludem, a świętym Bogiem. W odróżnieniu od królów i proroków, kapłan stawał się mediatorem z faktu pochodzenia, a nie wyboru, czy osobistego charyzmatu⁵¹⁶.

1.4. Hierarchia

Pentateuch – Pięcioksiąg – oraz tradycja pozabiblijna jednoznacznie czynią różnice pomiędzy stopniami kapłańskimi wskazując na potrójny ich podział, na: lewitów, kapłanów i arcykapłana⁵¹⁷.

1.4.1. Lewici

Źródła biblijne, gdy wspominają lewitów, wprawd mają na myśli potomków Lewiego, wybranych przez Boga, w miejsce pierworodnych⁵¹⁸, do uprzywilejowanej służby w świątyni. W drugim znaczeniu lewici to ludzie stanowiący najniższy z trzech stopni kapłaństwa Izraela.

Lewici, podobnie jak kapłani, nie zostali policzeni z innymi i plemionami, ale osobno⁵¹⁹. Również nie otrzymali żadnego terytorium przy podziale ziemi Kanaan, gdyż Bóg był ich dziedzictwem⁵²⁰. W swojej służbie podlegli byli kapłanom, pomagając im przy sprawowaniu kultu, gdyż nie mogli spełniać czynności zastrzeżonych stanowisk kapłańskiemu. Wprowadzenie w ich stan dokonywało się poprzez ryt inwestytury, który nie dorównywał obrzędowi święceń kapłanów. Księga Liczb wskazuje, że w czasach Dawida miało ich być 30 000, zaś po niewoli miał się ostać co setny. W czasach Nowego Testamentu są grupą marginalną.

⁵¹⁵ T. Brzegowy, dz. cyt., s.133.

⁵¹⁶ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 21.

⁵¹⁷ Zob. *ibid.*

⁵¹⁸ Zob. Lb 3, 11-14; 8, 16.

⁵¹⁹ Zob. Lb 1, 47-49; 4, 34-49.

⁵²⁰ Zob. Lb 13, 33.

1.4.2. Kapłani

Do grona kapłanów pisma Starego Testamentu zaliczają ogólnie wszystkich, którzy przez konkretny obrzęd zostali dopuszczeni do służby kultycznej, zaś ściśle to grupa mężczyzn stanowiąca zasadniczy trzon obsługi sanktuarium, przeznaczonych do pełnienia zastrzeżonych czynności sakralnych⁵²¹.

W początkowych dziejach Narodu Wybranego trudno jest dostrzec istnienie hierarchii, jak i brak jest scentralizowanego kultu. Znamienne jest, że pierwszym nazwanym kapłanem w źródłach biblijnych był Melchizedek, król Szalemu⁵²². W kręgach patriarchów istnieje kapłaństwo rodowe, związane z konkretnymi sanktuariami. Podobnie w okresie związku pokoleń istnieją sanktuaria tj.: Betel, Szilo czy Gilgal. Sytuację zmienia budowa Świątyni Jerozolimskiej w czasach królewskich, gdyż to ona staje się sanktuarium narodowym, i to jej dzieje są znane najlepiej.

Zarządzona przez Jozjasza reforma po niewoli babilońskiej, zcentralizowała kult w Jerozolimie i utwierdziła kapłański monopol pokolenia Lewiego, pozwalając spełniać funkcje kapłańskie tylko potomkom Sadoka, gdyż tylko ci lewici zachowali wierność Prawu⁵²³. To wpłynęło na wyraźne rozróżnienie między lewitami a kapłanami⁵²⁴.

1.4.3. Najwyższy Kapłan

W religii izraelskiej naczelną rolę odgrywał arcykapłan. Był tym, który składał najważniejsze ofiary. Jemu tylko było można złożyć ofiary w Dniu Pojednania i wejść do Miejsca Najświętszego. Wszystkie ofiary składane przez szeregowych kapłanów, były składane w jego imieniu.

Po niewoli babilońskiej stał się nie tylko pierwszym spośród pełniących służbę kultyczną, lecz i osobą polityczną. Stał się głową i reprezentantem całego narodu⁵²⁵. Funkcję tę sprawowali potomkowie Aarona i była ona dożywotnia. Kres dziedziczenia funkcji arcykapłańskiej położył Herod Wielki, od którego to czasów władza polityczna zaczęła mianować kolejnych, licznie zmienianych arcykapłanów. Wówczas arcykapłaństwo stało się przedmiotem politycznych przetargów i przez przekupstwo straciło religijny autorytet⁵²⁶.

⁵²¹ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 23.

⁵²² Zob. Rdz 14, 18.

⁵²³ Zob. Ez 44, 10; 48, 11.

⁵²⁴ Zob. R. Rubinkiewicz, *Kapłaństwo w Starym Testamencie*, w: EK, kol. 713-14.

⁵²⁵ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 26.

⁵²⁶ Zob. T. Jelonek, dz. cyt., s. 151.

2. *Novum* przyniesione przez Chrystusa

Gdy Świątynia Jerozolimska legła w gruzach, a ostatni kapłani, kryjący się w jej zgliszczach, zostali wymordowani na polecenie Tytusa (70 r. po Chr.), kapłaństwo Starego Testamentu odeszło w przeszłość torując drogę nowemu Arcykapłanowi, „[...] który zasiadł po prawicy tronu Majestatu w niebiosach, jako sługa świątyni i prawdziwego przybytku zbudowanego przez Pana, a nie przez człowieka”⁵²⁷.

Kapłaństwo Chrystusa jest przedstawione w Nowym Testamencie jako zadziwiająca nowość. Nie jest ukazane jako przedłużenie bądź kontynuacja starożytniej instytucji – przeciwnie – wyraża zerwanie z kapłaństwem Starego Prawa. Język i pojęcia kapłaństwa judaistycznego zostały przeniesione na Chrystusa dopiero w pismach poapostolskich, gdyż kapłaństwo Chrystusa było tak nowe, że pierwotnie nie dostrzegano w nim żadnych elementów kapłaństwa żydowskiego⁵²⁸.

Związek między dawnym kapłaństwem a przymierzem, nie był specjalnie artykułowany, gdyż na Synaju zawarcie przymierza dokonało się bez interwencji kapłanów, chociaż byli wcześniej wymieniani⁵²⁹. Z kapłaństwem bardziej niż pośrednictwo w przymierzu wiązano sprawowanie kultu Bożego. To wszystko przyszedł zweryfikować Chrystus.

2.1. Konfrontacja oczekiwań z rzeczywistością

Kapłaństwo Starego Testamentu, mimo iż czerpało wiele elementów z otaczającej Izrael kultury religijnej, odznaczało się wieloma oryginalnymi motywami. Największym fenomenem była ewolucją w stronę ścisłego monoteizmu w Izraelu⁵³⁰. To kapłaństwo stało się typem całkowicie innego i doskonałego kapłaństwa Nowego Testamentu, w którym jedynym Kapłanem jest Wcielony Syn Boży, Jezus Chrystus.

2.1.1. Jezus a Melchizedek

Tajemniczy król Szalemu oraz kapłan Boga Najwyższego w jednej osobie – Melchizedek – choć wspomniany dwakroć w Biblii Hebrajskiej⁵³¹, inspirował zarówno teologów judaizmu, jak i rodzącego się chrześcijaństwa. Biblijny tekst umieszcza

⁵²⁷ Hbr, 8, 1-2.

⁵²⁸ A. Vanhoye, *Nowość kapłaństwa Chrystusa*, w: *Kapłaństwo Nowego Przymierza*, A. Vanhoye, F. Manzi, U. Vanni, Pelplin 2007, s. 62.

⁵²⁹ Zob. Wj 19, 22-24; 24, 4-8.

⁵³⁰ Zob. T. Jelonek, dz. cyt., s. 152.

⁵³¹ Zob. Rdz 14, 18-20; Ps 110, 4.

go w czasach Abrahama. To on wychodzi naprzeciw triumfującego nad wrogimi królami Abrahama, z darami chleba i wina oraz słowami błogosławieństwa. W tradycji pozabiblijnej Melchizedek, utożsamiany był jako przynoszący pokarm i pokój, postać niebiańska walcząca w imieniu Jahwe, budowniczy Jerozolimy, a niektórzy utożsamiali go z synem Noego, Semem, od którego miało pochodzić kapłaństwo starotestamentowe⁵³².

Wyrazem istniejącej w umysłach Izraelitów idei tajemniczego kapłana, jest fragment Psalmu 110, którego słowa zapowiadają potomkowi Dawida godność kapłańską na „wzór Melchizedeka”⁵³³. Zapowiadany Mesjasz, nie będzie kapłanem według porządku aaronickiego, lecz na wzór króla Szalemu.

Autor chrześcijańskiego Listu do Hebrajczyków, poszedł jeszcze dalej, gdy podejmując temat kapłaństwa Chrystusowego odwołał do je kapłaństwa Melchizedeka, różnego od kapłaństwa wywodzącego się od Aarona⁵³⁴. Brak genealogii Melchizedeka, w księdze tak lubującej się w przywoływaniu przodków i potomków, staje się archetypem kapłaństwa bez początku i kresu⁵³⁵. Nazwa zaś Szalemu, zostaje wykorzystana przy określeniu celu kapłaństwa Chrystusa, którym jest szerzenie sprawiedliwości i pokoju⁵³⁶.

Wizerunek Melchizedeka ogrywał ogromną rolę w historii doktryny biblijnej, a przez skąpe poświadczenia biblijne raczej wzbudzał zaciekawienie, niż dostarczał odpowiedzi⁵³⁷.

2.1.2. Jezus a oczekiwania mesjańskie

Czasom poprzedzającym przyjście Jezusa towarzyszyły nasilające się oczekiwania mesjańskie⁵³⁸. Były one jednak związane bardziej z wyzwoleniem spod okupacji rzymskiej, niżli spod jarzma grzechu i śmierci. Ukuty przez tradycję hebrajską obraz Mesjasza-Króla, był dostosowywany do bieżących i doczesnych potrzeb⁵³⁹.

Tak życzeniowe rozumienie postaci Mesjasza są diametralnie różne od pojęć chrześcijańskiej teologii biblijnej. Dopiero pisarze chrześcijańscy odkrywając osobę Jezusa

⁵³² Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 26.

⁵³³ Ps 110, 4.

⁵³⁴ Zob. P. Kasiłowski, *Kapłaństwo Chrystusa według Listu do Hebrajczyków*, w: *Kapłaństwo służebne w życiu i nauczaniu Jana Pawła II*, red. J. Szczurek, Kraków 1997., s. 166.

⁵³⁵ Zob. Hbr 7, 3.

⁵³⁶ Hebr. *salem* – pokój.

⁵³⁷ Zob. *Encyklopedia biblijna*, dz. cyt., s. 499-500.

⁵³⁸ zob. T. Jelonek, dz. cyt., s. 153.

⁵³⁹ Zob. J. F. A. Sawyer, *Mesjasz*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, dz. cyt., s. 512-513.

Chrystusa mogli, przez pryzmat zapowiedzi i proroctw Starego Testamentu, odczytać pełny i prawdziwy obraz Mesjasza⁵⁴⁰.

2.1.3. Jezus a kapłaństwo aaronickie

W czasie publicznej działalności Jezusa z Nazaretu jedynym aktualnie obowiązującym i pełniącym posługę było kapłaństwo odwołujące się do Aarona⁵⁴¹. Oczekiwania Mesjasza-Kapłana wspierane były licznymi niegodziwościami stanu kapłańskiego i ostatecznym oczyszczeniem synów Lewiego⁵⁴².

Misja Chrystusa ukazuje Go jako proroka przemawiającego z mocą i potwierdzającego swoją naukę cudownymi znakami⁵⁴³ i gromadzącego tłumy wokół swojej osoby. On sam nigdy nie nazwał siebie kapłanem i nikt nie ośmiela się Go tak nazywać. Ponad to Jezus nie zgłaszał swoich roszczeń do godności kapłańskiej w kontekście obecnych oczekiwań mesjańskich⁵⁴⁴, a koneksje z kultem i świątynią – nieodłącznie związanych ze stanem kapłańskim, w jego posłudze miały charakter ambiwalentny. Z jednej strony jako pobożny Izraelita wypełniał nakazy Prawa i zabiegał o oczyszczenie miejsc świętych od tego co je profanuje⁵⁴⁵, zaś z drugiej wyżej od świątyni stawiał autentyczny kult Boga oraz swoje ciało⁵⁴⁶, które przez wcielenie stało się narzędziem odkupienia człowieka.

2.1.4. Jezus a kapłaństwo apostołskie

Zasadniczym przekazem Ewangelii jest dokonane przez Chrystusa dzieło zbawcze zwieńczone zmartwychwstaniem i zesłaniem Ducha Świętego. Owe orędzie niesione przez Kościół musiało jednak wystrzegać się korelowania z Chrystusem godności arcykapłańskiej z powodu problemu pochodzenia Jezusa z rodu niekapłańskiego⁵⁴⁷ oraz politycznie i moralnie skompromitowanego samego tytułu arcykapłana⁵⁴⁸.

⁵⁴⁰ zob. T. Jelonek, dz. cyt., s. 153.

⁵⁴¹ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 33.

⁵⁴² Zob. Ml 3, 3; 1, 6-11.

⁵⁴³ Zob. Łk 24, 29; Mt 21, 46.

⁵⁴⁴ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 34.

⁵⁴⁵ Zob. Mt 8, 4; 17, 24-27; Mk 11, 15-17; J 2, 13; 5, 1; 7, 10.

⁵⁴⁶ Zob. J 2, 19.

⁵⁴⁷ zob. T. Jelonek, dz. cyt., s. 160.

⁵⁴⁸ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 36.

Co za tym szło pierwotni chrześcijanie stronili od kapłańskiej nomenklatury, mimo iż gromadzili się jeszcze w świątyni na modlitwie⁵⁴⁹, nieraz składali ofiary⁵⁵⁰, a w swoich szeregach gromadzili czynnych kapłanów aaronickich⁵⁵¹. Coraz większy dystans wobec judaistycznego kultu powodowany był sporami toczącymi się w łonie rodzącego się chrześcijaństwa odnośnie obowiązywania Prawa Mojżeszowego. Dochodził do tego sprzeciw przywódców świątynnych wobec – traktowanej na początku jako jednej z wielu frakcji żydowskich – wspólnoty chrześcijan oraz samo zburzenie świątyni i ostateczne ustanie składanie w niej ofiar. Powyższe czynniki ośmielają pierwszych autorów tradycji ustnej do coraz częstszego ujmowania życia i dzieła Chrystusa, jednak w kategoriach funkcji kapłańskich⁵⁵².

Chrystus mając na uwadze kontynuację rozpoczętego przez siebie dzieła zbawienia i uświęcenia, ustanowił swoich następców, którymi byli Apostołowie⁵⁵³. W różnych pismach Nowego Testamentu ich misja jest ukazywana z różnych perspektyw, niemniej wykazują one elementy wspólne posługi Dwunastu (*hoi dodeka*)⁵⁵⁴. Jezus ustanawiając instytucję Apostołów wprawdzie chciał, aby mu towarzyszyli, zaś później kontynuowali rozpoczęte przez Jezusa dzieło. W tym celu przekazał im obowiązek przepowiadania Ewangelii, ministeria sakramentalne oraz boską władzę⁵⁵⁵. Ustanowienie Apostołów kapłanami Nowego Przymierza dokonało się w czasie Ostatniej Wieczerzy, gdy Jezus ustanowił sakrament Eucharystii i dał swoim uczniom władzę ponawiania Jego ofiary⁵⁵⁶. Urzędu apostołowego nie da się sprowadzić, zatem do posłannictwa wszystkich wiernych, lecz opiera się na władzy i misji, która pozwala działać Apostołom „w imię Chrystusa”. Poniżej pisma biblijne spisane po śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa, ujawniają samo rozumienie nowości przyniesionej przez Chrystusa i kapłaństwa nowego porządku.

⁵⁴⁹ Zob. Dz 2, 46; 3, 1.

⁵⁵⁰ Zob. Dz 21, 26.

⁵⁵¹ Zob. Dz 6, 7.

⁵⁵² Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 36.

⁵⁵³ Zob. D. Galanciak, *Kapłaństwo Apostołów i ich następców*, „Świdnickie Studia Teologiczne”, XV (2018) 2, s. 30.

⁵⁵⁴ Zob. Mk 3, 13-19; zob. C. Rychlicki, dz. cyt., s. 280: „Podobny sens czasownika «ustanawiać», występującego w połączeniu z określoną osobą lub grupą osób jako dopełnienie bliższe, występuje w Starym Testamencie w odniesieniu do instytucji kapłańskiej – 1 Krl 13, 33; 1 Krl 2, 18.

⁵⁵⁵ Zob. C. Rychlicki, dz. cyt., s. 283.

⁵⁵⁶ Zob. T. Nawracała, *Kapłaństwo – sakramentalne początki posługi ministerialnej*, „Studia Gdańskie” t. 37 (2014), s. 101.

2.2. Kapłaństwo w pismach Nowego Testamentu

Kapłaństwo prezentowane przez kapłanów izraelskich oraz ich związanie ze Świątynią Jerozolimską są przedmiotem zainteresowań ksiąg Nowego Testamentu o tyle, o ile jest to potrzebne do przekazanie zbawczego orędzia Jezusa Chrystusa. W dużej mierze Ewangelie ukazują kapłanów świątynnych jako oponentów Chrystusa, współwinnych jego śmierci, a samego Chrystusa jako stojącego ponad całym kultem żydowskim i świątynią.

2.2.1. Listy Pawłowe

Najstarszą warstwą tradycji spisanej w Nowym Testamencie są listy św. Pawła, Apostoła Narodów⁵⁵⁷. Nie nazywa on Jezusa kapłanem, natomiast przypisuje Mu wszelkie funkcje spełniane przez kapłanów Starego Testamentu⁵⁵⁸. Centralnym przesłaniem dzieł Pawłowych jest rola Jezusa jako pośrednika zbawczego pomiędzy Jego Ojcem a ludem.

2.2.1.1. Teologia krzyża

W pismach Nowego Testamentu to głównie Paweł Apostoł jawi się jako teolog krzyża. Mimo historycznych adnotacji o ukrzyżowaniu u innych autorów to on oddaje prawdziwą wartość ukrzyżowania i teologicznie ją wyjaśnia⁵⁵⁹. Naukę o krzyżu ujął jako zgorszenie dla Żydów i głupstwo dla pogan⁵⁶⁰, zaś mimo to głosił ją w całej ostrości i tragizmie tego faktu. Uczynił ją zasadniczą treścią swojego przepowiadania⁵⁶¹.

Wobec licznych napięć i polemik, Paweł nie odłączył Jezusa od krzyża, do czego dążyło wiele grup chrześcijańskich próbujących złagodzić jego przekaz⁵⁶². Sam krzyż uczynił w swoim życiu mocą i mądrością Bożą – jedynym sensem swojej egzystencji⁵⁶³. W nim dostrzegł uniżenie i wywyższenie Chrystusa oraz Jego wydanie się za ludzkość i jej grzechy.

⁵⁵⁷ Zob. *ibid.*, s. 37.

⁵⁵⁸ zob. H. Langkammer, dz. cyt., s. 14.

⁵⁵⁹ zob. H. Langkammer, dz. cyt., s. 55-56.

⁵⁶⁰ Zob. 1 Kor 1, 23.

⁵⁶¹ Zob. Ga 3, 1; 1 Kor 1, 2-3; 2, 2.

⁵⁶² zob. H. Langkammer, dz. cyt., s. 57.

⁵⁶³ Zob. 1 Kor 1, 24.

2.2.1.2. Interpretacja zadośćuczynnej ofiary Chrystusa

W swojej nauce św. Paweł pragnął uzmysłwić chrześcijanom, iż istota egzystencji chrześcijańskiej polega na życiu tajemnicą Paschy Chrystusa⁵⁶⁴ – Jego męką, śmiercią i zmartwychwstaniem.

Najstarszym tekstem zawierającym aluzje kultyczne jest fragment Pierwszego Listu do Koryntian: „[...] Chrystus bowiem został złożony w ofierze jako nasza Pascha”⁵⁶⁵. Autor listu celowo nawiązuje do terminologii związanej ze składaniem ofiary paschalnej⁵⁶⁶, widząc w Chrystusie ofiarowanego Baranka Bożego⁵⁶⁷.

Kolejną aluzję zawiera św. Paweł we fragmencie, w którym wspomina o Eucharystii, która jest Nowym Przymierzem we krwi Chrystusa⁵⁶⁸. Dla żydowskich czytelników było to jasne odwołanie do przymierza synajskiego, zawartego pomiędzy narodem wybranym a Bogiem Jahwe.

W Liście do Rzymian autor jednoznacznie stwierdza, że Bóg ustanowił Chrystusa narzędziem przebłagania (*hilasterion*) mocą Jego krwi⁵⁶⁹. Użyta tu formuła określająca przebłaganie wskazuje albo na osobę dokonującą przebłagania albo na dar przebłagalny⁵⁷⁰.

Św. Paweł widzi, również w Chrystusie ofiarnika, gdy określa Go jako ofiarę krwawą (*thysia*) oraz bezkrwawą (*prospora*) w listach do Efezjan, Galatów czy do Tytusa⁵⁷¹. Podobnie w Pierwszym Liście do Tymoteusza określa Jezusa jako pośrednika (*mesites*), co autorzy Starego Testamentu odnosili do takich osób jak Mojżesz, Aaron, tym samym nadając kontekst kultyczny.

⁵⁶⁴ zob. 1 Kor, 5, 6-8; zob. H. Langkammer, dz. cyt., s. 59.

⁵⁶⁵ Zob. 1 Kor 5, 7.

⁵⁶⁶ *Pascha* to święto religijne upamiętniające wyjście Hebrajczyków z niewoli egipskiej. Słowo *pascha* pochodzi od hebrajskiego *pesachti* i oznacza przejście obok, w kontekście ominięcia domostwa przez anioła śmierci, mającego zgładzić każdego pierworodnego w nocy, który przebywałby w domu nieoznaczonym krwią. Warto zaznaczyć, iż terminem *pascha* również oznaczano samo zwierzę składane jako ofiarę. Księga Wyjścia (12, 1-13) zawiera wskazówki, jak miano to święto celebrować. Dziesiątego dnia miesiąca wybierano i oddzielano zwierzę od stada, które miało być zabite dnia czternastego późnym popołudniem. Zwierzę musiało być bez skazy, jednorocznym barankiem, koziołkiem, bądź cielakiem. Jego krwią skrapiano odrzwia domu, zaś później w całości pieczono. Mięso wraz z gorzkimi ziołami musiało być spożyte przez domowników w pośpiechu, a jego uczestnicy byli ubrani tak, jakby mieli zaraz wyruszyć w drogę, opuszczając Egipt; zob. *Encyklopedia biblijna*, dz. cyt., s. 894-895; *Pascha*, J. H. Hayes, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, dz. cyt., s. 583.

⁵⁶⁷ Zob. J 1, 29.

⁵⁶⁸ Zob. 1 Kor 11, 23-25.

⁵⁶⁹ Zob. Rz 3, 25.

⁵⁷⁰ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 37.

⁵⁷¹ Zob. Ef 5, 2; Ga 2, 20, Tt 2, 14.

2.2.1.3. Starotestamentowe prawo a odkupieńcze dzieło Chrystusa

Punktem wyjściowym dla zrozumienia Pawłowej interpretacji Prawa jest starotestamentalna Tora. Odwołuje się do niej w kontekście grzechu, zaś z drugiej strony dostrzega konieczność odnowienia Prawa, gdyż nie jest ono w stanie obdarzyć lud życiem i usprawiedliwieniem⁵⁷². Po wydarzeniu Jezusa Chrystusa człowiek nie stoi pod Prawem, lecz pod znakiem łaski Bożej będącej spełnieniem się Bożych obietnic⁵⁷³.

Usprawiedliwienie z uczynków zostało zastąpione usprawiedliwieniem z wiary⁵⁷⁴. Dzięki Chrystusowi lud został wykupiony z przekleństwa Prawa i utworzył drogę do wiary, która skuteczniejsza się w miłości⁵⁷⁵. W oczach Pawła Prawo było podporządkowane obietnicy i dopóki się ona nie spełniła, miało swoją moc i wartość dla Izraelitów. Jednak po dopełnieniu Bożej obietnicy przez Chrystusa Prawo utraciło swoją ważność i moc⁵⁷⁶.

2.2.1.4. Współistnienie z Chrystusem

Koncepcja bycia razem z Chrystusem nie jest znana w tradycji przedpawłowej. Niemniej Apostoł Narodów po wielokroć w sposób opisowy określa swoją przynależność do Chrystusa, a dalej realne uczestnictwo wszystkich wierzących w misterium paschalnym Zbawiciela⁵⁷⁷. W jego myśli przyczyną powyższej relacji jest przyjęty chrzest, w którym każdy wierzący zanurza się w śmierci, ale i w zmartwychwstaniu Chrystusa⁵⁷⁸. Etap ziemskiego współcierpienia z Chrystusem znajdzie swój skutek w eschatologicznych dobrach i ostatecznym upodobnieniu do Pana całego człowieka⁵⁷⁹. Owo bycie ze Zbawicielem jest skutkiem pójścia za Nim i naśladowaniem Go. I jak zastępczą jest ukazana Jego śmierć, tak i zastępcze jest Jego zmartwychwstanie, tak by zjednoczeni z Nim również go doświadczyli⁵⁸⁰.

⁵⁷² Zob. Ga 3, 23-25; Rz 7, 14-24; zob. H. Langkammer, dz. cyt., s. 61.

⁵⁷³ Zob. Rz 6, 14; Ga 4, 21.

⁵⁷⁴ Zob. Rz 3, 27; Ga 6, 2.

⁵⁷⁵ Zob. Ga 3, 13; 5, 6; Rz 8, 3-4.

⁵⁷⁶ Zob. H. Langkammer, dz. cyt., s. 63.

⁵⁷⁷ Zob. *ibid.*, s. 65.

⁵⁷⁸ Zob. Ga 2, 19; Kol 2, 12.

⁵⁷⁹ Zob. Rz 8, 17; Kol 3, 4; Flp 3, 20-22.

⁵⁸⁰ zob. H. Langkammer, dz. cyt., s. 68.

2.2.2. Dwudzieło Łukaszowe

Wywodzący się z pogaństwa św. Łukasz nie stronił od zainteresowania tematem kapłaństwa. Nie nazwał on Chrystusa kapłanem, ale dyskretnie odnotował Jego arcykapłańskie pochodzenie obok pochodzenia królewskiego⁵⁸¹, poprzez pokrewieństwo Maryi i Elżbiety, pochodzącej z kapłańskiego rodu Aarona⁵⁸². W żyłach Jezusa płynie zatem krew Dawidowa i Aaronowa, predysponująca go do objęcia urzędu arcykapłańskiego⁵⁸³.

Ewangelista po kapłańsku interpretuje również przybycie Jezusa wraz z Maryją i Józefem do świątyni po 40 dniach od narodzin. Według Prawa rodzice musieli wykupić Pierworodnego składając ofiarę⁵⁸⁴, ale autor nawet o tym nie wspomina. Oznaczałoby to, iż Pierworodny na zawsze należeć miał do Boga, a brak wspomnienia o jakimkolwiek kapłanie, mógł stanowić aluzję, iż przybył do świątyni idealny kapłan⁵⁸⁵.

Podobna myśl powraca na końcu Trzeciej Ewangelii, gdy opis wniebowstąpienia Chrystusa ukazany jest niczym uroczysta i liturgiczna procesja, jak czynili to w Dniu Prześlągania arcykapłani⁵⁸⁶.

Również w swoim drugim dziele św. Łukasz zawarł subtelną aluzję w mowie Piotra po uzdrowieniu chorego, w której Chrystus jest posłany, aby błogosławić każdemu w odwracaniu się od grzechów⁵⁸⁷.

2.2.3. Pisma Janowe

Dzieła Umiłowanego Ucznia mimo, iż zostały napisane stosunkowo późno, wobec pozostałych pism Nowego Testamentu, również nie odnoszą tytułów *kapłana* lub *arcykapłana* do osoby Jezusa Chrystusa⁵⁸⁸. Znamiennym jest, że nawet modlitwa Chrystusa tuż przed swoją męką, umieszczona w Ewangelii po mowie pożegnalnej, w której nie da się nie dostrzec zbieżności z modlitwą arcykapłana w Dniu Prześlągania, nazwana zostaje w teologii biblijnej *modlitwą arcykapłańską* dopiero w XVI wieku⁵⁸⁹. W tejże modlitwie Chrystus modli się za siebie, potem wstawia się za tych, którzy będą korzystali z owoców jego ofiary⁵⁹⁰.

⁵⁸¹ Zob. Łk 3, 31.33; Mt, 1, 1;

⁵⁸² Zob. Łk 1, 5.

⁵⁸³ zob. T. Jelonek, dz. cyt., s. 163.

⁵⁸⁴ Zob. Wj 13, 2-15; Łk 2, 23-24.

⁵⁸⁵ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 40.

⁵⁸⁶ Zob. Łk 24, 50-52; Syr 50, 16-17.

⁵⁸⁷ Zob. Dz 3, 26.

⁵⁸⁸ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 40.

⁵⁸⁹ Zob. *ibid.*

⁵⁹⁰ Zob. J 17-26.

To w Ewangelii św. Jana najobszerniej zostaje potraktowana wzmianka o zburzeniu świątyni. Zburzenie dotychczasowej świątyni i odbudowanie nowej w trzy dni, wraz z zapowiedzią nowego kultu w Duchu i prawdzie proklamuje nowy typ kapłaństwa, przyniesionego przez Chrystusa w Duchu Świętym⁵⁹¹.

2.2.4. List do Hebrajczyków

List do Hebrajczyków, w przeciwieństwie do pozostałych pism Nowego Testamentu, w miejsce aluzji i niedopowiedzeń, wprost nazywa Chrystusa kapłanem i arcykapłanem⁵⁹². Kapłaństwo Chrystusa jest głównym i centralnym tematem tego Listu. Autor udowadnia, iż Przymierze zawarte przez Chrystusa jest kontynuacją dawnego Przymierza. Jednak owo Stare Przymierze zostało przewyższone i dopełnione przez to Przymierze przyniesione przez Chrystusa.

2.2.4.1. Chrystocentryczność

Teologia Listu do Hebrajczyków spełniając kryteria autentycznego nauczania apostołskiego pozostaje w zgodzie z tradycyjną chrystologią i w niej zawiera pogłębioną doktrynę o kapłaństwie Chrystusa⁵⁹³. Z charakterystyki działania Boga wyłania się obraz Jego Syna, który jest heroldem woli Ojca⁵⁹⁴. Autor Listu stosuje szeroką typologię – Melchizedek-Chrystus; Mojżesz-Chrystus; Aaron-Chrystus – przez co jaśniej ukazuje wypełnienie Starego Zakonu w misji i posłannictwie Jezusa⁵⁹⁵.

List podejmuje temat kapłaństwa trzykrotnie. Wpierw, gdy wskazuje na upodobnienie Chrystusa do ludzi, poznając liczne ich trudy i doświadczenia, przez dzielenie z nimi jednej natury ludzkiej⁵⁹⁶. W kolejnym bloku tematycznym, nieco pogłębia rozumienie kapłaństwa przyniesionego przez Chrystusa i wykazuje, że spełnił on wszystkie warunki wymagane, by być arcykapłanem⁵⁹⁷. Trzeci fragment, w którym podejmuje temat kapłaństwa jest najobszerniejszy i w nim tłumaczy wyższość kapłaństwa Chrystusowego nad Aaronowym⁵⁹⁸.

⁵⁹¹ Zob. J 2, 21; 4, 23; Zob. R. dz. cyt., s. 41.

⁵⁹² Zob. T. Jelonek, dz. cyt., s. 166.

⁵⁹³ Zob. A. Malina, *Nowy Komentarz biblijny. List do hebrajczyków*, Częstochowa 2018, s. 585; zob. P. Kasiłowski, art. cyt., s. 163.

⁵⁹⁴ Zob. Hbr 1, 1-2.

⁵⁹⁵ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 43.

⁵⁹⁶ Zob. Hbr 2, 17-3, 1.

⁵⁹⁷ Zob. Hbr 4, 14-5, 10.

⁵⁹⁸ Zob. Hbr 6, 20-10, 25.

W elemencie centralnym Listu Chrystus jest przedstawiony jako sługa świątyni i prawdziwego przybytku oraz upodobniony do arcykapłana, wkraczającego w Dniu Przebłagania do Miejsca Najświętszego, którym, w przypadku Jezusa, okazuje się niebo⁵⁹⁹. Uczynił to raz na zawsze, na mocy ofiary z własnego życia. Święto Pojednania prezentuje piramidę świętości, która warunkowała przystęp do miejsc w świątyni w zależności od statusu i spełnianych funkcji w społeczności izraelskiej. Na jej szczycie znajdował się arcykapłan i tylko on mógł wejść do Miejsca Najświętszego, i to tylko raz w roku, pod warunkiem spełnienia wszystkich przepisanych prawem czynności, zważając, iż użycie niewłaściwego ognia przez synów Aarona skutkowało ukaraniem ich śmiercią⁶⁰⁰.

W Dniu Pojednania arcykapłan okazywał się jedynym i wyjątkowym pośrednikiem między Bogiem a narodem izraelskim, podczas, gdy sprawcą oczyszczenia i uświęcenia był sam Bóg⁶⁰¹. Arcykapłan nim dokonał przebłagania za grzechy ludu, musiał go dokonać za swoje grzechy, gdyż w imię solidarności grzechy arcykapłana obciążały także lud⁶⁰² - obie ofiary były składane ze zwierząt społeczności izraelskiej. Solidarność była jednak przełamana separacją arcykapłana, gdyż najważniejsze czynności rytualne dokonywał w samotności, oddzielony od ludu zasłoną przybytku⁶⁰³. Z drugiej strony oddzielony był od po trzykroć Świętego Jahwe przez swoje szaty, obmycia, ofiary oraz dym kadzielnny⁶⁰⁴. Kluczowym elementem przy składaniu ofiary było pokropienie Miejsca Najświętszego krwią żertwy ofiarnej i oczyścić ołtarz⁶⁰⁵.

Bogata liturgia Święta Przebłagania jest jedynie miernym odbiciem tej rzeczywistości, którą tworzy Chrystus, Arcykapłan dóbr przyszłych, przez swoje przelanie krwi⁶⁰⁶. W odróżnieniu od kapłanów starotestamentowych Chrystus musiał stać się kapłanem na innej podstawie, niż potomkowie Lewiego – na podstawie słowa przysięgi wypowiedzianej przez Boga⁶⁰⁷. Chrystus przekroczywszy zasłonę śmierci i zmartwychwstania, ma powrócić na końcu czasów dla zbawienia tych, którzy Go oczekują. Adresaci, więc Chrystusowego przebłagania żyją w czasie, pomiędzy już złożoną ofiarą, a powtórnym ukazaniem się w chwale – żyją w nieustannym *dniu pojednania i przebłagania*.

⁵⁹⁹ Zob. Hbr 9, 24.

⁶⁰⁰ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 46.

⁶⁰¹ Zob. P. Kasilowski, art. cyt., s. 165.

⁶⁰² Zob. Kpł 4, 3.

⁶⁰³ Zob. Kpł 1, 16.

⁶⁰⁴ Zob. Kpł 16, 14.

⁶⁰⁵ Zob. *Encyklopedia biblijna*, dz. cyt., s. 224.

⁶⁰⁶ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 48.

⁶⁰⁷ Zob. Hbr 7, 21.28.

2.2.4.2. Wyjątkowa ofiara Chrystusa

Powyższe refleksje mają ukazać wyjątkowość i niepowtarzalność ofiary złożonej przez Chrystusa. Autor przeciwstawia dotychczas składane ofiary przez kapłanów w Świątyni Jerozolimskiej jedynej ofierze samego Chrystusa. Sprowadza rolę kapłanów jedynie do roli ofiarników, ażeby podkreślić sedno posłannictwa Ofiarnika Nowego i Wiecznego Przymierza⁶⁰⁸. Teologia ofiary nabrała znamion soteriologii, ukazując sens i skutki ofiary Chrystusa w kontekście Ludu Nowego Przymierza. W odróżnieniu od kapłanów świątynnych, Chrystus nie musiał składać ofiary przebłagalnej za siebie, gdyż był święty, niewinny, nieskalany, oddzielony od grzeszników i wywyższony ponad niebiosy⁶⁰⁹. Według Autora Listu wszystkie ofiary składane za grzechy są bezsilne i niemożliwym jest, aby krew zwierząt usuwała grzechy⁶¹⁰. Celem złożenia ofiary nie jest zmiana nastawienia Boga wobec ludu, gdyż ofiary nie są potrzebne Bogu i nie są w stanie zmienić Jego podejścia, lecz potrzebne są składającym je, aby ich przemieniały⁶¹¹. Potwierdza to treść Listu wskazując, iż przez złożoną ofiarę sam Chrystus został udoskonalony⁶¹².

Złożenie ofiary przez nowego Arcykapłana należy utożsamiać z konkretnym czasem i miejscem, z tego wynika jej autentyczność i ostateczność. Chodzi, bowiem o ukrzyżowanie na Golgocie, w którym to Ołtarzem, Ofiarą i Kapłanem jest sam Chrystus. Jego ofiary nie trzeba ponawiać, gdyż usprawiedliwia i uświęca na wieki również, tych którzy wezwani są do wiecznego dziedzictwa w niebiosach⁶¹³. Wstąpiwszy, zaś do świątyni niebiańskiej Arcykapłan nieustannie wstawia się za ludem przed obliczem Boga⁶¹⁴, będąc miłosiernym i wiernym, zdolnym współczuć ludzkim słabościom i mogącym przyjść z pomocą tym, którzy są poddani próbom⁶¹⁵.

2.2.5. Pozostałe pisma

Śladów i powiązań z kapłaństwem Chrystusa można dopatrzeć się również w pozostałych pismach Nowego Testamentu, jak choćby w pozostałych ewangeliach: Marka

⁶⁰⁸ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 49.

⁶⁰⁹ Zob. Hbr 7, 26.

⁶¹⁰ Zob. Hbr 10, 4.

⁶¹¹ A. Vanhoye, art. cyt., s. 71.

⁶¹² Zob. Hbr 2, 10; 5, 9; 7, 28.

⁶¹³ Zob. Hbr 9, 15; 10, 14.17-18; zob. P. Kasiłowski, art. cyt., s.167.

⁶¹⁴ Zob. Hbr 7, 25; 9, 24.

⁶¹⁵ Zob. Hbr 2, 14-18; 4, 15.

i Mateusza. Niektórzy autorzy widzą chrzest Jezusa jako inwestyturę eschatologiczną kapłana, a w przemienieniu na Górze Tabor realizację tejże inwestytury⁶¹⁶.

Najstarsze przekazy w kontekście powiązań z kapłaństwem i świątynią interpretują rozerwanie się zasłony przybytku w Świątyni Jerozolimskiej w momencie śmierci Jezusa na krzyżu⁶¹⁷. Miało by to oznaczać upadek starego porządku kultycznego oraz otwarcie świątyni dla pogan i nie kapłanów.

Również św. Piotr w swoim Liście naucza obok kapłaństwa wiernych o czynnościach kapłańskich Chrystusa. Píše o wykupieniu od złego, dzięki drogocennej krwi Chrystusa jako Baranka niepokalanego i bez skazy⁶¹⁸. Jednak brak jest w dziele Piotrowym dopowiedzenia, że to sam Chrystus jest kapłanem dokonującym złożenie ofiary⁶¹⁹.

2.3. Jezus a Eucharystia

Chrystus jako eschatologiczny Mesjasz manifestował nowe, chrześcijańskie pojęcie kapłaństwa przez słowa i czyny. Najważniejszym z nich była Eucharystia, w której na nowo realizuje się odkupienie ludzi. Eucharystia pojęta jako sakramentalne urzeczywistnienie śmierci będącej ekspiacyjną ofiarą Chrystusa stanowi ostateczną podstawę kapłaństwa Nowego Przymierza⁶²⁰.

2.3.1. Eucharystia jako pamiątka

Ostatnia Wieczerza jest opisywana przez Ewangelie synoptyczne jako uczta paschalna, która rokrocznie była ponawiana na pamiątkę wyjścia Izraelitów z Egiptu. Do jej kultywowania zobowiązuje pierwotną wspólnotę sam Chrystus słowami: „To czyńcie na moją pamiątkę”⁶²¹. W swej istocie jest, zatem anamnezą, w której pamięć i pamiątka łączą się w jedno uobecniając i urealniając to co dokonało się z udziałem Jezusa i Dwunastu w wieczniku.

Jezus powierzył Apostołom i ich następcom jedną z największych tajemnic zbawczych, w której wyraża się jakby potrójna inicjatywa. Wpierw to inicjatywa założycielska Chrystusa, przez którą wspomina się Jego śmierć i zmartwychwstanie. Tę inicjatywę przejmuje Kościół, gdy przez świętych szafarzy uobecnia misterium paschalne Chrystusa, i czyni ją inicjatywą

⁶¹⁶ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 42.

⁶¹⁷ Zob. Mt 27, 51; Mk 15, 38; Łk 23, 45.

⁶¹⁸ Zob. 1 P 1, 19.

⁶¹⁹ Zob. R. Pindel, dz. cyt., s. 42.

⁶²⁰ Zob. H. Langkammer, dz. cyt., s. 32.

⁶²¹ Łk 22, 19.

eklezyjalną. Ona zaś ponownie otrzymuje swoją pełną skuteczność zbawczą w obecności Chrystusa, będącej darem dla wspólnoty⁶²².

Występuje, również ścisły związek Eucharystii z Bogiem Ojcem. W najwyższym stopniu urealnia ona miłość Ojca względem ludzi, a także wynika z Chrystusowego posłuszeństwa Ojcu oraz najpełniej uczy relacji do Ojca i przyjęcia Jego zbawczej woli⁶²³.

Eucharystia jest też pamiątką Kościoła i dla Kościoła. Wspólnota Kościoła upamiętniając Eucharystię jest jej podmiotem, lecz i w nie mniejszym stopniu przedmiotem, gdy doświadcza jej skuteczności zbawczej⁶²⁴.

2.3.2. Eucharystia jako ofiara

Jezus Chrystus złożył z siebie prześlągalną ofiarę Ojcu za grzechy ludu, a to oddanie sięga samej już inkarnacji Syna Bożego, który stał się w pełni człowiekiem. Charakter ofiarny Eucharystii ukazany został w słowach: „To jest Ciało moje, które za was będzie wydane” i „Ten Kielich to Nowe Przymierze we Krwi mojej, która za was będzie wylana”⁶²⁵. To wyjątkowe misterium ujmują słowa Soboru Watykańskiego II: „Zbawiciel nasz podczas Ostatniej Wieczery, tej nocy, kiedy został wydany, ustanowił Eucharystyczną Ofiarą Ciała i Krwi swojej, aby w niej na całe wieki, aż do swego przyjścia, utrwalić Ofiarę Krzyża i tak umiłowanej Oblubienicy Kościołowi powierzyć pamiątkę swej Męki i Zmartwychwstania: sakrament miłosierdzia, znak jedności, węzeł miłości ucztę paschalną, w której pożywamy Chrystusa, w której dusza napęlnia się łaską i otrzymuje zadatek przyszłej chwały”⁶²⁶.

2.3.3. Eucharystia jako uczta

W starożytności wspólne posiłki, a jeszcze bardziej ucztę były wyrazem jedności. W Biblii, gdy miały charakter religijny symbolizowały jedność z Bogiem⁶²⁷. W swoim zbawczym posłannictwie Chrystus prócz licznych uzdrowień, egzorcyzmów i cudów, wspólnie biesiadował głównie z ludźmi uważanymi w ówczesnym judaizmie za margines społeczny⁶²⁸.

⁶²² Zob. H. Langkammer, dz. cyt., s. 35.

⁶²³ Zob. G. L. Muller, *Dogmatyka katolicka*, Kraków 2015, s. 692.

⁶²⁴ Zob. PO, 5.

⁶²⁵ Łk 22, 19-20.

⁶²⁶ SC 47.

⁶²⁷ Zob. H. Langkammer, dz. cyt., s. 39.

⁶²⁸ Zob. Mt 9, 12; Łk 19, 2-10

Uczty jednak różnią się między sobą pod wieloma względami. Im wyższa ranga, tym większa i wystawniejsza uczta i bardziej wyszukane potrawy. Chrystus zaprosił lud wybrany Nowego Przymierza na wyjątkową ucztę, w której to On sam jest pokarmem – Chlebem żywym⁶²⁹. Współbiesiadowanie z Chrystusem ma wymiar sakralny i przez nie Chrystus udziela błogosławieństwa i łaski współuczestnikom uczty oraz rodzi wspólnotę – *koinonia-communio*⁶³⁰.

Z tekstów Nowego Testamentu odnoszących się do Ostatniej Wieczerzy, wynikają dwie tradycje: synoptyczna, według której Ostatnia Wieczerza była hebrajską ceremonią paschalną oraz janowa, stwierdzająca odbycie się Ostatniej Wieczerzy w przeddzień święta Paschy. Ostatecznie zakłada się historyczno-zbawczy kontekst Ostatniej Wieczerzy jako celebracji paschalnej, odwołującej się do Przymierza zawartego z Izraelitami i wyprowadzeniem z egipskiej niewoli⁶³¹.

2.3.4. Eucharystia jako sakrament

„W odróżnieniu od wszystkich pozostałych sakramentów w Eucharystii Chrystus nie spotyka się z wierzącymi tylko w uświęcającej mocy znaku sakramentalnego, lecz osobiście”⁶³². Eucharystia została ustanowiona przez samego Chrystusa Wieczerniku jako sakramentalna pamiątka uczty z Dwunastoma⁶³³. Sobór Trydencki mówił o pierwszeństwie Eucharystii nad innymi sakramentami, uzasadniając jej wyjątkowość realną obecnością Ciała i Krwi Jezusa⁶³⁴. Toteż stanowi ona jedyne w swoim rodzaju miejsce życiodajnej wymiany między Bogiem a człowiekiem, dlatego nie jest tylko sakramentem, lecz Najświętszym Sakramentem⁶³⁵, źródłem i szczytem życia Kościoła⁶³⁶.

Sakrament Eucharystii w najwyższym stopniu odzwierciedla misterium życia i śmierci Jezusa, stanowi Jego testament, urealnienia Jego miłość i skutecznia owoce zbawcze krzyża. On sam powiązał celebrację Ostatniej Wieczerzy z wydarzeniami na Kalwarii, ukazując sens wieczerzy i oddanie swego życia za lud i dla ludu⁶³⁷. Jednak sprawowanie Eucharystii jest nie tylko anamnezą wydarzeń paschalnych, lecz również Jego wcielenia – przyjścia na ten świat.

⁶²⁹ Zob. J 6, 51-58.

⁶³⁰ Zob. H. Langkammer, dz. cyt., s. 43.

⁶³¹ Zob. B. Testa, *Sakramenty Kościoła*, Poznań 1998, s. 171.

⁶³² Zob. G. Muller, dz. cyt., s. 693.

⁶³³ Zob. *ibid.*, s. 696.

⁶³⁴ Sobór Trydencki, *Sesja 13: I/A Dekret o Eucharystii, 3*, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński, polski*. Red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, t. IV, s. 361.

⁶³⁵ Zob. M. Kunzler, *Liturgia Kościoła*, Poznań 1999, s. 277-278.

⁶³⁶ SC 10.

⁶³⁷ Zob. H. Langkammer, dz. cyt., s. 48.

W liturgii Eucharystii punktem kulminacyjnym jest przyjęcie Jezusa w Jego sakramentalnym i przeistoczonym Ciele, przez co On sam buduje wiarę wierzących i całego Kościoła.

Teologia kapłaństwa zawarta w wyżej przywołanych pismach, odzwierciedla mentalność pierwszych wspólnot chrześcijańskich i pokazuje jak one rozumiały misję Chrystusa oraz kapłaństwo, które ustanowił. To wszystko stanie się zaczynem do kształtowania w pierwotnym Kościele konkretnej dyscypliny i liturgicznej praktyki względem następców Jezusa.

3. Teologia i skutki sakramentu święceń

3.1. Rys historyczny

Nowy Testament nie nadaje *explicite* Apostołom i szafarzom, którzy nastąpili po nich żadnego tytułu kapłańskiego, gdyż chrześcijanie w ogóle do końca II wieku nie stosowali dla biskupów i prezbiterów greckiego terminu *hiereus* – kapłan, gdyż ich posługiwanie nie kojarzyło się ze składaniem ofiar. Co więcej, Eucharystia była pojmowana jako ofiara całego Kościoła, a nie biskupa czy prezbitera, gdyż kapłaństwo jest cechą wszystkich ochrzczonych⁶³⁸. Pierwsi chrześcijanie postrzegali biskupów i prezbiterów jako przywódców, pasterzy i nauczycieli, przez co Nowy Testament bardzo ostrożnie uwypuklał kapłański i służebny charakter ich posługiwania⁶³⁹.

Sytuacja zaczęła się zmieniać diametralnie w IV wieku po edykcie mediolańskim promulgowanym przez cesarza Konstantyna w 313 r. „Cesarz Konstantyn, uznając chrześcijaństwo za pełnoprawną religię, uznawał zapewne na rzecz ze wszech miar normalną, że i w Kościele muszą być kapłani. Z tego powodu nazywa wprost biskupów *kapłanami Chrystusa* [...]”⁶⁴⁰. Na te polityczne względy nałożyła się zmiana w podejściu do Biblii. Antiocheńska szkoła egzegezy zaczęła odrzucać alegoryczną metodę interpretacji Pisma świętego i wracać do wyjaśnień dosłownych tekstów i formuł Biblii. Kościół zaczął na nowo odczytywać fragmenty o kulcie świątynnym, ustanowieniu kapłanów i składaniu ofiar, przez co zaczęto kościoły nazywać świątyniami, prezbiterów kapłanami, a biskupów arcykapłanami. „Wszystko wskazuje na to, że biskupom o prezbiterom przypadła do gustu ta zmiana nomenklatury. Otrzymali te same przywileje co kapłani dawnych kultów, podobnie jak oni zostali zwolnieni ze służby wojskowej, zaczęli się po «kapłańsku» ubierać, kościoły w charakterze świątyń otrzymywały beneficja, zwolnienia od podatków, biskupi dostali

⁶³⁸ Zob. H. Pietras, *Od prezbiteratu do kapłaństwa: ewolucja pojęć i urzędu*, „Studia Bobolanum”, 3 (2002), s. 8.

⁶³⁹ Zob. B. Testa, dz. cyt., s. 296.

⁶⁴⁰ Zob. H. Pietras, art. cyt., s. 14.

cywilną jurysdykcję nad swoimi wiernymi”⁶⁴¹. Skutkowało to finalnie dowartościowaniem kapłaństwa ministerialnego, a mniej uwagi zaczęto poświęcać kapłaństwu wszystkich ochrzczonych.

Apostołowie wyposażeni byli w misję i władzę udzielania chrztu⁶⁴², odpuszczenia lub zatrzymywania grzechów⁶⁴³, sprawowania Wieczerzy Pańskiej⁶⁴⁴, modlenia się nad chorymi i namaszczenia ich świętymi olejami⁶⁴⁵, wyrzucania złych duchów i uzdrawiania⁶⁴⁶. Autorzy Nowego Testamentu nie traktują kapłaństwa Kościoła na sposób obrzędowy, starotestamentowy, gdyż nie tak realizowało się kapłaństwo Chrystusa, lecz polegało na przeobrażaniu konkretnej egzystencji mocą Ducha Świętego⁶⁴⁷.

Apostołowie przeprowadzili wspólnotę Kościoła pierwotnego do czasów poapostolskich⁶⁴⁸, przekazując posługę i władzę swoim następcom przez nałożenie rąk i modlitwę⁶⁴⁹. Już od III wieku gest włożenia rąk i modlitwy Tertulian, pisarz chrześcijański, nazywa technicznie *ordinatio*, co zostało szybko pochwycone przez kolejnych chrześcijańskich autorów i stało się elementem tradycji Kościoła⁶⁵⁰. Pierwsze świadectwa liturgii sakramentu święceń stanowią dzieła III wieku tj. *Pseudo-Klementyny* oraz *Tradycja Apostolska*⁶⁵¹. Według Tradycji Apostolskiej, sięgającej II wieku, biskupi, prezbiterzy i diakoni byli ustanawiani przez biskupa, który był szafarzem święceń. Biskup wybierany był przez cały lud, zaś następnie wspólnota biskupów z Kościołów sąsiednich, aprobować wybór i wyrażać zgodę na święcenia. Wówczas kandydat otrzymywał sakrę od tychże biskupów. Prezbiterzy nie byli określani przez przyporządkowanie biskupowi, lecz byli częścią kolegium prezbiterów, pomagających w kierowaniu Kościołem. Prezbiterzy święceni byli przez modlitwę i nałożenie rąk biskupów. Ostatnim stopniem święceń udzielanym przez biskupów był diakonat udzielany, nie dla kapłaństwa, lecz do posługi biskupowi⁶⁵². Przez wieki liturgia święceń dojrzewała i stopniowo zmieniała się, lecz niezmiennie pozostały nałożenie rąk i modlitwa nad kandydatami do święceń.

Okazją do sprecyzowania nauki o święceniach były czasy Reformacji. Reformatorzy negując istnienie sakramentów głosili, iż nie istnieje żaden stan kapłański, ani sukcesja

⁶⁴¹ Zob. *ibid.*, s. 15-16.

⁶⁴² Zob. Mt 28, 19.

⁶⁴³ Zob. Mt 16, 19; 18, 18; J 20, 20-23.

⁶⁴⁴ Zob. Łk 24, 47; 1 Kor 11, 23-26.

⁶⁴⁵ Zob. Jk 5, 14.

⁶⁴⁶ Zob. Mt 10, 8.

⁶⁴⁷ Zob. B. Testa, dz. cyt., s. 297.

⁶⁴⁸ Zob. Tt 1, 5.

⁶⁴⁹ Zob. Dz 6, 6.

⁶⁵⁰ Zob. G. L. Muller, dz. cyt., s. 756.

⁶⁵¹ Zob. B. Nadolski, *Liturgika*, t. III, Poznań 2012, s. 234.

⁶⁵² Zob. *ibid.*, s. 235-236.

apostolska, będąca skutecznym, sakramentalnym i konstytutywnym znakiem jedności Kościoła i apostolskiego pochodzenia⁶⁵³. W efekcie doszło do zanegowania Eucharystii i urzędu kapłańskiego. W odpowiedzi na herezje reformatorów Kościoł na nowo pochylił się nad sakramentologią na Soborze Powszechnym w Trydencie. W *Nauce o sakramencie święceń* Sobór Trydencki orzekł, iż „Ofiara i kapłaństwo zostały tak z Bożego ustanowienia połączone, że istnieją w każdym prawie. Skoro więc Kościół katolicki w Nowym Przymierzu z ustanowienia Pana otrzymał widzialną świętą ofiarę Eucharystii, to trzeba też przyznać, że jest w Kościele nowe, widzialne i zewnętrzne kapłaństwo, na które dawne zostało przeniesione. Pismo Święte pokazuje i tradycja Kościoła katolickiego zawsze uczyła, że zostało ono ustanowione przez tego samego naszego Pana i Zbawiciela, i że apostołom i ich następcom w kapłaństwie została przekazana władza konsekrowania, ofiarowania i szafowania Jego Ciałem i Krwią, jak również odpuszczania i zatrzymywania grzechów”⁶⁵⁴. Ponadto sobór przypominał o sakramentalnej strukturze Kościoła, wynikającej ze święceń, że biskupi są następcami Apostołów oraz o różnicy między urzędem biskupa i prezbitera⁶⁵⁵. Jednak najbardziej całościowy wykład doktryny o kapłaństwie spotykamy w dokumentach Soboru Watykańskiego II.

3.2. *Repraesentatio Christi*

Chrystus całe swoje Ciało Mistyczne – Kościół – namaścił Duchem Świętym i wezwał do składania Ojcu duchowych ofiar. Chcąc, by wszyscy wierni wzrastali jako jedno ciało, ustanowi tenże Pan niektórych spośród wiernych sługami, aby posiadali świętą władzę kapłańską składania Ofiary i odpuszczania grzechów oraz aby w imieniu Chrystusa sprawowali publicznie, dla ludzi, urząd kapłański (*munus sacerdotale*)⁶⁵⁶. Tak więc, posławszy Apostołów, tak jak On sam został posłany przez Ojca, Chrystus przez tychże Apostołów, uczynił uczestnikami swego namaszczenia i posłannictwa ich następców, czyli biskupów. Obowiązek posługi biskupiej został zlecony w stopniu podporządkowanej prezbiterom, aby ustanowieni w stanie kapłańskim byli współpracownikami stanu biskupiego, w celu należytego wypełniania powierzonego przez Chrystusa apostolskiego posłannictwa⁶⁵⁷.

⁶⁵³ Zob. G. L. Muller, dz. cyt., s. 762.

⁶⁵⁴ Sobór Trydencki, *Sesja 23: I/A Nauka o sakramencie święceń*, I, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński, polski*. Red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, t. IV, s. 679.

⁶⁵⁵ Zob. Sobór Trydencki, *Sesja 23: I/A Nauka o sakramencie święceń*, I, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński, polski*. Red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, t. IV, s. 679.

⁶⁵⁶ Zob. G. Ghirlanda, *Biskupstwo i prezbiterat w „Lumen gentium”*, „Communio” 3 (1988), s. 87.

⁶⁵⁷ Zob. PO 2; zob. KKK 1553; Zob. B. Zubert, *Prezbiter*, w: EK, t. XVI, kol. 387.

„Boskie posłannictwo powierzone przez Chrystusa Apostołom trwać będzie do końca wieków (por. Mt 28,20), ponieważ Ewangelia, którą mają przekazywać, jest dla Kościoła po wszystkie czasy źródłem całego jego życia. Ustanowienie następców nie miało być jedynie wsparciem w posługiwaniu apostołskim, lecz o wiele bardziej zapewnieniem kontynuacji zleconej misji po śmierci Apostołów⁶⁵⁸. Biskupi, dzięki biegnącej od początku sukcesji⁶⁵⁹ cieszą się apostołskim autorytetem i mandatem do reprezentowania samego Chrystusa w Jego Kościele, tzw. *repraesentatio Christi*⁶⁶⁰. I jak nieprzerwanie trwa urząd powierzony przez Chrystusa indywidualnie Piotrowi, pierwszemu z Apostołów, i mający być przekazywanym jego następcom, tak też nieprzerwanie trwa w Kościele urząd Apostołów – pasterzowanie Kościołowi – mający być bez przerwy sprawowany przez biskupów oraz prezbiterów, ich współpracowników⁶⁶¹.

W adhortacji apostołskiej *Pastores dabo vobis* św. Jana Pawła II owo *repraesentatio sacramentalis Christi Capitis*, stanowiące o tym, iż kapłani są w Kościele i dla Kościoła sakramentalnym uobecnieniem Jezusa Chrystusa Głowy i Pasterza, ukazuje w sposób najbardziej specyficzny cechę wyświęconego kapłana⁶⁶². Samo pojęcie *repraesentatio* zaczerpnięte zostało z łaciny klasycznej i oznacza tyle co *przedstawicielstwo, uobecniać przedstawiając, ukazać za pomocą wizerunku, obrazu*⁶⁶³. Jednak semantyka wczesnochrześcijańska, ukształtowana w świetle tajemnicy Wcielenia, w tym terminie odkrywa rzeczywistość przedstawianą jako obecną w przedstawieniu oraz pierwotną zależność drugiej od pierwszej. Ojcowie Kościoła, zaś widzieli w zwrocie *repraesentatio* dosłownie *uobecnienie, zajęcie czyjegoś miejsca*⁶⁶⁴.

Zauważyć należy, iż kapłan nigdy nie jest samodzielnym pośrednikiem, lecz pozostaje przedstawicielem, który mówi w imieniu Tego, który zechciał być reprezentowanym⁶⁶⁵. Sakramentalność określająca uobecnienie nie dotyczy przyczyny czy źródła, lecz wskazuje na naturę *repraesentatio*. „Podczas, gdy w przypadku ochrzczonych

⁶⁵⁸ Zob. Dz 20, 25-27; 2 Tm 4, 6n; 1 Tm 5, 22; tt 1, 5; zob. KKK 860, 1536.

⁶⁵⁹ Pojęcie *sukcesji* zostało sformułowane w II wieku na skutek konfrontacji doktryny chrześcijańskiej z istniejącymi herezjami. Pierwotnie *sukcesja* była związana z terminem *tradycja*, a nawet utożsamiana z nim i oznaczała pochodzenie apostołskie danej wspólnoty, bądź nauki. W wyniku analizy można było stwierdzić takowe pochodzenie i zweryfikować pochodzenie od samego apostoła, bądź temu zaprzeczyć; zob. J. Ratzinger, *Głosiciele słowa i słudzy waszej radości. Teologia i duchowość sakramentu święceń*, Opera omnia t. XII, Lublin 2012, s. 205-210.

⁶⁶⁰ Zob. LG 36; KKK 1553; DV; zob. J. Ratzinger, dz. cyt., s. 72.

⁶⁶¹ Zob. LG 21.

⁶⁶² Zob. PDV 15.

⁶⁶³ Zob. A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Warszawa 1992, s. 583.

⁶⁶⁴ Zob. P. Goyret, *Powołani, konsekrowani, posłani. Sakrament kapłaństwa*, Warszawa 2004, s. 85.

⁶⁶⁵ zob. J. Ratzinger, dz. cyt., s. 342.

niewyświęconych Chrystus mieszka w ich sercach przez łaskę, a Jego oblicze może objawić się przez ich cnoty i świadectwo, to jeśli o kapłanów chodzi, jest On w nich ponadto sakramentalnie obecny w ich służebnym działaniu”⁶⁶⁶.

Uobecniające reprezentowanie Chrystusa przez kapłanów przejawia trzy przymioty będące charakterystycznie wyłącznie dla tego posługiwania. Są to: widzialność, charakter publiczny i władza⁶⁶⁷. Jak zauważa *Katechizm Kościoła Katolickiego*, przez pełniących posługę święceń, we wspólnocie wierzących staje się widzialna obecność Chrystusa, w przeciwieństwie do kapłaństwa wspólnego, powszechnego⁶⁶⁸. Widzialność realizowana w publicznym charakterze kapłańskiej posługi, odwołuje do niewidzialności, czyli władzy (*auctoritas*), której mocą sam Chrystus buduje swoje Ciało, uświęca je i nim rządzi⁶⁶⁹. Ta otrzymana władza pozwala kapłanom wypełniać misję Chrystusa, Jedynego Pasterza⁶⁷⁰, przez autorytatywne głoszenie Jego słowa, powtarzanie w sakramentach Jego znaków przebaczenia i daru zbawienia oraz dzielenie Jego pełnej miłości troski aż do całkowitego złożenia daru z siebie za owczarnię⁶⁷¹.

Sobór uczy, że pełni sakramentu święceń, co tradycja liturgiczna Kościoła nazywa najwyższym kapłaństwem i pełnią świętego posługiwania, udziela się przez święcenia biskupie. Z nimi zrównani są w kapłańskiej godności prezbiterzy, którzy jednak są zależni od biskupów w wykonywaniu swojej władzy⁶⁷². Zaś na najniższym, szczeblu hierarchii znajdują się diakoni, którzy są wyświęceni nie dla kapłaństwa, lecz dla posługi, aby w sobie właściwy sposób realizować misję święceń⁶⁷³.

3.2.1. *In persona Christi*

W epoce patrystycznej *repraesentatio Christi* otrzymało różne nazwy: *sacerdotium Christi repraesentare, vices Christi gerere, personam Christi gerere*⁶⁷⁴. *In persona* (łac.), *ek prosopou* (gr.) pierwotnie nie stanowiły formuł teologicznych, a wskazywały na to, że ktoś występuje jako pełnomocnik kogoś innego⁶⁷⁵. Dopiero w średniowieczu pojęcia te weszły do teologii i ukształtowała się formuła *in persona Christi agere*⁶⁷⁶. Późniejsza teologia pozostała wierna

⁶⁶⁶ Zob. P. Goyret, dz. cyt., s. 85; zob. EM, s. 32.

⁶⁶⁷ Zob. P. Goyret, dz. cyt., s. 85.

⁶⁶⁸ Zob. KKK 1549.

⁶⁶⁹ Zob. PO 2.

⁶⁷⁰ Zob. LG 28.

⁶⁷¹ Zob. PDV 15.

⁶⁷² Zob. KKK 1564.

⁶⁷³ Zob. LG 29; CD 15.

⁶⁷⁴ Zob. F. Marinelli, *Il ministerio pastorale*, Bologna 1992, s. 417-418.

⁶⁷⁵ Zob. J. Ambaum, *Funkcja kapłana w ofierze eucharystycznej*, „Communio” 3 (1988), s. 266.

⁶⁷⁶ Zob. F. Marinelli, dz. cyt., s. 418.

spuściźnie średniowiecznej i rozwinęła naukę, mówiącą, że reprezentowanie Chrystusa przez kapłanów wobec wspólnoty wierzących wyraża się poprzez pełnienie świętej władzy w imieniu Chrystusa – *in nomine Christi*⁶⁷⁷ – oraz ukazane jest w formule *in persona Christi* – w osobie Chrystusa – ujmującej szczególnie sakramentalny obszar posługi kapłana⁶⁷⁸.

Trzeba odnotować różnicę jaka istnieje między zwykłym *repraesentare* a *in persona Christi*. Reprezentacja uobecniająca Chrystusa jest rzeczywistością trwałą i nieograniczoną w czasie czy działaniu. Formułę odwołującą się do działania w osobie Chrystusa znamionuje dynamika – stosunek między posługującym a Chrystusem nie ma charakteru ciągłego, osoba obecna w mówiącym bądź działającym nie zamieszkuje w nim w taki sam sposób trwale, a jest to uzależnione od aktywności kapłańskiej, obejmującej wszystkie sakramenty⁶⁷⁹.

Właściwe rozumienie reprezentacji powinno wychodzić z myślenia biblijnego i eklezjalnej *praxis*⁶⁸⁰. Model reprezentacji nie jest jedynie odnoszeniem się do tego, co Chrystus czynił na ziemi, lecz staje się reprezentacją również aktualnej roli Chrystusa w niebie jako zbawiciela, pośrednika i Głowy Kościoła. Sakrament święceń stał się posługą uobecniającą tego, kim Chrystus jest w niewidzialny i aktualny sposób wobec swojego Kościoła. Bycie znakiem oznacza, więc bycie nim zawsze na zasadzie nowej wewnętrznej jakości i szczególnej więzi z Jezusem⁶⁸¹.

Kapłaństwo sakramentalne działające *in persona Christi* jest szczególnym ministerium (posługą) pochodzącym nie od wspólnoty, jak gdyby z jej wezwania lub delegacji, lecz jest darem dla konkretnej wspólnoty, który pochodzi od samego Chrystusa, z pełni Jego własnego i jedyne kapłaństwa⁶⁸². Nie można go też sprowadzić do poziomu jedynie funkcjonalnego⁶⁸³. Kapłani, więc w sakramentalnej posłudze działają (*agere*) nie tyle w zastępstwie Chrystusa, ile w Jego imieniu, gdyż „[...] celebrujący, na mocy szczególnej racji sakramentalnej, utożsamia się z Chrystusem, który sam tylko jeden jest prawdziwym i prawowitym Podmiotem i Sprawcą tej swojej Ofiary – i przez nikogo

⁶⁷⁷ Zob. B. Migut, *Kapłaństwo w Kościele*, w: EK, t. kol. 717.

⁶⁷⁸ Zob. SC 33; LG 10, 28; PO 2; zob. J. Szczurek, *Teologia kapłaństwa w listach wielkokoczwartkowych Ojca Świętego Jana Pawła II*, w: *Kapłaństwo służebne w życiu i nauczaniu Jana Pawła II*, red. J. Szczurek, Kraków 1997, s. 67.

⁶⁷⁹ Zob. RP 29; zob. P. Goyret, dz. cyt., s. 91.

⁶⁸⁰ Zob. A. Dańczak, *Zasada reprezentacji zawarta w formule 'in persona Christi agere'*, „Studia Gdańskie”, t. 26 (2010), s. 29.

⁶⁸¹ Zob. *ibid.*

⁶⁸² Zob. P. Neuner, P. M. Zulehner, dz. cyt., s. 139.

⁶⁸³ Zob. M. Lukoszek, *Działanie 'in persona Christi' jako udział w kapłaństwie Chrystusa w nauczaniu Jana Pawła II*, „Polonia Sacra”, r. 13 (2009) 25/69, s. 41.

właściwie nie może być w jej spełnianiu wyręczony”⁶⁸⁴. Kapłan działający w osobie Chrystusa na sposób sakramentalny wprowadzony jest w świętą czynność, którą sprawuje, a której świętość wynika z działania i obecności samego Chrystusa. Przez swoją posługę wprowadza w tę czynność wszystkich uczestniczących w świętych obrzędach⁶⁸⁵.

3.2.2. *Alter Christus*

Każdy chrześcijanin staje się na mocy konsekracji chrzcielnej *alter Christus*, gdyż ta upodabnia go wewnątrz do Chrystusa i powołuje by stać się *ipse Christus*, upodabiając swoje życie do życia Chrystusowego⁶⁸⁶. Upodobnienie nie jest jednak uosobieniem, które właściwe jest kapłaństwu służebnemu. Jedyne wyświęceni kapłani w sposób bezpośredni, sakramentalny i oficjalny uosabiają samą Głowę Mistycznego Ciała⁶⁸⁷. Sakramentalne utożsamienie się kapłana z Chrystusem sprawia, że staje się on *alter Christus*⁶⁸⁸. „To wyrażenie wskazuje, jak bardzo należy odczytywać rzeczywistość kapłańską, wychodząc od Chrystusa. Tylko tak możemy w pełni zadośćuczynić prawdzie o kapłanie, który «z ludzi brany, dla ludzi [też] bywa ustanawiany w sprawach odnoszących się do Boga» (Hbr 5,1). Aby wymiar ludzki kapłańskiej posługi mógł być w całej pełni sobą, musi on być zakorzeniony w Bogu”⁶⁸⁹.

Św. Jan Paweł II w swoim nauczaniu w sposób szczególny rozwijał naukę o kapłaństwie. W powyżej cytowanym liście zawarł teologię ukazującą kapłana jako nie tyle funkcjonariusza, ile szafarza osobowo zespolonego z Chrystusem. Z jednej strony ludzie powinni dostrzec Chrystusa w kapłanie, który Go reprezentuje, zaś z drugiej to osobowość kapłańska musi być dla drugich wyraźnym i przejrzystym znakiem i drogowskazem⁶⁹⁰.

⁶⁸⁴ Zob. św. Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek. Tajemnica i kult Eucharystii*. 24.02.1980 r., n. 8, w: *Listy Ojca Świętego Jana Pawła II do wszystkich kapłanów Kościoła na Wielki Czwartek (1979-1997)*, Kraków 1998, s. 50.

⁶⁸⁵ Zob. M. Lukoszek, art. cyt., s. 46.

⁶⁸⁶ Zob. św. Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek. Tajemnica i kult Eucharystii*. 24.02.1980 r., n. 8, w: *Listy Ojca Świętego Jana Pawła II do wszystkich kapłanów Kościoła na Wielki Czwartek (1979-1997)*, Kraków 1998, s. 88.

⁶⁸⁷ Zob. D. Galanciak, art. cyt., s. 44.

⁶⁸⁸ Zob. J. Szczurek, art. cyt., s. 68.

⁶⁸⁹ Św. Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek. Tożsamość kapłana*. 10.03.1991 r., n. 2, w: *Listy Ojca Świętego Jana Pawła II do wszystkich kapłanów Kościoła na Wielki Czwartek (1979-1997)*, Kraków 1998, s.193.

⁶⁹⁰ Zob. św. Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek. Kapłaństwo służebne*. 08.04.1979 r., n. 7, w: *Listy Ojca Świętego Jana Pawła II do wszystkich kapłanów Kościoła na Wielki Czwartek (1979-1997)*, Kraków 1998, s. 21.

3.3. Wymiary kapłaństwa

Wyświęceni szafarze uczestnicząc w Chrystusowym kapłaństwie, wiążąc się z jedynym Kapłanem, wiążą się również pozostałymi Osobami Trójcy Świętej oraz z całą Wspólnotą Kościoła. Tak osadzone święte posługiwanie spełnia się w kilku wymiarach, które zarazem definiują tożsamość kapłanów.

3.3.1. Wymiar eklezjalny

Wymiar eklezjalny odkrywa, iż reprezentowanie Chrystusa przez kapłanów jest, realizacją Jego misji w Kościele, wobec Kościoła i przez Kościół⁶⁹¹. Autor Listu do Hebrajczyków pisze, że każdy kapłan wzięty jest z ludu i dla ludu jest ustanawiany⁶⁹². Związanie się przez sakrament święceń z Chrystusem łączy kapłanów ściśle z Kościołem, jednak nie są to relacje równoległe, lecz łączą się one wewnętrznie i nawzajem przenikają. Odniesienie do Kościoła wpisane jest w główne odniesienie kapłana do Chrystusa, „sakramentalne uobecnienie” Chrystusa jest bowiem podstawą i inspiracją odniesienia kapłana do Kościoła⁶⁹³. Będąc sługą Chrystusa, kapłan staje się sługą Kościoła, a jego służba polega również na reprezentowaniu Kościoła (*repræsentatio Ecclesiae*), gdyż ma działać z intencją czynienia tego co czyni Kościół. Nie działa on, bowiem na skutek swoistej delegacji do czynienia czegoś zamiast Kościoła, lecz posiada obiektywną zdolność wykonywania działań, które są działaniami Kościoła⁶⁹⁴.

Sobór Watykański II pogłębił nasze spojrzenie na wewnętrzne relacje i dynamizmy kształtujące kapłaństwo ministerialne w odniesieniu do kapłaństwa powszechnego. Kapłaństwo służebne jak sama nazwa wskazuje ma służyć uświadomieniu i aktualizacji kapłaństwa powszechnego wiernych⁶⁹⁵. W całym kapłańskim posłannictwie ukazuje się charakter charyzmatyczny, a więc ze swej natury skierowany do posługi innym, dla służenia Ludowi Bożemu⁶⁹⁶. „Kapłaństwo zaś powszechne wiernych i kapłaństwo urzędowe, czyli hierarchiczne, choć różnią się istotą a nie stopniem tylko, są sobie jednak wzajemnie przyporządkowane, jedno i drugie bowiem we właściwy sobie sposób uczestniczy w jednym

⁶⁹¹ Zob. PDV 15.

⁶⁹² Zob. Hbr 5, 1.

⁶⁹³ Zob. P. Goyret, dz. cyt., s. 96; zob. PDV 16.

⁶⁹⁴ Zob. F. Marinelli, dz. cyt., s. 423.

⁶⁹⁵ Zob. Ef 4, 11; zob. św. Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek. Kapłaństwo służebne*. 08.04.1979 r., n. 4, w: *Listy Ojca Świętego Jana Pawła II do wszystkich kapłanów Kościoła na Wielki Czwartek (1979-1997)*, Kraków 1998, s. 17.

⁶⁹⁶ Zob. J. Misiurek, *Nauka Soboru Watykańskiego II o prezbiteracie*, w: *Kapłan pośród ludu kapłańskiego*, red. W. Słomka, J. Misiurek, Lublin 1993, s. 84.

kapłaństwie Chrystusowym. Kapłan urzędowy mianowicie, dzięki władzy świętej, jaką się cieszy, kształci lud kapłański i kieruje nim, sprawuje w zastępstwie Chrystusa Ofiarę eucharystyczną

i składa ją Bogu w imieniu całego ludu, wierni zaś na mocy swego królewskiego kapłaństwa współdziałają w ofiarowaniu Eucharystii, pełnią też to kapłaństwo przez przyjmowanie sakramentów, modlitwę i dziękczynienie, świadectwo życia świętobliwego, zaparcie się siebie i czynną miłość⁶⁹⁷. Powyższe soborowe zapisy pokazują nie konkurencyjność wspólnej realizacji kapłaństwa do służebnej i odwrotnie, lecz ich komplementarność i obopólną egzystencję.

3.3.2. Wymiar trynitarny

Kolejnym z wymiarów wiążących kapłanów jest relacja trynitarna. Tajemnica Trójcy Świętej stanowi centrum wiary i życia chrześcijańskiego. Jest tajemnicą Boga w sobie samym, a więc źródłem wszystkich innych tajemnic wiary oraz światłem, które je oświeca⁶⁹⁸. Poprzez działanie w osobie Chrystusa kapłan nabywa wyjątkową relację z Bogiem Ojcem, a zanim nim zostanie już został przez Ojca powołany do życia⁶⁹⁹. To On jest adresatem ofiary uwielbienia i chwały składanej w imieniu Syna Bożego⁷⁰⁰. Określając Boga imieniem „Ojciec”, język wiary wskazuje przede wszystkim na dwa aspekty: że Bóg jest pierwszym początkiem wszystkiego i transcendentnym autorytetem oraz że równocześnie jest dobrocią i miłującą troską obejmującą wszystkie swoje dzieci. Teologia ukazuje Ojca jako Tego, który rodzi i posyła Syna, by ten ukazał prawdziwe oblicze Ojca zniekształcone przez grzech⁷⁰¹. Kapłaństwo Chrystusa należy powiązać z Jego Bożym synostwem, w którym jest zjednoczony miłością z Ojcem. To ta boska miłość, mająca źródło w samym Ojcu posłała Syna Bożego z misją odkupienia świata⁷⁰². Kapłaństwo Chrystusowe od Ojca otrzymało władzę i autorytet i wobec Ojca przybiera postawę całkowitego posłuszeństwa⁷⁰³.

⁶⁹⁷ LG 10; Zob. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, 31.01.1994 r., Poznań 2003, 14.

⁶⁹⁸ Zob. KKK 234.

⁶⁹⁹ Zob. J. Misiurek, art. cyt., s. 79.

⁷⁰⁰ Zob. św. Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek. Tajemnica i kult Eucharystii*. 24.02.1980 r., n. 3, w: *Listy Ojca Świętego Jana Pawła II do wszystkich kapłanów Kościoła na Wielki Czwartek (1979-1997)*, Kraków 1998, s. 38.

⁷⁰¹ Zob. KKK 239-240; LG 28; PO 2. 22.

⁷⁰² Zob. G. Greshake, *Być kapłanem dzisiaj*, Poznań 2010, s. 173.

⁷⁰³ Zob. J. Szczurek, art. cyt., s. 64.

Ojciec posyłając Syna posyła również i Ducha Świętego. Misja Chrystusa jest, więc nierozzerwalnie związana z Duchem, który jest więzią miłości Ojca i Syna. Dzięki Duchowi Chrystus stał się i na nowo się staje zasadą życia Kościoła. Lud Boży jest kształtowany przez Chrystusa i życie wewnętrzne Ducha i sam Duch zmierza do tego, by w swym działaniu nadać wszelkim istotom żyjącym kształt Chrystusa⁷⁰⁴. W momencie święceń kapłan zostaje naznaczony Duchem Świętym, który obdarza go swoimi specyficznymi łaskami⁷⁰⁵.

3.4. Skutki kapłaństwa

Sakrament święceń ujęty w konkretną formę i materię, jak każdy z sakramentów Kościoła wywiera na wyświęconych konkretne skutki, które stanowią o jego tożsamości i mają uzdolnić kapłana do realizacji jego misji.

3.4.1. Niezatarty charakter

Sobór Watykański II za dotychczasową nauką Kościoła stwierdził, że sakrament święceń, podobnie jak chrzest i bierzmowanie, wyciskają niezatarte znamię – *character indelebilis*⁷⁰⁶. *Dekret o życiu i posłudze kapłanów* głosi: „[...] kapłaństwo prezbiterów zakłada wprawdzie sakramenty chrześcijańskiego wtajemniczenia, zostaje jednak udzielone przez ten specjalny sakrament, mocą którego prezbiterzy dzięki namaszczeniu Ducha Świętego zostają naznaczeni szczególnym znamieniem i tak upodobniają się do Chrystusa Kapłana, aby mogli działać w zastępstwie Chrystusa Głowy”⁷⁰⁷.

Owo znamię jest uzdolnieniem otrzymanym od Chrystusa, aby dzięki temu kapłan mógł rzeczywiście działać w Jego imieniu i w sakramentalnym przedstawicielstwie na Niego wskazywać. Uzdolnienie to nie jest związane z osobową dyspozycją, lecz z jego urzędem, czyli powołaniem, święceniami i posłannictwem⁷⁰⁸. Bez tej przemiany i konsekracji czynności sakramentalne byłyby fikcją pozbawioną widzialności i mocy sakramentalnej, a sam kapłan byłby pozbawiony władzy (*potestas spiritualis*)⁷⁰⁹. Charakter święceń różni się od łaski udzielonej w tym sakramencie i wewnętrznie, ontologicznie przemienia wyświęconego, tak, że

⁷⁰⁴ Zob. G. Greshake, dz. cyt., s. 175.

⁷⁰⁵ Zob. PO 7.

⁷⁰⁶ Zob. LG 21; zob. M. Jagodziński. *Trwały skutek przyjęcia sakramentu święceń*, „Collectanea Theologica” 74(2004) nr 3, s. 83.

⁷⁰⁷ PO 2.

⁷⁰⁸ Zob. G. Greshake, dz. cyt., s. 388.

⁷⁰⁹ Zob. P. Goyret, dz. cyt., s. 160.

już nigdy nie będzie mógł zostać na powrót świeckim⁷¹⁰. Niezatarcie znamię zostaje wywarte nie tylko na ordynowanych kapłanach, a więc prezbiterach i biskupach⁷¹¹, lecz i na diakonach⁷¹².

Skoro charakter jest znakiem niezatartym, to nie możliwym byłoby ponowienie go i doprowadzenie do ponownej konsekracji kapłanów⁷¹³. Dzięki charakterowi sakramentu udzielonemu przez Chrystusa, również niegodność kapłana nie jest przeszkodą dla działania Zbawiciela⁷¹⁴. Nie można, więc pojęcia charakteru kapłaństwa bagatelizować, bowiem dzięki niemu kapłani mogą działać *in persona Christi*, a ich służebna rola nie ogranicza się tylko do czynności kultycznych, lecz wykracza na wszystkie sfery życia i posługi kapłana⁷¹⁵. W ten sposób sam Chrystus przez nich wychowuje, naucza, uświęca i kieruje swoim Ciałem.

3.4.2. Łaska sakramentalna

Przez włożenie rąk i modlitwę ordynacyjną wyświęcony staje się adresatem łaski Ducha Świętego, która jest właściwa dla sakramentu święceń, i która upodabnia do Chrystusa⁷¹⁶. Jest to szczególna łaska, która ma na celu należyte sprawowanie *potestas spiritualis* pochodzącej z charakteru sakramentalnego. Pochodzić ma od samych Apostołów napełnionych Duchem Świętym w dniu Pięćdziesiątnicy, i przekazana dalej współpracownikom Apostołów, przekazywana jest aż do dzisiaj w konsekracji biskupom⁷¹⁷ oraz prezbiterom i diakonom mającym udział w łasce ich urzędu⁷¹⁸. Łaska dana biskupowi jest łaską prowadzenia i bronięcia z mocą i roztropnością Kościoła⁷¹⁹, prezbiterowi, by godnie służył przy Bożym ołtarzu, zaś diakonowi, aby służył Ludowi Bożemu w posłudze liturgii, słowa i miłości⁷²⁰.

Łaska sakramentalna ma być konkretnym wsparciem, aby wyświęceni mogli pełnić swój urząd uświęceni w sposób godny⁷²¹. „Jakkolwiek bowiem łaska Boża może dokonywać dzieła

⁷¹⁰ Zob. Sobór Trydencki, *Sesja 23: I/C Kanony o sakramencie święceń*, 4, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński, polski*. Red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, t. IV, s. 685: „Gdyby ktoś mówił, że Duch Święty nie jest dany przez udzielenie świętych święceń, a więc biskupi na próżno mówią: „Przyjmij Ducha Świętego”; albo że nie wyciskają znamienia; albo że kto raz został kapłanem znowu może stać się świeckim – niech będzie wyklęty.”

⁷¹¹ Zob. LG 21; PO 2

⁷¹² Zob. KKK 1570.

⁷¹³ B. Testa, dz. cyt., s. 318.

⁷¹⁴ Zob. KKK 1584.

⁷¹⁵ Zob. P. Goyret, dz. cyt., s. 169-170.

⁷¹⁶ Zob. KKK 1585.

⁷¹⁷ Zob. LG 21.

⁷¹⁸ B. Testa, dz. cyt., s. 319.

⁷¹⁹ Zob. CD 13.16.

⁷²⁰ Zob. LG 29.

⁷²¹ Zob. Sobór Florencki, *Sesja 8: Unia z Ormianami*, 19d, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst grecki, łaciński, arabski, ormiański, polski*, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2004, t. III, s. 523.

zbawienia przez niegodnych także szafarzy, to jednak Bóg woli okazywać swoje cudowne dzieła zwykłą drogą przez tych, którzy stawszy się bardziej uległymi poruszeniom i kierownictwu Ducha Świętego, mogą ze względu na swe ścisłe zjednoczenie z Chrystusem i świętość życia powiedzieć z Apostołem: «I żyję już nie ja, ale żyje we mnie Chrystus» (Gal 2,20)⁷²². Jak charakter dokonuje sakralizacji podmiotu i gwarantuje skuteczność sakramentów *ex opere operato*⁷²³, tak łaska uświęca świętego szafarza, pobudza go do walki z pokusami, pomaga kształtować jego sumienie oraz rozwijać cnoty⁷²⁴.

4. Sakrament święceń w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983

Jak w przypadku chrztu świętego, tak w przypadku święceń, wypracowana przez Kościół sakramentologia została przełożona na prawniczy język w formie norm kodeksowych, w celu ochrony i uregulowania udzielania święceń. Niemniej ustanowione przepisy niosą ze sobą teologiczną treść i pomagają właściwie zrozumieć zawartą w tym sakramentalnym akcie rzeczywistość. Najpierw autor przywołał kanony prawa regulujące sakrament święceń, zaś później ukaże, jak przez ich konkretne prawa i zobowiązania, cały Kościół realizuje swoją misję.

Kodeks Prawa Kanonicznego z roku 1983 ujmuje sakrament święceń w kanonach 1008-1054 w szóstym tytule czwartej księgi⁷²⁵. Prawodawca na oznaczenie sakramentu używa sformułowania „święcenia” (*ordinatio*), na skutek przejścia od statycznego rozumienia sakramentów jako „rzeczy” do rozumienia dynamicznego jako działania Chrystusa i Kościoła⁷²⁶.

„Święcenia” oznaczają przekazanie niektórym wiernym chrześcijanom szczególnego udziału w kapłaństwie Chrystusa, zwanego kapłaństwem hierarchicznym, urzędowym lub służebnym w odróżnieniu od kapłaństwa powszechnego wiernych świeckich wynikającego z konsekracji chrzcielnej. Sakrament święceń jest czynnością, w której Kościół przez szafarza, którym jest biskup, przekazuje duchową władzę i mocą Ducha Świętego uzdalnia go do karmienia Kościoła słowem i łaską Bożą, w imieniu Chrystusa⁷²⁷.

⁷²² PO 12.

⁷²³ Zob. G. L. Muller, dz. cyt., s. 651: „Dla podkreślenia [...], że zbawienia przez sakramenty dokonuje sam Bóg oraz że przyczyną otrzymania łaski nie jest subiektywna świętość szafarza i otrzymującego sakrament, Kościół wypracował formułę *opus operatum*. Sakramenty udzielają łaski *ex opere operato*, to znaczy przez samo wykonanie rytu i w wyniku udzielonej szafarzowi pełnej władzy.”

⁷²⁴ Zob. P. Goyret, dz. cyt., s. 175.

⁷²⁵ Zob. kan. 1008-1054, KPK 83.

⁷²⁶ Zob. J. Krukowski, *Święcenia*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, T. III/2, Poznań 2011, s.205-206.

⁷²⁷ Zob. LG 11, Zob. G. L. Muller, dz. cyt., s. 752.

4.1. Kanony wstępne

Kanony rozpoczynające część dotyczącą święceń są fundamentem, na którym budowane są pozostałe kanony normujące ów sakrament oraz pryzmatem, przez który należy interpretować kolejne kanony⁷²⁸.

4.1.1. Sakrament święceń

Definicja sakramentu święceń czerpie z eklezjologii Soboru Watykańskiego II⁷²⁹ i zwraca uwagę na takie elementy jak: fakt istnienia święceń z ustanowienia Bożego, ontyczne skutki święceń oraz funkcje wynikające z przyjęcia święceń⁷³⁰.

Zgodnie z kan. 1008 sakrament święceń pochodzi z ustanowienia Bożego (*ex divina institutione*). To Chrystus ustanowił sakramenty, które później powierzył swojemu Kościołowi⁷³¹. Kościół może dysponować nimi w kwestii wprowadzania i zmieniania tego, co według różnorodności rzeczy, czasów i miejsc uzna za odpowiednie, jednak nie ma żadnej władzy nad sakramentami, gdy chodzi o ich substancję⁷³².

Sakrament wywiera na wyświęconych niezatarte znamię, pieczęć (gr. *sfragis*, łac. *signaculum*) o sakramentalnym charakterze⁷³³. Owa istotowa przemiana konsekruje i przeznaczają wyświęconych do stanu świętych szafarzy – duchownych – i do wyjątkowego uczestnictwa w Chrystusowym kapłaństwie. „Jest to coś więcej niż zwykłe wybranie, wyznaczenie, delegacja lub ustanowienie przez wspólnotę. Ten akt sakramentalny udziela daru Ducha Świętego, pozwalającego wykonywać «świętą władzę» (*sacra potestas*), która może pochodzić jedynie od samego Chrystusa, przez Jego Kościół”⁷³⁴. Wyświęcony, zatem zostaje wyposażony w sakramentalny mandat do działania w imieniu Chrystusa i choć na mocy sakramentu święceń przeszedł ze stanu wiernych do duchownych to nie przestaje uczestniczyć w kapłaństwie powszechnym, gdyż go nie traci⁷³⁵.

⁷²⁸ Zob. M. Pastuszko, *Sakrament święceń*, Kielce 2008, s. 34.

⁷²⁹ Zob. LG 28-29.

⁷³⁰ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s.207.

⁷³¹ Zob. kan. 840, KPK 83.

⁷³² Zob. Sobór Trydencki, *Sesja 21: I/A Nauka o Komunii pod dwiema postaciami i o Komunii dla dzieci*, 2, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński, polski*. Red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, t. IV, s. 361.

⁷³³ Zob. kan. 1008, KPK 83.

⁷³⁴ KKK 1538.

⁷³⁵ Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 38.

Święci szafarze według dalszej części kanonu mają, każdy odpowiednio do swojego stopnia, służyć Ludowi Bożemu. Podział na stopnie w sakramencie święceń suponuje różny udział w świętej władzy i odmienne formy jej realizacji, gdyż nie wszyscy duchowni uczestniczą w kapłaństwie urzędowym Chrystusa wypełniając zadania nauczania, uświęcania i rządzenia, co zostanie doprecyzowane przez prawodawcę w kan. 1009 §§ 1 i 3⁷³⁶.

Zgodnie z kan. 1009 mamy obecnie trzy stopnie święceń: biskupstwo (*episcopatus*), prezbiterat (*presbyteratus*) i diakonat (*diaconatus*)⁷³⁷. Odwołując się do Tradycji i praktyki Kościoła, należy za dodać, iż „[...] istnieją dwa stopnie uczestniczenia w kapłaństwie Chrystusa: episkopat i prezbiterat. Diakoniat jest przeznaczony do pomocy im i służenia. Dlatego pojęcie *sacerdos* - kapłan - oznacza jedynie biskupów i prezbiterów, a nie diakonów. Nauka katolicka przyjmuje jednak, że zarówno dwa stopnie uczestniczenia w kapłaństwie (episkopat i prezbiterat), jak i stopień służby (diakoniat), są udzielane za pośrednictwem aktu sakramentalnego nazywanego „święceniami, to znaczy przez sakrament święceń”⁷³⁸. Prezbiterat i episkopat różnią się od diakonatu stopniem, jak i istotą, zaś między sobą tylko stopniem.

Na tej doktrynalnej podstawie papież Benedykt XVI zdecydował się umieścić w trzecim paragrafie doprecyzowanie mówiące, że tylko biskupi i prezbiterzy otrzymują misję i zdolność działania w osobie Chrystusa Głowy – *in persona Christi Capitis*, zaś diakoni otrzymują moc służenia Ludowi Bożemu w diakoni liturgii, słowa i miłości⁷³⁹.

4.1.2. Obrzędy święceń

W paragrafie drugim kan. 1009 ustawodawca wymienia dwa istotne momenty święceń: nałożenie rąk przez szafarza święceń na konsekrowanego oraz modlitwę konsekracyjną przepisaną w księgach liturgicznych. Dotyczą one wszystkich trzech stopni sakramentu święceń. Pozostałe elementy obrzędu, nie wpływające na ważność sakramentu, określają stosowne księgi liturgiczne w zależności od obrządku i tradycji liturgicznej i odzwierciedlają dynamikę sakramentu.

⁷³⁶ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 208.

⁷³⁷ Zob. kan. 1009 § 1, KPK 83.

⁷³⁸ KKK 1554, zob. LG 29.

⁷³⁹ Zob. LG 10; zob. SC 33; zob. PO 2, Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 208.

4.1.3. Czas święceń

Święceń należy, w myśl Kodeksu, udzielać podczas Mszy Świętej w niedzielę lub święto nakazane, ale z powodów duszpasterskich można ich udzielać w inne dni, nie wykluczając zwykłych⁷⁴⁰. Fakt udzielenia święceń ma charakter eklezjalny i zaleca się, aby miano na uwadze liczny udział wiernych, tak by zgromadzeni zostali przy jednym ołtarzu pod przewodnictwem biskupa otoczonego prezbiterami i sługami ołtarzy⁷⁴¹. Jednocześnie przepisy zawarte w *Pontyfikał Rzymski Jana Pawła II* jasno wykluczają udzielanie święceń w Triduum Paschalne, Wielkim Tygodniu, Środę Popielcową oraz w Wspomnienie wszystkich wiernych zmarłych⁷⁴².

Ponadto Pontyfikał wymaga, by święceń udzielano po odczytaniu Słowa Bożego, zaś przed rozpoczęciem Liturgii Eucharystycznej. Powyższa kolejność ma odzwierciedlać jedność wszystkich części liturgii święceń i ukazać ich wewnętrzny związek⁷⁴³.

4.1.4. Miejsce udzielania

Zwyczajnym miejscem udzielania święceń jest kościół katedralny, co sankcjonuje kan. 1011 § 1, zastrzegając zarazem, iż z racji duszpasterskich święceń można udzielić w innym kościele, a nawet w kaplicy. Powyższy zapis wynika z godności kościoła katedralnego jako kościoła-matki dla wszystkich kościołów danego Kościoła partykularnego (diecezjalnego)⁷⁴⁴.

Paragraf drugi tegoż kanonu, podobnie jak w przypadku określenia czasu przez kanon poprzedni oraz mając na uwadze rangę wydarzenia jakim są święcenia, zwraca uwagę na troskę o jak najliczniejszą obecność duchownych, jak i wiernych. W tym kontekście wybór miejsca powinien uwzględniać przestronność i możliwość przyjęcia większej ilości przybyłych wiernych.

4.2. Szafarz święceń

Kanon 1012 ogólnie stwierdza, że szafarzem święceń jest biskup konsekrowany. Kościół odwołując się do tradycji liturgicznej nazywa biskupstwo najwyższym kapłaństwem bądź

⁷⁴⁰ Zob. kan. 1010, KPK 83.

⁷⁴¹ Zob. SC 41

⁷⁴² *Pontyfikał Rzymski Jana Pawła II*, 22.

⁷⁴³ Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 38.

⁷⁴⁴ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 212.

pełnią kapłańskiego posługiwania⁷⁴⁵. Określenie *konsekrowany* wywołało niemałe wątpliwości interpretacyjne kanonu, bowiem księgi liturgiczne mówią tylko o *wyświęconym*. Dokumenty Stolicy Apostolskiej jasno jednak wykazują, że biskup wyświęcony znaczy to samo co konsekrowany⁷⁴⁶. Tym samym szafarzem nie może być prezbiter, który w najbliższym czasie przyjmie święcenia biskupie.

Biskup udzielając święceń w grzechu ciężkim lub popadając w karę ekskomunikacji, suspensy czy interdyktu udziela ich ważnie. Wynika to nie z uprawnień, a władzy święceń. W tych samych okolicznościach z tym samym skutkiem święciłby apostata, heretyk lub schizmatyk⁷⁴⁷.

4.2.1. Szafarz święceń biskupich

Konstytucja dogmatyczna o Kościele Soboru Watykańskiego II uczy, że z ustanowienia Chrystusa Piotr i reszta apostołów stanowili jedno kolegium apostołskie, a teraz biskup rzymski i biskupi, połączeni są węzłem jedności, miłości i pokoju. Członkiem, zaś Kolegium biskupiego zostaje się na mocy sakramentalnej konsekracji i hierarchicznej wspólnoty z Głową Kolegium oraz jego członkami⁷⁴⁸. Powyższa prawda ukazuje kolegium biskupów wraz z papieżem jako podmiot najwyższej i pełnej władzy nad całym Kościołem. Ponieważ posługa biskupów została ustanowiona przez Chrystusa, sobór postanowił, że prawo nominacji i ustanawiania biskupów należy do władzy prymacjalnej Biskupa Rzymu⁷⁴⁹.

Toteż kanon 1013 zawiera zakaz adresowany do każdego biskupa, aby nie udzielał święceń biskupich bez uprzedniego upewnienia się co do mandatu papieskiego, zezwalającego na przyjęcie i udzielenie święceń⁷⁵⁰. Przekroczenie powyższej normy jest karalne i grozi sankcją ekskomunikacji *latae sententiae*⁷⁵¹ – na mocy samego prawa – wobec konsekratego i przyjmującego święcenia.

⁷⁴⁵ Zob. KKK 1557.

⁷⁴⁶ Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 108-109.

⁷⁴⁷ Zob. *ibid.*

⁷⁴⁸ Zob. LG 22.

⁷⁴⁹ Zob. kan. 377, KPK 83; Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 213.

⁷⁵⁰ Zob. *ibid.*, s. 213.

⁷⁵¹ Ekskomunikacja jest karą zastrzeżoną Stolicy Apostolskiej, zaś podlegającemu niej zabrania się: jakiegokolwiek udziału w sprawowaniu Ofiary eucharystycznej lub w jakichkolwiek innych obrzędach kultu; sprawować sakramenty i sakramentalia oraz przyjmować sakramenty; sprawować kościelne urzędy lub posługi albo jakiejkolwiek inne zadania, bądź wykonywać akty rządzenia; zob. kan. 1331 § 1, KPK 83.

4.2.2. Współszafarze święceń biskupich

Teologia soborowa, ukazująca kolegium biskupów jako wspólnotę (*communio*), troszczy się o to, by zgodnie z wielowiekową tradycją, podczas święceń biskupich ukazać jedność najwyższego kapłaństwa poprzez wspólnie celebrowany obrzęd święceń. Mając w tym oparcie prawodawca w kan. 1014 upoważnia biskupa, będącego głównym konsekratorem, aby dobrał sobie dwóch biskupów współkonsekrujących, chyba że Stolica Apostolska udzieliła od tego wymogu dyspensy⁷⁵². W dalszej części kanonu prawodawca zwraca uwagę, że rzeczą wielce stosowną jest, aby wszyscy biskupi wkładali ręce na kandydata do sakry biskupiej⁷⁵³.

4.2.3. Biskup własny święceń diakonatu i prezbiteratu

Kanon 1015 określa, iż każdy kandydat do prezbiteratu i diakonatu powinien być wyświęcony przez własnego biskupa lub na podstawie wydanych przez niego legalnie dymisoriów, a więc zezwoleń udzielonych innemu biskupowi⁷⁵⁴. Brak powyższych dymisoriów godziłby we wspólnotę hierarchiczną, którą tworzą wszyscy prezbiterzy, wraz z biskupami, przez jedność kapłaństwa, konsekracji misji⁷⁵⁵. Ten sam kanon zabrania biskupowi własnemu, bez odpowiedniego indultu apostolskiego, godziwie wyświęcić podwładnego obrządku wschodniego. Pojęcie *biskupa własnego* należy rozumieć w myśl kan. 1016⁷⁵⁶.

4.2.4. Tytuły uzyskania biskupa własnego

Każdy biskup powinien osobiście wyświęcać swoich podwładnych, co wynika z władzy sprawowanej na swoim terytorium. Jurysdykcję nad podwładnym kandydatem do święceń czy to prezbiteratu, czy też diakonatu sankcjonuje kanon 1016, definiując pojęcie *biskupa własnego*. Ów kanon czyni pewne rozróżnienie, której podstawą jest inkardynacja diakona do diecezji, w której przyjął święcenia⁷⁵⁷. Biskupem własnym takiego diakona, będącego kandydatem do święceń prezbiteratu jest biskup tej diecezji, do której został inkardynowany. Zaś wobec kandydata do święceń diakonatu biskupem własnym

⁷⁵² Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 214.

⁷⁵³ SC 76.

⁷⁵⁴ Kan. 1015 § 1, KPK 83.

⁷⁵⁵ PO, 7.

⁷⁵⁶ Biskupem własnym jest biskup diecezji, w której kandydat ma stałe zamieszkanie, albo diecezji, której postanowił się poświęcić. Zaś w przypadku prezbiteratu biskupem własnym jest biskup diecezji, do której kandydat został inkardynowany przez diakonat; zob. 1016, KPK 83.

⁷⁵⁷ Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 168.

jest biskup tej diecezji, na terenie której kandydat zamieszkuje oraz biskup diecezji, dla której kandydat postanowił się poświęcić⁷⁵⁸.

4.2.5. Zakaz udzielania święceń poza własnym terytorium

Udzielanie święceń od samego początku towarzyszyło Kościołowi, gdyż od tego zależało jego trwanie. Biskupi jako następcy apostołów i właściwi pasterze swoich Kościołów partykularnych diecezji, są odpowiedzialni za życie diecezji przede wszystkim w wymiarze sakramentalnym. Toteż biskup ma pełną władzę, aby na własnym terytorium udzielać święceń, jednak tam gdzie kończy się jego jurysdykcja to prawo – zgodnie z kan. 1017 – przestaje mu przysługiwać. Chcąc udzielić święceń swemu podwładnemu lub obcemu poza granicami swojej diecezji może uczynić to tylko za zezwoleniem miejscowego biskupa diecezjalnego⁷⁵⁹.

4.2.6. Dymisoria

Prawo wymaga od biskupa innego niż własny upoważnienia do udzielenia święceń pod rygorem sankcji karnej, którą jest zaciągnięcie suspensy *latae sententiae*⁷⁶⁰. Powyższe regulacje zawarte są w kan 1018-1023 i opisują kto oraz po spełnieniu jakich warunków może wydać zgodę na święcenia. Ujawnia to wielką troskę i władzę przekazywaną w sakramencie oraz ochronę świętości tego aktu.

4.3. Przyjmujący święcenia

Istotne warunki, jakie ma spełnić kandydat do święceń, stanowi kan. 1024: „Święcenia ważnie przyjmuje tylko mężczyzna ochrzczony”. Pierwszy z powyższych warunków oznacza, że kobiety są niezdolne do przyjęcia święceń prezbiteratu i episkopatu – nie dotyczy to jednak diakonatu, gdyż nie jest on stopniem kapłaństwa urzędowego⁷⁶¹. W powyższej kwestii pojawiało się wiele wątpliwości, a sam zakaz udzielania święceń kobietom został zakwestionowany po Soborze Watykańskim II pod wpływem nurtów protestanckich. W celu przypomnienia i doprecyzowania nauki Kościoła wydał na ten temat szereg dokumentów potwierdzając starożytną praktykę Kościoła⁷⁶². Po wtóre kandydat musi przyjąć sakrament

⁷⁵⁸ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 216.

⁷⁵⁹ Zob. kan. 381 § 1, KPK 83.

⁷⁶⁰ Kara suspensy duchownych, zabrania: wszystkich lub tylko niektórych aktów władzy święceń; wszystkich lub tylko niektórych aktów władzy rządzenia; wykonywania wszystkich lub niektórych uprawnień lub zadań związanych z urzędem; zob. kan.1333 § 1, KPK 83.

⁷⁶¹ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 221.

⁷⁶² Najpierw, z polecenia papieża Pawła VI, Kongregacja Doktryny Wiary wydała Deklarację *Inter insigniores* w 15.10.1976 r. Następnie, wobec zakwestionowania powyższego dokumentu przez część teologów, Jan Paweł II

chrztu świętego, gdyż zgodnie z kan. 842 § 1 KPK 83: „Nikt nie może być ważnie dopuszczony do innych sakramentów, dopóki nie przyjął chrztu”.

Kolejny kan. 1025 normuje godziwość udzielenia święceń. Czyni to jednak jedynie w odniesieniu do diakonatu i prezbiteratu, nie odnosząc się do święceń biskupich. Zwraca uwagę na posiadanie odpowiednich przymiotów, odbycie odpowiedniej próby, nie dotknięcie kandydata żadną nieregularnością i przeszkodą⁷⁶³, zebranie wymaganych dokumentów⁷⁶⁴ oraz przeprowadzenie stosownego badania kandydata⁷⁶⁵. Paragraf drugi tegoż kanonu wymaga ponadto, aby kandydat był użyteczny do posługi w Kościele, co ocenia uprawniony przełożony. Zwieńczeniem zaś kanonu jest § 3, zobowiązujący biskupa udzielającego święceń do osiągnięcia pewności w inkardynacji duchownego, gdyż każdy duchowny winien być inkardynowany do jakiegoś Kościoła partykularnego, instytutu doskonałości lub stowarzyszenia o życiu apostołskim, tak by nie było żadnych tułaczy⁷⁶⁶ – duchownych nie podlegających żadnemu przełożonemu⁷⁶⁷.

4.3.1. Wymogi

Rozdział II tytułu dotyczącego święceń księgi o uświęcającym zadaniu Kościoła poświęca pierwszy artykuł wymogom stawianym kandydatom do święceń. Kanony 1026-1032 regulują kwestie: dobrowolności przyjęcia sakramentu, przygotowania do święceń, pouczenia o obowiązkach, zdatności do przyjęcia święceń, możliwości braku zgody na przyjęcie kolejnego stopnia sakramentu, wieku czy odpowiedniej wiedzy kandydata.

4.3.1.1. Zakaz przymusu

Kanon 1026 proklamuje zasadę, aby kandydat był wolny od jakiegokolwiek przymusu w podejmowaniu decyzji zarówno co do przyjmowania, jak i nieprzyjmowania święceń.

22.05.1994 r. napisał List apostolski *Ordinatio sacerdotalis* o udzielaniu święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom, w którym mocą Piotrowego urzędu definitywnie stwierdził, że Kościół nie ma żadnej władzy udzielania święceń kapłańskich kobietom oraz że to orzeczenie winno być traktowane jako ostateczne. Dalej, rok później 28.10.1995 r. Kongregacja Doktryny Wiary opublikowała *Utrum doctrina*, odpowiedź na wątpliwości dotyczące doktryny zawartej w Liście apostolskim *Ordinatio sacerdotalis*, potwierdzając tezy w nim zawarte; zob. J. Krukowski dz. cyt., s. 222; zob. Jan Paweł II *List apostolski z okazji Roku Maryjnego o godności i powołaniu kobiety „Mulieris dignitatem”*, w: Listy apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II, Kraków 2013, n. 28, s. 311-388; CL 19.

⁷⁶³ Zob. kan. 1033-1049, KPK 83.

⁷⁶⁴ Zob. kan. 1050, ibid.

⁷⁶⁵ Zob. kan. 1051, ibid.

⁷⁶⁶ Zob. kan. 265, KPK 83.

⁷⁶⁷ Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 237.

Przymus może dotyczyć sfery fizycznej, jak i moralnej⁷⁶⁸. Nikt nie może zmuszać do ich przyjęcia, ani odwozić kanonicznie zdanego kandydata. Jeśli, jednak występuje przymus bądź ciężka bojaźń według niektórych autorów nie wpływa ona na nieważność święceń, lecz na ich niegodziwość⁷⁶⁹, zaś według innych czyni je nieważnymi⁷⁷⁰.

4.3.1.2. Przygotowanie w seminarium duchownym

Dekret o formacji kapłańskiej *Vaticanum II Optatam totius* konstatuje: „Seminaria Wyższe konieczne są dla formacji kapłańskiej. W nich całe kształtowanie alumnów winno zmierzać do tego, aby na wzór Pana naszego Jezusa Chrystusa, Nauczyciela, Kapłana i Pasterza wyrabiali się oni na prawdziwych duszpasterzy. Niech więc przygotowują się do posługi słowa: aby objawione słowo Boże coraz lepiej rozumieli, przez rozmyślanie posiadli, a mową i obyczajami wyrażali, do posługi kultowej oraz uświęcania: aby modląc się i spełniając święte czynności liturgiczne wykonywali dzieło zbawienia przez Ofiarę eucharystyczną i sakramenty, do posługi pasterskiej: aby umieli ukazywać ludziom Chrystusa [...]”⁷⁷¹.

W oparciu o nauczanie ojców soborowych Kodeks, w kan. 1027, zabiega o dokładne przygotowanie formacyjne kandydatów do diakonatu i prezbiteratu. Norma ta odsyła do kan. 232-264 oraz kan. 1032 KPK 83, w których jest mowa o kształceniu duchowieństwa podług specjalnych postanowień Stolicy Apostolskiej i konferencji biskupów.

⁷⁶⁸ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 225.

⁷⁶⁹ Zob. kan. 125 § 1, KPK 83: „Akt dokonany na skutek zewnętrznego przymusu wywartego na osobę, któremu nie mogła się ona w żaden sposób oprzeć, należy uważać za niedokonany.”; § 2: „Akt dokonany pod wpływem ciężkiej, niesprawiedliwej bojaźni albo na skutek podstępstwa jest ważny, chyba że prawo inaczej zastrzeże [...]”. Nieważność święceń może wynikać z: braku władzy lub intencji u szafarza, niezdatności z przyczyn natury psychicznej i braku należytej intencji u przyjmującego święcenia, bądź z pominięcia istotnych obrzędów w liturgii święceń; zob. M. Pastuszko, *Sakrament święceń*, Kielce 2008, s. 251; Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 225; zob. G. Dzierżon, *Nieważność aktu prawnego dokonanego pod wpływem przymusu (kan. 125 § 1 kpk)*, „Prawo Kanoniczne” 60 (2017) nr 4, s. 3-13.

⁷⁷⁰ Zob. A. G. Miziński, *Proces o stwierdzenie nieważności święceń w aktualnych przepisach Kościoła łacińskiego*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. 22, nr 4 (2012), s. 172: „Na ważność święceń może wpłynąć także fakt przyjęcia ich nieświadomie lub fikcyjnie, czyli bez intencji, jak również pod wpływem przymusu, jeżeli ten wyklucza używanie rozumu i intencje przyjęcia święceń, lub ciężkiej bojaźni, której nie można się było oprzeć, czyli w postępowaniu należy stwierdzić, czy ta ciężka bojaźń doprowadziła podmiot do wykluczenia woli przyjęcia święceń – w tym wypadku święcenia są nieważne – inaczej są ważne, lecz w takim wypadku można udzielić dyspensy od obowiązków związanych z tymi święczeniami; a także pod wpływem ignorancji lub błędu odnośnie do samej istoty aktu bądź warunku wymaganego w sposób bezwzględny (kan. 126). Przemoc, przymus, bojaźń mają związek bezpośredni z wolą, podczas gdy pozostałe trzy wpływają tylko na sferę intelektu, znajomości i świadomości”

⁷⁷¹ OT 4.

4.3.1.3. Pouczenie o obowiązkach

Kanonom 1028 ustawodawca nakłada na biskupa diecezjalnego obowiązek troski o to, aby kandydaci do święceń zostali pouczeni o samym święceniu oraz związanych z nim obowiązkach. Swoją obowiązkowość spełnia on za pośrednictwem swoich współpracowników, zwłaszcza rektora seminarium duchownego oraz wychowawców seminarium⁷⁷².

4.3.1.4. Kanoniczna zdadność

Biskup własny i własny przełożony wyższy mają decydujący głos w sprawie dopuszczenia kandydata do święceń diakonatu i prezbiteratu. Podejmując tę decyzję muszą mieć na uwadze wiele decydujących czynników wymienionych w kan. 1029.

Pierwszym z nich jest nieskażona wiara. Wyznanie wiary kandydatów do święceń ma miejsce przed ich przyjęciem i zakłada wyznanie Symbolu nicejsko-konstantynopolińskiego oraz trzech stwierdzeń określających hierarchię prawd wiary katolickiej. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, w piśmie okólnym do biskupów diecezjalnych i innych ordynariuszy mających władzę dopuszczania do święceń, w sprawie badania zdadności kandydatów z 10.11.1997 r. zaleciła, aby zwrócić uwagę na znajomość i umiłowanie doktryny katolickiej, ortodoksję wiary, podejście do orzeczeń Urzędu Nauczycielskiego Kościoła oraz zrozumienie natury i celów służby kościelnej⁷⁷³.

Kolejnym wymogiem jest prawidłowa intencja. Zależy ona od właściwie uformowanego sumienia liczącego się prawdą i prawem Bożym. Św. Jan Paweł II zaznacza: „Związek z Chrystusem, który zapewnia konsekracja i upodobnienie płynące z sakramentu kapłaństwa, ustanawia w kapłanie i wymaga od niego następnego związku, który opiera się na „intencji”, czyli świadomej i wolnej woli czynienia, za pośrednictwem znaku sakramentalnego, tego, co pragnie czynić Kościół”⁷⁷⁴.

Dalej Kodeks wspomina o odpowiedniej wiedzy obejmującej znajomość nauk kościelnych. Alumni zanim przystąpią do studiowania nauk kościelnych, winni zdobyć wykształcenie humanistyczne, w tym lingwistyczne z języków współczesnych i starożytnych oraz ściśle w zakresie zdolności do rozpoczęcia studiów wyższych⁷⁷⁵. Rozwój intelektualny kandydatów

⁷⁷² Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 226.

⁷⁷³ Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 284.

⁷⁷⁴ PDV 25.

⁷⁷⁵ Zob. OT 13.

do kapłaństwa powinien również obejmować dyscypliny, które rozwinęły się i nadal rozwijają się jako odpowiedź na najbardziej aktualne problemy⁷⁷⁶.

Kościół wymaga od kandydata również dobrej opinii. Winna ona być poświadczona przez kadrę przygotowującą do przyjęcia święceń⁷⁷⁷, proboszcza parafii zamieszkania kandydata oraz wiernych⁷⁷⁸. Zaznaczyć, trzeba iż powyższe opinie nie wiążą biskupa, niemniej powinien ich wysłuchać i nie pomijać zdania organów doradczych⁷⁷⁹.

Dopuszczenie do święceń powinno być zastrzeżone dla kandydatów mających nienaganne obyczaje i wypróbowane cnoty. W licznych okólnikach wydawanych przez kongregacje, czerpiących z biblijnych źródeł, wymieniane są takie cnoty jak: mądrość, wierność, otwartość, szacunek, dobroć, delikatność, wyrozumiałość, asertywność, cierpliwość, bezinteresowność, ufność w działanie łaski Bożej, szczerość, pracowitość, uczciwość, roztropność, stałość, ofiarność czy umiejętność współżycia i wspólnej pracy⁷⁸⁰.

Na samym końcu kanonu 1029 jest mowa o innych przymiotach fizycznych i psychicznych. Kongregacja Wychowania Katolickiego w *Podstawowych normach formacji kapłańskiej* z 06.01.1970 r. wspomina o szeroko pojętych przymiotach ludzkich, duchowych oraz intelektualnych⁷⁸¹. Ta sama Kongregacja w *Zasadach formacji kapłańskiej w Polsce* wspomina o konieczności świadectwa lekarskiego poświadczającego zdrowie fizyczne i psychiczne⁷⁸².

4.3.1.5. Zakaz przyjęcia święceń

Kanon 1030 zawiera normy dotyczące przystąpienia diakona do święceń prezbiteratu. Wpierw reguluje, iż organem kompetentnym do wydania takiego zakazu jest biskup kandydata w przypadku duchownych diecezjalnych albo kompetentny przełożony w przypadku członków instytutów życia konsekrowanego, bądź stowarzyszeń życia apostołskiego. Takowy zakaz musi mieć kanoniczną przyczynę, wynikać z zaistnienia nieprawidłowości lub przeszkód, zaciągnięcia cenzury lub innych wydarzeń⁷⁸³. Diakon, niedopuszczony do święceń

⁷⁷⁶ Zob. PDV 54.

⁷⁷⁷ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 227.

⁷⁷⁸ Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 293.

⁷⁷⁹ Zob. *ibid.*, s. 294.

⁷⁸⁰ Zob. Tm 5, 22; zob. Tt 1, 7-8; Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 296.

⁷⁸¹ AAS 62 (1970 349.)

⁷⁸² Zob. Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 297.

⁷⁸³ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 228.

prezbiteratu, jest członkiem duchowieństwa i może wnieść rekurs do odpowiedniego organu w Kurii Rzymskiej⁷⁸⁴.

4.3.1.6. Wiek

Wymogiem przyjęcia święceń jest osiągnięcie wskazanego przez prawodawcę wieku. W przypadku prezbiteratu nie można udzielić go, tym, którzy nie ukończyli dwudziestego piątego roku życia i nie cieszą się wystarczającą dojrzałością, z zachowaniem sześciomiesięcznego odstępu czasu między diakonatem i prezbiteratem⁷⁸⁵.

Wiek kandydata do przyjęcia diakonatu zależy od woli przyjęcia prezbiteratu. W przypadku kandydata zamierzającego w przyszłości przyjąć sakrament święceń drugiego stopnia, wiek jest określony na dwadzieścia trzy lata. Zaś w przypadku diakonatu stałego, jeśli kandydat jest niezony może być przyjęty po ukończeniu dwudziestego piątego roku życia, zaś zony po ukończeniu trzydziestego piątego roku życia i za zgodą współmałżonki⁷⁸⁶.

Konferencje biskupów mogą podwyższyć obowiązujące normy, zaś biskupi diecezjalni mogą udzielać dyspensy od wymaganego wieku, ale tylko w konkretnych przypadkach i nie dłużej niż na rok. Udzielenie dyspensy na okres dłuższy niż rok jest zarezerwowane Stolicy Apostolskiej⁷⁸⁷.

4.3.1.7. Wiedza

Prawodawca w kan. 1032 reguluje wymogi dotyczące trwania formacji intelektualnej i pastoralnej. W paragrafie pierwszym postanawia, iż aspiranci do prezbiteratu mogą przyjąć diakonat dopiero po ukończeniu piątego roku studiów filozoficzno-teologicznych. Z kolei diakoni przygotowujący się do przyjęcia prezbiteratu po skończeniu studiów powinni przez określony czas pracować w duszpasterstwie⁷⁸⁸. Ostatni paragraf poświęcony kandydatom do diakonatu stałego zobowiązuje ich do przejścia odpowiedniej formacji.

⁷⁸⁴ Zob. Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 317.

⁷⁸⁵ Zob. kan. 1031 § 1, KPK 83.

⁷⁸⁶ Zob. *ibid.*, kan. 1031 § 2.

⁷⁸⁷ Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 331.

⁷⁸⁸ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 231.

4.3.2. Warunki wstępne

Kolejny artykuł z rozdziału o *Przyjmujących święcenia* w kanonach 1033-1039 wymienia warunki, jakie powinien spełnić ubiegający się o święcenia. Wymienione kanony wymagają od kandydata pewnych czynności, co do których uzależnione jest przyjęcie święceń.

4.3.2.1. Przyjęcie bierzmowania

„Święta i organicznie ukształtowana natura społeczności kapłańskiej aktualizuje się przez sakramenty i przez cnoty. [...] Przez sakrament bierzmowania jeszcze ściślej wiążą się z Kościołem, otrzymują szczególną moc Ducha Świętego i w ten sposób jeszcze mocniej zobowiązani są, jako prawdziwi świadkowie Chrystusowi do szerzenia wiary słowem i uczynkiem oraz do bronienia jej”⁷⁸⁹. Wypada, więc by przyjmujący święcenia przyjął bierzmowanie przynoszące wzrost i pogłębienie łaski chrzcielnej. Toteż prawodawca w kan. 1033 zatroszczył się o przepis normujący tę kwestię. Bierzmowanie jest potrzebne do godziwości sakramentu święceń, gdyż jego nie przyjęcie w żaden sposób nie wpływa na ich ważność⁷⁹⁰.

4.3.2.2. Obrzęd przyjęcia kandydatów

Odnowa liturgii po Soborze Watykańskim II zarządzona Konstytucją o liturgii *Sacrosanctum Concilium* dotknęła również sakrament święceń. Papież Paweł VI podejmujący reformę wydał motu proprio *Ad pascendum* w 15.08.1972 r., w którym ustanowił nowy obrzęd publicznego wyjawienia woli przyjęcia święceń przez kandydatów wobec Kościoła oraz przyjęcia teź woli i wezwania do przygotowania się do święceń ze strony odpowiednich przełożonych. W ten sposób kandydat zostaje włączony w grono kandydatów do diakonatu i prezbiteratu⁷⁹¹. Sama inicjatywa papieska musiała zostać dopełniona przez wydanie stosownej księgi liturgicznej, co dokonało się w wydaniu 3.12.1972 r. części *Pontyfikału Rzymskiego* zawierającego *Ustanowienie lektorów i akolitów i przyjęcie kandydatów do diakonatu i prezbiteratu oraz obrzędy święceń diakonów, kapłanów i biskupa*⁷⁹².

To motu proprio Pawła VI stało się źródłem kanonu 1034. Przyjęcie do grona kandydatów do przyjęcia święceń następuje po własnoręcznym napisaniu prośby aspiranta oraz

⁷⁸⁹ LG 11; zob. KKK 1303.

⁷⁹⁰ Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 331.

⁷⁹¹ Zob. AAS 64 (1972) 338.

⁷⁹² Zob. Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 357.

zaakceptowaniu jej przez odpowiednią władzę⁷⁹³. Od składania powyższej prośby zwolnieni są ci, którzy przez śluby zostali włączeni do instytutu kleryckiego⁷⁹⁴.

4.3.2.3. Przyjmowanie posług

Warunkiem ustanowionym przez ustawodawcę do dopuszczenia do diakonatu jest uprzednie przyjęcie posług lektoratu i akolitu oraz wykonywanie ich przez odpowiedni czas. Zostały one wprowadzone przez papieża Pawła VI w ramach reformy soborowej przez motu proprio *Ministeria quedam* z 15.08.1977 r., w którym papież zastąpił święcenia niższe posługami, likwidując przy okazji dwa pozostałe: ostiariat i egzorcystat⁷⁹⁵. Norma kodeksowa dodaje, iż między udzieleniem posług musi minąć co najmniej sześć miesięcy okresu przejściowego⁷⁹⁶.

4.3.2.4. Oświadczenie woli

Kan. 1036 wymaga od kandydata do święceń przedstawienia własnemu biskupowi lub odpowiedniemu przełożonemu oświadczenia, w którym ma stwierdzić, że przyjmie święcenia dobrowolnie i z własnej woli oraz że zawsze będzie wykonywał posługę kościelną. Nad to kandydat ma wyrazić swoją prośbę o dopuszczenie go do przyjęcia sakramentu. Deklaracja ta winna być przedłożona przed przyjęciem posług oraz tak przed diakonatem, jak i prezbiteratem. Powyższy przepis był skutkiem licznych próśb skierowanych do Stolicy Apostolskiej o zwolnienie z obowiązków kapłańskich przez prezbiterów diecezjalnych i zakonnych, motywujących swoją prośbę niedojrzałością i niewystarczającym rozeznaniem w chwili przyjmowania święceń⁷⁹⁷.

4.3.2.5. Celibat

Celibat to stan bezżenności, jednak nie chodzi w nim jedynie o bezżenność, lecz o życie w czystości i wstrzeźliwości seksualnej⁷⁹⁸. Szerszy kontekst celibatu przytacza *Katechizm Kościoła Katolickiego*: „Wszyscy pełniący posługę święceń

⁷⁹³ Zob. J. Krukowski dz. cyt., s. 232.

⁷⁹⁴ Zob. kan. 1034 § 2, KPK 83.

⁷⁹⁵ Zob. AAS 64 (1972) 331

⁷⁹⁶ Zob. kan. 1035 § 2, KPK 83.

⁷⁹⁷ Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 382.

⁷⁹⁸ Zob. *ibid.*, s. 410.

w Kościele łacińskim, z wyjątkiem stałych diakonów, są zazwyczaj wybierani spośród wierzących niezonatych mężczyzn, którzy chcą zachować celibat «dla Królestwa niebieskiego» (Mt 19, 12). Powołani do tego, by poświęcić się niepodzielnie Panu i «Jego sprawom», oddają się całkowicie Bogu i ludziom. Celibat jest znakiem nowego życia, do służby któremu jest konsekrowany szafarz Kościoła. Przyjęty radosnym sercem, zapowiada on bardzo jasno Królestwo Boże⁷⁹⁹.

Kodeks z 1983 roku, w kan. 277 - § 1, zobowiązuje duchownych do doskonałej i wieczystej wstrzemięźliwości, przez przyjęcie celibatu jako szczególnego daru, dzięki któremu święci szafarze mogą niepodzielnym sercem łatwiej złączyć się z Chrystusem, a także swobodnie oddać się służbie Bogu i ludziom⁸⁰⁰.

Dlatego w kanonach dotyczących wymagań stawianym kandydatom do święceń ponownie prawodawca przypomina, iż niezonnatego kandydata do stałego diakonatu, jak również kandydatów do prezbiteratu, nie powinno dopuszczać się do święceń, zanim w przepisany obrzędzie nie oświadczą publicznie wobec Boga i Kościoła, że podjęli obowiązek celibatu, albo zanim nie złożą ślubów wieczystych w instytucie zakonnym⁸⁰¹. Tak na mocy kan. 1037 oraz zgodnie z motu proprio *Ad pascendum* Pawła VI obrzęd przyjęcia obowiązku celibatu został włączony w święcenia diakonatu⁸⁰².

4.3.2.6. Rekolekcje przed święczeniami

Kościół zawsze przywiązywał wielką wagę do rekolekcji w przygotowaniu kandydatów do święceń. Jest to czas ćwiczeń duchownych przeznaczony na słuchanie nauk, konferencji oraz modlitwę. W kan. 1039 ustawodawca nałożył na wszystkich kandydatów obowiązek odbycia przynajmniej pięciodniowych rekolekcji przed przyjęciem sakramentu. Sam biskup powinien upewnić się, nim przystąpi do święceń, o odprawieniu przez kandydatów rekolekcji.

4.3.3. Nieprawidłowości i przeszkody

Kan. 1040-1049 to kolejny artykuł w Kodeksie regulujący sakrament święceń. Zawiera on dane na temat nieprawidłowości i przeszkód, czyli pewnych braków lub wad fizycznych, moralnych, zawinionych bądź niezawinionych, których kandydat do święceń nie może mieć.

⁷⁹⁹ KKK 1579.

⁸⁰⁰ Zob. kan. 277 - § 1, KPK 83.

⁸⁰¹ Zob. *ibid.*, kan. 1037.

⁸⁰² Zob. J. Krukowski, *dz. cyt.*, s. 234-235.

4.3.3.1. Nieprawidłowości

Nieprawidłowość opisana słowem *irregularitas* to pojęcie oznaczające trwałą przeszkodę, która na mocy prawa kościelnego czyni niezdatnym kandydata do przyjęcia i wykonywania święceń⁸⁰³.

4.3.3.1.1. Do przyjęcia święceń

Na samym początku numer pierwszy kanonu 1041 wymienia amencję⁸⁰⁴ i inne choroby psychiczne. Pod rozumienie tej nieprawidłowości podlega brak rozumu, choroba umysłowa, obłąkanie, szaleństwo oraz niezdatność woli. Gdy istnieje wątpliwość co do istnienia choroby ordynariusz może skorzystać z pomocy lekarzy⁸⁰⁵.

Kolejny numer wskazuje na przestępstwo apostazji, schizmy i herezji jako następnej nieprawidłowości. Kto, zatem dopuścił się takich przestępstw nie może być dopuszczony do przyjęcia święceń, gdyż obrona wiary jest fundamentalnym dobrem wspólnoty kościelnej⁸⁰⁶. Tym samym publicznie odstępujący od wiary Kościoła katolickiego oraz od wspólnoty z tym Kościołem, jest na mocy prawa pozbawiony urzędu kościelnego⁸⁰⁷. W przypadku schizmy, również zerwanie więzi z Kościołem partykularnym jest przestępstwem, które godzi w jedność wiary i zwierzchnictwa, gdyż Kościół katolicki istnieje w Kościołach partykularnych⁸⁰⁸.

Zgodnie z numerem trzecim kan. 1041 nieprawidłowość zaciąga ten, kto usiłuje zawrzeć małżeństwo, choćby cywilne, kiedy sam jest związany węzłem małżeńskim albo przyjętymi święczeniami względnie wieczystym publicznym ślubem czystości, bądź z kobietą związaną ważnym małżeństwem.

Nieprawidłowość wynika, również z zabójstwa człowieka popełnionego dobrowolnie i umyślnie. Numer czwarty kanonu obejmuje, także zabójstwo dziecka poczętego nienarodzonego tzn. aborcję⁸⁰⁹. Do zaistnienia przeszkody nie wystarczy samo usiłowanie spędzenia płodu, lecz konieczna jest śmierć dziecka. Nie wystarczająca jest współpraca negatywna. Karę, prócz matki, zaciągają wszyscy biorący udział w zabiegu oraz wspólnicy

⁸⁰³ Zob. M. Zaborowski, *Przeszkody do przyjęcia i wykonywania święceń*, „Annales Canonici”, 7 (2011), s. 290; zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 433.

⁸⁰⁴ łac. *amencja* – brak rozumu.

⁸⁰⁵ Zob. M. Zaborowski, dz. cyt., s. 292;

⁸⁰⁶ Zob. PO 4.

⁸⁰⁷ Zob. kan. 194 § 1 nr 2, KPK 83.

⁸⁰⁸ Zob. LG 23.

⁸⁰⁹ Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 456.

konieczni, którzy swoim działaniem przyczyniają się skutecznie do usunięcia płodu ludzkiego⁸¹⁰.

Numer piąty wskazuje, iż kto z rozmysłem i poważnie zranił siebie lub innego bądź usiłował odebrać sobie życie, zaciąga na siebie nieprawidłowość. Przyjąć należy, że pod pojęciem zranienia należy rozumieć nie tyle zadanie rany, ile zniszczenie lub obcięcie ważnej części ciała tak swojego, jak cudzego⁸¹¹. Zaliczyć tutaj trzeba świadome targnięcie się na własne życie.

Ostatnia nieprawidłowość dotyczy pełnienia posług zarezerwowanych dla wyświęconych biskupów i prezbiterów w zakresie nauczania, zarządzania lub uświęcania przez tych którzy nie otrzymali tych święceń, bądź przez tych, którzy nie mieli uprawnienia do wykonywania tych posług z powodu kary kościelnej⁸¹².

4.3.3.1.2. Do wykonywania święceń

Nieprawidłowości są stałe i same nie przestają istnieć. Jeśli kandydat dotknięty nieprawidłowością do przyjęcia święceń, przyjął święcenia, nieprawidłowość dalej go obarcza i powoduje, że wyświęcony związany nieprawidłowością nie może wykonywać przyjętych święceń.

Pierwszą przeszkodą jest bezprawne, przez obarczenie przeszkodami, przyjęcie święceń. Reguluje to kan. 1044 § 1. Prócz tego kto przyjął święcenia posiadając nieprawidłowości, również przeszkodami obarczony jest publicznie dopuszczający się apostazji, herezji lub schizmy bądź ten kto zaciągnął pozostałe nieprawidłowości wymienione w kan. 1041 nr nr 3-6⁸¹³.

4.3.3.2. Przeszkody

Oprócz nieprawidłowości, w celu godności i bezpieczeństwa sprawowanych funkcji kapłańskich zostały wyróżnione przez prawo, również przeszkody zwykłe⁸¹⁴. Przeszkodami – *impedimentis* – w rozumieniu kanonicznym są okoliczności, których zaistnienie powoduje tylko przejściowo te same skutki co nieprawidłowości⁸¹⁵. Gdy istnieją nie pozwalają na

⁸¹⁰ Zob. kan. 1329 § 2, KPK 83.

⁸¹¹ Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 462.

⁸¹² Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 239.

⁸¹³ Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 492-493.

⁸¹⁴ Zob. M. Zaborowski, dz. cyt., s. 300;

⁸¹⁵ Zob. *ibid.* s. 237.

godziwe przyjęcie święceń, ani na wykonywanie przyjętych święceń, zależnie od tego, czy zakazują przyjęcia, czy też wykonywania święceń.

4.3.3.2.1. Do przyjęcia święceń

Zwykłą przeszkodą, zabraniającą przyjąć święcenia jest małżeństwo kandydata⁸¹⁶. Przeszkoda ta może ustąpić, kiedy żona umrze⁸¹⁷ lub gdy sąd kościelny orzeknie nieważność małżeństwa⁸¹⁸, bądź gdy Ojciec Święty udzieli dyspensy od małżeństwa niedopełnionego⁸¹⁹, na skutek otrzymania wieczystej separacji od żony⁸²⁰ oraz w przypadku przywileju Pawłowego⁸²¹.

Do przeszkód kodeks zalicza również urząd i zarząd zakazany duchownym wymieniony w kan. 285 i kan. 286. Są to: udział we władzy świeckiej, ustawodawczej, administracyjnej lub sądowniczej, wszystko co samo w sobie jest nieprzyzwoite i obce stanowi duchownemu, handel oraz zawieranie transakcji na korzyść własną lub innych⁸²².

Jako trzecia przeszkoda kan. 1042 wymienia nieutwierdzenie w wierze. Przeszkoda ta tyczy się neofitów, którzy dopiero przyjęli chrzest i nie dają gwarancji co do stabilizacji w wierze i życiu chrześcijańskim. W tym przypadku ostateczna ocena utwierdzenia wiary należy do ordynariusza⁸²³.

4.3.3.2.2. Do wykonywania święceń

Zwykłą przeszkodą, jak nieprawidłowość, nie ustaje na skutek przyjęcia sakramentu święceń, więc przyjmujący święcenia mimo przeszkody, jest nią nadal związany po przyjęciu święceń i nie może ich wykonywać, nawet gdyby nie miał świadomości o byciu obarczonym przez przeszkodę⁸²⁴.

⁸¹⁶ Za wyjątkiem kandydata przeznaczonego do diakonatu stałego; zob. kan. 1042 nr 1.

⁸¹⁷ Zob. kan. 1141, KPK 83.

⁸¹⁸ Zob. *ibid.*, kan. 1681-1682.

⁸¹⁹ Zob. *ibid.*, kan. 1042; kan. 1697-1706.

⁸²⁰ Zob. *ibid.*, kan. 1692-1697.

⁸²¹ Zob. M. Pastuszko, *dz. cyt.*, s. 475: „Przywilej wiary, znany jako przywilej Pawłowy, polega na tym, że w przypadku, gdy małżeństwo stron, uległo rozkładowi na skutek przyjęcia chrztu przez jedną ze stron, tak że nie ma nadziei na spokojne dalsze ich życie, może być rozwiązane przez papieża (kan. 1143-1147). [...] Są dwie opinie na ten temat. A. Vermesch i I. Creusen uważają, że nie może (przyjąć święceń), natomiast F. M. Capello powołuje się na prawo dawne [...] i utrzymuje, że mężczyzna, który otrzymał dyspensę, prawdopodobnie może przyjąć święcenia”.

⁸²² Zob. kan. 285-286, KPK 83.

⁸²³ Zob. J. Krukowski, *dz. cyt.*, s. 240.

⁸²⁴ Zob. M. Zaborowski, *art. cyt.*, s. 305;

To wskazuje, iż według kan. 1044 § 2, pierwszą przeszkodą jest przyjęcie nielegalnie święceń⁸²⁵, zaś drugą jest popadnięcie w amencję – brak rozumu – oraz inne choroby psychiczne po przyjęciu święceń. Ta przeszkoda ustępuje, gdy ordynariusz chorego, po zasięgnięciu zdania lekarza, udziela dyspensy od tej przeszkody i zezwala na wykonywanie święceń.

4.3.3.3. Nieznajomość oraz wielokrotność nieprawidłowości i przeszkody

Nieznajomość prawa wynikać może z niewiedzy, czyli braku poznania rzeczy bez winy poznającego, bądź z ignorancji, będącej brakiem należytej wiedzy. W myśl kan. 1045 kandydat do święceń zaciąga nieprawidłowości i przeszkody niezależnie od ich nieznajomości bądź dobrej woli⁸²⁶.

Kolejne reguły określił prawodawca w kan. 1046. Nieprawidłowości i przeszkody zwykle nie zwielokrotniają się, jeśli powstają z tej samej przyczyny. Uwalnia od nich jedna dyspensa. Gdy, zaś powstają z wielu różnych przyczyn, oddzielna dyspensa jest wymagana. Ostatnia reguła stanowi wyjątek od reguł powyższych. Według niej na skutek zabójstwa i aborcji, nieprawidłowość zwielokrotnia się tyle razy, ile razy dokonano czynu zabronionego⁸²⁷.

4.3.3.4. Dyspensy

Nieprawidłowości mogą ustać na skutek zniesienia prawa, bądź przy istnieniu prawa, tylko w wyniku udzielenia dyspensy, zaś przeszkody wiążą, jak długo istnieje przyczyna, bądź przez udzielenie dyspensy⁸²⁸.

4.3.3.4.1. Zastrzeżone Stolicy Apostolskiej

Stolicy Apostolskiej zarezerwowano prawo dyspensowania od wszystkich nieprawidłowości, gdy fakt został wniesiony na forum sądowe, kanoniczne, jak i cywilne; w wypadkach przewidzianych w kan. 1041, nr nr 2-3, gdy przestępstwo jest publiczne, a wypadkach przewidzianych w kan. 1041, nr 4, nawet gdy przestępstwo jest tajne. Stolica Apostolska wydaje dyspensy przez stosowne kongregacje.

⁸²⁵ Zob. kan. 1044 § 2, KPK 83.

⁸²⁶ Zob. kan. 1045, KPK 83.

⁸²⁷ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 243.

⁸²⁸ Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 500.

4.3.3.4.2. Władza ordynariusza

Kan. 1047 § 4 uprawnia do udzielania dyspens niezarezerwowanych Stolicy Apostolskiej ordynariuszom⁸²⁹. W ich kompetencjach jest udzielanie dyspens w wypadku amencji lub innej choroby psychicznej; przyjęcia święceń, mimo nieprawidłowości; uzurpowania władzy święceń; apostazji, herezji lub schizmy pozostających tajnymi; rozmyślnego okaleczenia siebie lub drugiego, względnie próby samobójstwa; wykonywania aktu święceń, bez nich, bądź będąc w karze kościelnej; sprawowania urzędu lub zarządu zakazanego duchownym oraz bycia neofitą⁸³⁰.

4.3.3.4.3. Prośba o dyspensę

Godziwe udzielenie dyspensy potrzebuje przyczyny. Jest ona konieczna dla wszystkich poza papieżem. Wnosząc o dyspensę należy podać wszystkie nieprawidłowości i przeszkody, którymi petent jest związany, a w przypadku zabójstwa i aborcji również ich liczbę⁸³¹. Dyspensa ogólnie ważna jest dla wszystkich kolejnych stopni święceń, i nie ma potrzeby zwracania się o nią przed kolejnymi święceniami⁸³².

4.3.4. Dokumenty i badanie

Kan. 1050 dokładnie określa wymagane dokumenty dopuszczające kandydata do święceń. Należą do nich: zaświadczenie o odbytych studiach; zaświadczenie o przyjęciu diakonatu – w przypadku przystępujących do prezbiteratu – oraz świadectwa chrztu i bierzmowania, przyjętych posług, a także stosowne zaświadczenie zgodnie z kan. 1036⁸³³.

Przymioty wymagane od kandydata, a wspomniane wcześniej w niniejszej pracy, mają być zbadane przez rektora seminarium lub domu formacji, wsparte – jeśli tego chce biskup diecezjalny – innymi środkami tj. świadectwem kwalifikacyjnym, zapowiedziami lub innymi informacjami⁸³⁴.

⁸²⁹ Zob. kan. 134 § 1, KPK 83.

⁸³⁰ Zob. M. Pastuszko, dz. cyt., s. 510.

⁸³¹ Zob. kan. 1049, § 1-2, KPK 83.

⁸³² Zob. *ibid.*, 1049 § 3.

⁸³³ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 246.

⁸³⁴ Zob. kan. 1051, nr 2, KPK 83.

Wówczas po przeprowadzeniu wszystkich koniecznych czynności i ich weryfikacji biskup może przystąpić do udzielenia święceń⁸³⁵. Dokonany akt należy za kan. 1053 odnotować w specjalnej księdze w kurii biskupiej miejsca święceń oraz w księdze chrztów w parafii chrztu wyświęconego⁸³⁶.

5. Celebracja sakramentu święceń

Po przybliżeniu prawnego tła celebracji święceń zostanie przywołana ona sama. „Święta i organicznie ukształtowana natura społeczności kapłańskiej aktualizuje się przez sakramenty i przez cnoty. Wierni, przez chrzest wcieleni do Kościoła, dzięki otrzymanemu znamieniu przeznaczeni są do uczestnictwa w kulcie religii chrześcijańskiej, i odrodzeni jako synowie Boży, zobowiązani są wyznawać przed ludźmi wiarę, którą otrzymali od Boga za pośrednictwem Kościoła. [...] A znów ci, którzy wśród wiernych oznaczeni są przez święcenia kapłańskie, ustanawiani są w imię Chrystusa, aby karmili Kościół słowem i łaską Bożą”⁸³⁷. Kapłański Ludu Bożego jawi się jako sakramentalna wspólnota, którą konstituuje i prowadzi Jezus Chrystus, Jedyny i Najwyższy Kapłan. Z Jego polecenia słowo i łaska Boża są w szczególny sposób przekazywane przez wiernych, którzy przez sakrament święceń, zostali dopuszczeni do udziału w świętej władzy sprawowanej przez kapłański urząd⁸³⁸. Soborowa odnowa uwypukliła eklezjalny charakter przekazywania władzy, gdyż wyświęcony nie otrzymał władzy niezależnej od wspólnoty, z którą jest związany⁸³⁹. Sakramentalnego urzędu, bowiem nie można oddzielać od zbawczej posługi całej wspólnoty Kościoła, wypełnianej przez wszystkich wiernych na różne sposoby⁸⁴⁰.

Pierwszym dokumentem wydanym w ramach reformy liturgii podjętej po *Vaticanum II* był nowy obrzęd ordynacji⁸⁴¹. Nowy dokument został nazwany *De ordinatione diaconi, presbyteri et episcopi* (1968 r.) i stanowi pierwszy rozdział *Pontificale Romanum ex decreto sacrosancti œcumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli PP. VI promulgatum*, zaś jego kolejne odnowione wydanie miało miejsce w 1990 r. Wskazana reforma nie posiada w historii sakramentu święceń podobnej sobie i nie można jej porównać

⁸³⁵ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 247-248.

⁸³⁶ Zob. kan. 1053-1054, KPK 83.

⁸³⁷ LG 11.

⁸³⁸ Zob. G. Muller, dz. cyt., s. 752.

⁸³⁹ Zob. M. Kunzler, dz. cyt., s. 470.

⁸⁴⁰ Zob. G. Muller, dz. cyt., s. 752.

⁸⁴¹ Zob. SC 76.

z poprzednimi pracami nad liturgią święceń⁸⁴². Struktura święceń jest jednakowa dla wszystkich stopni, przez co przejrzysta. Obejmuje: ryty wprowadzające, sakramentalne i objawiające (wyjaśniające)⁸⁴³.

5.1. Ryty wprowadzające

Do rytów wprowadzających, rozpoczynających się w liturgii Mszy św. po Ewangelii, należą: przedstawienie wybranych, przemówienie biskupa do zebranych oraz zobowiązanie przyjmujących święcenia. Przy ordynacji biskupa, odczytuje się mandat apostolski, zaś w przypadku prezbitera i diakona, biskup pyta o zdatność i przygotowanie kandydatów i ogłasza ich wybór. Następnie szafarz święceń wygłasza homilię okolicznościową.

Po homilii następują ślubowania kandydatów. W święceniach prezbiteratu i diakonatu przysięgą wieńczącą jest ślubowanie czci i posłuszeństwa biskupowi diecezjalnemu oraz jego następcom i włożenie swoich rąk w ręce biskupa. Gest ten wywodzi się prawdopodobnie z systemu lennego, kiedy podczas uroczystego aktu nadania lenna wasal klękając przed siedzącym seniorem, składał ręce i wkładał je w dłonie seniora⁸⁴⁴. W przypadku święceń biskupich ślubowanie dotyczy posługiwania w jedności i pierwszeństwie z biskupem rzymskim – papieżem.

5.2. Obrzędy sakramentalne

Po wprowadzeniu w liturgię sakramentu, następują właściwe obrzędy święceń, do których należą modlitwy związane z litaniami oraz najistotniejsze: włożenie rąk i modlitwa konsekracyjna.

5.2.1. Litanie do świętych

Po złożonych zobowiązaniach, wspólnota liturgiczna zostaje wezwana do modlitwy za przyjmujących święcenia odpowiednim zwrotem. Wyraża to odpowiedzialność całej wspólnoty i konkretne wsparcie wobec kandydatów. Po wezwaniu w słowach *Litanii do wszystkich świętych* zebrani przywołują pomoc

⁸⁴² Zob. B. Nadolski, *Liturgika*, t. III, Poznań 2012, s. 252-253.

⁸⁴³ Zob. *ibid.*, s. 254.

⁸⁴⁴ Zob. B. Zientara, *Historia powszechna średniowiecza*, Warszawa 2002, s. 165.

orędowników z nieba, podczas gdy święceni przyjmują gest prostracji – padnięcia na twarz przed Bogiem⁸⁴⁵.

5.2.2. Nałożenie rąk

Znak sakramentalny stanowią: gest nałożenia rąk oraz modlitwa ordynacyjna. Od pradawna gest nałożenia rąk (*impositio manum*) jako dotknięcie jednej osoby przez drugą oznacza wejście w relację oraz utożsamienie się z kimś innym w następstwie przekazania mu błogosławieństwa i władzy⁸⁴⁶. W tym geście dana osoba przekazuje innej coś z siebie samego, czegoś z tego, co sama posiada lub czym jest. Stosowanie tego gestu poświadczane jest w obu Testamentach⁸⁴⁷. Konstytucją apostolską *Sacramentum ordinis* (1947 r.) Pius XII postanowił, że jedyną materią święceń zostało wkładanie rąk, zgodnie ze starożytną grecką tradycją⁸⁴⁸. Ta sama konstytucja precyzuje o jakie włożenie rąk chodzi, gdyż w święceniach jest nie tylko jedno, ale niekiedy kilka tego rodzaju czynności.

Chociaż biskup i prezbiterzy wykonywali ten sam gest to jednak posiadał on różne znaczenie. Należy tu rozróżnić dwa pojęcia: *hierotonia* – gest oznaczający władzę ordynacji oraz przekazania łaski, które należą do kompetencji biskupa i *hierotesia* – określenie gestu, przez który prezbiter nie przekazuje łaski, ale aprobeje włączenie nowego członka w kolegium prezbiterów⁸⁴⁹. Nałożenie rąk nie jest w pierwszej kolejności symbolem przekazywania władzy przez Kościół, lecz symbolem tego, że duchowa władza w chrześcijaństwie pochodzi nie od dołu i z jego wnętrza, lecz z góry i z zewnątrz. Jest symbolem działania samego Ducha Świętego. Oznacza to,

⁸⁴⁵ Zob. *ibid.*, s. 256.

⁸⁴⁶ Zob. M. Chodor, *Teologia i symbolika gestów w odnowionych obrzędach święceń* prezbiteratu, „Studia Elbląskie” XVIII (2017), s. 379.

⁸⁴⁷ Zob. Lb 8, 10; 11, 16.24; 27, 18.23; Pwt 34, 9; zob. Kunzler, *Liturgia Kościoła*, Poznań 1999, s. 182; zob. C. Rychlicki, art. cyt., s. 284.

⁸⁴⁸ W zachodniej tradycji kościelnej, za ważny gest święceń uważano przekazanie przedmiotów liturgicznych; zob. B. Testa, dz. cyt., s. 315; zob. Sobór Florencki, *Sesja 8: Unia z Ormianami*, 19a-b, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst grecki, łaciński, arabski, ormiański, polski*, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2004, t. III, s. 523: „Szóstym jest sakrament święceń, którego materią jest to, przez czego przekazanie dokonują się święcenia, zatem kapłaństwo przekazywane jest przez wręczenie kielicha z winem i pateny z chlebem. Diakonat przez przekazanie księgi Ewangelii. Subdiakonat przez przekazanie pustego kielicha z pustą pateną na górę, podobnie w odniesieniu do innych poprzez przekazanie rzeczy niezbędnych do ich wykonywania. Forma kapłaństwa jest taka: «Przyjmij władzę sprawowania ofiary w Kościele za żywych i zmarłych, w imię Ojca, i Syna i Ducha Świętego». I podobnie jak z formami innych święceń, ze względu na to, jak znajduje się w rzymskich księgach”.

⁸⁴⁹ Zob. D. Kwiatkowski, *Struktura i teologia obrzędu święceń*, „Poznańskie Studia Teologiczne”, t. II (2001), s. 167.

że szafarzem władzy udzielanej w sakramencie święceń jest Duch Święty, którego przywołuje epikletyczny gest nałożenia rąk i modlitwa konsekuracyjna, a nie ludzki konsekurator⁸⁵⁰.

5.2.3. Modlitwa konsekuracyjna

Papież Pius XII obok gestu włożenia rąk jako formę gestu sakramentalnego ustanowił słowa modlitwy określającej dokładniej zastosowanie materii sakramentu, mianowicie władzę święceń oraz łaskę Ducha Świętego⁸⁵¹. Formuły mają formę błagalną za święconego, aby został umocniony łaską i otrzymał urząd, który buduje Kościół. Wyświęcony otrzymuje władzę świętą i łaskę, które wskazują na osobowe odniesienie do Chrystusa, a nie na prawną inwestyturę⁸⁵².

W przypadku święceń biskupa słowa modlitwy ordynacyjnej odwołują się do wyboru Macieja, przywołując apostolski klimat, w przypadku święceń prezbiterów słowa modlitwy wzięto z *Libelli* z Werony, najstarszego tekstu łacińskiego dotyczącego ordynacji prezbiterów, zaś modlitwa konsekrująca na diakonów przywołuje ustanowienie Siedmiu przez Apostołów, katalog cnót diakańskich oraz model diakonów jako powołanych do służby na wzór Chrystusa⁸⁵³.

5.3. Obrzędy wyjaśniające

Obrzędy wyjaśniające mają za zadanie objawić na *forum externum* to co się dokonało wewnątrz wyświęconych, niejako wyjaśniając działanie sakramentu⁸⁵⁴.

5.3.1. Nałożenie szat liturgicznych

Pierwszym z obrzędów wyjaśniających jest przywdzianie szat liturgicznych. Źródłem nakładania szat liturgicznych należy doszukiwać się w źródłach biblijnych, w których przywdzianie nowej szaty oznacza otrzymanie Bożej łaski⁸⁵⁵ i stanie się nowym człowiekiem⁸⁵⁶ oraz otrzymanie władzy i godności⁸⁵⁷. Po wyświęceniu kandydatów zostają obleczeni w szaty liturgiczne stosownie do stopnia święceń. W przypadku prezbiterów są to stuła i ornat, zaś w przypadku diakonów stuła

⁸⁵⁰ Zob. G. Greshake, dz. cyt., s. 116-117; zob. M. Chodor, art. cyt., s. 383.

⁸⁵¹ Zob. BF, 584; zob. B. Testa, dz. cyt., s. 315.

⁸⁵² Zob. *ibid.*, s. 315-316.

⁸⁵³ Zob. B. Nadolski, dz. cyt., s. 258-267.

⁸⁵⁴ Zob. M. Kunzler, dz. cyt., s. 478.

⁸⁵⁵ Zob. Ga 3,27; Kol 3,12

⁸⁵⁶ Za 3,4; Ap 7,9.14

⁸⁵⁷ Lb 20,24 – 29; Pwt 10,6; Wj 39,27; Kpł 21,10; 1 Krl 19,19; zob. E. Kapellari, *Święte znaki*, Warszawa 1994, s. 82.

i dalmatyka. Nowo wyświęcony biskup, zaś od samego początku jest ubrany w stosowne szaty mszalne.

„Znakowość szat polega jednak nie tylko na objawianiu, lecz także na «zakrywaniu». Można powiedzieć, że «zakrywają» prywatną osobę sprawującego liturgię, by podkreślić działanie *in persona Christi*. Przez gest nałożenia szat liturgicznych, nowo wyświęcony prezbiter ma sobie uświadomić, że w jego posłudze sakramentalnej, a szczególnie w celebracji Eucharystii, zniknąć powinno to, co czysto prywatne i indywidualne, aby w ten sposób można było stworzyć przestrzeń Chrystusowi”⁸⁵⁸.

5.3.2. Namaszczenie krzyżem św.

Kolejnym rytym jest namaszczenie świętym olejem. Gest namaszczenia olejem świętym, czerpie z bogatej starożytnej tradycji. Podobnie jak w przypadku chrztu świętego, gdzie przywoływał godność króla, kapłana i proroka oraz uzdalniał do chrześcijańskiego bojowania z królestwem grzechu i śmierci, tak przy sakramencie święceń również odwołuje się do tej symboliki w większym znacznie stopniu. Poprzez ten gest wskazywano, że dana osoba została wybrana jako miejsce udzielania się Boga, aby mogła wypełnić zadanie, które zostało jej przez Niego wyznaczone⁸⁵⁹.

Według odnowionego po *Vaticanum II* obrzędu święceń biskup namaszcza dłonie nowo wyświęconych prezbiterów przy użyciu oleju krzyżma, wypowiadając słowa modlitwy: *Nasz Pan, Jezus Chrystus, którego Ojciec namaścił Duchem Świętym i mocą, niech Cię strzeże, abys uświęcał lud chrześcijański i składał Bogu Ofiarę*⁸⁶⁰. Wskazuje to na szczególne uczestnictwo prezbiterów w kapłaństwie Chrystusa, które dokonało się przez wewnętrzne namaszczenie Duchem Świętym. W ordynacji biskupiej namaszcza się natomiast głowę nowo wyświęconego. Namaszчени nie zostają jednak diakoni, tylko sami kapłani⁸⁶¹.

5.3.3. Przekazanie paramentów

Świadectwa liturgiczne z okresu dawnej liturgii rzymskiej nie wspominają nic o *traditio instrumentorum* – przekazaniu paramentów liturgicznych. Został on włączony do liturgii rzymskiej w X wieku przez pontyfikaty frankońskie

⁸⁵⁸ M. Chodor, art. cyt., s. 383.

⁸⁵⁹ Zob. A. Donghi, *Gesty i słowa. Wprowadzenie do języka symbolicznego*, Kraków 1999, s. 66.

⁸⁶⁰ Zob. M. Chodor, art. cyt., s. 388.

⁸⁶¹ Zob. B. Nadolski, dz. cyt., s. 255.

i germańskie⁸⁶². W nim po namaszczeniu dłoni biskup przekazywał nowo wyświęconym kielich i patenę z przygotowanymi darami ofiarnymi, wypowiadając słowa tłumaczące kapłańską władzę składania Bogu eucharystycznej ofiary, określając najważniejsze zadanie należące do kapłanów⁸⁶³.

Odnowiona liturgia święceń w rytach wyjaśniających wręcza biskupowi Ewangeliarz (obowiązek głoszenia słowa Bożego), pierścień (znak wierności wobec Kościoła), mitrę (wezwanie do gorliwej troski o pogłębianie świętości), pastorał (władza kierowania Kościołem) oraz wprowadza go w urząd przez katedrę (kościół biskupi). Prezbiterowi wręcza się chleb i wino, zaś diakonowi Ewangeliarz⁸⁶⁴.

5.3.4. Pocałunek pokoju

Zwieńczeniem liturgii sakramentu święceń jest gest pocałunku pokoju, albo inaczej zwany pocałunkiem przyjęcia. Unaocznia on włączenie nowo wyświęconego w grono wcześniej wyświęconych każdego stopnia⁸⁶⁵. Po obrzędach święceń zwykle dalej celebryje się Eucharystię obrzędową.

6. Realizacja władzy święceń

Współczesną najbardziej znaczącą i teologicznie systematyzującą wypowiedzią Urzędu Nauczycielskiego Kościoła na temat posługi świętych szafarzy jest soborowy dekret *Presbyterorum ordinis*. Pozwala on, przez biblijną perspektywę i późniejsze tradycje, dostrzec aktualne wymogi i uwarunkowania posługi kapłanów. Akcent całości jednoznacznie leży na drugim rozdziale rozwijającym teologię prawdziwego urzędu kapłańskiego, w którym centrum jest część pierwsza opisująca obowiązki prezbiterów właściwie definiując ich posługę⁸⁶⁶. Tekst przyjął tradycyjny schemat trzech urzędów Chrystusa, by z punktu widzenia chrystologicznego pomóc zrozumieć sens urzędu prezbitera (*officium presbyterorum*)⁸⁶⁷. Prezbiterzy, bowiem uczestniczą we władzy, której mocą Chrystus buduje Kościół, uświęca go i nim rządzi⁸⁶⁸.

⁸⁶² Zob. P. Cieślak, *Obrzędy święceń prezbiterów w dawnej liturgii rzymskiej*, „Roczniki Teologiczne”, 61 (2014) nr 8, s. 216 – 219.

⁸⁶³ Zob. M. Chodor, art. cyt., s. 390.

⁸⁶⁴ Zob. Nadolski, dz. cyt., s. 256.

⁸⁶⁵ Zob. Zob. M. Kunzler, dz. cyt., s. 478.

⁸⁶⁶ Zob. PO 4-6.

⁸⁶⁷ Zob. J. Ratzinger, dz. cyt., s. 345-346.

⁸⁶⁸ Zob. PO 2.

6.1. Urząd nauczycielski

„Lud Boży najpierw gromadzi się przez słowo Boga żywego, wymagane z całą słusnością z ust kapłanów. Ponieważ zaś nikt nie może być zbawionym jeśli, by w pierw nie uwierzył, prezbiterzy, jako współpracownicy biskupów, mają przede wszystkim obowiązek opowiadania wszystkim Ewangelii Bożej, aby [...] tworzyli i pomnażali Lud Boży”⁸⁶⁹. Zbawcze słowo rodzi wiarę w serach niewierzących i karmi ją u wierzących, stanowiąc pierwszy obowiązek dla kapłanów⁸⁷⁰. Głoszenie słowa Bożego, zwane przepowiadaniem wiary lub przekazywaniem wiary, jest ukazywaniem, głoszeniem i pogłębianiem powołania chrześcijańskiego⁸⁷¹.

Posługa kapłańska z jednej strony musi realizować się w przepowiadaniu bezpośrednio odniesionym do sensu życia człowieka, zawierającym najbardziej żywotne zagadnienia, które stoją przed sumieniem człowieka, zaś z drugiej napotyka wymaganie autentyczności i zgodności z wiarą Kościoła⁸⁷². Słowo Boże winno być stale aktualizowane i przyswajalne dla słuchaczy⁸⁷³. Uwzględniając ten kontekst prezbiter sam powinien zadbać, aby przyswoić w pierw samemu owe orędzie, dając pierwszeństwo świadectwu życia, które uczyni przekonywającym jego słowo, gdyż urząd ma swój punkt wyjścia w zasłuchaniu i przyjmowaniu przychodzącej Dobrej Nowiny⁸⁷⁴.

Posługa słowa spełnia się również w autorytatywnym wyrażaniu wiary katolickiej i oficjalnego nauczania Kościoła. Kapłan powinien odpowiedzialnie podchodzić do obowiązku głoszenia nauki Kościoła unikając redukcji, czy zmieniania treści depozytu wiary. Nie może, również sprowadzić przepowiadania do przekazywania swoich myśli, do prostych wyjaśnień o charakterze psychologicznym, socjologicznym czy filantropijnym, bądź do retoryki osadzonej jedynie w ludzkich kategoriach⁸⁷⁵. Kapłan jako świadek Chrystusa musi dbać o czystość przekazu Tradycji o słowa Bożego⁸⁷⁶.

⁸⁶⁹ PO 4.

⁸⁷⁰ Zob. G. L. Muller, dz. cyt., s. 767.

⁸⁷¹ Zob. M. Szymula, *Kapłan jako głosiciel słowa Bożego i szafarz Eucharystii według nauczania Jana Pawła II*, w: *w: Kapłaństwo służebne w życiu i nauczaniu Jana Pawła II*, red. J. Szczurek, Kraków 1997, s. 184.

⁸⁷² Zob. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, 31.01.1994 r., Poznań 2003, 45.

⁸⁷³ Zob. J. Ratzinger, dz. cyt., s. 350.

⁸⁷⁴ Zob. Rz 10, 17; zob. J. Ratzinger, dz. cyt., s. 347; zob. E. Bianchi, *Słowo Boga a prezbiter*, w: *Prezbiterzy*, red. E. Bianchi, Kraków 2017, s. 108.

⁸⁷⁵ Zob. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, 31.01.1994 r., Poznań 2003, 45.

⁸⁷⁶ Zob. M. Szymula, art. cyt., s. 185.

Realizując urząd nauczycielski prezbiterzy nie mogą zapomnieć o katechezie, jako istotnej formie głoszenia słowa⁸⁷⁷. Katechizacja skutecznie wspiera ewangelizację wiernych, czy to głoszona pojedynczym osobom, czy skierowana do konkretnych grup, ruchów czy stowarzyszeń. „Nauczanie katechetyczne winno być prowadzone z zastosowaniem wszelkich środków, pomocy dydaktycznych oraz środków społecznego przekazu, które wydają się bardziej skuteczne do tego, by wierni, w sposób dostosowany do ich charakteru, możliwości, wieku oraz warunków życia, mogli głębiej poznać naukę katolicką i lepiej według niej układać życie”⁸⁷⁸.

6.2. Urząd kapłański

Posługiwanie kapłanów osiąga swój szczyt i pełnię w sprawowaniu sakramentów, a szczególnie w celebracji Eucharystii⁸⁷⁹. Wszystkie sakramenty, tak jak wszystkie kościelne posługi i dzieła apostołstwa, wiążą się ze świętą Eucharystią i do niej zmierzają, gdyż to w Najświętszej Eucharystii zawiera się całe duchowe dobro Kościoła. Uczta eucharystyczna stanowi zatem ośrodek zgromadzenia wiernych, któremu przewodniczy prezbiter. Prezbiterzy zatem nauczają wiernych składać Bogu Ojcu w ofierze Mszy boską żertwę i z nią ofiarowywać swe życie⁸⁸⁰. Zgromadzenie wiernych, które zbiera się w celu sprawowania Eucharystii, absolutnie potrzebuje kapłana z mocą święceń, który będzie jej przewodniczył, ażeby była prawdziwie wspólnotą eucharystyczną, gdyż sama wspólnota nie jest w stanie sama z siebie ustanowić sobie kapłana z mocą święceń. Jest on darem, który wspólnota otrzymuje dzięki sukcesji biskupiej pochodzącej od Apostołów⁸⁸¹.

Kapłani na mocy realnej obecności Chrystusa w darach eucharystycznych mają zbudować Jego realną obecność w ludziach, którzy sami mają stać się gestem uwielbienia i ofiarą⁸⁸². Powinni czynić to na mocy swoich sakramentalnych święceń, będąc dłużnikami całego Ludu Bożego. Ich posługa opiera się z jednej strony na reprezentowaniu sakramentalnie Chrystusa, zaś z drugiej na pośredniczeniu między Bogiem a Jego ludem⁸⁸³. Sprawując Najświętszą Ofiarę, która przywołuje ustawiczne dzieło zbawienia, winni oddawać Zbawicielowi rozum, wolę i całego siebie, by przez ich posługę mógł On ofiarować Ojcu sakramentalną ofiarę odkupienia

⁸⁷⁷ Zob. CT 18.

⁸⁷⁸ Kan. 779, KPK 83.

⁸⁷⁹ Zob. B. Testa, dz. cyt., s. 323.

⁸⁸⁰ Zob. PO 5.

⁸⁸¹ Zob. EE 29.

⁸⁸² Zob. J. Ratzinger, dz. cyt., s. 351.

⁸⁸³ Zob. E. Bianchi, *Ars celebrandi. Eucharystia i prezbiter*, w: *Prezbiterzy*, red. E. Bianchi, Kraków 2017 s. 127.

i zarazem ich uświęcić. Kapłan winien, zatem przeżywać Eucharystię jako centralną chwilę dnia i codziennej posługi, wynik szczerego pragnienia ora okazję do głębokiego i owocnego spotkania z Najwyższym Kapłanem⁸⁸⁴.

Eucharystia ma stać się źródłem, z którego kapłan będzie czerpał budując swoją kapłańską tożsamość i duchowość. Celebracja świętych misterii kształtuje jego egzystencję i karmi życie duchowe. Toteż stale musi towarzyszyć mu troska o jakość odprawiania, aby przez *ars celebrandi* – sztukę celebracji – tak by odkryć wobec wspólnoty przychodzącego Pana i czynnie zaangażować myśli i słowa zgromadzonej wspólnoty⁸⁸⁵. Owa sztuka ma pozwolić, zwołanej przez Pana wspólnocie, w słowach i gestach liturgicznych dotknąć i przeniknąć celebrowaną tajemnicę oraz kształtować liturgiczną wrażliwość wiernych⁸⁸⁶.

6.3. Urząd pasterski

„Prezbiterzy wykonując w zakresie swej władzy urząd Chrystusa Głowy i Pasterza, gromadzą w imieniu biskupa rodzinę Bożą, ożywioną braterską jednością i doprowadzają do Boga Ojca przez Chrystusa w Duchu Świętym. Do wykonywania tej służby, jak i do innych zadań prezbitera, zostaje udzielona władza duchowa, która dana jest dla budowania. W budowaniu zaś Kościoła prezbiterzy winni obcować ze wszystkimi z nadzwyczajną dobrocią, na wzór Pana. Winni postępować w stosunku do nich nie według ludzkiego upodobania, lecz zgodnie z wymaganiami nauki i życia chrześcijańskiego, ucząc ich, a także upominając jako synów najdroższych [...]”⁸⁸⁷.

Słowa dokumentu soborowego wskazują, iż wykonywanie przez prezbitera nieodzownego urzędu posługi kierowania – *munus regendi* – nie jest funkcją społeczną czy organizacyjną, lecz iście sakramentalną⁸⁸⁸. Uczestnicząc we władzy Chrystusa mają być prawdziwymi pasterzami wiernych i sprawować kult Boży oraz prowadzić lud wierny do pełnego rozwoju życia duchowego i kościelnego⁸⁸⁹. Kapłan jako pasterz wspólnoty jest i żyje dla niej, jest gotowy oddać za nią życie, miłując jak Chrystus, poświęcając jej wszystkie siły i cały swój czas⁸⁹⁰. To wezwanie ukazuje obłubieńczy wymiar życia prezbitera, które powinno dostrzegać

⁸⁸⁴ Zob. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, 31.01.1994 r., Poznań 2003, 48-49.

⁸⁸⁵ Zob. SC 11;

⁸⁸⁶ Zob. E. Bianchi, dz. cyt., s. 133.

⁸⁸⁷ PO 6.

⁸⁸⁸ Zob. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Kapłan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, 19.03.1999 r., Tarnów 1999, 3.

⁸⁸⁹ Zob. LG 28; PO 6.

⁸⁹⁰ Zob. PDV 22-23.

w Kościele Oblubienicę Chrystusa i czynić ją coraz piękniejszą i godną upodobania Ojca i miłości Ducha Świętego⁸⁹¹.

Munus regendi w najwyższym stopniu sprawują biskupi, gdyż to im zlecono troskę o Kościół partykularny, by sprawowali w imię Pana pieczę duszpasterską nad swymi owcami, pod zwierzchnictwem papieża, jako ich właściwi, zwyczajni i bezpośredni pasterze, spełniając względem nich obowiązek nauczania, uświęcania i kierowania⁸⁹². To w ich ojcowskim i pasterskim urzędzie uczestniczą prezbiterzy oraz diakoni, których powinni otaczać szczególną miłością⁸⁹³.

7. Uprawnienia i obowiązki duchownych

Podobnie, jak rzecz miała się z wiernymi świeckimi, tak również w przypadku duchownych, prawodawca promulguje katalog uprawnień i obowiązków dotyczących duchownych, które regulują realizację powołania kapłańskiego. Umieszczone zostały one w kanonach 273-284 w rozdziale III księgi II kodeksu z 1983 roku. Potrzeba regulacji stanu duchowieństwa wynika z sakramentalno-strukturalnej różnicy między duchownymi i wiernymi świeckimi, która ma swe uzasadnienie w istotnej różnicy między kapłaństwem powszechnym, a kapłaństwem hierarchicznie służebnym, w którym uczestniczą duchowni⁸⁹⁴.

Nowy kodeks z nie gwarantuje już duchownym przywilejów, jak czynił to poprzedni kodeks z 1917 r., a w zamian wprowadza nowe obowiązki, których nie było w poprzednim prawodawstwie. W przeważającej mierze zostały one zaczerpnięte z dokumentów Soboru Watykańskiego II, w tym głównie z *Dekretu o posłudze i życiu kapłanów*.

7.1. Obowiązek okazywania szacunku i posłuszeństwa

Na pierwszym miejscu ustawodawca, poprzez kan. 273, stawia obowiązek okazywania szacunku i posłuszeństwa papieżowi oraz własnemu ordynariuszowi. Posłuszeństwo ma być wsłuchiowaniem się w wolę Boga i dyspozycyjnością wobec niej. Wola ta wyraża się w konkretnych decyzjach przełożonego, które podwładny powinien przyjmować i respektować

⁸⁹¹ Zob. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, 31.01.1994 r., Poznań 2003, 55.

⁸⁹² Zob. CD 11.

⁸⁹³ Zob. CD 16.

⁸⁹⁴ Zob. J. Krukowski, *Święci szafarze, czyli duchowni*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s. 93.

w duchu wiary. Uprzednia postawa zasluchania, sponuje bardziej owocne i autentyczne przepowiadanie słowa Bozego i otwartosc na poslanie Kościoła⁸⁹⁵.

Obowiazek posluszenstwa dotyka jednej z najbardziej istotnych wartosci w zyciu czlowieka, jaką jest wolnośc. Jest ona „zakorzenioną w rozumie i woli możliwością działania lub niedziałania, czynienia tego lub czegoś innego, a więc podejmowania przez siebie dobrowolnych działań. Dzięki wolnej woli każdy decyduje o sobie. Wolność jest w człowieku siłą wzrastania i dojrzewania w prawdzie i dobru; osiąga ona swoją doskonałość, gdy jest ukierunkowana na Boga, który jest naszym szczęściem”⁸⁹⁶. Od samego początku powołaniem człowieka jest dialog ze Stwórcą, to jest najpełniej ukazane w Chrystusie, prawdziwym Bogu i prawdziwym człowieku. To Chrystus uczy jak wypełniać wolę Bożą, tak często trudną do przyjęcia i niezrozumiałą w ludzkich kategoriach. To Chrystusowe posłuszeństwo Ojcu stanowi ideał posłuszeństwa duchownego, nabierając wymiaru sakramentalnego w hierarchii kościelnej ukształtowanej pod wpływem Ducha Świętego⁸⁹⁷.

Okazywanie szacunku i posłuszeństwa przez duchownego ma uzasadnienie w teologicznej wizji pełni kapłaństwa i władzy Najwyższego Pasterza wobec papieża oraz eklezjalnej więzi między duchowieństwem a biskupem diecezjalnym⁸⁹⁸. Kościół w pełni udziela i akceptuje autonomię życia duchownych, szczególnie w sferze życia osobistego. Zaś ich aktywność duszpasterska i społeczna pozostaje pod kontrolą władzy hierarchicznej związanej przepisami prawa kanonicznego. Jak zaznacza Sobór Watykański II, to posłuszeństwo, doprowadza duchownych do dojrzałszej wolności synów Bożych⁸⁹⁹. Jest ono ograniczone do przepisów prawa powszechnego oraz partykularnego i nie obejmuje spraw życia osobistego duchownych, które stanowią przedmiot ich intymności.⁹⁰⁰

Hierarchiczna struktura Kościoła, zawierająca w sobie różne stopnie podporządkowania i zależności oraz istniejąca w oparciu o autorytet, władzę i jurysdykcję, ma prowadzić do coraz większego dobra całej wspólnoty kościelnej i być fundamentem jedności wszystkich wiernych⁹⁰¹.

⁸⁹⁵ Zob. P. Twardowski, *Obowiązek duchownych okazywania szacunku i posłuszeństwa papieżowi i własnemu ordynariuszowi*, w: *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 9.

⁸⁹⁶ KKK 1731.

⁸⁹⁷ PO 7; LG 28.

⁸⁹⁸ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 93.

⁸⁹⁹ PO 15.

⁹⁰⁰ Zob. kan. 220, KPK 83.

⁹⁰¹ Zob. B. Panek, *Nieposłuszeństwo władzy duchownej w kościelnym prawie*, „Polonia Sacra” 9 (1957) nr 2-3, s. 15-17.

Zaznaczyć należy, iż wszelkie nakazy lub zakazy muszą pochodzić od osób posiadających prawnie umocowany autorytet i władzę zwierzchnią oraz muszą mieścić się w granicach posiadanej władzy⁹⁰². Natomiast prawodawca za nieposłuszeństwo w sprawach doktrynalnych i wobec władzy kościelnej przewiduje sankcję karną⁹⁰³.

7.2. Prawo do otrzymania urzędów kościelnych

Podstawowym elementem instytucjonalnym w Kościele określającym jego stałe struktury życia jest urząd sakramentalny z różnymi jego stopniami: episkopatu, prezbiteratu i diakonatu. To sakrament święceń – zwany *ordo* – stanowi o ładzie Kościoła i konstytuuje go jako instytucję⁹⁰⁴. Powyższa myśl stanowi teologiczne uzasadnienie powierzania duchownym urzędów, i stanowi źródło proklamacji kan. 274, który dopuszcza tylko duchownych do otrzymania urzędu, wymagającego władzy święceń albo kościelnej władzy rządzenia⁹⁰⁵. Owa władza wpisana jest w posługę świętych szafarzy.

Urząd wynikający z przyjętych święceń, nie jest jedną z wielu instytucji w Kościele, ale jest sakramentem, a więc zaistniałym we wspólnocie i rozpoznany przez nią narzędziem posługiwania duchownych ukierunkowanym na zbawienie dusz⁹⁰⁶. Obecny kodeks prawa nie zawiera właściwej definicji władzy święceń, a opiera się na rozumieniu prezentowanym przez teologię. W doktrynie prawa odnotowano jedynie, iż jest to władza, której akty odnoszą się do sprawowania kultu Bożego i uświęcania ludzi⁹⁰⁷. Władza ta, z racji na swój charakter nie może być delegowana świeckim oraz nikt nie może pozbawić jej duchownego, który ważnie ją otrzymał⁹⁰⁸. Nawet w przypadku utraty stanu duchownego zachowuje ją, jednak obowiązuje go zakaz jej wykonywania⁹⁰⁹.

Władza rządzenia, zwaną też władzą jurysdykcji, istnieje z ustanowienia Bożego i nie jest niczym innym jak wywodzącym się od Chrystusa upoważnieniem do kierowania wiernymi i określania ich działalności⁹¹⁰. Podział władzy rządzenia każe wymienić władzę

⁹⁰² Zob. P. Twardowski, dz. cyt., s. 36.

⁹⁰³ Zob. kan. 1371, KPK 83.

⁹⁰⁴ Zob. J. Ratzinger, *Kościół, pielgrzymująca wspólnota wiary.*, Kraków 2005, s. 161.

⁹⁰⁵ Zob. kan. 274, KPK 83; zob. W. Wenz, *Kodeksowe wspólne prawa i obowiązki duchownych w Kościele katolickim*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, 8 (2000) 1, s. 201.

⁹⁰⁶ Zob. W. Solik, *Prawo duchownych do otrzymywania urzędów kościelnych*, w: *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 42.

⁹⁰⁷ Zob. F. Lempa, *Kompetencje, uprawnienia i obowiązki w Kościele katolickim*, Białystok, s. 84.

⁹⁰⁸ Zob. kan. 292, KPK 83.

⁹⁰⁹ Zob. W. Solik, *Prawo duchownych do otrzymywania urzędów kościelnych*, w: *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 45.

⁹¹⁰ Zob. F. Lempa, art. cyt., s. 86.

ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą, jednak z zastrzeżeniem braku podziału władzy, jak w przypadku władzy świeckiej, a traktowania jej w sposób unitarny i integralny⁹¹¹.

Prawo darząc biskupów pełną swobodą w rozdzielaniu urzędów, z drugiej strony w paragrafie drugim kan. 274, zobowiązuje duchownych do dyspozycyjności w ich przyjmowaniu. Obowiązek ten wypływa z udziału duchownych w jednym kapłaństwieurzędowym oraz z zobowiązania wobec swego biskupa wyrażonym w akcie inkardynacji⁹¹². Odmowę przyjęcia urzędu może usprawiedliwić prawna przeszkoda, zaś w przypadku jej braku może nawet zostać on ukarany, po uprzednim upomnieniu⁹¹³.

7.3. Obowiązek współpracy między sobą

Kolejny obowiązek ustanowiony przez prawodawcę wymaga, by wszyscy duchowni byli złączeni ze sobą węzłem braterstwa i modlitwy oraz by ze sobą współpracowali według przepisów prawa partykularnego⁹¹⁴. Powyższa norma nie ma poprzednika w kodeksie z 1917 r., ale w nauczaniu soborowym. Ponieważ każdy duchowny należy do konkretnego Kościoła partykularnego, jest zobowiązany nie w pojedynkę, lecz w łączności z biskupem diecezjalnym i jego prezbiterium troszczyć się o pasterzowanie nad duszami danej diecezji. Każda diecezja, bowiem stanowi część Ludu Bożego, tak by trwając przy swym pasterzu i będąc zgromadzoną przez niego w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię, tworzyła Kościół partykularny, w którym prawdziwie obecny jest i działa jeden, święty, katolicki i apostolski Kościół Chrystusowy⁹¹⁵.

Życie braterskie kapłanów, ma wynikać ze zjednoczenia z Chrystusem i Trójcą Świętą⁹¹⁶. Jak wskazuje św. Jan Paweł II duszpasterstwo jest owocem pracy zjednoczonych prezbiterów współpracujących ze swoim biskupem⁹¹⁷. Wsparcie braterskie duchownych ma zwiększyć możliwości duszpasterskie, wymianę doświadczeń oraz budować wiarygodny obraz świadectwa życia Ewangelią. Z tym postulatem wiąże się norma mówiąca o modlitwie duchownych. Z przyjęcia święceń wynika bowiem zobowiązanie do pogłębionej postawy modlitwy, z której duchowni mają czerpać siłę do wypełniania obowiązków, jaki nakłada na

⁹¹¹ R. Sobański, *W sprawie zasady prawa*, „Collectanea Theologica” 57/4, s. 20; Sprawę władzy i urzędów kościelnych porusza autor w kolejnym rozdziale niniejszej pracy.

⁹¹² Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 95.

⁹¹³ Zob. kan. 1371, nr 2, KPK 83.

⁹¹⁴ Zob. *ibid.*, kan. 275 § 1.

⁹¹⁵ Zob. CD 11.

⁹¹⁶ Zob. A. Jaczewski, *Obowiązek duchownych współpracy między sobą*, w: *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 75.

⁹¹⁷ Zob. PDV 16.

nich Kościoł⁹¹⁸. W modlitwie również zanosić mają, tak swoje życie i powołanie, jak i dusze powierzone ich pasterskiej trosce.

7.4. Obowiązek popierania misji świeckich

Na mocy sakramentu święceń kapłani zostają wcieleni do jednego prezbiterium, tworząc więź sakramentalną między sobą, lecz i tworząc szczególną więź z wiernymi świeckimi⁹¹⁹, którzy również włączeni są do Kościoła partykularnego, jednak w nieco inny sposób⁹²⁰. Tę rolę świeckich dostrzega drugi paragraf kan. 275 zobowiązując duchownych to uznawania i popierania misji świeckich w Kościele i świecie⁹²¹.

Wszyscy wierni na mocy sakramentu chrztu świętego otrzymali udział w potrójnym urzędzie Chrystusa – prorockim, kapłańskim i królewskim⁹²². W realizacji tego chrześcijańskiego powołania duchowni winni wspierać świeckich, jawiąc się jako prawdziwi kapłani służebni⁹²³. Owo zobowiązanie wynika z faktu, iż wszyscy wierni – jak ujął to prawodawca – „mają obowiązek i prawo współpracy w tym, aby Boże przepowiadanie zbawienia rozszerzało się coraz bardziej na wszystkich ludzi każdego czasu i całego świata”⁹²⁴. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Soboru Watykańskiego II* naucza, że „pasterze i pozostali wierni związani są ze sobą przez konieczne, wzajemne odniesienia; pasterze Kościoła, idąc za przykładem Pana, sobie nawzajem i innym wiernym oddają posługi duchowe, wierni zaś ochoczo świadczą wspólnie pomoc pasterzom i nauczycielom. Tak to w różnorodności dają świadectwo jedności przedziwnej w Ciele Chrystusowym”⁹²⁵.

⁹¹⁸ Zob. Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei*, Lublin 1994, s. 39.

⁹¹⁹ Zob. S. Łabendowicz, *Współdziałanie duchownych i świeckich w Kościele*, „Zeszyty Formacji Katechetów”, 12 (2012) 2, s.32.

⁹²⁰ Wierni świeccy włączeni zostają do diecezji poprzez należenie do konkretnej parafii. W myśl kan. 515 - § 1: „Parafią jest określona wspólnota wiernych, utworzona na sposób stały w Kościele partykularnym”; „Z zasady ogólnej parafia powinna być terytorialna, a więc obejmująca wszystkich wiernych określonego terytorium. Gdzie jednak jest to wskazane, należy tworzyć parafie personalne, określone z racji obrządku, języka, narodowości wiernych jakiegoś terytorium, albo z innego jeszcze powodu.” (kan. 518); Świeccy należą do danej parafii, na skutek zamieszkania: Kan. 102 - § 1: „Zamieszkanie stałe nabywa się takim przebywaniem na terytorium jakiejś parafii lub przynajmniej diecezji, które albo jest połączone z zamiarem pozostania tam na stałe, jeśli nic stamtąd nie odwoła, albo trwało przez pełnych pięć lat.” § 2: „Tymczasowe zamieszkanie nabywa się przez takie przebywanie na terenie jakiejś parafii lub przynajmniej diecezji, które albo jest połączone z zamiarem pozostania tam przynajmniej przez trzy miesiące, jeśli nic stamtąd nie odwoła, albo przedłużyło się rzeczywiście do trzech miesięcy.”; § 3: „Stale lub tymczasowe zamieszkanie na terenie parafii nazywa się parafialnym; na terenie diecezji - chociażby nie w parafii - diecezjalnym.”

⁹²¹ Zob. PO 9; zob. kan. 275 § 2, KPK 83.

⁹²² Zob. CL 14.

⁹²³ Zob. AA 2.

⁹²⁴ Kan. 211, KPK 83.

⁹²⁵ LG 32.

Mimo, iż świeccy nie przyjmują sakramentu święceń kapłańskich, ani nie są związani ślubami zakonnymi czy profesją rad ewangelicznych, to jednak poprzez chrzest są odpowiedzialni za rozwój Kościoła i umacnianie wiary⁹²⁶. Dlatego duchowni jako szczególnie świadkowie Chrystusa powinni dzielić się swoimi obowiązkami i przywilejami z osobami świeckimi⁹²⁷.

7.5. Obowiązek dążenia do świętości

Kościół w swoim nauczaniu stale przypomina, iż wszyscy chrześcijanie, jakiegokolwiek stanu i zawodu powołani są do pełni życia chrześcijańskiego i do doskonałości miłości, dzięki zaś tej świętości chrześcijan, także w społeczności ziemskiej rozwija się bardziej godny człowieka sposób życia. Mają iść w ślady Chrystusa i upodabniając się do Niego, mają być posłuszni we wszystkim woli Ojca, z całej duszy poświęcać się chwale Bożej i służbie bliźniemu. W ten sposób świętość Ludu Bożego wyda owoc obfity, jak tego dowodzi wymownie życie tylu świętych w dziejach Kościoła⁹²⁸.

„Zarówno Stary, jak i Nowy Testament ukazują nieustanną działalność Boga, który pragnie świętości człowieka i działa w tym celu, aby zjednoczyć wszystkich ludzi ze sobą. Już w chwili upadku człowieka Bóg nie zostawia go samemu sobie, ale daje obietnicę Zbawiciela. Nie zostawia go w nędzy grzechu i beznadziei, ale wybiera sobie na własność naród, którego dzieje są historią upadku w grzech i objawieniem słabości człowieka, ale też manifestacją świętości Boga i Jego uświęcającego działania”⁹²⁹. Przez zesłanego Zbawiciela dopełnił starotestamentowych obietnic i na nowo zjednoczył się z każdym człowiekiem darząc go swoją świętością⁹³⁰.

Skoro tak wielkie powołanie i rola spoczywają na wszystkich wiernych, tym bardziej kapłani, jako święci szafarze powinni przewodzić wiernym świeckim w uświęcaniu swojego życia⁹³¹. Przez sakrament kapłaństwa prezbiterzy upodabniają się do Chrystusa Kapłana, by stawiać i budować całe Jego Ciało, którym jest Kościół. Już w konsekracji chrztu otrzymali oni, znak i dar tak wielkiego powołania i łaski, aby nawet w słabości ludzkiej mogli i byli zobowiązani dążyć do doskonałości.

⁹²⁶ E. Weron, *Nauczanie Jana Pawła II o świeckich we wspólnocie chrześcijańskiej*, „Colectanea Theologica” 67 (1997) nr 4, s. 131.

⁹²⁷ Zob. S. Łabendowicz, art. cyt., s.33.

⁹²⁸ LG 40; zob. kan. 210, KPK 83.

⁹²⁹Z. Sobolewski, *Szczególne powołanie kapłanów do świętości*, „Teologiczne Studia Siedleckie”, r. 7 (2010), s. 132.

⁹³⁰ Zob. 1 J 4, 9.

⁹³¹ Zob. PDV 20; zob. Z. Sobolewski, art. cyt., s. 133

Do nabycia jej zobowiązani są ze szczególnego względu, ponieważ poświęceni Bogu nowym sposobem w momencie przyjęcia święceń, stają się żywymi narzędziami Chrystusa, aby mogli kontynuować przez wieki Jego przedziwne dzieło odnowienia rodzaju ludzkiego. Każdy kapłan na swój sposób zastępuje osobę samego Chrystusa, toteż obdarzony jest szczególną łaską, aby służąc powierzonym sobie ludziom, mógł łatwiej dążyć do doskonałości Tego, którego reprezentuje, i aby słabość ludzkiego ciała była uleczona świętością Tego, który stał się dla nas Najwyższym Kapłanem⁹³².

Z tego założenia czerpie kan. 276, przypominając duchownym o powołaniu do świętości oraz dając im konkretne wymagania. Aby mogli osiągnąć doskonałość mają „wiernie i niestrudzenie wypełniać obowiązki pasterskiej posługi; posilać swoje duchowe życie z podwójnego stołu: Pisma świętego i Eucharystii; stąd usilnie zachęca się kapłanów, aby codziennie sprawowali Ofiarę eucharystyczną, diakonów zaś, by w jej składaniu codziennie uczestniczyli; kapłani a także diakoni przygotowujący się do prezbiteratu mają obowiązek odmawiać codziennie liturgię godzin, zgodnie z własnymi i zatwierdzonymi księgami liturgicznymi, natomiast diakoni stali mają odmawiać jej część, określoną przez Konferencję Episkopatu; obowiązani są również do odprawiania rekolekcji, według przepisów prawa partykularnego; zachęca się, by regularnie oddawali się rozmyślaniu, często przystępowali do sakramentu pokuty, oddawali szczególną cześć Bogurodzicy Dziewicy i praktykowali inne powszechne i partykularne środki uświęcenia”⁹³³.

Troska o życie duchowe powinna przekładać się na realizację powołania kapłańskiego w konkretnych obowiązkach, aby wierni odnaleźli w duchownych człowieka Bożego, doradcy, pośrednika pokoju, wiernego i roztropnego przyjaciela i pewnego przewodnika⁹³⁴. W głoszeniu Ewangelii i sprawowaniu Eucharystii kapłani nie są tylko, tymi, którzy swoją posługą obdarowują wiernych, lecz w pierwszej kolejności, powinni zatroszczyć się o siebie i Słowem Bożym oraz Ciałem Chrystusa nakarmić wpierw swoje serca. Jednym z obowiązków najwyższej rangi jest również sprawowanie Liturgii Godzin, modlitwy całego Ludu Bożego⁹³⁵. Ma ona ożywiać pobożność prezbiterów, być dla nich źródłem kontemplacji oraz natchnieniem w pracy duszpasterskiej i misyjnej⁹³⁶. Aby lepiej spełniać kapłańskie zadania duchowe doświadczenie Kościoła zatroszczyło się także o wypoczynek kapłanów

⁹³² Zob. PO 12.

⁹³³ Kan. 276 § 2, KPK 83.

⁹³⁴ Zob. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, 31.01.1994 r., Poznań 2003, 39.

⁹³⁵ Zob. M. M. Perez, *Obowiązek duchownych dążenia do świętości*, w: *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 113.

⁹³⁶ Zob. KL 90; Zob. PDV 26.

od obowiązków i zleciło konieczność przeżywania dni skupienia i rekolekcji, które mają być zarazem wyrazem adekwatnej formacji stałej duchowieństwa w diecezjach⁹³⁷.

Ustawodawca zachęca dalej do regularnej rozmowy z Chrystusem w osobistej adoracji, tak by rozmyślanie uczynić jednym ze środków uświęcenia. Wykazuje obowiązek przystępowania kapłanów do spowiedzi świętej, by sami wpięrow czerpali ze źródła miłosierdzia nim będą obdarzali nim penitentów. Jako odbłask miłosierdzia, mają oni również dostrzec Błogosławioną Dziewicę Maryję, jej macierzyńskie serce i troskę, którą otacza oddanych jej Synowi, umiłowac ją i otaczać synowskim oddaniem i czcią⁹³⁸. Co zaś na końcu tyczy się partykularnych środków uświęcenia, to duchowni mają je odkrywać w różnych wzorach i stylach rozmaitych tradycji duchowych⁹³⁹.

7.6. Obowiązek celibatu

Wielowiekowa tradycja stanowi o obowiązku zachowania wstrzemięźliwości seksualnej w celibacie jako jeden z obowiązków stanu kapłańskiego⁹⁴⁰. Karty Nowego Testamentu zawierają zachęty do zachowania wstrzemięźliwości ze względu na Królestwo Boże⁹⁴¹, jednak to przykład Jezusa Chrystusa stał się punktem odniesienia dla rodzącego się Kościoła. i to ten argument jest najmocniejszy za przeżywaniem kapłaństwa w celibacie⁹⁴².

Pierwsze kanony nakazujące przyjęcie celibatu pojawiły się już na przełomie III/IV wieku na synodzie w Elwirze. Zakazywały one duchownym zamieszkania z kobietą, która nie byłaby rodzoną siostrą lub kobietą poświęconą Bogu, jak również zakazywały wyświęconym podejmowania pożycia małżeńskiego⁹⁴³. Podobne decyzje zapadły na Synodzie w Kartaginie⁹⁴⁴ i na innych synodach północnoafrykańskich oraz galijskich, a w V wieku istniało już powszechne prawo zobowiązujące duchownych do wstrzemięźliwości⁹⁴⁵. Tę linię podtrzymały Sobory Laterański (1123) oraz Laterański II (1139). *Lateranum II* wprowadził nawet przyjęcie

⁹³⁷ Zob. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, 31.01.1994 r., Poznań 2003, 83-85;

⁹³⁸ Zob. PO 18; zob. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, 31.01.1994 r., Poznań 2003, 60.

⁹³⁹ Zob. M. M. Perez, art. cyt., s. 119.

⁹⁴⁰ Zob. M. Marszałek, *Obowiązek zachowania wstrzemięźliwości i celibatu*, w: *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 127.

⁹⁴¹ Zob. Mt 19, 12.

⁹⁴² Zob. G. Ryś, *Celibat*, Kraków 2002, s. 25-26.

⁹⁴³ Zob. Synod w Elwirze, *Kanon 27*, w: *Acta Synodalia ann. 50-381. Dokumenty synodów od 50 do 381 roku*, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2006, s. 52; Zob. Synod w Elwirze, *Kanon 33*, w: *Acta Synodalia ann. 50-381. Dokumenty synodów od 50 do 381 roku*, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2006, s. 57.

⁹⁴⁴ Zob. Synod w Kartaginie, *Kanon 3*, w: *Acta Synodalia ann. 381-431. Dokumenty synodów od 381 do 431 roku*, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2010, s. 47.

⁹⁴⁵ Zob. M. Marszałek, art. cyt., s. 135.

wyższych święceń jako przeszkodę do ważności zawarcia małżeństwa⁹⁴⁶. Nie oznacza to, że powyższe przepisy były respektowane. Przełom nastąpił dopiero przez reformację, uznającą celibat za sprzeczny z prawem Bożym. Wówczas Kościół musiał dokonać stosownej refleksji nad naturą celibatu kapłańskiego, co znalazło skutek w postanowieniach Soboru Trydenckiego⁹⁴⁷. Pozbawiały one duchownych nieprzeznaczających celibatu części dochodów, beneficjów, zaczęto stosować kary kościelne wobec duchownych i ich synów, którym zamykano drogę do święceń i urzędów kościelnych oraz nakazały zakładanie seminariów duchownych, które poprawiły warunki formacji do kapłaństwa⁹⁴⁸.

Dekret Soboru Watykańskiego II *Presbyterorum ordinis* stwierdza: „Celibat z wielu względów odpowiada kapłaństwu. Całe bowiem posłannictwo kapłana poświęcone jest służbie nowego człowieczeństwa, które Chrystus, zwycięzca śmierci, wzbudza przez Ducha swego. [...] Przez [...] celibat zachowywany ze względu na Królestwo niebieskie, prezbiterzy są poświęceni Chrystusowi z nowych i wyjątkowych powodów, łatwiej, niepodzielnym sercem trwają przy Nim, z większą swobodą w Nim i przez Niego poświęcają się służbie Boga i ludzi, sprawniej służą Jego Królestwu i dziełu nadprzyrodzonego odrodzenia i stają się w ten sposób zdutniejszymi do przyjęcia szerszego ojcostwa w Chrystusie”⁹⁴⁹. Tak w prawodawstwie kościelnym celibat został utrzymany aż do czasów współczesnych, włącznie z nowym Kodeksem Prawa Kanonicznego, który go sankcjonuje.

W kan. 277, kodeks wzywa duchownych do doskonałej i wieczystej wstrzemięźliwości oraz roztropności wobec osób, z którymi kontakt mógłby narazić celibatariuszy na niebezpieczeństwo niezachowania wstrzemięźliwości lub wywołać zgorszenie⁹⁵⁰. Kodeks Jana Pawła II przewiduje również kary wobec duchownego nie przestrzegającego tej normy w postaci suspensy, a nawet wydalenia ze stanu duchownego⁹⁵¹. Wymóg celibatu jest wezwaniem do jeszcze większej doskonałości kapłanów oraz do całkowitego upodobnienia się do Chrystusa jedyne Arcykapłana. Ukazany został jako niezwykle dar dla Kościoła, którego to kapłani mają być fundamentem uświęcenia i przewodnictwem w drodze do doskonałości

⁹⁴⁶ Zob. Sobór Laterański II, *Kanon 7*, w: *Dokumenty soborów powszechnych*, t. II red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2004, s. 145.

⁹⁴⁷ Zob. P. Grochowina, *Zobowiązanie duchownych do celibatu według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, „Kościół i Prawo” 1 (14) 2012, s. 15.

⁹⁴⁸ Zob. Sobór Trydencki II, *Sesja 23: II – Kanon 18*, w: *Dokumenty soborów powszechnych*, t. IV, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 07 s. 704-713.

⁹⁴⁹ PO 16.

⁹⁵⁰ Zob. kan. 277 § 1-2, KPK

⁹⁵¹ Zob. *ibid.*, kan. 1394, 1395 § 1.

wobec całej Wspólnoty⁹⁵². Dopiero w tej perspektywie, można ujrzeć w celibacie wartość głęboko związaną z sakramentem święceń, który upodabnia do Jezusa Chrystusa, Dobrego Pasterza Oblubieńca Kościoła. Ten pryzmat ukazuje celibat jako wybór większej i niepodzielnej miłości do Chrystusa i Jego Kościoła, w pełnej i radosnej gotowości serca do podjęcia posługi pasterskiej, stanowiącej źródło duchowej płodności⁹⁵³.

7.7. Prawo do zrzeszania się

Kolejnym promulgowanym prawem jest możliwość zrzeszania się duchownych. Zagadnienie stowarzyszania się duchownych, omawiane w kan. 278, dotyczy duchownych świeckich (*clerici saeculares*)⁹⁵⁴. W myśl kanonu mogą oni zrzeszać się dla osiągnięcia celów zgodnych ze stanem duchownym⁹⁵⁵. Owo uprawnienie wypływa z niezbywalnej godności, jaką posiada każda osoba ludzka.

Nauka soborowa zachęca, by „[...] prezbiterzy w trosce o życie duchowe i intelektualne mieli wzajemną pomoc, by lepiej mogli współpracować w posłudze i aby uniknęli niebezpieczeństw mogących wyniknąć z samotności, niech pielęgnują jakiś rodzaj życia wspólnego lub jakąś jego wspólnotę, która jednak może przybrać wiele form, według różnych potrzeb osobistych lub duszpasterskich [...]”⁹⁵⁶.

Nadto w paragrafie drugim ustawodawca zachęca, aby duchowni wysoko cenili stowarzyszenia, które, w oparciu o statuty uznane przez kompetentną władzę kościelną, dzięki zatwierdzonemu lepszemu i stosowniejszemu porządkowi życia i pomocy braterskiej, pielęgnują świętość kapłanów w wykonywaniu posługi i w ten sposób zamierzają służyć całemu stanowi kapłańskiemu⁹⁵⁷.

Jednocześnie paragraf ostatni kan. 278 wzywa duchownych do powstrzymania się od zakładania lub przynależności do stowarzyszeń, których cel albo działalność nie godzą się z obowiązkami stanu duchownego lub stanowią przeszkodę w ich wypełnianiu⁹⁵⁸.

⁹⁵² Zob. S. Kasprzak, *Celibat wymogiem do święceń* według obowiązującego prawa kościelnego, „Roczniki Nauk Prawnych”, (2003) 2, s. 211.

⁹⁵³ Zob. PDV 50; zob. LG 42.

⁹⁵⁴ Duchowni świeccy to duchowni inkardynowani do diecezji, jak również do innych Kościołów partykularnych i do prałatury personalnej. Nie należą do nich duchowni należący do instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego; Zob. J. Krukowski, *Święci szafarze, czyli duchowni*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s. 100; zob. W. Wenz, dz. cyt., s. 202.

⁹⁵⁵ Zob. kan. 278 § 1.

⁹⁵⁶ PO 8.

⁹⁵⁷ Zob. kan. 278 § 2.

⁹⁵⁸ Zob. J. Żurawski, *Prawo duchownych do zrzeszania się*, w: *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 161.

7.8. Obowiązek wspólnego życia

Rzeczywistość braterską w kapłaństwie wzmacnia kan. 280 usilnie zalecając duchownym jakąś formę życia wspólnego. Nie jest to nowy obowiązek, gdyż był już zalecany przez synody i papieży średniowiecza. Wspólne życie powszechnie rozumiane było jako zamieszkanie pod tym samym dachem oraz wspólne spożywanie posiłków. Nie należało go jednak utożsamiać ze wspólnym życiem zakonników, które obejmowało wspólnotę dóbr⁹⁵⁹.

Kodeks z 1983 r. zaleca duchownym wspólne życie, o ile jest ono możliwe, nie obligując duchownych bezwarunkowo. W soborowym *Dekrecie o posłudze i życiu prezbiterów* czytamy: „[...] by prezbiterzy w trosce o życie duchowe i intelektualne mieli wzajemną pomoc, by lepiej mogli współpracować w posłudze i aby uniknęli niebezpieczeństw mogących wyniknąć z samotności, niech pielęgnują jakiś rodzaj życia wspólnego lub jakąś jego wspólnotę, która jednak może przybrać wiele form, według różnych potrzeb osobistych lub duszpasterskich, a mianowicie: wspólne mieszkanie, gdzie to jest możliwe, lub wspólny stół, lub przynajmniej częste i okresowe spotkania”⁹⁶⁰. Zaś *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele* do tej motywacji dodaje jeszcze przykład apostołskiej miłości i jedności dany wiernym⁹⁶¹. Norma prawna ma, zatem swoje źródło w trosce zarówno o duchownych, jak i o wiernych, aby w jednych i drugich wspólne powołanie do świętości mogło pomyślniej rozwijać się.

7.9. Obowiązek formacji stałej

Formacja kapłańska jest procesem zmierzającym do przyjęcia i przeżywania sakramentu kapłaństwa⁹⁶². Składa się ona z formacji początkowej, będącej przygotowaniem kandydatów do kapłaństwa oraz formacji permanentnej, dokonującej się w kolejnych etapach kapłaństwa⁹⁶³. Dlatego też przyjęcie święceń kapłańskich nie zwalnia prezbitera z konieczności ciągłego rozwoju, w tym również intelektualnego. Ustawiczny rozwój w tej dziedzinie sankcjonuje kan. 279. Głosi on, że duchowni również po przyjęciu kapłaństwa powinni kontynuować studia teologiczne, mają starać się postępować za solidną doktryną, opartą na Piśmie świętym, przekazaną przez przodków i powszechnie przyjętą przez Kościół, która jest określona

⁹⁵⁹ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s.103.

⁹⁶⁰ PO 8.

⁹⁶¹ Zob. CD 30.

⁹⁶² Zob. PDV 3.

⁹⁶³ Zob. D. Lipiec, *Formacja stała prezbiterów w świetle Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis Dar powołania do kapłaństwa*, 8 XII 2016 r., „Ateneum Kapłańskie”, 171 (2018) 3, s. 432.

zwłaszcza w dokumentach Soborów i Biskupów Rzymskich, unikając świeckich nowości oraz fałszywej wiedzy. Mają również, według przepisów prawa partykularnego, mają uczęszczać na wykłady duszpasterskie, zebrania teologiczne lub konferencje, dające im okazję nabycia pełniejszego poznania świętej nauki i metod duszpasterskich. Powinni się także zapoznawać z innymi naukami, zwłaszcza z tymi, które wiążą się ze świętymi, przede wszystkim gdy ułatwiają wykonywanie pasterskiej posługi⁹⁶⁴.

Obowiązek stałej formacji wypływa z nauczania Soboru Watykańskiego II oraz posoborowego nauczania papieskiego⁹⁶⁵. Kontynuowanie studiów teologicznych jest potrzebne, by kapłan mógł sumiennie pełnić posługę słowa, głosić ją bez błędów i dwuznaczności, odróżniając od zwykłych ludzkich opinii, choćby uznanych i rozpowszechnionych. Dzięki temu będzie mógł naprawdę służyć Ludowi Bożemu, pomagając mu uzasadniać chrześcijańską nadzieję wobec tych, którzy się tego domagają. Wsparcie biskupa i współbraci w kapłaństwie jest w procesie stałej formacji intelektualnej bardzo ważne, natomiast nikt nie może zastąpić czy wyręczyć konkretnego kapłana⁹⁶⁶. Cały proces wymaga od kapłana dobrowolnej zgody, wytrwałości, wierności i otwartości na dary Ducha Świętego⁹⁶⁷.

Stała formacja duchownych powinna stanowić przedłużenie procesu rozpoczętego już w trakcie formacji do kapłaństwa. Jak zauważył św. Jan Paweł II: „Szczególnie istotne jest dostrzeżenie i utrzymanie wewnętrznej więzi, jaka istnieje między formacją poprzedzającą święcenia kapłańskie a formacją późniejszą. Brak ciągłości czy nawet jednorodności między tymi dwiema fazami formacji prowadziłyby bowiem bezpośrednio do bardzo negatywnych konsekwencji dla pracy duszpasterskiej i dla braterskiej wspólnoty między kapłanami [...]”⁹⁶⁸.

Zmiana otoczenia i większa otwartość na czynniki zewnętrzne mogą być dla kapłanów, którzy dopiero co opuścili seminarium, pokusą karmienia się pozorną wiedzą, światowymi nowinkami czy różnego rodzaju wątpliwościami. Podczas, gdy to wierni pragnęliby odkryć w duszpasterzu źródło prawdy i roztropności w rzetelnej konfrontacji z pluralizmem nie zawsze sprzyjającym rozwojowi wiary i relacji z Bogiem. Formacja intelektualna ma, zatem zmierzać do scalenia kapłana, w jego myśleniu i działaniu, z Jezusem Chrystusem, którego jest świadkiem i, w którego imię posługuje.

⁹⁶⁴ Zob. kan. 279 § 1-3, KPK 83.

⁹⁶⁵ Zob. CD 16; Zob. OP 22; Zob. PO 19, Zob. PDV 72.

⁹⁶⁶ Zob. M. Maniarski, *Obowiązek stałej formacji duchownych*, w: *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 171.

⁹⁶⁷ Zob. L. Gerosa, *Formacja presbiterów w świadectwie i magisterium świętego Jana Pawła II*, „Studia Płockie”, t. 42, 2014, s. 117.

⁹⁶⁸ PDV 71.

Formacja stała wykracza jednak daleko bardziej poza systematyczne dokształcanie czy uzupełnianie wiedzy. Pojmowana w sposób integralny, dąży do kształtowania tożsamości kapłańskiej, a więc powinna zawierać aspekty: ludzki, duchowy, intelektualny i pastoralny, przez co pokrywa się z aspektami formowanymi u kandydatów do kapłaństwa⁹⁶⁹. Dokument Kongregacji ds. Duchowieństwa *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis Dar powołania do kapłaństwa* wydany 8 XII 2016 r. zwraca uwagę na dwa etapy życia kapłańskiego.

Pierwszy obejmuje początkowe lata posługi kapłańskiej, nie podając konkretnie jego trwania. Ten etap winien być ukierunkowany na uczenie się wierności Bogu i pogłębianie więzi z Nim, korzystanie z kierownictwa duchowego oraz pogłębiania wspólnoty kapłańskiej. Jest to okres wchodzenia w życie kapłańskie⁹⁷⁰. Kolejny etap jest już sprawowaniem posługi kapłańskiej z pełnym doświadczeniem. Temu etapowi towarzyszyć ma nabywanie umiejętności pokonywania różnorodnych kryzysów i wyzwań stojących przed duchownym. Do wyzwań tego etapu Stolica Apostolska zalicza: doświadczenie własnej słabości, ryzyko stania się funkcjonariuszem religijnym, pokusę władzy i bogactwa, wyzwania stojące za celibatem, czy choćby wypalenie zawodowe⁹⁷¹. Dokument Kongregacji ma na celu troskę o osobę kapłana oraz o dar powołania kapłańskiego, tak bardzo narażonego we współczesnym świecie na wiele niebezpieczeństw. W dokumencie widać jasny cel, aby kapłan ciągle stawał się uczniem Chrystusa, podążania za Nim i uczestnictwa w Jego posłannictwie⁹⁷².

7.10. Prawo do wynagrodzenia i opieki społecznej

W zbiorze uprawnień dotyczącym duchownych znajduje się również norma zapewniająca prawo do wynagrodzenia i opieki społecznej. Sprawiedliwa zapłata za pracę jest naturalnym prawem każdej osoby ludzkiej. Toteż z katolickiej nauki społecznej płynie treść kan. 281 mówiącego, iż duchowni, wypełniając posługę kościelną, „zasługują na wynagrodzenie odpowiednie ich pozycji, z uwzględnieniem zarówno natury ich zadania, jak również okoliczności miejsca i czasu, dzięki któremu mogliby zaspokoić potrzeby własnego życia a także wynagrodzić tych, których pomocy potrzebują”⁹⁷³ oraz powinni mieć „właściwie zabezpieczoną opiekę społeczną, jeśli by byli dotknięci chorobą, niezdolnością lub starością”⁹⁷⁴.

⁹⁶⁹ Zob. D. Lipiec, art. cyt., s. 437.

⁹⁷⁰ Zob. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis Dar powołania do kapłaństwa*, Watykan 2016, n.83.

⁹⁷¹ Zob. *ibid.*, n. 84.

⁹⁷² Zob. D. Lipiec, art. cyt., s. 441.

⁹⁷³ Zob. kan. 281 § 1, KPK 83.

⁹⁷⁴ Zob. *ibid.*, kan. 281 § 2.

Zaś, gdy chodzi o diakonów żonatyh kanon rozróżnia tych, którzy całkowicie oddali się kościelnej posłudze – i tacy zasługują na wynagrodzenie wystarczające na utrzymanie ich oraz ich rodzin – oraz na tych, którzy utrzymują się z racji świeckiego zawodu, ci natomiast powinni zaspokajać byt materialny z własnych dochodów⁹⁷⁵.

Prawo do wynagrodzenia płynie ze słów Jezusa: „[...] zasługuje robotnik na swoją zapłatę”⁹⁷⁶ oraz wskazówki św. Pawła: „Pan postanowił, ażeby ci, z Ewangelii żyli ci, którzy głoszą Ewangelię”⁹⁷⁷. W tym względzie to na wiernych spoczywa obowiązek odpowiedzialności za potrzeby materialne Kościoła, aby posiadał środki konieczne do sprawowania kultu, prowadzenia dzieł apostołstwa i miłości, oraz za potrzeby materialne duchownych, aby mogli wieść godne i uczciwe życie⁹⁷⁸. Może dokonywać się to na sposób składania ofiar, darowizn, fundacji, bądź postanowień testamentowych⁹⁷⁹. Dekret *Presbyterorum ordinis* nakłada, jednak moralny nakaz na biskupów⁹⁸⁰, aby nie tylko przypominali wiernym o tym obowiązku, a także ustanowili normy, które uregulują godziwe utrzymanie świętych szafarzy⁹⁸¹.

Ustawodawca zawarł w normie kanonicznej, zarazem dyspozycję dotyczącą opieki społecznej. Jest ona węższa swoim zakresem od zabezpieczenia społecznego, przez które należy rozumieć system świadczeń, których celem jest udzielenie pomocy w sytuacji zdarzeń losowych, ograniczenia lub utraty zdolności do pracy⁹⁸². Podstawą opieki społecznej ma być według paragrafu drugiego kan. 281: choroba, niezdolność lub starość. Praktycznym zastosowaniem powyższej normy mogą być stałe bądź okolicznościowe subwencje, zapewnienie mieszkania i wyżywienia, opieka zdrowotna i rehabilitacyjna, zagwarantowanie specjalistycznych ośrodków terapii, czy zatrudnienie osób wspomagających kapłanów w trudnej sytuacji życiowej⁹⁸³.

⁹⁷⁵ Zob. *ibid.*, kan. 281 § 3.

⁹⁷⁶ Łk 10, 7.

⁹⁷⁷ 1 Kor 9, 14.

⁹⁷⁸ Zob. PO 20-21; zob. kan. 222 § 1, KPK 83; zob. R. Dettlaff, *Prawo duchownych do wynagrodzenia i opieki społecznej*, w: *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 189.

⁹⁷⁹ Zob. D. Walencik, *Utrzymanie duchowieństwa jako obowiązek wiernych w świetle Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 2005, t. 38, z. 1, s. 164.

⁹⁸⁰ Zob. kan. 384, KPK 83: Biskup diecezjalny winien otoczyć szczególną troską prezbiterów, których powinien wysłuchiwać jako pomocników i doradców, stać na straży przysługujących im uprawnień i troszczyć się o to, aby wypełniali właściwe ich stanowi obowiązki i mieli do dyspozycji środki oraz instytucje potrzebne do rozwoju życia duchowego i intelektualnego. Jego troską ma być również zapewnienie im godziwego utrzymania oraz opieki społecznej, zgodnie z przepisami prawa; zob. J. Krukowski, *dz. cyt.*, s. 104.

⁹⁸¹ Zob. PO 20.

⁹⁸² Zob. kan. 1274 § 2, KPK 83.

⁹⁸³ zob. R. Dettlaff, *art. cyt.*, s. 195.

7.11. Obowiązek prowadzenia prostego życia

„Duchowni powinni prowadzić życie proste i powstrzymywać się od wszystkiego co trąci próżnością. Z dóbr, które im przypadły z racji wykonywania kościelnego urzędu, to, co im zbywa po zapewnieniu godziwego utrzymania i wypełnieniu wszystkich obowiązków własnego stanu, niech zechcą przeznaczyć na dobro Kościoła i dzieła miłości.”⁹⁸⁴. W tych słowach ustawodawca kodeksowy reguluje ramy materialnego statusu życia duchownych.

Owo wezwanie zakorzenione jest w ewangelicznej cnotcie ubóstwa, do którego zaprasza Jezus swoich uczniów⁹⁸⁵. Mimo, iż samo ubóstwo jest wolnym wyborem i dotyczy sfery ducha, to objawia się w zewnętrznych praktykach, czyli rezygnacji z bogactwa, luksusu i przepychu⁹⁸⁶. Nie oznacza ono rezygnacji z dóbr doczesnych, ani negacji prawa własności. Polega na radosnym wyrzeczeniu się dóbr doczesnych z wewnętrzną wolnością, aby posługując się nimi z wdzięcznością, jako darami samego Boga, współpracować z Nim, a nie Go tymi dobrami przysłonić.

„Ubóstwo kapłana, na mocy jego sakramentalnego upodobnienia do Chrystusa Głowy i Pasterza, nabiera ścisłego charakteru «pastoralnego». [...] Jedynie ubóstwo jest gwarancją, że kapłan będzie gotowy udać się tam, gdzie jego praca jest bardziej pożyteczna i pilna, także kosztem wyrzeczeń osobistych. Jest ono nieodzownym warunkiem i przesłanką uległości apostoła wobec Ducha [...]. Wolność wewnętrzna, którą ubóstwo ewangeliczne chroni i podtrzymuje, sprawia, że kapłan potrafi stanąć u boku biednych, okazać solidarność z ich wysiłkami na rzecz ustanowienia bardziej sprawiedliwego społeczeństwa, być wrażliwszym i lepiej rozumieć i rozróżniać zjawiska związane z ekonomicznym i społecznym aspektem życia, popierać opcję preferencyjną na rzecz ubogich”⁹⁸⁷.

Obowiązek prostego życia nie sprowadza się tylko do życia ubożego, lecz nade wszystko wymaga pełnej ufności w Opatrzność Bożą, surowego stylu życia oraz ustawicznego osobistego nawracania się⁹⁸⁸. Relacja do świata materialnego odzwierciedla wewnętrzny duch kapłana, który powinien używać wszystkich dóbr z poczuciem

⁹⁸⁴ Kan. 282 § 1-2, KPK 83.

⁹⁸⁵ Zob. Mt 19, 21; Mk 10, 21; Łk 12, 33; 18, 22.

⁹⁸⁶ Zob. P. Markiewicz, *Obowiązek prowadzenia prostego życia*, w: *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 203.

⁹⁸⁷ PDV 30.

⁹⁸⁸ Zob. PG 20.

odpowiedzialności, z właściwą intencją, ze świadomością wezwania do budowania Królestwa Bożego i szukania skarbu w niebie⁹⁸⁹.

Wyrazem wolności ma być również umiejętność przeznaczenia tego, co zbywa duchownym, po zapewnieniu godziwego utrzymania i wypełnieniu wszystkich obowiązków stanu, na dobro Kościoła i dzieła miłości. O kształtowanie tej wewnętrznej dyspozycji zatroszczył się prawodawca przez paragraf drugi kan. 282. Imperatyw miłości bliźniego przybiera wobec ubogich i potrzebujących kształt miłosierdzia, do czego w szczególny sposób zaprasza swoich uczniów⁹⁹⁰. Ubóstwo stanowi w swej złożoności stanowiąc wyzwanie dla Kościoła, a zatem i dla świętych szafarzy i przewodników Ludu Bożego.

Na progu III tysiąclecia św. Jan Paweł II pobudzał do troski o ubogich słowami: „Pragnę tu zwrócić uwagę na jedno z nich: opcję czy miłość preferencyjną na rzecz ubogich. Jest to rodzaj opcji, czyli specjalna forma pierwszeństwa w praktykowaniu miłości chrześcijańskiej, poświadczona przez całą Tradycję Kościoła. Odnosi się ona do życia każdego chrześcijanina, które ma być naśladowaniem życia Chrystusa, ale stosuje się również do naszej społecznej odpowiedzialności, a zatem do stylu naszego życia, do decyzji, które trzeba stosownie podejmować w odniesieniu do własności i użytkowania dóbr. Dziś, gdy kwestia społeczna nabrała wymiarów światowych, owa miłość preferencyjna oraz decyzje, do jakich pobudza, nie mogą nie obejmować wielkich rzesz głodujących, żebrzących, bezdomnych, pozbawionych pomocy lekarskiej, a nade wszystko niemających nadziei na lepszą przyszłość. Nie można nie brać pod uwagę istnienia tych rzeczywistości”⁹⁹¹.

Apel Papieża Polaka, jasno ukazują, iż wierność wobec ubogich jest sprawdzianem wierności Kościoła wobec swego Założyciela oraz wierności Jego przykazaniom⁹⁹². Tak, jak nie można wyobrazić sobie Chrystusa bez krzyża, tak też nie można wyobrazić sobie kapłanów, którzy chcieliby pozostać zjednoczonymi z Najwyższym Kapłanem bez realizowania powołania do służby ubogim.⁹⁹³

⁹⁸⁹ Zob. Mt 10, 9-10; 1 Kor 9, 16; Ga 6, 6; zob. M. Filipczuk, *Komplementarny charakter miłosierdzia chrześcijańskiego i sprawiedliwości społecznej w misji Kościoła jako nauczyciela, depozytariusza i szafarza miłosierdzia*, „Teologia i Człowiek”, (2017) 4, s. 51.

⁹⁹⁰ Zob. Z. Sobolewski, *Przymioty kościelnej troski o ubogich*, „Teologiczne Studia Siedleckie”, r. 9 (2012), s. 108.

⁹⁹¹ NMI 49.

⁹⁹² Zob. W. Przygoda, *Kościół obdarowany miłością i wezwany do posługi miłości*, w: „Ateneum Kapłańskie” 1 (578) 2005, s. 38-39.

⁹⁹³ DM 9.

7.12. Obowiązek rezydencji i prawo do urlopu

Prawodawca kodeksowy zobowiązuje duchownych, przez kan. 283 § 1 także do rezydencji, a więc zakazuje im opuszczania diecezji na dłuższy czas, określony prawem partykularnym, bez zgody – przynajmniej domniemanej – własnego ordynariusza. Ustawodawca objął kanonem również duchownych niepiastujących urzędu rezydencjonalnego⁹⁹⁴.

W kościelnym porządku prawnym występuje jurysdykcja personalna, jak i terytorialna. Stosunki prawne między podmiotami sprawującymi władzę i osobami im podległymi mają charakter interpersonalny, a jednocześnie dla ich określenia stosowane jest kryterium terytorialne⁹⁹⁵. To właśnie z tym kryterium wiąże się pojęcie rezydencji⁹⁹⁶. Pierwotnie duchowni nie byli przypisani do konkretnej diecezji, a związani byli z miejscem kultu bądź wspólnotą. Od IX wieku aż do wieku XX inkardynacja powiązana była z feudalnym systemem beneficjalnym⁹⁹⁷.

Obecne prawo dotyczące rezydencji zawarte w KPK 83 ma na uwadze dobro duchowe wiernych i ich zbawienie. Kanon zastrzega, aby duchowni nie oddalali się poza diecezję na znaczny czas (*notabile tempus*). Reguła ta została wzięta z KPK 17 i sugeruje, iż chodzi o taki okres nieobecności w diecezji, która uniemożliwia wypełnianie obowiązków służbowych⁹⁹⁸. Kto, zaś narusza obowiązek rezydencji, do której jest obowiązany z racji pełnionego urzędu, według przepisów prawa winien być ukarany sprawiedliwą karą, aż do pozbawienia urzędu⁹⁹⁹. Zaznaczyć należy, że gdyby chodziło o pełniących urząd rezydencjalny, zabronione jest nie tylko dłuższe opuszczenie własnej diecezji, lecz także bezprawne opuszczenie miejsca pełnienia urzędu¹⁰⁰⁰.

W dalszej części kan. 283 jest mowa o prawie do wypoczynku. W encyklice Jana Pawła II *Laborem exercens* czytamy: „Ów opis stworzenia, jaki znajdujemy już w pierwszym rozdziale Księgi Rodzaju, jest równocześnie jakby pierwszą «ewangelią pracy», ukazuje bowiem, na czym polega jej godność – uczy, że człowiek pracując, winien naśladować

⁹⁹⁴ Obowiązek rezydencji (*lex residentiae*) dotyczy urzędu proboszcza i wikariusza parafialnego oraz urzędu biskupiego; zob. kan. 395 § 1; 533; 543 § 2; 550 § 2 KPK 83.

⁹⁹⁵ Zob. R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Poznań 2003, t. 1, s. 223.

⁹⁹⁶ Łac. *residere* – osiadać, pozostawać, zamieszkać; odnosi się do reprezentacyjnej siedziby, stałego miejsca pobytu dostojnika kościelnego, czy też świeckiego; Zob. A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Warszawa 1992, s. 585; zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II, Dobra doczesne Kościoła*, t. 4, Olsztyn 1990 s. 151.

⁹⁹⁷ Zob. Mirosław Bieńkowski, *Obowiązek rezydencji duchownych i prawo do urlopu*, w: *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 221.

⁹⁹⁸ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s.107.

⁹⁹⁹ Zob. kan. 1396, KPK 83.

¹⁰⁰⁰ Zob. J. Adamczyk, *Rezydencja duchownych w dyspozycjach Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, „Prawo Kanoniczne”, 48 (2005) nr 3/4, s. 115.

Boga, swojego Stwórcę, nosi bowiem w sobie – on jeden – ów szczególny pierwiastek podobieństwa do Niego. Powinien naśladować Boga zarówno pracując, jak i odpoczywając – skoro Bóg sam zechciał przedstawić mu swoje stwórcze działanie pod postacią pracy i odpoczynku”¹⁰⁰¹. Obowiązek pracy i prawo do odpoczynku wypływają z samej istoty powołania człowieka¹⁰⁰², toteż dotyczą również duchownych, których posługa duszpasterska wymaga poświęcenia i rzetelności, a więc i sił duchowych i fizycznych¹⁰⁰³. Według zaleceń prawodawcy proboszcz, jak i wikariusz parafialny mogą pozwolić sobie na miesięczny urlop¹⁰⁰⁴, również biskup nie powinien przebywać poza diecezją dłużej niż jeden miesiąc¹⁰⁰⁵. Bardziej precyzyjne przepisy dotyczące urlopu zawierają normy prawa partykularnego¹⁰⁰⁶.

7.13. Obowiązek noszenia stroju duchownego

W starożytności nie przywiązywano większej uwagi do strojów, przez co specjalnie ich nie rozróżniano. Najczęściej o godności nie decydowała szata, a zajmowane miejsce¹⁰⁰⁷. W pierwszych wiekach strój duchownych nie różnił się od stroju wiernych świeckich¹⁰⁰⁸. W dni uroczyste przywdziewali oni strój bardziej świąteczny. Kapłani ubrani byli tunikę z rękawami ozdobioną oraz przepasaną dwoma purpurowymi paskami. Szata miała formę fałdowanej narzuty (*pænula*), a do całości stroju należały jeszcze sandały¹⁰⁰⁹. Przełom IV/V wieku przyniósł pewne zmiany w ubiorze i zaczęto skracać stroje rzymskie, przez co zarysowywała się różnica pomiędzy strojem codziennym, a ubiorem duchownych¹⁰¹⁰, choć według autorów to skromność i prostota dzieliły ubiory świeckich i duchownych¹⁰¹¹. Pierwsze wieki, w których wspólnota Kościoła stanowiła *christianitas*, to okres wielkiego wpływu Kościoła na społeczeństwa i ich zwyczaje. W tym czasie szaty liturgiczne (*alba*) i strój duchowny (*reverenda*) były kategoriami od siebie niezależnymi. Jak ubiór liturgiczny nie rodził

¹⁰⁰¹ LE 25.

¹⁰⁰² Zob. GS 67, zob. W. Wenz, art. cyt., s. 205.

¹⁰⁰³ Zob. Mirosław Bieńkowski, *Obowiązek rezydencji duchownych i prawo do urlopu*, w: *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 231.

¹⁰⁰⁴ Zob. kan. 533 § 2; 550 § 3, KPK 83.

¹⁰⁰⁵ Zon. Ibid., kan. 395 § 2; 410.

¹⁰⁰⁶ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s.107.

¹⁰⁰⁷ Zob. K. Kiełpiński, *Obowiązek noszenia stroju duchownego*, w: *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 241.

¹⁰⁰⁸ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s.108.

¹⁰⁰⁹ Zob. K. Kiełpiński, art. cyt., s. 241.

¹⁰¹⁰ Zob. E. Mateja, *Posoborowa odnowa szat liturgicznych*, w: *Kultura i sztuka w służbie Eucharystii*, red. R. Pierskała, Opole 1997, s. 161-165; Zob. A. Nowowiejski, *Wykład liturgii Kościoła katolickiego*, Warszawa 1902, s. 112.

¹⁰¹¹ Zob. M. Żurawski, *Hierarchiczne funkcje zarządzania Kościołem. O duchowieństwie w szczególności*, t. I, Warszawa 1970, s. 177.

problemów, tak ubiór duchownych, odróżniający ich od ogółu, wywoływał sprzeciw wierzących, którzy czuli, że ubiór duchownych dzielił dzieci Królestwa Bożego¹⁰¹².

Tematem stroju duchownych zajmowały się również sobory powszechne. W pierwszym tysiącleciu dbały, aby wszelka ostentacja i ekstrawagancja w ubiorze i ozdobach ciała była obca duchownym¹⁰¹³. W drugim tysiącleciu od Soborów Laterańskich¹⁰¹⁴ do Soboru Trydenckiego¹⁰¹⁵ następował rozwój przepisów prawa kościelnego normujących wygląd i zakres noszenia stroju duchownego, a od XVII wieku duchowni nosili już tylko sutannę¹⁰¹⁶. W XX wieku prawodawstwo kościelne również usankcjonowało obowiązek noszenia stroju duchownego. I tak KPK 17 w kan. 136 zobowiązał duchownych do noszenia godnego stroju kościelnego, według uznanych zwyczajów lokalnych i rozporządzeń ordynariusza¹⁰¹⁷, a w kan. 811 § 1 nakazał duchownym, aby przy sprawowaniu funkcji liturgicznych ubrani byli w długą szatę sięgającą do kostek, ubraną pod strojem liturgicznym¹⁰¹⁸. W Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku w kan. 284 znalazł się zapis: „Duchowni powinni nosić odpowiedni strój kościelny, według przepisów wydanych przez Konferencję Episkopatu, a także zwyczajów miejscowych, zgodnych z przepisami prawa”¹⁰¹⁹.

We współczesnym zlaicyzowanym społeczeństwie strój duchowny ma być znakiem świadectwa szczególnej posługi kapłańskiej i publicznego świadectwa o Bogu. Według zwyczaju przyjętego w Polsce i generalnie na całym świecie strojem duchownym może być strój długi, czyli sutanna, bądź strój krótki, czyli ciemne spodnie z marynarką i rzymską koloratką¹⁰²⁰. „Wszystkie synody diecezjalne umożliwiają duchownym noszenie stroju świeckiego w określonych przypadkach. Ustawodawca powszechny i partykularny zakłada w tworzeniu przepisów dojrzałość postaw u duchownych świeckich i zakonnych. Duchowny sam

¹⁰¹² Warto przytoczyć tu historię św. Honorata, który przybył do Arles ze 100 mnichami ubranymi w swoje stroje. Mnisi odziani w habity, mimo że były proste i skromne wywołały wielki sprzeciw świeckich. Na skutek zgorszenia papież Celestyn nakazał mnichom wychodzącym z klasztoru ubierać się jak inni ludzie mieszkający w tamtej okolicy. Ten sam papież w 428 roku napisał list do biskupa Nardonne, w którym zakazał duchownym, poddanym temuż biskupowi, noszenia stroju zakonnego, przypominając, że według zwyczaju powinni ubierać się w togę i tunikę rzymską; Zob. M. Żurawski, *Hierarchiczne funkcje zarządzania Kościołem. O duchowieństwie w szczególności*, t. I, Warszawa 1970, s. 176.

¹⁰¹³ Zob. Sobór Nicejski II, *Kanon 16*, w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski*, red. A. Baron, H. Pietras, t. I, Kraków 2005, s. 369-371.

¹⁰¹⁴ Zob. Sobór Laterański IV, *Konstytucje*, w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski*, red. A. Baron, H. Pietras, t. II, Kraków 2004, s. 255.

¹⁰¹⁵ Zob. Sobór Trydencki, Rozdział XIII, w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski*, red. A. Baron, H. Pietras, t. IV, Kraków 2007, s. 429.

¹⁰¹⁶ Zob. K. Kiełpiński, art. cyt., s. 247-248.

¹⁰¹⁷ Zob. kan. 136, KPK 17.

¹⁰¹⁸ Zob. *ibid.*, kan. 811 § 1.

¹⁰¹⁹ Zob. kan. 284, KPK 83.

¹⁰²⁰ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s.107.

określa szczególne przypadki, w których powinien ubrać strój duchowny. [...] Przepisy prawa partykularnego uwzględniają realizm i potrzeby współczesnego życia duchownych. [...] Mają charakter bardziej przypominający, niż sankcjonujący [i] [...] zachęcają duchownych, aby w współczesnym świecie nie bali się dać świadectwa o swojej tożsamości kapłańskiej¹⁰²¹.

7.14. Obowiązek powstrzymania się od tego co nie przystoi ich stanowi

Kan. 285 określa obowiązki duchownego dotyczące powstrzymywania się od podejmowania działań, które są nieodpowiednie dla stanu duchownego¹⁰²², jednocześnie kan. 288 wyłącza spod tej zasady diakonów stałych, chyba, że prawo partykularne postanawia co innego¹⁰²³. Nie chodzi o rzeczy z natury złe, a o te, których nie można pogodzić z misją duchową kapłana¹⁰²⁴. Kodeks nie wylicza takowych rzeczy, a pozostawia to zadanie prawu partykularnemu. Podstawowym kryterium podejmowanych działań powinna być tożsamość kapłana, jako świadka wyższych wartości duchowych. To kryterium wskazuje na unikanie zachowań, które narażałyby na szwank osiągnięcie tych wartości bądź powodowały zgorzenie¹⁰²⁵. Powyższa norma kodeksowa jest odbiciem teologicznego przekonania, iż duchowni zostali wyświęceni po to, aby głosić Ewangelię i sprawować kult Boży¹⁰²⁶.

7.14.1. Zakaz przyjmowania urzędów publicznych

Kan. 285 § 3 zabrania duchownym przyjmowania publicznych urzędów, z którymi łączy się wykonywanie władzy świeckiej – ustawodawczej, wykonawczej bądź sędziowskiej. Norma ta jest wyrazem głębszej spirytualizacji zadań osób duchownych i jest postawiona w trybie rozkazującym, co wskazuje na powagę omawianej kwestii. Jest to norma kategoryczna i nie przewiduje jakichkolwiek modyfikacji¹⁰²⁷.

7.14.2. Zakaz zarządzania dobrami świeckimi / kan. 285 § 4/

Ostatni, czwarty paragraf kan. 285 zabrania duchownym, bez zgody ordynariusza, podejmowania działalności natury ekonomicznej o charakterze dochodowym. Zakaz obejmuje: zarząd dobrami należącymi do podmiotów świeckich, z którymi wiąże się obowiązek składania

¹⁰²¹ K. Kiełpiński, art. cyt., s. 269.

¹⁰²² Zob. kan. 285, KPK 83.

¹⁰²³ Zob. *ibid.*, kan. 288.

¹⁰²⁴ Zob. W. Wenz, art. cyt., s. 214.

¹⁰²⁵ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s.109.

¹⁰²⁶ Zob. LG 28.

¹⁰²⁷ Zob. *ibid.*, s. 110.

rachunków oraz ręczenie swoim majątkiem i podpisywanie weksli, przez które przyjmuje się obowiązek wypłacenia pieniędzy, bez rozstrzygnięcia sprawy¹⁰²⁸. Niniejsze zakazy może uchylić własny ordynariusz. Zakaz mogłoby łamać piastowanie funkcji skarbnika lub administratora dóbr należących do świeckich¹⁰²⁹.

7.14.3. Zakaz przynależności do partii politycznych

W myśl kan. 287 § 2 duchowni „Nie mogą brać czynnego udziału w partiach politycznych ani w kierowaniu związkami zawodowymi, chyba że - zdaniem kompetentnej władzy kościelnej - będzie wymagała tego obrona praw Kościoła lub rozwój dobra wspólnego”¹⁰³⁰. Powyższy kanon odzwierciedla przekonanie, iż posłannictwo, jakie Chrystus powierzył swemu Kościołowi, nie ma charakteru ani politycznego, ani gospodarczego, ani społecznego – cel bowiem, jaki Chrystus nakreślił Kościołowi, ma charakter religijny. Toteż Kościół mocą swojej misji oraz zgodnie ze swoją istotą nie powinien wiązać się z żadną szczególną formą kultury albo systemem politycznym, gospodarczym czy społecznym, może z racji tej swojej uniwersalności stanowić najmocniejszą więź pomiędzy ludzkimi wspólnotami i narodami¹⁰³¹.

Zakaz kodeksowy obejmuje także, podejmowanie kierowniczych stanowisk w związkach zawodowych¹⁰³². Prawo do tworzenia w/w związków przysługuje człowiekowi na podstawie prawa naturalnego, o czym wielokrotnie nauczał sam Kościół w swojej nauce społecznej¹⁰³³. Kościół promulgował zakaz tego typu zaangażowania duchownym ze względu na autonomię i niezależność Kościoła i państwa¹⁰³⁴ oraz ze względu na to, że do zadań Kościoła nie należy dawanie konkretnych rozwiązań w sprawach społecznych, ekonomicznych i politycznych dla sprawiedliwości w świecie¹⁰³⁵.

¹⁰²⁸ Zob. kan. 285 § 4.

¹⁰²⁹ Zob. Ł. Rodecki, *Obowiązki powstrzymywania się od tego co nie przystoi duchownym*, w: *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 282.

¹⁰³⁰ Zob. kan. 287 § 2, KPK 83.

¹⁰³¹ Zob. GS 42.

¹⁰³² Są to dobrowolne i samorządowe organizacje ludzi pracy, których celem jest reprezentowanie i obrona praw pracowniczych oraz interesów zawodowych i socjalnych pracowników; zob. W. Kotowski, B. Kurzęba, *Związki zawodowe. Komentarz do ustawy o związkach zawodowych*, wyd. II. Warszawa 2015, s. 13-14.

¹⁰³³ Zob. J. Mazur, *Katolicka nauka społeczna*, Kraków 1992, s. 232; zob. Leon XIII, *Rerum novarum*, Wrocław 2005, 4.

¹⁰³⁴ Zob. GS 76.

¹⁰³⁵ Zob. LG 28.

7.14.4. Zakaz uprawiania handlu

Duchowni mają być dalej wolni od uprawiania handlu, a więc od wszelkich operacji finansowych, związanych kupowaniem lub sprzedawaniem rzeczy z zyskiem. Od starożytności handel, kupiectwo czy lichwa nie były mile widziane wśród duchownych¹⁰³⁶. Sytuacja duchowieństwa obecnie nie wymaga, by trudnili się oni jakąś dodatkową profesją w celach zarobkowych. Wystarczającymi są posiadane dobra kościelne oraz wsparcie świeckich¹⁰³⁷. Powyższy zakaz ma swój cel, aby duchowni mogli bardziej realizować swoje powołanie, a po wtóre, aby wpatrzeni w nich wierni, mogli dostrzec przykład prawdziwego poświęcenia służbie Bożej¹⁰³⁸.

Istotą normy zakazującej handel jest przekazywanie posiadanych dóbr na rozwój Kościoła, nie zaś w celu powiększania własnego majątku. Należy dodać, iż nie chodzi o jednorazowe działanie duchownego, a stałą formę zaangażowania przynoszącą dochody¹⁰³⁹. Wszystkie dobra mają być na usługach rozwoju i uświęcenia jego własnej osoby oraz drugiego człowieka.

7.14.5. Zakaz zaciągania się do wojska

Według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. nieodpowiednia dla stanu duchownego jest również służba wojskowa¹⁰⁴⁰. Z tego powodu prawodawca zakazał duchownym i kandydatom do święceń dobrowolnie zaciągać się do wojska, bez zgody ordynariusza. Należy zauważyć, iż zakaz nie dotyczy mężczyzn, którzy odbyli zasadniczą lub nawet zawodową służbę wojskową – nie mają przeszkód by zostać duchownymi¹⁰⁴¹. Kodeks nie wspomina o ustawodawstwie państwowym, jednak *implicite* dotyczy zwolnienia duchownych od obowiązkowej służby wojskowej przez prawo państwowe oraz powołania duchownych do służby wojskowej w charakterze kapelanów za zezwoleniem swego ordynariusza¹⁰⁴².

¹⁰³⁶ Zob. Synod w Elwirze, *Kanon 19 i 20*, w: *Acta Synodalia ann. 50-381. Dokumenty synodów od 50 do 381 roku*, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2006, s. 53.

¹⁰³⁷ Zob. K. Iwanicka, *Zakaz uprawiania handlu przez duchownych*, w: *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 300.

¹⁰³⁸ Sobór Trydencki. *Sesja XXII, Dekret o reformie, kan. I*, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński, polski*. Red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, t. IV, s. 653; T. Gałkowski, *Zakaz przyjmowania publicznych urzędów przez duchownych*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 25 (2016) 2, s. 111-79.

¹⁰³⁹ Zob. K. Iwanicka, art. cyt., s. 314.

¹⁰⁴⁰ Zob. kan. 289 § 1, KPK 83.

¹⁰⁴¹ Zob. A. Sobierajska, *Zakaz dobrowolnego zaciągania się do wojska oraz nakaz zwalniania się od obowiązków cywilnych przez duchownych*, w: *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 357.

¹⁰⁴² Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s.113.

7.14.6. Nakaz zwalniania się od obowiązków cywilnych

Zgodnie z kan. 289 § 2: „Duchowni powinni korzystać ze zwolnień od wykonywania zadań i publicznych obowiązków cywilnych, obcych stanowi duchownemu, przyznanych na ich korzyść przez ustawy, umowy lub zwyczaje, chyba że w poszczególnych wypadkach własny ordynariusz zarządził inaczej”. Powyższa norma nie powinna być traktowana jako przywilej dla duchowieństwa, lecz jako rekompensata, gdyż ustawy państwowe zwalniają duchownych od wykonywania obowiązków publicznych ze względu na uznanie ich pracy duszpasterskiej jako nadzwyczaj istotnej dla społeczeństwa. Owa praca jest ukierunkowana jest na zaspokojenie potrzeb duchowych człowieka natury moralnej i religijnej¹⁰⁴³.

Ustawy kościelne nie określają wprost zadań i publicznych obowiązków cywilnych, obcych stanowi duchownemu. Obowiązki publiczne zostały ustalone przez prawodawstwo dotyczące wszystkich obywateli. Państwa demokratyczne nie posiadają osobnego katalogu poświęconego duchownym, inaczej jest w państwach totalitarnych i autorytarnych¹⁰⁴⁴. Norma kodeksowa daje, jednak możliwość sprawowania funkcji społecznej, gdy nie będzie ona kolidowała z pełnieniem posługi charakterystycznej dla osoby duchownej i pozwole na to kompetentna władza kościelna¹⁰⁴⁵.

7.15. Obowiązek popierania pokoju i zgody między ludźmi

Ostatni obowiązek duchownych KPK 83 omawia w kan. 287 § 1. Jest nim popieranie pokoju i zgody między ludźmi i jest to osobisty oraz stały pozytywny obowiązek duchownych. Pokój i zgoda, mają mieć oparcie na sprawiedliwości i nie być, jedynie nie popieraniem działań militarnych czy wojennych lub burzących porządek społeczny – jak widział to KPK 17¹⁰⁴⁶ – lecz mają być przejawem nowej świadomości misji Kościoła w świecie¹⁰⁴⁷.

Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym przypomina: „Pokój nie jest prostym brakiem wojny ani też nie sprowadza się jedynie do stanu równowagi sił sobie przeciwstawnych, nie rodzi się także z despotycznego władztwa, lecz słusznie i właściwie

¹⁰⁴³ Zob. J. Krukowski, *Obowiązki i uprawnienia prawno-kanoniczne duchownych a ich prawa polityczne*, „*Annales Canonici*” 3/2007, s. 37.

¹⁰⁴⁴ Zob. A. Sobierajska, art. cyt., s. 362.

¹⁰⁴⁵ Zob. kan. 289 § 2.

¹⁰⁴⁶ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s.111.

¹⁰⁴⁷ Zob. M. Madejczyk, *Obowiązek duchownych popierania pokoju i zgody między ludźmi oraz zakaz przynależności do partii politycznych*, w: *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. M. Saj, Warszawa 2018, s. 324; zob. KKK 1909.

zowie się «dziełem sprawiedliwości» (Iz 32,17). Jest on owocem porządku nadanego społeczeństwu ludzkiemu przez boskiego jego Założyciela, nad którego urzeczywistnieniem pracować mają ludzie pragnący coraz to doskonalszej sprawiedliwości”¹⁰⁴⁸.

Rzeczywiście, pokoju takiego nie można osiągnąć, jeśli nie zabezpieczy się dobra poszczególnych osób i jeśli ludzie nie będą udzielać sobie nawzajem bogactw swego umysłu i ducha. Do zbudowania pokoju konieczna jest zdecydowana wola poszanowania innych ludzi i narodów oraz ich godności, jak też wytrwałe praktykowanie braterstwa. A pokój ziemski, który powstaje z miłości bliźniego, jest obrazem i skutkiem pokoju Chrystusowego, pochodzącego od Boga¹⁰⁴⁹. Powyższa norma ukazuje misję, jaką Kościół został obdarzony przez samego Chrystusa. Dzieło odkupienia przyniesione przez Niego odkrywa wyjątkową godność ludzkiej osoby i zobowiązuje do troski tę niezbywalną godność¹⁰⁵⁰.

Powyżej przywołane normy prawa powszechnego odzwierciedlają teologiczne rozumienie powołania duchownych i przyjętego przez nich urzędu sakramentalnego. Ustanowione kanony mają zatroszczyć się o właściwe rozumienie i realizację właściwej misji, zarówno u samych wyświęconych, jak i u pozostałych wiernych, tak by istotowa różnica pomiędzy świeckimi a duchownymi nie ulegała zacieraniu i zniekształcaniu. Mogłoby to zrodzić wiele nieporozumień i zaburzyć hierarchiczną strukturę Kościoła, ustanowioną z woli Bożej dla uświęcenia całej wspólnoty wierzących.

W kolejnym rozdziale autor zajmie się teologiczno-kanonicznym ujęciem władzy i urzędów w Kościele. Wyjaśni samą naturę pełnionej władzy oraz przywoła konkretne urzędy regulowane kodeksem prawa, a będące jej przejawem. Finalnie, w oparciu o poruszone zagadnienie, skonfrontuje współpracę wszystkich wiernych realizujących misję Kościoła.

¹⁰⁴⁸ GS 78, zob. W. Wenz, art. cyt., s. 216.

¹⁰⁴⁹ Zob. *ibid.*; Zob. KKK 1939-1948.

¹⁰⁵⁰ Zob. KKK 170.

Rozdział III

URZĄD SAKRAMENTALNY JAKO GWARANCJA WŁAŚCIWEJ WSPÓLPRACY ŚWIECKICH Z DUCHOWNYMI W MISJI KOŚCIOŁA.

Dokumenty Soboru Watykańskiego II, aby zachować właściwą korelację między stanami w Kościele, prócz rozwoju teologii laikatu – dotyczącej tożsamości i posłannictwa wiernych świeckich – pogłębiły także teologię urzędu sakramentalnego. Wyraźne docenienie kapłaństwa wspólnego wszystkim wiernym położyło się, jednak cieniem na katolickim pojęciu kapłaństwa hierarchicznie służebnego i wywołało kryzys nie tylko samego pojęcia kapłaństwa, lecz kryzys egzystencji i posługi kapłańskiej oraz współpracy duchownych ze świeckimi¹⁰⁵¹. Ojcowie soborowi określając różnicę między świeckimi a wyświęconymi, nie chcieli ani umniejszyć kapłaństwa powszechnego ani pozycji kapłaństwa służebnego. Wiele propozycji zostało wysuniętych i wiele z nich odrzucono. Mimo iż sformułowania wypracowane ostatecznie przez sobór nie wyczerpywały tematu, to we właściwy sposób określiły relację świeckich z duchownymi¹⁰⁵².

Ujawniony kryzys urzędu sakramentalnego i kościelnego, był i nadal jest w dużej mierze spowodowany nowym podejściem do życia, w którym *sacrum* zostało zdominowane przez *profanum* oraz *esse* przez *agere*¹⁰⁵³ - funkcjonalność i pragmatyzm zaczęły stawać się

¹⁰⁵¹ Zob. J. Ratzinger, *Kościół. Pielgrzymująca wspólnota wiary*, Kraków 2005, s. 138.

¹⁰⁵² Zob. W. Kasper, dz. cyt., s. 425 -426.

¹⁰⁵³ *Agere sequitur esse* to antropologiczna myśl św. Tomasza z Akwinu, mówiąca, iż byty działają zgodnie ze swoim istnieniem. Została ona później przejęta przez teologię katolicką. Jakkolwiek św. Tomasz jest uważany za jej autora, nie znajdziemy w jego dziełach wprost jej zamieszczonej; św. Tomasz z Akwinu, *Summa Theologiae* I, q.75, a.4, co; zob. M. Piechowiak, *Tomasza z Akwinu koncepcja godności osoby ludzkiej jako podstawy prawa*, „Poznańskie Studia Teologiczne”, 14 (2003), s. 229; zob. R. Szopa, *Św. Tomasz z Akwinu teoria partycypacji bytu w ujęciu Louisa Geigera i Cornelio Fabra. Studium historyczno-metafizyczne*, Wrocław 2016, s. 155.

jedynymi obowiązującymi kategoriami, również w niektórych kręgach Kościoła. Należy zaznaczyć, iż kryzys urzędu, a co za tym idzie i samej władzy, ma podwójny aspekt – ludzki, gdyż Kościół dotykają takie same wyzwania jakie dotykają instytucje cywilne i państwowe oraz aspekt teologiczny¹⁰⁵⁴, którym zajmiemy się poniżej.

Już interpretacjom nowotestamentalnym towarzyszyło oddzielenie wszelkich posług kościelnych od charakteru sakralnego, na skutek zerwania ze starotestamentalnymi urzędami kapłańskimi, a szczególnie z pogańskimi wizjami kapłaństwa¹⁰⁵⁵. Współcześnie naprzeciw siebie stanęły, dwie koncepcje urzędu kapłańskiego. Pierwszą jest wizja społeczno-funkcjonalna, osadzona w modelu opartym na realizacji różnych posług i funkcji, zaś drugą sakramentalno-ontologiczna, akcentująca samą istotę i tożsamość wyświęconego szafarza. Choć pozornie wykluczające się, właściwie rozumiane mogą stać się komplementarne i uzupełniające względem siebie. Ojcowie *Vaticanum II* nie zajęli się dogłębnie, wtedy ledwie zarysowującymi się, powyższymi problemami dotyczącymi urzędu kapłańskiego i właściwej współpracy świeckich i duchownych, a o wiele bardziej uczyniła to refleksja posoborowa, przez dokumenty synodów z lat 1971¹⁰⁵⁶ i 1990¹⁰⁵⁷ oraz pisma papieża¹⁰⁵⁸ i współpracujących ze sobą kongregacji watykańskich¹⁰⁵⁹.

Właściwe poznanie tożsamości i roli wiernych świeckich oraz świętych szafarzy jest konieczne do określenia ich wzajemnych relacji i odkrycia warunków właściwej współpracy. Poniższy rozdział ukaże uwarunkowania rozwoju i uświęcania Kościoła w oparciu o urząd sakramentalny, przez który sam Chrystus buduje swój Kościół, a który powierzył Apostołom i ich następcom¹⁰⁶⁰.

1. Teologia urzędu kościelnego

Kościół jak każda wspólnota złożona z ludzi musi być odpowiednio zorganizowany. Wykorzystując dorobek teologii i pojęcia kształtującej się teologii, możemy stwierdzić,

¹⁰⁵⁴ Zob. J. Królikowski, *Kryzys władzy w Kościele i kolegalność*, „Symposium” XXI 2017 2 (33), s. 196-196.

¹⁰⁵⁵ Zob. J. Ratzinger, dz. cyt, s. 140.

¹⁰⁵⁶ W dniach 30.09-06.11. 1971, odbyło się w Rzymie II Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów nt. „*Kapłaństwa sakramentalnego i sprawiedliwości w świecie*”.

¹⁰⁵⁷ W dniach 30.09-28.10. 1990, odbyło się w Rzymie VIII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów nt. „*Formacji kapłańskiej we współczesnym świecie*”.

¹⁰⁵⁸ Zbiorem teologii kapłaństwa są m. in. Listy Wielkoczwartkowe św. Jana Pawła II.

¹⁰⁵⁹ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*, Watykan 1997.

¹⁰⁶⁰ Zob. AA 2; zob. PO 2.

iż Kościół posiada strukturę hierarchiczną¹⁰⁶¹. Składają się na nią liczne urzędy, posługi i charyzmaty. W Kościele odnajdziemy wszystkie elementy władzy potrzebne do kierowania społecznością, jak: stanowiących prawo, zarządzających wspólnotą oraz organy wymiaru sprawiedliwości¹⁰⁶².

1.1. Rys historyczny urzędu kościelnego

Wierze Kościoła od samego początku towarzyszyło przekonanie, iż jedynym źródłem władzy jest tylko Jezus Chrystus, jako ten, który będąc posłanym przez Ojca, na mocy tegoż mandatu, posłał Apostołów i swoich uczniów, aby innych doprowadzili do zbawienia¹⁰⁶³. „Chrystusowa władza jest pełna. Przede wszystkim, to On poprzez swoje Słowo, jest źródłem wszelkiego prawa w Kościele. Wszelka doktryna i wszelkie prawo we wspólnocie Kościoła musi opierać się ostatecznie na Chrystusie. On również jest jedynym i ostatecznym sędzią naszego postępowania. To On udziela odpowiedniej mocy (łaski) do działania zgodnego z Ewangelią, wiarą i miłością. Władza i autorytet Chrystusa są niepodważalne i niezmienne. [...] Nie sprawuje On jednak tej władzy nad Kościołem bezpośrednio, w sposób fizyczny. Nasz Pan posługuje się wybranymi osobami, odpowiednio przygotowanymi oraz wyposażonymi”¹⁰⁶⁴. To potwierdza, że rzeczywistość prawna w Kościele istnieje od początku, od Jezusa Chrystusa, a nie dopiero od czasów apostoelskich¹⁰⁶⁵.

1.1.1. Nowotestamentalne pojęcie urzędu

Jak wszyscy powołani są do życia we wspólnocie z Bogiem oraz jak do wszystkich odnoszą się obietnice Ewangelii, tak nie wszyscy są powołani do grona najbliższych uczniów towarzyszących Jezusowi¹⁰⁶⁶. Ścisłe grono uczniów jest wezwane, by się

¹⁰⁶¹ Pojęcie *hierarchia* pochodzi z języka greckiego i jest złożeniem dwóch słów: *hiera* (święta) i *arche* (pryncypium, zasada, władza). Zostało ono wprowadzone do teologii na początku VI wieku przez Pseudo-Dionizego Areopagite, dla którego hierarchia ziemską jest odbiciem hierarchii niebiańskiej, świętego ładu i porządku panującego w królestwie Boga. Teza, iż Bóg jest zasadą porządku i władzy w świecie stworzonym, stała się legitymizacją wszelkiej władzy ziemskiej, zwłaszcza cesarskiej i królewskiej; zob. M. Schmaus, *Wiara Kościoła*, t. 5, Gdańsk-Oliwa 1993, s. 177-182.

¹⁰⁶² Zob. M. Ozorowski, *Urząd i posługa w Kościele*, „Studia Teologiczne: Białystok, Drohiczyń, Łomża” 22 (2004), s. 15.

¹⁰⁶³ Zob. LG 18.

¹⁰⁶⁴ M. Ozorowski, art. cyt., s. 16-17.

¹⁰⁶⁵ Zob. P. Skonieczny, *Potestas sacra według Klausa Mörsdorfa – założenia teologiczne, struktura, sposób przekazywania i charakter*, „Annales Canonici” 9 (2013), s. 18; zob. Mt 5, 21-22; 7, 29; 9, 1-8; 28, 19; Mk 16, 16; J 3, 18; 5, 31-40; 8, 12-20; 9, 30-34.

¹⁰⁶⁶ W *Dziejach Apostolskich* sformułowanie uczniowie oznacza całą gminę, wszystkich wierzących, jednak już Listy unikają tego sformułowania, a Ewangelie wiążą bycie uczniem ze szczególnym Jezusowym wybraniem; zob. G. Lohfink, *Czy Bóg potrzebuje Kościoła?*, Poznań 2005, s. 253.

do Niego upodabniać, stawać się nie tylko posłańcami, lecz upoważnionymi przez Niego świadkami, współpracownikami i przedstawicielami¹⁰⁶⁷. To z ich gremium na początku swojej publicznej działalności Chrystus wybrał Dwunastu, którym przypadła w udziale szczególna funkcja gromadzenia eschatologicznego Ludu Bożego i inauguracji Królestwa Bożego na ziemi¹⁰⁶⁸. Na uwagę zasługuje sama liczba, która jest symbolicznym odniesieniem do dwunastu pokoleń Izraela, a więc do całego Narodu Wybranego¹⁰⁶⁹.

Owa trójdzielna struktura widoczna w przedpaschalnej wspólnocie wierzących, złożona z kręgu Dwunastu, uczniów i wreszcie ludu, nie budzi wątpliwości egzegetycznych. Jest ona wyraźnie ukazana w Ewangeliach, a szczególnie w dziele Łukaszym¹⁰⁷⁰. W ustanowieniu tegoż kolegium ujawnia się społeczna natura Kościoła, w której Apostołowie otrzymali określoną władzę. Miała ona zapewnić wewnętrzną trwałość pierwotnej wspólnoty, a jeszcze bardziej miała być na usługach przechowywania i przekazu dóbr zbawczych, jakie Jezus wzbudził przez swoją śmierć i zmartwychwstanie¹⁰⁷¹.

Przełomowym wydarzeniem było odkrycie pustego grobu i fakt zmartwychwstania Chrystusa. Przez to dynamika gminy wierzących nabrała niezwyklej dynamiki i przemieniła tych, którym władza przez Zbawiciela została powierzona. Misja popaschalna nie była jedynie zwykłym przedłużeniem tej wcześniejszej, choć istniała między nimi zasadnicza ciągłość, w której nie można przeciwstawiać apostołskiego świadectwa późniejszemu urzędowi kapłańskiemu. W okresie ziemskiego życia Jezusa uczniowie słowami i znakami głosili moc nadchodzącego królestwa Bożego, zaś w okresie popaschalnym, uczniowie świadczyli o królestwie, które już przyszło w historii Jezusa i nieodwołanie przyszło do świata. Zmartwychwstanie Chrystusa potwierdziło definitywną i powszechną wolę Boga związania wspólnoty z ludźmi. Toteż urząd świadka ma się realizować już nie tylko przez zwiastowanie, lecz jako powszechna posługa pośrednicząca w dziele zbawienia w świecie¹⁰⁷².

Zasada posłannictwa została ta sama i niezmiennie ma swoje źródło w woli Jezusa wyznaczającego Apostołów na swoich świadków i przedstawicieli. Jezus nie określił we wszystkich szczegółach struktur Kościoła, a zainicjował dynamizm sukcesji, który z upływem czasu miał się skonsolidować w aktualnym porządku społecznym.

¹⁰⁶⁷ Zob. Mt 10, 8; Mk 3, 14; Łk 10, 1; J 20, 21; zob. G. Greshake, *Być kapłanem dzisiaj*, Poznań 2010, s. 80.

¹⁰⁶⁸ Zob. G. Lohfink, dz. cyt., s. 203.

¹⁰⁶⁹ Zob. A. Napiórkowski, *Bosko-ludzka wspólnota. Podstawy katolickiej eklezjologii integralnej*, Kraków 2009, s. 99.

¹⁰⁷⁰ Zob. G. Lohfink, dz. cyt., s. 257.

¹⁰⁷¹ Zob. A. Napiórkowski, dz. cyt., s. 99.

¹⁰⁷² Zob. G. Greshake, dz. cyt., s. 80.

1.1.2. Poapostolska starożytność

Powstanie ksiąg Nowego Testamentu nie zakończyło rozwoju Kościoła. Proces ten u początku stymulowało wiele czynników zewnętrznych i wewnętrznych, a wśród nich najróżniejsze herezje, konieczność zachowania swoich korzeni w dobie zmieniających się geopolitycznych okoliczności, czy pomnażanie się liczby wierzących. Pierwsze dziesięciolecia okresu poapostolskiego to czas prób i doświadczeń, w których receptą okazały się umocnienie urzędu i struktur oraz wypracowanie formuł dogmatycznych¹⁰⁷³.

Mimo, iż Kościół rozciągający się w granicach Cesarstwa – od Bliskiego Wschodu, aż po Rzym – nie posiadał centralnego kierownictwa, w niespełna trzydzieści lat, w których panował pluralizm i dokonywały się strukturalne modyfikacje urzędu, urząd poapostolski zyskał już dość dokładnie określoną jakość, która wykazuje uważaną za oczywistą ciągłość z urzędem apostołskim i jako taka jest akceptowana. Niewątpliwie niebagatelny wpływ, prócz pomniejszych faktorów, miała waga nowotestamentalnej teologii urzędu i dynamizm Bożego Ducha¹⁰⁷⁴.

1.1.2.1. *List Klemensa*

W śledzeniu rozwoju urzędu nieocenione są starożytne pisma chrześcijańskie. Pierwsze refleksje nt. urzędu możemy odnaleźć już w liście do mieszkańców Koryntu napisanym około roku 90, przez Klemensa, ówczesnego – trzeciego po św. Piotrze - Biskupa Rzymskiego. Autor listu interweniował w sprawie sporu, w wyniku, którego doszło do schizmy i obalenia ustanowionych poprzednio prezbiterów¹⁰⁷⁵.

W tekście możemy odnaleźć ślady sukcesji apostołskiej. Św. Klemens wykazał, jak to Apostołowie zostali posłani przez Chrystusa, a następnie jak wybierali wypróbowanych duchem i ustanawiali ich biskupami i diakonami, zaś ci, na mocy mandatu apostołskiego mieli wyznaczać swoich następców: „Także i nasi Apostołowie wiedzieli przez Pana naszego Jezusa Chrystusa, że będą spory o godność biskupią. Z tego też powodu, w pełni świadomości, co przyniesie przyszłość, wyznaczyli biskupów i diakonów, a później dodali jeszcze zasadę, że kiedy oni umrą, inni wypróbowani mężowie mają przejąć ich posługę”¹⁰⁷⁶.

¹⁰⁷³ Zob. P. Neuner, P. M. Zulehner, *Zrozumieć Kościół. Eklezjologia praktyczna*, Poznań 2016, s. 111.

¹⁰⁷⁴ Zob. G. Greshake, dz. cyt., s. 112.

¹⁰⁷⁵ Zob. M. Starowieyski, *Pierwsi świadkowie. Pisma Ojców Apostolskich*, Kraków 2010, s. 45.

¹⁰⁷⁶ Św. Klemens Rzymski, *List do Kościoła w Koryncie*, 44, 1-2, w: *Pierwsi świadkowie. Pisma Ojców Apostolskich*, red. M. Starowieyski, Kraków 2010, s. 70-71.

1.1.2.2. Listy Ignacego z Antiochii

W tym samym duchu na temat urzędu wypowiada się pierwszej połowie II wieku św. Ignacy Antiocheński¹⁰⁷⁷. O nim samym wiemy bardzo niewiele. Dzięki znamienitemu św. Euzebiuszowi z Cezarei – autorowi pierwszej kroniki Kościoła – wiemy, że Ignacy był drugim, po Apostole Piotrze, zasiadającym na biskupstwie antiocheńskim. Żywota miał dokończyć w 107 r. w Rzymie, rzucony na pożarcie dzikim zwierzętom¹⁰⁷⁸. Swoje, niezwykle osobiste i uczuciowe, listy kierował do gmin chrześcijańskich, które przyjmowały go po drodze do centrum cesarstwa. Były to: Efez Magnezja, Tralleis, Rzym, Filadelfia oraz Smyrna. Święty Męczennik zostawił nam w nich obraz samego siebie jako pasterza zawierzonego Bogu, męża roztropnego oraz ujętego Bożą miłością mistyka.

Zwracając się do Kościoła w Efezie napisał: „Każdego bowiem, kogo Gospodarz przysłał jako włodarza swego domu, tak winniśmy przyjąć, jak Tego, który go przysłał. Jest więc rzeczą jasną, że na biskupa musimy patrzeć jak na samego Pana”¹⁰⁷⁹. W sposób *explicite* ukazuje on urząd biskupi jako przedstawicielstwo samego Chrystusa. Co więcej, jedność z biskupem jest jednością z całym Kościołem, albowiem – używając po raz pierwszy greckiego pojęcia *katholikós*¹⁰⁸⁰, na określenie Kościoła powszechnego – ukazał, że w Kościele lokalnym, reprezentowanym przez biskupa, jest widzialny i dostępny Kościół powszechny, katolicki¹⁰⁸¹.

1.1.2.3. Tradycja apostołska

Zasadniczym tekstem dotyczącym dyscypliny i liturgii Kościoła pierwszych wieków jest *Traditio apostolica* przypisywana św. Hipolitowi Rzymskiemu. Autor Tradycji Apostolskiej działał w III wieku i był bardzo popularny na Wschodzie i na Zachodzie. Jednakże świadectwa o nim są bardzo skąpe. Przyjmuje się, że św. Hipolit urodził się około roku 170, jednakże dokładna data nie jest znana. Również miejsce jego urodzin pozostaje dotąd nieznanne, chociaż uważa się, że urodził się na Wschodzie. Otrzymał doskonałe wykształcenie i znał świetnie język grecki. Nie wiemy także nic o jego początkowej działalności w Kościele. Działalność pisarska Hipolita była bardzo szeroka,

¹⁰⁷⁷ Zob. P. Neuner, P. M. Zulehner, dz. cyt., s. 100.

¹⁰⁷⁸ Zob. M. Starowieyski, dz. cyt., s. 104.

¹⁰⁷⁹ Św. Ignacy Antiocheński, *List do Efezjan*, 6, 1, w: *Pierwsi świadkowie. Pisma Ojców Apostolskich*, red. M. Starowieyski, Kraków 2010, s. 114.

¹⁰⁸⁰ Z języka greckiego *katholikós* znaczy *powszechny*.

¹⁰⁸¹ Św. Ignacy Antiocheński, *List do Smyrneńczyków*, 8, 2, w: *Pierwsi świadkowie. Pisma Ojców Apostolskich*, red. M. Starowieyski, Kraków 2010, s. 138.

ale większość jego utworów zaginęła. Te, które się zachowały, dotarły do nas w językach: łacińskim, greckim, syryjskim, arabskim, etiopskim, ormiańskim, gruzińskim i starosłowiańskim. Jest to najstarszy poza *Didache* relikw starożytnego Kościoła, a także swoista pierwotna forma księgi liturgicznej z opisem Eucharystii, święceń różnych stopni oraz chrztu. Hipolit chciał zebrać to, co przede wszystkim miało być zachowane jako tradycja apostołowa. Dzieło to, jako pierwsze zanotowało opis i teksty sakry biskupiej. Tytuł nie świadczy, że Hipolit otrzymał tradycję od Apostołów. Wskazuje jedynie, że chciał zachować to wszystko, co było w jego czasach uważane w Rzymie za tradycję apostołową¹⁰⁸².

Zawarte w konstytucjach kanony jasno wskazują, iż urząd kościelny jest ze swej istoty urzędem kierownictwa wywodzącym się z mandatu apostołowego¹⁰⁸³. Na poparcie przywołać tutaj należy modlitwę zawartą przez Autora, a wypowiedzianą przez biskupa udzielającego sakry biskupiej: „Boże, który znasz ludzkie serca, w imię Twoje daj temu Twemu słudze, którego wybrałeś do episkopatu, aby pasł Twoją świętą trzodę, pełnił przed Tobą funkcje arcykapłana, nienagannie spełniał posługę we dnie i w nocy, zanosił błagania przed Twoje oblicze, gromadził liczbę zbawionych i składał Ci dary Twojego świętego Kościoła. Udziel mu, Wszechmogący Władco, przez Twego Chrystusa, udziału w Duchu Świętym, aby miał władzę odpuszczania grzechów zgodnie z Twoim przykazaniem i zgodnie z Twoim zarządzeniem przydzielał funkcje, mocą, którą dałeś apostołom, rozwiązywał wszelkie więzy, mocą, którą dałeś apostołom, żeby podobał się Tobie [...]”¹⁰⁸⁴.

Powyższa modlitwa ukazuje apostołową proveniencję władzy i urzędu biskupiego oraz przekonanie, iż to sam Bóg jest Konsekratorem wybranych do kapłaństwa. Tradycja zawarta w dziele Hipolita, w przeciwieństwie do pism Ignacego z Antiochii, w których nie było zarysowanego urzędu prezbitera, wiąże urząd i posługę prezbiterów z biskupem, będącym następcą Apostołów. Podkreśla to oracja konsekuracyjna podczas święceń kapłańskich: „Wejrzyj teraz także na tego Twojego sługę, który został włączony do grona prezbiterów na mocy wyboru i całego duchowieństwa, napelnij go Duchem łaski i rady, aby z czystym sercem opiekował się i kierował Twoim ludem [...]”¹⁰⁸⁵.

¹⁰⁸² Zob. H. Paprocki, *Hipolita Rzymskiego Tradycja Apostołowa. Wstęp, przekład, komentarz*, „Studia Theologia Varsaviensia”, 14 (1976) 1, s. 145-149.

¹⁰⁸³ Zob. G. Greshake, dz. cyt., s. 23.

¹⁰⁸⁴ *Constitutiones Apostolorum et Canones Pamphili ex synodo apostolico Antiocheno, Lex canonica sanctorum apostolorum, Penae pro lapsis sanctorum apostolorum, Euchologion Serapionis*, VIII: 5, 6-7, w: *Konstytucje Apostołowe oraz Kanony Pamfiosa z apostołowego synodu w Antiochii, Prawo kanoniczne świętych Apostołów, Kary świętych Apostołów dla upadłych, Euchologion Setapiona*, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, s. 223.

¹⁰⁸⁵ *Ibid.*, VIII: 16, 4, s. 251.

III i IV wiek to czas, w którym zarysowuje się co raz wyraźniejsza granica między stanami wiernych w Kościele. U duchownych rośnie świadomość własnej misji i urzędowych zobowiązań. Poprzez rodzące się struktury kościelne i na skutek przełomu konstantyńskiego, ustania prześladowań oraz wyniesienia religii chrześcijańskiej do roli religii państwowej, zaczęli odgrywać coraz ważniejsze role w życiu społecznym i politycznym¹⁰⁸⁶. Szafarze kościelni, analogicznie do urzędników rzymskiego Imperium, zaczęli formalnie należeć do *ordo (ordo sacerdotalis)*, stanu hierarchii, odróżniając się tym samym od reszty społeczeństwa, *plebsu*¹⁰⁸⁷. Dochodzi również to swoistej profesjonalizacji kleru, gdyż ze względu na intensyfikację działalności kościelnej oraz społeczno-charytatywnej, środki na ich utrzymanie zaczęli czerpać z zasobów kościelnych porzucając dotychczas pełniące zawody, by w pełni poświęcić się kierowaniu Kościoła.

Ta profesjonalizacja urzędu w niemałym stopniu przyczyniła się do zbudowania przekonania u szafarzy, że to oni stanowią istotne centrum życia kościelnego i chrześcijańskiego¹⁰⁸⁸. Hierarchia kościelna rozwijała się wzorując i upodabniając się do struktur urzędów państwowych. Był to okres, w którym nie potrafią oddzielić władzy święceń (*potestas ordinis*) od władzy rządzenia (*potestas regiminis/iurisdictionis*), toteż święceń dokonywano z myślą o konkretnym urzędzie kościelnym (tzw. święcenia relatywne)¹⁰⁸⁹. Obie władze traktowano jako jedną władzę świętą (*potestas sacra*), gdyż obie działały zawsze razem, wewnątrznie powiązane¹⁰⁹⁰. Na skutek takiego spojrzenia problemem stały się sakramenty udzielane przez kapłanów, którzy popadli w schizmę lub herezję. Według poglądów montanistów¹⁰⁹¹ czy donatystów¹⁰⁹², a nawet św. Cypriana z Kartaginy, sakramenty

¹⁰⁸⁶ Zob. P. Neuner, P. M. Zulehner, dz. cyt., s. 102.

¹⁰⁸⁷ Zob. G. Greshake, dz. cyt., s. 25.

¹⁰⁸⁸ Zob. *Constitutiones Apostolorum et Canones Pamphili ex synodo apostolico Antiocheno, Lex canonica sanctorum apostolorum, Pœnæ pro lapsis sanctorum apostolorum, Euchologion Serapionis*, II: 26,4-7; 34, 1-6, w: *Konstytucje Apostolskie oraz Kanony Pamfilosa z apostolskiego synodu w Antiochii, Prawo kanoniczne świętych Apostołów, Kary świętych Apostołów dla upadłych, Euchologion Setapiona*, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, s. 43-44, 50.

¹⁰⁸⁹ Zob. K. Nasiłowski, *Z problematyki okresu święceń relatywnych*, „Prawo Kanoniczne”, r. 28 (1985) 1-2, s. 97-208.

¹⁰⁹⁰ Zob. A. Cattaneo, *Questioni fondamentali della canonistica nel pensiero di Klaus Mörsdorf*, Pamplona 1986, s. 141.

¹⁰⁹¹ Montanizm to ruch odnowy zapoczątkowany przez Montana, nawróconego kapłana pogańskiego w II w. we Frygii. Przepowiadał on koniec świata, a znaków tego dopatrywał się w działalności ekstatycznych proroków i prorokiń. Zakończył na tym, że samego siebie uznał za wcielenie Ducha Świętego, odrzucając wszelkie struktury kościelne i urzędy oraz bez ich jurysdykcji swobodnie udzielając sakramentów. Do tej sekty należał m. in. Tertulian; zob. G. O'Collins, E. G. Farrugia, *Leksykon pojęć teologicznych i kościelnych*, Kraków 2002, s. 191.

¹⁰⁹² Donatyzm to schizma powstała ok. roku 311 z powodu konsekracji biskupiej Cecyliana z Kartaginy przez bpa Feliksa z Aptung, oskarżonego o zdradę podczas prześladowań za cesarza Dioklecjana. Biskupi, którzy się z tą konsekracją nie zgadzali wybrali na biskupa Donata. Twierdzili oni nieważność sakramentów sprawowanych przez niegodnych szafarzy i domagali się ich ponownego celebrowania. zob. *ibid.*, s. 69.

udzielane przez schizmatyków i heretyków były nieważne. Dopiero św. Augustyn z Hippony rozwinął naukę o niezatartym charakterze chrztu i święceń, wyciągając tym samym wniosek o ważności sakramentów udzielanych przez jakiegokolwiek ważnie wyświęconego¹⁰⁹³.

Kwestię tę usankcjonował Sobór Chalcedoński, który stwierdził tzw. „nieważność praktyczną” święceń, czyli wyłączenie władzy rządzenia związanej z władzą święceń: „Ani prezbitera, ani diakona, ani nikogo, kto pełni jakąś funkcję w Kościele nie należy wyświęcać w sposób oderwany, to znaczy bez wyznaczenia wyświęcanemu własnego kościoła w mieście lub na wsi, albo martyrium czy klasztoru. Co do wyświęconych bez tytułu święty synod postanowił, by taka ordynacja była uważana za nieważną i by tacy duchowni nie mogli wypełniać swoich funkcji ku hańbie tego, który ich wyświęcił”¹⁰⁹⁴.

Jednak IV wiek przyniósł pewne *novum* w jurysdykcji Kościoła. Zaczęto bowiem przenosić biskupów do innych siedzib, niż te, do których zostali wyświęceni i zaczęto odchodzić od zasady terytorialnego związania święceń biskupich z urzędem kościelnym. Wpłynęło to na stopniowe rozróżnianie i oddzielanie władzy święceń od władzy rządzenia¹⁰⁹⁵.

1.1.3. Łacińskie średniowiecze

1.1.3.1. *Corpus Christi mysticum et verum*

Średniowieczna teologia dokonała przejścia od pojmowania urzędu kapłańskiego jako współpracy z kierowniczym urzędem biskupim do pojmowania go jako gromadzenia i zespalania Ludu Bożego poprzez celebrowanie Eucharystii¹⁰⁹⁶. Upływ czasu sprawiał, że relacja prezbitera do Najświętszej Ofiary, stawała się coraz bardziej wyraźna. Zespalanie i budowanie Ciała Chrystusa, którym jest Kościół stało się przewodnim posłannictwem urzędu kapłańskiego, zaś pozostałe czynności urzędowe i administracyjne były w coraz większym zakresie przenoszone na biskupa.

Scholastyka wprowadziła pogląd, iż przedmiotem władzy święceń jest *corpus Christi mysticum*, rozumiane jako Eucharystia tworząca mistycznie jedność Chrystusa z Kościołem. W opozycji semantycznej pojawiło się *corpus Christi verum* – Ciało Chrystusa rozumiane jako dostrzegalna struktura społeczna. I to ta struktura miała być podmiotem władzy

¹⁰⁹³ Zob. P. Skonieczny, art. cyt. s. 24.

¹⁰⁹⁴ Sobór Chalcedoński, kan. 6, w: *Dokumenty soborów powszechnych*, t. I red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2002, s. 321.

¹⁰⁹⁵ Zob. P. Skonieczny, art. cyt., s. 25.

¹⁰⁹⁶ Zob. G. Greshake, dz. cyt., s. 29.

jurysdykcyjnej. Z formalnego podziału owe rozróżnienie przekształciło się w materialne, za czym dokonało się przeciwstawienie sfery sakramentalnej sferze pozasakramentalnej¹⁰⁹⁷. Sakrament święceń zaczął być określany przez jego relację do eucharystycznej ofiary, przez co święcenia dotychczas uzależnione od konkretnej społeczności, stały się absolutnymi – dopuszczającymi wszystkich, włącznie z niezwiązanymi z żadnymi urzędami i funkcjami.

Niebagatelny wpływ na znaczenie i rozumienie kapłaństwa jako urzędu kościelnego, któremu posłuszni winni być świeccy, miał wysoki poziom wykształcenia kleru, jak i samo zaangażowanie duchownych na rzecz krzewienia oświaty. Wierni świeccy coraz częściej byli utożsamiani z niewykształconymi i prostymi masami. Znaczenie kapłańskiego wybrania umacniała świadomość niezatartego znamienia (*character indelebilis*) otrzymanego podczas święceń, które było pojmowane jako oddzielenie od reszty ludu.

1.1.3.2. *Decretum Gratiani*

Rosnące antynomie ujął również w swoich słowach ojciec prawa kościelnego Gracjan (1440 r.): „Są dwa rodzaje chrześcijan. Do jednego zaliczamy tych, którzy poświęcają się służbie Bożej, rozmyślaniu i modlitwie oraz powinni trzymać się z dala od wszelkiego światowego zgiełku. Są to członkowie kleru i osoby poświęcone Bogu, czyli mnisi. Drugi rodzaj chrześcijan to świeccy. Mogą oni posiadać dobra ziemskie, ale tylko niezbędne do życia [...]. Mogą się żenić, uprawiać ziemię, wnosić skargi do sądu, zajmować się uczciwym handlem, składać dary na ołtarzu, płacić dziesięciny. Tak żyjąc, mogą się zbawić, pod warunkiem, że unikają występków i czynią dobro”¹⁰⁹⁸. Przekonanie o wspólnym kapłaństwie, stało się zamierzchłym, a na pierwszy plan wyszło kapłaństwo służebne, oddzielające jedynych kapłanów od reszty wspólnoty Kościoła.

¹⁰⁹⁷ Zob. E. Corecco, *Struktura i charakter władzy w Kościele*, „Communio” 3 (1988), s. 167.

¹⁰⁹⁸ *Decretum Gratiani*, excerptum A. Friedberg, 1879, Romæ 2007, p. II, XII, 1, 7: „Duo sunt genera Christianorum. Est autem genus unum, quod mancipatum diuino offitio, et deditum contemplationi et orationi, ab omni strepitu temporalium cessare conuenit, ut sunt clerici, et Deo deuoti, uidelicet conuersi. (Græce) Klêros enim grece latine sors. Inde huiusmodi homines uocantur clerici, id est sorte electi. Omnes enim Deus in suos elegit. Hi namque sunt reges, id est se et alios regentes in uirtutibus, et ita in Deo regnum habent. Et hoc designat corona in capite. Hanc coronam habent ab institutione Romanæ ecclesiæ in signo regni, quod in Christo expectatur. Rasio uero capitis est temporalium omnium depositio. Illi enim uictu et uestitu contenti nullam inter se proprietatem habentes, debent habere omnia communia. §. 1. Aliud uero est genus Christianorum, ut sunt laici. LAOS enim est populus. His licet temporalia possidere, sed non nisi ad usum. Nichil enim miserius est quam propter nummum Deum contempnere. His concessum est uxorem ducere, terram colere, inter uirum et uirum iudicare, causas agere, oblationes super altaria ponere, decimas reddere, et ita saluari poterunt, si uicia tamen benefaciendo euitauerint.”

1.1.3.3. Św. Tomasz z Akwinu

W poszukiwaniach teologii urzędu nie można pominąć św. Tomasza z Akwinu. Nauczał, on za starożytną tradycją liturgiczną, że sakrament kapłaństwa składał się z czterech święceń niższych: ostiariatu, lektoratu, egzorcystatu i akolitu, o których wspomina już w 252 roku papież Korneliusz, a które wprowadzano w Kościele stopniowo pomiędzy wiekiem IV i V, oraz z trzech święceń wyższych: subdiakonatu, diakonatu i prezbiteratu, chociaż Kościół wschodni zaliczał zawsze subdiakoniat do święceń niższych¹⁰⁹⁹. Taką też strukturę święceń przyjmował św. Tomasz, uzasadniając je ukierunkowaniem na Eucharystię¹¹⁰⁰ oraz podkreślając, że pełnia tego sakramentu mieści się w jednym święceniu, mianowicie w kapłaństwie (prezbiteracie), natomiast w innych jest jakaś część kapłaństwa¹¹⁰¹.

W teologii Tomaszowej biskupstwo to pewnego rodzaju *sacramentale*, które stanowi administracyjną nadbudowę nad prezbiteratem¹¹⁰². Dlatego też według niektórych nurtów prezbiterzy mogli wyświęcać prezbiterów oraz udzielać sakry biskupiej. Dziś zupełnie wykluczono udział prezbiterów w wyświęcaniu biskupów, co jednak teologicznie nie jest całkowicie usprawiedliwione i przypomina raczej wychowawcze podkreślanie wyższości kapłaństwa biskupa nad prezbiterami¹¹⁰³. Tomasz z Akwinu wyjaśniał, że święcenie (*ordo*) można pojmować dwojako. *Primo* jako sakrament, gdyż każde święcenie jest przyporządkowane sakramentowi Eucharystii, a pod tym względem biskup nie ma władzy wyższej niż prezbiter, biskupstwo nie jest święceniem (*non erit ordo*). *Secundo* święcenie można rozpatrywać jako urząd w dziedzinie niektórych czynności sakralnych¹¹⁰⁴.

1.1.4. Czasy nowożytne

1.1.4.1. Sobór Trydencki

Reformacyjne postulaty zredukowania urzędu kościelnego do kapłaństwa wspólnego oraz usunięcia funkcji i władzy zmusiły Kościół do interwencji przez Sobór Trydencki, która miała obronić urząd kościelny: „Jeśli ktoś twierdzi, że wszyscy chrześcijanie bez różnicy są

¹⁰⁹⁹ Zob. J. M. Lipniak, *Urząd biskupa w kościele katolickim i ewangelickim. Fakty i mity*, „Theologia Wratislaviensia”, 12 (2007), s. 66.

¹¹⁰⁰ Zob. św. Tomasz z Akwinu, *Suma teologiczna*, t. XXXI, q. 37, a. 2.

¹¹⁰¹ Zob. *ibid.*, t. XXXI, q. 37, a. 1, ad 2.

¹¹⁰² Zob. E. Corecco, art. cyt., s. 167.

¹¹⁰³ J. M. Lipniak, art. cyt., s. 66.

¹¹⁰⁴ Zob., *ibid.*

kapłanami Nowego Przymierza, albo że wszyscy obdarzeni są jednakową władzą duchową, nie czyni niczego innego, jak się wydaje, tylko wprowadza zamęt do hierarchii kościelnej, która jest «jak uporządkowany szyk bojowy»¹¹⁰⁵. Jako obronę dotychczasowej hierarchii sobór przywołał rozumienie kapłana w kontekście jego kultowo-sakramentalnych zadań i misji, a szczególnie władzy sprawowania Eucharystii¹¹⁰⁶.

Przy tym odniesieniu do Eucharystii i prezbiteratu, jako władzy do jej celebrowania, ojcowie soboru byli w obowiązku wyeksplikować odniesienie pozostałych stopni sakramentu święceń, a szczególnie pozycji biskupa, który podług powyższego tłumaczenia rozumiany był jako urząd czysto jurysdykcyjny: „Jeśli ktoś twierdzi, że prócz kapłaństwa nie ma w Kościele katolickim innych święceń – wyższych i niższych – które jak gdyby stopniami prowadzą do kapłaństwa – niech będzie wyklęty”¹¹⁰⁷. Jednak w następnych słowach sobór, nie wyjaśniając niczego, jedynie konkluduje: „Gdyby ktoś mówił, że biskupi nie są wyżsi od prezbiterów, albo że nie mają władzy bierzmowania i udzielania święceń, albo że ta, którą mają, jest im wspólna z prezbiterami; albo że święcenia przez nich udzielone bez zgody lub powołania ze strony ludu lub władzy świeckiej są nieważne [...] – niech będzie wyklęty”¹¹⁰⁸. Tak, aż do XX wieku sakra biskupia musiała walczyć o swoją sakramentalność i właściwe rozumienie. Odnotować, należy fakt, iż dzięki wizji urzędu przedstawionej w Trydencie zostało wykluczone wyłącznie kapłańskie jego rozumienie, a wraz z nim dokonało się włączenie do kościelnego urzędu na mocy *sacramentum ordinis* również diakonatu¹¹⁰⁹.

W oparciu o protestancką proveniencję pojawiła się próba włączenia do teologii katolickiej teorii trzybiegunowej władzy kościelnej. Na podstawie doktryny o *tria munera Christi*, czyli trzech urzędach Chrystusa jako Kapłana, Króla i Proroka, ukuto teorię o trójpodziale władzy: władzę uświęcania (kapłańska), władzę rządzenia (królewska) oraz władzę nauczania (prorocka). Jednak teoria ta nie tylko była niezgodna z kanoniczną tradycją katolicką, jak również wprowadzała niewłaściwe rozumienie *potestas sacra* jako jednej władzy kościelnej¹¹¹⁰.

¹¹⁰⁵ Zob. Sobór Trydencki, *Sesja 23: I/A Kanony o sakramencie święceń, 4b* w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński, polski*. Red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, t. IV, s. 685.

¹¹⁰⁶ Zob. G. Greshake, dz. cyt., s. 34.

¹¹⁰⁷ Sobór Trydencki, *Sesja 23: I/C Kanony o sakramencie święceń, 2*, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński, polski*. Red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, t. IV, s. 685.

¹¹⁰⁸ Ibid., 7.

¹¹⁰⁹ Zob. G. Greshake, dz. cyt., s. 35.

¹¹¹⁰ Zob. P. Skonieczny, art. cyt., s. 26.

1.1.4.2. *Codex Iuris Canonici 1917*

Jako *locus theologicus*, źródła i przestrzeni rozwoju teologii urzędu nie możemy nie potraktować niemal już współczesnej jurysprudencji eklezjalnej w wydaniu Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku. Była to pierwsza nowoczesna kodyfikacja prawa kanonicznego Kościoła obrządku łacińskiego promulgowana 27 maja 1917 r. przez papieża Benedykta XV bullą *Providentissima Mater Ecclesia*. Kodeks wszedł w życie 19 maja roku następnego.

Kodeks składa się z pięciu ksiąg, które dzielą się na części, działy, tytuły, rozdziały i artykuły. Zawiera 2414 kanony, w razie potrzeby podzielone na paragrafy, a te - na numery. Księga I to normy ogólne (kan. 1-86), księga II mówi o osobach (kan. 87-725), księga III o rzeczach (kan. 726-1551), księga IV sankcjonuje procesy (kan. 1552-2194), zaś w księdze V ujęto kanony o przestępstwach i karach (kan. 2195-2414)¹¹¹¹. Kodeks zastąpił wszystkie dotychczasowe przepisy z wyjątkami, które zostały określone w kanonach wstępnych. Obowiązywał on Kościół obrządku łacińskiego, jednakże dotyczył również Kościołów wschodnich w sprawach wyraźnie wskazanych lub z samej ich natury. Uporządkował wiele instytucji przez włączenie norm, które wynikały do tej pory ze zwyczaju lub doktryny, a wiele z nich uregulował na nowo i w sposób odpowiadający potrzebom epoki.

W świetle naszych rozważań kodeks, stwierdza w kan. 145 § 1: „Urząd kościelny w szerokim znaczeniu jest jakimkolwiek obowiązkiem¹¹¹² wykonywanym prawnie dla celu duchownego, w ścisłym natomiast znaczeniu jest obowiązkiem ustanowionym na stałe z postanowienia Bożego czy kościelnego, powierzonym zgodnie z przepisami prawa kanonicznego, do którego przywiązana jest jakaś przynajmniej władza święceń czy jurysdykcji”¹¹¹³. W § 2 dodaje: „Jeżeli inaczej z kontekstu nie wynika urząd kościelny w prawie bierze się w znaczeniu ścisłym”. Na podstawie powyższej wykładni o urzędzie kościelnym można mówić w dwojakim sensie¹¹¹⁴.

¹¹¹¹ Zob. *Codex Iuris Canonici PII X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti papæ XV auctoritate promulgatus præfatione fontium annotatione et indice analytico-alphabetico ab emo Petro card. Gasparri auctus, Romæ 1917.*

¹¹¹² *Munus* – termin ten nie jest dokładnie sprecyzowany przez kanonistykę polską. Za A. Jougan: 1. danina, podatek, trybut; 2. powinność obowiązek, zadanie; 3. służba; 4. ofiara; w autoryzowanym przez Konferencję Episkopatu, polskim tłumaczeniu dokumentów Soboru Watykańskiego II oddaje się *munus* przez: *funkcja* /LG 7/; *urząd* /LG 23/, *obowiązek* /LG 26/, *powinność* /LG 28/, *czynność* /LG 23/, *stanowisko* /CD 29/, *żądanie* /UR 4/.

¹¹¹³ „*Officium ecclesiasticum lato sensu est quodlibet munus quod in spiritualem finem legitime exercetur; stricto autem sensu est munus ordinatione sive divina sive ecclesiastica stabiliter constitutum, ad normam sacrorum canonum conferendum, aliquam saltem secum ferens participatio nem ecclesiasticæ potestatis sive ordinis sive iurisdictionis. § 2. In iure officium ecclesiasticum accipitur atricto sensu, nisi aliud ex contextu sermonis appareat.*”; Tłumaczenie za S. Biskupski, „*Prawo Kanoniczne*” 2 (1959) nr 1-2, s. 54.

¹¹¹⁴ Zob. K. Warchałowski, *Ustanawianie urzędów kościelnych na podstawie kodeksów z 1917 i 1983 r. Studium prawnoporównawcze*, „*Studia Loviciensia*”, 1 (1999), s. 274.

Po pierwsze w sensie szerokim (*sensu lato*) urząd rozumiany jako funkcja kościelna mógł być wykonywany zarówno przez duchownych jak i świeckich oraz sprawowany czasowo. W tym sensie pełniona funkcja nie musiała włączać podmiotu do hierarchii. Po drugie urząd ujęty w sensie ścisłym (*sensu stricto*) wiązałby się z kilkoma istotnymi elementami, tj.: funkcja¹¹¹⁵, stałość¹¹¹⁶, prowizja kanoniczna¹¹¹⁷ czy partycypacja we władzy¹¹¹⁸. Uwzględniając te faktory można stwierdzić, że sama władza święceń może stanowić urząd kościelny, co suponuje, iż *officium* kościelne może otrzymać tylko osoba duchowna, która opatrzona stosownym poleceniem, może sprawować władzę rządzenia nad wiernymi¹¹¹⁹.

W oparciu o dawne prawo urzędy kościelne rozróżniano na beneficjalne (z uposażeniem) i niebeneficjalne (bez własnego uposażenia), konsystorskie i niekonsystorskie, diecezjalne, ponaddiecezjalne i zakonne, mniejsze i większe, rezydencjalne i nierezydencjalne oraz na indywidualne i kolegialne¹¹²⁰. Rozwijając pierwszy podział, jako beneficjum należało rozumieć stałą posadę, dającą prawo pobierania dochodów z uposażenia złączonego z posadą¹¹²¹. Uposażenie było podstawą bytu materialnego beneficjanta (tego kto piastował urząd), który miał przywilej użytkowania i administrowania powierzonymi dobrami, niebędącymi jego własnością. Piastun obowiązany był zasadą *beneficium propter officium* (beneficjum w zamian za urząd)¹¹²². Nadmienić, trzeba, że w kodeksie Benedykta XV system beneficjalny był dość mocno rozbudowany.

Kolejnymi były urzędy konsystorskie. To te, nadawane na papieskim konsystorzu tj.: kreacja kardynalska czy nominacja biskupia, pozostałe zaś są niekonsystorskie¹¹²³. W zależności od zakresu spełnianego urzędu i jego charakteru urzędy mogły dotyczyć diecezji, prowincji, okręgu kościelnego bądź instytutu zakonnego¹¹²⁴. Do urzędów większych prawodawca zaliczał związane z władzą biskupią, lub na podobieństwo niej, zaś pozostałe

¹¹¹⁵ Funkcję należy rozumieć jako zespół praw i obowiązków dotyczących wypełnienia posłannictwa Kościoła w określonym przez prawo zakresie

¹¹¹⁶ Stałość oznacza istnienie urzędu, tzn. związane z nim prawa, obowiązki i władza, niezależnie od obsadzenia.

¹¹¹⁷ Prowizja kanoniczna, czyli powierzenie, nadanie urzędu musi dokonywać się zgodnie z prawem. Jako, że urzędy mają cel duchowy, to Kościół jest w kompetencji nadawać je i regulować.

¹¹¹⁸ Partycypacja we władzy święceń, wynika z samego faktu włączenia do duchowieństwa, zaś we władzy jurysdykcyjnej /kan. 118, KPK 17/, na mocy nadania, przez właściwego przełożonego, czyli przez misję kanoniczną /kan. 109, KPK 17/.

¹¹¹⁹ Zob. K. Warchałowski, art. cyt., s. 274.

¹¹²⁰ Zob. *ibid.*, s. 275-276.

¹¹²¹ Zob. kan. 1409, KPK 17, zob. I. Grabowski, *Prawo kanoniczne*, Warszawa 1948, s. 472.

¹¹²² Zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 1985, s. 301.

¹¹²³ Zob. F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne*, t. 1, Opole, 1957, s. 338.

¹¹²⁴ Zob. T. Pawluk, *dz. cyt.*, s. 301.

traktowane były jako mniejsze¹¹²⁵. Z innego punktu widzenia dzielono, na te z obowiązkiem rezydencji (rezydencjalne) i bez niego (proste); duszpasterskie (urząd proboszcza) oraz pozaduszpasterskie; łączalne (zgodne) oraz niepołączalne (niezgodne), w zależności czy jedna osoba mogła pełnić ich kilka, czy nie. Ostatni podział wynikał, z tego czy możliwe było pełnienie urzędu przez jednostkę (indywidualne) bądź przez zespół (kolegialne)¹¹²⁶.

Odnosnie władzy łączonej z urzędem ważnym odniesieniem jest kan. 109: „Ci, którzy wchodzą w skład hierarchii kościelnej, nie są wybierani przez lud, ani powoływani przez władzę świecką; na stopniach natomiast władzy kapłańskiej są ustanawiani przez święcenia; na najwyższym pontyfikacie, na mocy samego prawa Bożego, po dokonaniu prawnego wyboru i jego przyjęciu; na pozostałych stopniach jurysdykcyjnych — przez misję kanoniczną”¹¹²⁷. W myśl powyższych słów władza święceń nadawana jest przez sakrament, zaś władza jurysdykcyjna przez misję kanoniczną. Oznacza to, że stan kapłański i *missio*, każde na swój sposób, nadają dwie oddzielne części *sacra potestas*, będące zarazem wzajemnie zależne od siebie. Według KPK 17, bowiem władza jurysdykcyjna może być nadana jedynie ważnie wyświęconym¹¹²⁸. Jednakże w opozycji do tej teorii, zrodziła się inna głosząca, że cała *sacra potestas* jest nadawana przez sakrament kapłaństwa. Podług jej założeń Kościół ma moc związywania i rozwiązywania świętej władzy nadawanej przez sakrament i powstrzymywania od jej skuteczności. Istotną różnicą między tymi dwiema teoriami polega na tym, że pierwsza przypisuje treść materialną zarówno kapłaństwu jak i jurysdykcji, podczas gdy druga, późniejsza, przyznaje treść materialną jedynie władzy święceń, a władzy jurysdykcyjnej jedynie moc formalną¹¹²⁹.

1.1.4.3. *Ad actholici sacerdoti*

Wielkim promotorem kapłaństwa w nowożytności był papież Pius XI. W 1935 roku – w 13. roku swojego pontyfikatu – napisał encyklikę o kapłaństwie katolickim. Przywołał w niej

¹¹²⁵ Zob. F. Pasternak, *Urzędy i beneficja kościelne. Majątek kościelny*, Warszawa 1970, s. 24.

¹¹²⁶ Zob. K. Warchałowski, art. cyt., s. 275-276.

¹¹²⁷ „Qui in ecclesiasticam hierarchiam cooptantur, non ex populi vel potestatis saecularis consensu aut vocatione adleguntur; sed in gradibus potestatis ordinis constituuntur sacra ordinatione; in supremo pontificatu, ipsomet iure divino, adimplenta conditione legitima electionis eisdemque acceptationis; in reliquis gradibus iurisdictionis, canonica missione.”; Tłumaczenie za S. Biskupski, „Prawo Kanoniczne” 2 (1959) nr 1-2, s. 43.

¹¹²⁸ F. Hansen, *The Unity and Threefold Expression of the Potestas Regiminis of the Diocesan Bishop – Cann.381§1 And 391*, Roma 2014, s. 19; zob. E. Corecco, art. cyt., s. 169.

¹¹²⁹ Autor niniejszej pracy, jedynie zasygnalizował pojawiające się aporie na polu rozumienia *sacra potestas*, gdyż, nie są one sednem badań autora oraz zostaną one rozwinięte przez dalszą myśl teologiczną zawartą w późniejszych dokumentach magisterium i ujęte w dalszych paragrafach niniejszej pracy; zob. *ibid.*, s. 172;

na czym polega katolicki sens powołania kapłańskiego, według którego kapłan to *alter Christus*, apostoł prawdy i miłości, sługa przebaczenia, pośrednik między Bogiem a ludźmi.

Odwołując się do otrzymanej władzy kapłanów docenił niewypowiedzianą dostojność kapłana katolickiego, który posiada władzę nad Ciałem Jezusa Chrystusa i cudownym sposobem sprowadza go na ołtarze oraz rękami niejako Zbawiciela Bożego składa wiecznemu majestatowi Boga nieskończenie miłą mu ofiarę¹¹³⁰. Po czym dodaje: „Ale poza tym kapłan otrzymał nie tylko władzę nad prawdziwym Ciałem Jezusa Chrystusa, ale uzyskał też wydatny i bardzo rozległy wpływ na mistyczne ciało Jego, to jest na Kościół. [...] Skoro ta władza, osobnym sakramentem powierzona kapłanowi, z niezniszczalnego wypływa charakteru, przez który stał się «kapłanem na wieki», na podobieństwo Tego, w którego kapłaństwie uczestniczy, dlatego nie jest znikoma i przemijająca, ale stała i trwała. Chociażby kapłan z ułomności ludzkiej popadł w błędy i hańbą się okrył, nie zdoła nigdy zetrzeć z duszy charakteru kapłańskiego”¹¹³¹.

Z wykładni Piusa XI widać klarowne rozróżnienie władzy święceń, desygnowanej do uświęcenia Ludu Bożego od władzy jurysdykcyjnej, poprzez którą pełnić ma władzę kierowniczą, pasterską nad mistycznym Ciałem Chrystusa.

1.1.4.4. *Mediator Dei*

Wiele cennych teologicznych treści zawarł, również papież Pius XII w swojej encyklice nt. świętej liturgii *Mediator Dei*. Papież ukazując katolickie rozumienie liturgii oraz pragnąc bardziej czynnego i świadomego udziału w niej całego Kościoła, także wiernych świeckich, w akapicie o hierarchii i urzędzie kapłańskim napisał: „Władza kapłańska została powierzona jedynie Apostołom i tym z kolei, na których oni lub ich następcy nałożyli ręce. Mocą tej władzy zastępują oni osobę Jezusa Chrystusa wobec ludu sobie powierzonego, a wobec Boga działają w imieniu tego ludu. Takie kapłaństwo nie przechodzi na innych drogą dziedzictwa ani pokrewieństwa, nie wyłania się ono z gminy chrześcijańskiej ani z woli lub nadania ludu. Sługa ołtarzy, zanim w imieniu ludu będzie zwracał się do Boga, już był ustanowiony następcą Boskiego Zbawiciela dla spraw świętych. [...] Władza, którą mu powierzono, z istoty swojej nie ma w sobie nic ludzkiego, jest na wskroś nadprzyrodzona i od Boga pochodzi”¹¹³².

¹¹³⁰ Zob. Pius XI, *Ad catholici sacerdoti*, I, AAS 28 (1936).

¹¹³¹ Zob. *ibid.*

¹¹³² Pius XII, *Mediator Dei*, 17, AAS 39 (1947).

Cennym komentarzem do teologii urzędu są słowa papieża, że widoczne i zewnętrzne kapłaństwo Jezusa Chrystusa jest przekazywane w Kościele nie w sposób powszechny, ogólny i wspólny wiernym, ale tylko wybranym jednostkom. Ważne jest też powiązanie kapłaństwa z sakramentem święceń: „Kapłaństwo rodzi się duchowo z jednego z siedmiu Sakramentów, który nie tylko udziela łaski odpowiedniej dla szczególnych warunków i obowiązków tego życia, ale również wyciska niezatarte znamię, które upodabnia sługi ołtarza do Chrystusa Kapłana i uzdalnia ich do spełniania prawowitych czynności kultu, które wiernych wiodą do świętości, a Bogu oddają należną cześć według przepisów przez Niego ustanowionych. Albowiem tak samo jak obmycie z Chrztu świętego wyróżnia wiernych i oddziela ich od wszystkich innych, których nie obmyła oczyszczająca woda i którzy nie są członkami Chrystusa, tak i Sakrament kapłaństwa odróżnia kapłanów od innych wiernych nie obdarowanych tym charyzmatem”¹¹³³.

Apologia urzędu i powołania kapłańskiego spisana krótko przed Soborem Watykańskim II ukazała się w momencie intensywnych zmian i przeorientowań w Kościele. Wymienić trzeba aktywny ruch liturgiczny i biblijny, zmiany geopolityczne czy nowe ruchy związane ponownym odkryciem i zaangażowaniem wiernych świeckich w Kościele. Wszystkie te czynniki prowadziły do osłabienia urzędu sakramentalnego i wypływającej zeń władzy, na rzecz odkrycia wspólnego powołania do świętości, przez co nauka magisterium musiała troszczyć się, by rodzące się tendencje stawiały właściwe akcenty i nie naruszyły właściwej doktryny¹¹³⁴.

1.1.5. Urząd współcześnie

1.1.5.1. Soborowe pojęcie urzędu kościelnego

Okres przygotowań do Soboru Watykańskiego II był czasem napływania różnorodnych opinii i propozycji teologicznych, wśród których pojawiały się głosy widzące potrzebę rewizji dotychczasowych struktur władzy i jej rozumienia wobec zmieniających się warunków życia i niezmiennej misji Kościoła¹¹³⁵. Panujący model władzy czerpiący analogie ze struktur świeckich stawał się archaiczny i niewystarczający. Kościół pragnął, również poprzez sprawowanie władzy ukazać niebiańską proveniencję i swoją zbawczą rolę. Nadal żywe były jeszcze w łonie Kościoła dyskusje podważające sakramentalność biskupstwa i sposób

¹¹³³ Ibid.

¹¹³⁴ Zob. G. Greshake, dz. cyt., s. 39.

¹¹³⁵ Zob. J. Krzywda, *Funkcja i znaczenie misji kanonicznej w strukturze władzy kościelnej w świetle Vaticanum II. Studium teologiczno-prawne*, Kraków 1996, s. 13.

powierzonej biskupom władzy. Ze stopniowo nadsyłanych postulatów z różnych stron Kościoła rysowała się nowa teologia władzy jurysdykcyjnej – będącej funkcją misji kanonicznej – w perspektywie odnowionej wizji urzędu biskupiego¹¹³⁶.

Władza rządzenia, substancjalnie i przyczynowo osadzona we władzy święceń, realizowana jest przez rozmaite urzędy funkcjonujące w Kościele. Urząd kościelny ma być wyrazem jednoczącego działania Chrystusa, pośród mnogości zadań i charyzmatów, nie tylko duchownych, lecz nade wszystko świeckich, będących spadkobiercami tego samego posłannictwa apostołsko-misyjnego. Nauka o wspólnym kapłaństwie wiernych, wprowadziła do świadomości Kościoła możliwość pełnienia wielu urzędów przez laików, czego nie należy odczytywać jako konkurencji w stosunku do dotychczasowych urzędów, ale jako ich ubogacenie¹¹³⁷. Podjęcie tematu władzy w kontekście udzielania urzędów wiernym świeckim ma zagwarantować ich właściwą współpracę z duchownymi. Jednak różnorakie rozumienie świętej władzy (*potestas sacra*) w różnych środowiskach pozostawiało szerokie pole do interpretacji samego pojęcia i kłopoty w usankcjonowaniu samej władzy¹¹³⁸.

Soborowe ujęcie respektuje podział wśród komentatorów, którzy podzielali co najmniej trzy stanowiska. Jedni głosili teorię unitarną (J. Hervada, P. Lombardia, K. Morsdorf, E. Corecco), postulującą ścisłą jedność obu władzy święceń i władzy rządzenia, inni (A. M. Stickler, A. Ottaviani) teorię dwubiegunową przewidującą autonomię obu władz, zaś kolejni (P. Ciprotti, F. Delle Roca, S. M. Ragazzini) promowali teorię trójbiegunową wyszczególniając władze rządzenia, uświęcania i nauczania na wzór potrójnego urzędu Chrystusa¹¹³⁹. Ojcowie soborowi dążyli, zatem do sprecyzowania używanych pojęć i zakresu otrzymanej władzy przez konsekrację kapłańską. Pryzmatem soborowych rozważań stała się, sakra biskupia jako pełnia sakramentu święceń. Z pracy nad dokumentami soborowymi wyklarowało się przesłanie, według którego władza biskupia, mająca źródło i zakorzenienie w konsekracji, jest partycypacją we władzy samego Chrystusa. Z drugiej strony Ojcowie soborowi byli zgodni, że na mocy Boskiego postanowienia istnieje odrębny element władzy,

¹¹³⁶ Zob. J. Krzywda, dz. cyt., s. 159; zob. K. Warchałowski, art. cyt., s. 276; zob. LG, 24.

¹¹³⁷ Zob. P. Krämer, *Duszpasterskie posługi i urzędu. Nierozłączność wymiaru sakramentalnego i prawnego*, „Communio”, 3 (1997), s. 103.

¹¹³⁸ Zob. P. Skonieczny, art. cyt., s. 20.

¹¹³⁹ Zob. P. Skonieczny, *Teorie władzy kościelnej a stanowisko ks. prof. Józefa Krzywdy CM. Próba syntezy*, w: *Servabo legem Tuam in toto corde meo. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Józefowi Krzywdzie CM, dyrektorowi Instytutu Prawa Kanonicznego UPJPII z okazji 70. rocznicy urodzin*, red. A. Sosnowski, A. Zakrepta, Kraków 2013, s. 462-463.

określany misją, zwaną później kanoniczną¹¹⁴⁰. I to właśnie dzięki niej mają aktualizować się zadania otrzymane w konsekracji.

Prawodawstwo soborowe wszelkie działania związane z urzędem wyświęconych i wynikającą z niego świętą władzą (*sacra potestas*) określa jako działanie w Osobie Chrystusa – *in persona Christi*¹¹⁴¹. „Sprawowanie funkcji kierowniczych jest zatem ściśle dostosowane do charakteru i natury Kościoła. w związku z tym wykluczone są wszystkie formy autorytatywnego panowania w ścisłym tego słowa znaczeniu. Ci, którzy posiadają zleconą funkcję, sami są członkami tej wspólnoty i działają dla jej dobra. Jest to więc posługa kwalifikowana, niepowtarzalna w żadnej innej społeczności. Element hierarchiczny, urzędowy w Kościele musi zachować swoje prawo i obowiązek zapewnienia społeczno-religijnego ładu poprzez ustalenie norm dysponowania łaską zbawienia oraz prawdą objawioną”¹¹⁴².

W dekrecie *Presbyterorum ordinis* sobór, regulując beneficja związane z urzędem, zamieszcza samo rozumienie urzędu, przez który z kolei należy rozumieć jakikolwiek obowiązek powierzony na stałe dla realizacji celu duchowego”¹¹⁴³. Nie ma, więc mowy o urzędzie rozumianym *sensu stricto*, lecz *sensu lato*, gdyż sobór wyraźnie przyjął kodeksową definicję w znaczeniu szerszym¹¹⁴⁴, co stoi w jawnej opozycji do paragrafu 2 kan. 145 KPK 17, który urząd rozumie z zasady w sensie ścisłym¹¹⁴⁵. Jednakże dekret soborowy ze znaczenia ścisłego zaczerpnął jeden aspekt – *munus stabiliter collatum* – stałość. W tymże kluczu stałość jest rozumiana bardziej dynamicznie, niż statycznie, przez co sama funkcja jest pełniona tak długo, jak tego wymaga potrzeba Kościoła¹¹⁴⁶.

W przeszłości właściwymi spadkobiercami urzędu posługiwania byli prezbiterzy, jednak punktem odniesienia we współczesnych rozważaniach na temat władzy jest urząd biskupa, przez pryzmat którego należy patrzeć na urząd prezbitera¹¹⁴⁷. W Kościele partykularnym to biskup jest widzialnym źródłem i fundamentem jedności¹¹⁴⁸. „Skoro zaś urząd biskupa jest zakotwiczony w sakramencie święceń to wszystkie prawne struktury

¹¹⁴⁰ Zob. J. Krzywda, *Funkcja i znaczenie misji kanonicznej w strukturze władzy kościelnej w świetle Vaticanum II. Studium teologiczno-prawne*, Kraków 1996, s. 40.

¹¹⁴¹ Zob. SC 33; LG 10, 28; PO 2; zob. M. Ozorowski, art. cyt., s. 17.

¹¹⁴² K. Warchałowski, art. cyt., s. 276; zob. S. Nagy, *Charyzmaty i urząd w Kościele*, „Zeszyty Naukowe KUL”, 75 (1976) nr 3, s. 54; zob. M. Żurowski, *Hierarchiczne funkcje zarządzania Kościołem*, Warszawa 1979, t. I, s. 208.

¹¹⁴³ PO 20.

¹¹⁴⁴ Zob. K. Warchałowski, art. cyt., s. 276.

¹¹⁴⁵ Kan. 145 § 2, KPK 17: „In iure officium ecclesiasticum accipitur atricto sensu, nisi aliud ex contextu sermonis appareat.”

¹¹⁴⁶ Zob. M. Żurowski, *Problem władzy i powierzania urzędów w Kościele katolickim*, Kraków 1984, s. 191.

¹¹⁴⁷ Zob. P. Neuner, P. M. Zulehner, dz. cyt., s. 153.

¹¹⁴⁸ Zob. LG 23.

w Kościele są nie tylko w swym punkcie wyjścia, ale także w tej jednoczącej funkcji urzędu biskupa, sakramentalnie zakorzenione”¹¹⁴⁹. To dzięki kapłaństwu biskupa kapłaństwo drugiego stopnia święceń – prezbitera – włączone jest w strukturę apostołską Kościoła¹¹⁵⁰.

Brak sprecyzowania urzędu kościelnego wskazuje, iż koncepcja władzy zawarta w soborowym magisterium nie została w pełni zrozumiana i jest jednym z najbardziej dyskutowanych i najtrudniejszych zagadnień w kanonistyce okołosoborowej¹¹⁵¹. Skutkuje to tym, że wszelkie zadania czy posługiwanie zlecone laikom zostają objęte soborową interpretacją, a nawet wsparte innymi soborowymi tekstami. „Świeccy, czy to samorzutnie się poświęcając czy też zaproszeni do działania i bezpośredniej współpracy z apostołstwem hierarchicznym, prowadzą działalność pod kierownictwem samej hierarchii, która może zatwierdzić tę współpracę udzielając im mandatu”¹¹⁵². Otwarcie furtki do większego zaangażowania wiernych świeckich, musi iść w parze z posłuszeństwem hierarchii i podporządkowaniu jej wszelkiej działalności świeckich, czego przejawem ma być otrzymany mandat, delegacja czy misja.

Umocnia to samo kapłaństwo sakramentalne jako element niezastąpiony i niezbędny warunkiem do istnienia wspólnoty jako Kościoła¹¹⁵³. Przy tym, ani nie należy uważać, że kapłaństwo jest uprzednie w stosunku do Kościoła, ani też nie należy uznawać go za późniejsze, jakoby wspólnota kościelna mogła powstać bez niego. Dzięki kapłaństwu służebnemu Kościół uświadamia sobie, że nie powstał sam z siebie, lecz jest dziełem łaski Bożej¹¹⁵⁴.

1.1.5.2. Źródło władzy w Kościele

Źródła wszelkiego posługiwania w Kościele należy się dopatrywać się we władzy powierzonej przez Jezusa św. Piotrowi i tym wszystkim, którzy tworzyli wraz z nim Kolegium¹¹⁵⁵. Powierzona Kościołowi w ten sposób władza nie jest elementem fakultatywnym, lecz niezbędnym do realizacji powierzonej misji¹¹⁵⁶. Poświadczą to, iż władza rządzenia wpływająca z władzy święceń, przekazywana jest przez sukcesję apostołską biskupom, ci zaś

¹¹⁴⁹ P. Krämer, art. cyt., s. 105.

¹¹⁵⁰ Zob. PO 10.

¹¹⁵¹ P. Skonieczny, *Potestas sacra według Klausa Mörsdorfa – założenia teologiczne, struktura, sposób przekazywania i charakter*, „Annales Canonici” 9 (2013), s. 18.

¹¹⁵² AA 20.

¹¹⁵³ Zob. EM, s. 33.

¹¹⁵⁴ Zob. PDV 16.

¹¹⁵⁵ Zob. F. Hansen, dz. cyt., s. 14; zob. J. I. Arrieta, *Władza rządzenia*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 150.

¹¹⁵⁶ Zob. F. Hansen, dz. cyt., s. 17.

w odpowiednim stopniu przekazują władzę święceń prezbiterom i diakonom uzdalniając ich do realizacji władzy święceń. W ten łańcuch sprawowania władzy w odpowiednim zakresie mogą być dopuszczeni, również i świeccy, przez odpowiednie urzędy, posługi i funkcje.

W konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* zostaje podjęta, obok sakramentalnej, również funkcjonalna interpretacja urzędu¹¹⁵⁷. Według niej urząd przekazany przez sakramentalną konsekrację realizuje się w potrójnym wymiarze: przepowiadania Ewangelii (*munus docendi*), udzielania sakramentów (*munus sanctificandi*) oraz kierowania wiernych (*munus regendi*)¹¹⁵⁸. Pełniący urząd kościelny wyposażeni są w pełnomocnictwo, które swe źródło ma nie w nich samym, bądź w we wspólnocie, lecz w osobie samego Zbawiciela. „Chrystus Pan dla pasterzowania Ludowi Bożemu i ustawicznego ludu tego pomnażania ustanowił w Kościele swym rozmaite posługi święte, które mają na celu dobro całego Ciała. Wyposażeni bowiem we władzę świętą szafarze służą braciom swoim, aby wszyscy, którzy są z Ludu Bożego i dlatego cieszą się prawdziwie chrześcijańską godnością, zdążając w sposób wolny, a zarazem według przepisanej porządku do tego samego celu, osiągnęli zbawienie”¹¹⁵⁹. Sobór potwierdza pierwotną świadomość Kościoła, iż on sam żyje jedynie dzięki Chrystusowi i że Chrystus jest zasadą jego funkcjonowania i rozwoju¹¹⁶⁰.

Funkcjonalne rozumienie urzędu kościelnego, jakkolwiek zaczerpnięte z ewangelicznych interpretacji, należy do podstawowych opcji katolickiej teologii Kościoła i urzędu oraz oparte jest na rozumieniu sakramentalnym¹¹⁶¹. Sakramentalność urzędu wypływa z istoty i struktury Kościoła, będącego niejako sakramentem w Chrystusie¹¹⁶². „Bóg powołał zgromadzenie tych, co z wiarą spoglądają na Jezusa, sprawcę zbawienia i źródło pokoju oraz jedności, i ustanowił Kościołem, aby ten Kościół był dla wszystkich razem i dla każdego z osobna widzialnym sakramentem owej zbawczej jedności”¹¹⁶³. Istota owego zgromadzenia, które stało się Kościołem, objawia się w instytucjonalnej i strukturalnej konstytucji Kościoła. W niej urząd pełniony przez pasterzy, oraz wspólnota świeckich oddziałują wzajemnie na siebie¹¹⁶⁴. Wspomniana *Konstytucja dogmatyczna o Kościele* pierwszy raz wspomina się o *potestas sacra* w kontekście kapłaństwa powszechnego wiernych i kapłaństwa hierarchicznego i zaznacza, że

¹¹⁵⁷ R. Cicholaz *Urząd kapłana według współczesnej teologii zachodniej*, „Przegląd Kalwaryjski”, 14 (2010), s. 60.

¹¹⁵⁸ Zob. J. Krzywda, dz. cyt., s. 64.

¹¹⁵⁹ LG 18.

¹¹⁶⁰ Zob. M. Ozorowski, art. cyt., s. 16.

¹¹⁶¹ Zob. *ibid.*; zob. J. Krzywda, *ibid.*, s. 43.

¹¹⁶² Zob. LG 1.

¹¹⁶³ LG 9.

¹¹⁶⁴ Zob. R. Cicholaz, art. cyt., s. 62.

tylko kapłanom urzędowym przypadł udział w tej władzy¹¹⁶⁵. Dlatego, choć jest ona aktualizowana w komunii eklezjalnej, przez *missio canonica* właściwego autorytetu hierarchicznego¹¹⁶⁶. to władzy wypływającej ze święceń nikt nie może nikomu udzielić w drodze pozasakramentalnej¹¹⁶⁷.

Cała myśl soborowa jest dość powściągliwa w definiowaniu *potestas sacra*, jakby zostawiała pole do interpretacji kanonistom, to jednak ustawodawca nie próbuje się z tym zmierzyć i nie posługuje się w kodeksie posoborowym tym pojęciem¹¹⁶⁸. Należy nadmienić, iż w kontekście ciągłych nieporozumień i wysuwanych zastrzeżeń zdecydowano się na doprecyzowanie pojęć „munus” i „potestas”, gdyż po wielokroć, błędnie używano ich zamiennie. W Nocie Wyjaśniającej Komisji Redakcyjnej *Konstytucji o Kościele* pojęcie „potestas” zostało zdefiniowane jako zdeterminowanie do konkretnego działania, zaś „munus” jako określony zakres władzy udzielony przez konsekrację potrzebujący jeszcze odpowiedniego skierowania przez stosowną władzę, tak by różnorodne „munera” – zadania – były wykonywane w hierarchicznym zamyśle Chrystusa¹¹⁶⁹. Tym samym komisja orzekła, iż w konsekracji biskup dostępuje ontycznego uczestnictwa w świętych zadaniach określanymi „munera” (l. poj. „munus”), zaś pojęcie „potestas” oznacza władzę zdeterminowaną, czyli zaktualizowaną przez kompetentną władzę¹¹⁷⁰. Niewątpliwie ostateczne wnioski ukazały, iż we władzy biskupiej obok fundamentalnego elementu, którym jest władza sakramentalna, istnieje inny składnik władzy o charakterze niesakramentalnym, który jest niezbędny do realizacji zadań otrzymanych w konsekracji, a którego nie można otrzymać pozasakramentalnie¹¹⁷¹. Jedną z najważniejszych decyzji soboru było, również skorygowanie powszechnie używanego

¹¹⁶⁵ Zob. LG 10; zob. P. Skonieczny, art. cyt., s. 19.

¹¹⁶⁶ Zob. LG 24.

¹¹⁶⁷ Zob. J. Krzywda, dz. cyt., s. 159.

¹¹⁶⁸ Zob. E. Corecco, *Natura e struttura della „sacra potestas” nella dottrina e nel nuovo Codice di Diritto Canonico*, w: tenże, *Ius et communio. Scritti di Diritto Canonico*, red. G. Borgonovo, A. Cattaneo, t. 1, Casale Monferrato–Lugano 1997, s. 464.

¹¹⁶⁹ Zob. Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II, Typis Polyglottis Vaticanis 1971-1976 III/III, VIII: Nota Explicitiva Praevia, 2°: „In consecratione datur ontologica participatio sacrorum munerum, ut indubie constat ex Traditione, etiam liturgica. Consulo adhibetur vocabulum munerum, non vero „potestatum”, quia haec ultima vox de potestate ad actum expedita intelligi posset. Ut vero talis expedita potestas habeatur, accedere debet canonica seu iuridica determinatio per auctoritatem hierarchicam. Quae determinatio potestatis consistere potest in concessione particularis officii vel in assignatione subditorum, et datur iuxta normas a suprema auctoritate ad probatas. Huius modi ulterior norma ex natura rei requiritur, quia agitur de muneribus quae a pluribus subiectis, hierarchice ex voluntate Christi cooperantibus, exerceri debent.”

¹¹⁷⁰ Ibid.

¹¹⁷¹ Zob. J. Krzywda, *Funkcja i znaczenie misji kanonicznej w strukturze władzy kościelnej w świetle Vaticanum II. Studium teologiczno-prawne*, Kraków 1996, s. 74.

rozdzielenia *ordo* i *iurisdictio*, oraz ponowne zakotwiczenie *iurisdictio* (władzy rządzenia, jurysdykcyjnej) w *ordo*, rozumianym jako urząd sakramentalny¹¹⁷².

1.1.5.3. Cele posługi

Władza w Kościele została ustanowiona ze względów naturalnych i nadnaturalnych. Wynika to bosko-ludzkiej struktury wspólnoty wierzących, którą dla celów nadprzyrodzonych trzeba organizować z zachowaniem społecznych uwarunkowań¹¹⁷³. Kościół, podobnie jak wszelkie organizacje, wspólnoty czy grupy na świecie, musi zatroszczyć się o odpowiednie zaplecze strukturalne, aby skuteczniej wypełniać swoją misję, jakże różną od pozostałych światowych instytucji. Sprawowanie funkcji kierowniczych jest ściśle dostosowane do charakteru i natury urzędu kościelnego i wyklucza wszelkie formy autorytatywnego panowania *sensu stricto*. Działalność funkcji kierowniczych, nie ma charakteru statycznego, lecz dynamiczny¹¹⁷⁴. Nie ma na celu tylko ochrony jedności, lecz jest czymś co tworzy i rozwija tę jedność. Nie ma na celu dostarczenia środków czy zorganizowania warunków pracy, lecz ma zmierzać do mobilizowania poszczególnych wspólnot czy jednostek do działania zgodnego z duchem misji Kościoła. Wynika z tego konieczność synchronizacji działań, wartościowania konkretnych celów i koordynacja inicjatyw, ażeby broniąc jednych uprawnień nie naruszać innych, wprowadzić równowagę i harmonię w funkcjonowaniu tych, którzy poddani są władzy kościelnej oraz jej samej¹¹⁷⁵. Powiązanie władzy z urzędem sakramentalnym uwidacznia sens kapłaństwa sakramentalnego, które nabiera swego autentycznego znaczenia i urzeczywistnia pełną prawdę o sobie, gdy służy i przyczynia się do rozwoju chrześcijańskiej wspólnoty i powszechnego kapłaństwa wiernych¹¹⁷⁶.

W historii, na poziomie świeckim, Kościół po wielokroć stawał się mecenasem kultury i nauki, promotorem postępu ludzkiego i wyrównywania szans i statusu materialno-gospodarczego wszystkich krajów świata. Choć zaangażowany w poprawę prosperity ludzi i narodów, na pierwszym miejscu zawsze stawia wartości ewangeliczne oraz zbawienie człowieka¹¹⁷⁷. I temu celowi przyświeca, również realizacja władzy w kościele – *saluti*

¹¹⁷² Zob. W. Kasper, dz. cyt., s. 458.

¹¹⁷³ Zob. F. d'Ostilio, *Il diritto amministrativo della Chiesa*, Città del Vaticano 1994, s. 39; zob. M. Ozorowski, art. cyt., s. 18.

¹¹⁷⁴ Zob. M. Żurowski, dz. cyt., s. 35.

¹¹⁷⁵ Zob. *ibid.*

¹¹⁷⁶ Zob. PO 12; LG 10.

¹¹⁷⁷ Zob. KKK 874

animarum – zbawieniu dusz¹¹⁷⁸. Nazbyt często dziś, wiele Kościołów lokalnych oddało się trosce o ubogich i potrzebujących, kosztem głoszenia im i pozostałym ludziom Ewangelii, wpadając w pułapkę, co rusz pojawiającej się w różnych formach, teologii wyzwolenia¹¹⁷⁹. Ukazuje to rozumienie urzędu jako stojącego na straży wierności Tradycji i jedności wspólnoty kościelnej¹¹⁸⁰.

1.1.5.4. Charakter i zasady sprawowania władzy

W Kościele istnieje wiele sposobów sprawowania władzy. Jednakże od samego początku wyłaniają się pewne rysy, które pozostają niezmiennie.

Właściwy charakter władzy w Kościele został ukazany w posłannictwie Jezusa Chrystusa. Nie przyszedł On, aby Mu służyło lecz, aby służyć i oddać swoje życie¹¹⁸¹. Mając na uwadze fakt, że wszelka władza spełniana przez Kościół, jest władzą samego Chrystusa, powinna ona być spełniana w duchu służby. Ci, którzy uczestniczą we władzy kościelnej uczestniczą w niej jako słudzy, na wzór Chrystusa Sługi¹¹⁸². Pełniący urzędy w Kościele, stają się szafarzami łaski, która nie pochodzi od nich, będących jedynie jej powiernikami, lecz od samego Boga, co nadaje isticie sakralną naturę świętej władzy. Toteż służba i władza kapłańska nie wykluczają się. Ci, którzy przez sakrament święceń zostali włączeni w kapłaństwo urzędowe, stali się uczestnikami kapłaństwa, które jest służebne i wyraża się w postawie pokory i gotowości do służby Ludowi Bożemu, co zostaje zmanifestowane w jej pasterskim wymiarze¹¹⁸³. „Przede wszystkim pasterze trzody Chrystusowej powinni na wzór najwyższego i wiekuistego Kapłana, Pasterza i Biskupa dusz naszych, zbożnie i ochoczo, z pokorą i męstwem pełnić służbę, swoją, która tak wypełniona, stanie się także dla nich wzniosłym środkiem uświęcenia. Wybrani do pełni kapłaństwa, obdarzeni są łaską sakramentalną, aby modląc się, sprawując ofiarę i głosząc naukę, pełnili doskonały urząd miłości pasterskiej poprzez wszelką formę miłości i posługi biskupiej i aby nie lękali się życie swe za owce położyć, a stawszy się wzorem dla trzody swojej (por. 1 P 5,3), dźwigali Kościół także swym

¹¹⁷⁸ Zbawienie dusz powinno być zawsze najwyższym prawem w Kościele, co poświadcza formuła kan. 1752, KPK 83: „[...] [præ oculis habita] salute animarum, quæ in Ecclesia suprema semper lex esse debet”.

¹¹⁷⁹ Ruch szeroko rozpowszechniony w Ameryce Łacińskiej, który nawiązuje do idei sprawiedliwości społecznej i głoszenia królestwa Bożego w obliczu niesprawiedliwości społecznych i ekonomicznych, w których uciskani są najbardziej ubodzy. Sama pozycja teologia jest na usługach niwelowania różnic i popierania zmian społecznych. Do czołowych przedstawicieli należą: J. L. Segundo, J. Sobrino czy G. Gutierrez; zob. *Leskykon pojęć teologicznych i kościelnych*, G. O'Collins, E. G. Farrugia, Kraków 2002, s.360.

¹¹⁸⁰ Zob. P. Neuner, P. M. Zulehner, dz. cyt., s. 140.

¹¹⁸¹ Zob. Mt 20. 28.

¹¹⁸² Zob. Flp 2, 7.

¹¹⁸³ Zob. M. Ozorowski, art. cyt., s. 18.

przykładem ku coraz większej świętości”¹¹⁸⁴. Wszyscy, zatem uczestniczący we władzy, poczynawszy od papieża, przez biskupów, kapłanów, aż po diakonów powinni naśladować Chrystusa, Dobrego Pasterza¹¹⁸⁵, idącego na czele swego ludu i broniącego swoją owczarnię przed przeciwnikiem.

Władza kościelna zawsze posiada charakter osobowy. Chrystus sam wybrał swoich uczniów oraz Apostołów i im powierzył władzę. Oni zaś przekazali ją swoim następcom, którymi są biskupi. Tak papież, jak i każdy biskup, ponoszą indywidualną odpowiedzialność za należyte pełnienie swojej misji¹¹⁸⁶. Nikt nie może zwolnić biskupa z odpowiedzialności przed Bogiem¹¹⁸⁷. To biskup jest źródłem i fundamentem jedności w Kościele¹¹⁸⁸. Ta jednoosobowa odpowiedzialność tyczy się również wszystkich pozostałych osób pełniących ważne funkcje w Kościele¹¹⁸⁹.

Powyższa zasada złączona jest z zasadą kolegalności. Chrystus wybierając Apostołów zebrał ich w jedno kolegium¹¹⁹⁰. Spuścizną po instytucji Dwunastu jest Kolegium Biskupów w jedności z Biskupem Rzymskim, które pełni autentyczny Urząd Nauczycielski Kościoła i ukazuje prawdziwość katolickiej Wspólnoty¹¹⁹¹. W przestrzeni diecezji kolegalność władzy ukazuje prezbiterium – kolegium utworzone z duchowieństwa oraz pozostałe rady, instytucje i komisje, których głos ma charakter jedynie doradczy. Zaś do najważniejszych struktur kolegalnych zaliczyć należy Sobór, zwołany przez papieża, Synody Biskupów oraz synody pozostałych kategorii¹¹⁹². W pewien sposób również Konferencje Episkopatów są przejawem kolegalności Kościoła, gdyż są instytucjami gromadzącymi biskupów z jakiegoś kraju lub terytorium dla wypełniania wspólnie pewnych zadań duszpasterskich¹¹⁹³. Zebrani biskupi mają moc, aby wydawać dekryty, które jednak muszą uzyskać autoryzację najwyższej władzy kościelnej. Niektóre środowiska wykazały, iż owe konferencje ograniczyły zakres władzy biskupów diecezjalnych¹¹⁹⁴, zaś Międzynarodowa Komisja Teologiczna, nie umniejszając roli

¹¹⁸⁴ LG 41.

¹¹⁸⁵ Zob. J 10, 1nn

¹¹⁸⁶ Zob. B. Sesboüé, *Władza w Kościele. Autorytet, prawda i wolność*, Kraków 2003, s. 256.

¹¹⁸⁷ Zob. KKK 879.

¹¹⁸⁸ Zob. KKK 886.

¹¹⁸⁹ Zob. M. Ozorowski, art. cyt., s. 23.

¹¹⁹⁰ Zob. K. Kaucha, *Istota Kościoła i kolegalności*, „Studia Teologii Dogmatycznej”, T. 5, 2019, s. 64.

¹¹⁹¹ Zob. LG 20-25; zob. DV 10.

¹¹⁹² Akcentując hierarchiczny ustrój Kościoła papież Paweł VI w przemówieniu na otwarciu trzeciej Sesji Soboru po raz pierwszy użył wyrażenia „wspólnoty hierarchicznej” („*hierarchica communio*”); Zob. AAS 56/1964/813: „*Alio quoque argumento has catholici Episcopatus laudes confirmare placet, ut manifesto pateat quantum eius dignitati, quantum eius caritati prosint haec hierarchicae communionis vincula, quae Episcopos cum Apostolica Sede coniungut...*”.

¹¹⁹³ Zob. kan. 447, KPK 83.

¹¹⁹⁴ Zob. B. Sesboüé, dz. cyt. s. 222.

i konieczności funkcjonowania Konferencji Episkopatów, w opracowanych zagadnieniach eklezjologicznych wykluczyła włączenie ich we właściwie rozumianą kolegalność Kościoła¹¹⁹⁵.

W sprawowaniu władzy nie można, jednak zapomnieć o odpowiedzialności całego Ludu Bożego, albowiem wszyscy ochrzczeni biorą udział w potrójnej misji Chrystusa przez powszechne kapłaństwo wspólne wszystkim wiernym. Wraz z duchownymi to świeccy ponoszą odpowiedzialność za Kościół i mogą partycypować w wykonywaniu władzy na wiele sposobów, nie zaś tylko na zasadzie daru, łaski i charyzmatu, lecz i na mocy stosownych przepisów prawa¹¹⁹⁶.

2. Władza i urząd ujęty kanonami KPK 83

W poprzednich akapitach zaznajomiliśmy się z teologią *Vaticanum II*, która zrezygnowała z rozumienia urzędu w znaczeniu ścisłym, a sam urząd otworzyła na świeckich. Poskutkowało to transpozycją tytułu o urzędach z sekcji „o duchownych w ogólności” w księdze drugiej KPK 17 do norm ogólnych KPK 83, zmieniając optykę urzędów kościelnych jako elementów organizacji kościelnej¹¹⁹⁷. W odróżnieniu od kan. 145 KPK 17 pojęcie urzędu jest odrębne od pojęcia władzy, toteż zanim autor przejdzie do charakterystyki urzędu, wpierw przywoła rozumienie władzy według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II.

2.1. Władza rządzenia

Kodeks za soborową nauką *Lumen gentium* – choć dokonuje rozróżnienia na władzę święceń i władzę rządzenia – prezentuje jedność władzy oraz podstawową rolę święceń do jej wykonywania. Rozumienie i unormowanie władzy kanonami ma pokazać komu jest ona dedykowana i w jaki sposób udzielana.

Poprzedni kodeks prawa omawiał władzę w tytule „O władzy zwyczajnej i delegowanej” zamieszczonym wśród norm dedykowanym duchownym, zaś nowy kodeks posoborowy, przez umieszczenie kanonów dotyczących władzy wśród „Norm ogólnych”, wskazuje, że akty rządzenia dotyczą wszystkich dziedzin życia wiernych¹¹⁹⁸. Przez niżej

¹¹⁹⁵ Zob. Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Wybrane zagadnienia z eklezjologii*, w: *Od wiary do teologii. Dokumenty Międzynarodowej Komisji Teologicznej 1969-1996*, red. J. Królikowski, Kraków 2000, s. 215.

¹¹⁹⁶ Zob. KKK 911; zob. M. Schmaus, *Wiara Kościoła*, t. 5, Gdańsk-Oliwa 1993, s. 188-189.

¹¹⁹⁷ Zob. R. Sobański, *Urzędy kościelne*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. I, Poznań 2003, s. 234.

¹¹⁹⁸ Zob. R. Sobański, *Władza rządzenia*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. I, Poznań 2003, s. 212.

przywołane kanony prawodawca chciał, aby współpraca świeckich i duchownych w realizowaniu władzy w klarowny sposób ukazywała strukturę Kościoła opartą na hierarchiczności i była owocna dla wszystkich wiernych.

2.1.1. Kodeksowe pojęcie władzy

Normy ogólne kodeksu prawa omawiają władzę w wymiarze władzy rządzenia, zwanej władzą jurysdykcji – *potestas regiminis (iurisdictionis)*. Liczni komentatorzy obecnego kodeksu oraz poprzedniego definiują władzę jako publiczny mandat do kierowania wiernymi, aby osiągnęli zbawienie¹¹⁹⁹. Przez samego prawodawcę jest ona rozumiana jako podmiotowy stan prawny sprawiający zdolność do jednostronnego wywołania skutków w sferze prawno-kanonicznej innych podmiotów, mający całkowicie sakramentalne źródło¹²⁰⁰. Władza kościelna – obejmująca władzę uświęcenia, nauczania i rządzenia – skoncentrowana na posłudze słowa i sakramentów, troszczy się w nie mniejszym stopniu o sferę pozasakramentalną, a wręcz społeczną pozostałych wiernych.

Kan. 129 określa, że do władzy rządzenia, zdolni są zarówno ci, którzy otrzymali święcenia¹²⁰¹, jak i świeccy, na których władza zostaje rozciągnięta zgodnie z przepisami prawa¹²⁰². Prawodawca przekonuje o Bożym pochodzeniu władzy, którą rozumie nie tylko jako władzę porządkową, lecz jako świętą władzę otrzymaną od Chrystusa. W konsekwencji w pierwszej kolejności tytulariuszami *potestatis iurisdictionis (regiminis)* są wierni wyświęceni: biskupi, prezbiterzy i diakoni, natomiast świeccy mogą jedynie z nimi współdziałać (*cooperari*) w realizacji tejże władzy, gdy nie jest konieczna władza święceń¹²⁰³. Mimo braku właściwego wyjaśnienia pojęcia *potestas sacra* współczesny kodeks rozróżnia władzę święceń odpowiedzialną za element uświęcający i władzę rządzenia odpowiedzialną za elementy nauczania i sprawowania rządów. Tym samym przepisy kościelne w pozycji uprzywilejowanej stawiają tych, którzy poprzez akt konsekracji zostali obdarzeni odpowiednią władzą. Zaznaczyć przy tym należy, iż owa władza święceń powinna być dopełniona społeczno-kościelnym posłaniem, zwanym „misją kanoniczną”¹²⁰⁴.

¹¹⁹⁹ Zob. F. Hansen, dz. cyt., s. 14

¹²⁰⁰ Zob. J. I. Arrieta, dz. cyt., s. 150.

¹²⁰¹ Zob. kan. 129 § 1, KPK 83: „Potestatis regiminis, quæ quidem ex divina institutione est in Ecclesia et etiam potestas iurisdictionis vocatur, ad normam præscriptorum iuris, habilis sunt qui ordine sacro sunt insigniti.”

¹²⁰² Zob. *ibid.*, § 2: „In exercitio eiusdem potestatis, christifideles laici ad normam iuris cooperari possunt.”

¹²⁰³ Zob. R. Sobański, dz. cyt., 214.

¹²⁰⁴ Zob. J. Krzywda, *ibid.*, s. 157; zob. J. Krukowski, *Święci szafarze, czyli duchowni*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, T. III/1, Poznań 2005, s. 95; Zaznaczyć należy, iż w KPK 83 nie znalazło

Wspólną odpowiedzialność wszystkich wiernych za cały Kościół, ukazuje również część kodeksu prawa poświęcona sankcjom. Kary poprawcze, tj. ekskomunika (wykluczająca ze wspólnoty Kościoła)¹²⁰⁵ czy interdykt (niewykluczająca ze wspólnoty Kościoła, a zabraniająca określonych dóbr)¹²⁰⁶, od promulgacji kodeksu w 1983 roku obejmowały wszystkich wiernych, zaś kara suspensy mogła być stosowana jedynie do duchownych¹²⁰⁷. Najnowsza redakcja Księgi VI, zlecona przez papieża Franciszka, rozszerzyła karę suspensy na wszystkich wiernych, zakazując im wszystkich lub niektórych czynności władzy święceń, rządzenia, jak i uprawnień lub zadań związanych z urzędem kościelnym¹²⁰⁸.

2.1.2. Podział władzy rządzenia

Ustrój Kościoła charakteryzuje się jednością władzy. Jednak ze względu na różne jej funkcje władzę rządzenia dzieli się na władzę ustawodawczą (*legislativa*), wykonawczą (*executiva*) i sądowniczą (*iudicialis*)¹²⁰⁹. Władza ustawodawcza na poziomie powszechnym Kościoła należy do Biskupa Rzymu i Soboru Powszechnego. Posiadają ją również synody partykularne i konferencje biskupów w zakresie własnej kompetencji oraz biskup diecezjalny w swojej diecezji. Z wyjątkiem papieża i kolegium biskupów żaden inny ustawodawca kościelny nie może swej władzy ustawodawczej ważne delegować. Władzę sadowniczą, natomiast sprawują: papież, kolegium biskupów, biskupi diecezjalni i przełożeni Kościołów partykularnych zrównanych z diecezją, wikariusze sądowi, sędziowie diecezjalni oraz wyżsi przełożeni w kleryckich instytutach zakonnych i stowarzyszeniach życia apostołskiego na prawie papieskim¹²¹⁰. Tym samym władza sadownicza, którą posiadają sędziowie albo kolegia sędziowskie również nie może być delegowana, chyba że w sytuacji przygotowania dekretu lub wyroku¹²¹¹. Władzą cieszącą się najmniejszym skrępowaniem w delegowaniu i powierzaniu

się pojęcie „misji kanonicznej” (*„missio canonica”*), a pojawiły się wyrażenia bliskoznaczne i synonimiczne określające normy regulujące powierzenie urzędów w celu pełnienia zadań nauczania i rządzenia

¹²⁰⁵ Zob. kan. 1331, KPK 83.

¹²⁰⁶ Zob. *ibid.* kan. 1332.

¹²⁰⁷ Suspensa (łac. *suspensio* – zawieszenie) rozumiana jako kara poprawcza, od samego początku swojego istnienia (III wiek) wymierzana była tylko duchownym i obejmowała konkretny urząd kościelny bądź beneficjum. W obecnym stanie prawnym, może obejmować także świeckich, a wykonywanie objętej nią władzy jest niegodziwe, a w niektórych przypadkach nieważne. Kara suspensy nie wyklucza ze wspólnoty wiernych i nie zakazuje udziału w życiu sakramentalnym Kościoła; zob. J. Krukowski, *Przestępstwa i kary w ogólności*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, T. IV/2, Poznań 2022, s. 109-116.

¹²⁰⁸ Mocy konstytucji apostołskiej *„Pascite gregem Dei”* (*Paście owczarnię Bożą*), datowanej na 23 maja 2021 r., papież Franciszek promulgował nowy tekst Księgi VI Kodeksu Prawa Kanonicznego, który zaczął obowiązywać 8 grudnia 2021 roku. Kanon 1333 mówiący o suspensie został zmieniony, tak że § 1 brzmi: „Suspensio, quae clericos tantum afficere potest vetat (...).” zostało zmieniony na: „Suspensio prohibet (...).”

¹²⁰⁹ Zob. *ibid.*, kan. 135 § 1: „Potestas regiminis distinguitur in legislativam executivam et iudicalem.”

¹²¹⁰ Zob. R. Sobański, dz. cyt., 222.

¹²¹¹ Zob. kan. 135 § 3, KPK 83.

jest władza wykonawcza, zwana administracyjną¹²¹². Polega ona na stosowaniu prawa, tzn. wydawaniu dekretów ogólnych i instrukcji, wydawaniu poszczególnych aktów administracyjnych, ustanawianiu urzędów, powierzaniu zadań, nadzór nad dyscypliną, zarząd nad majątkiem kościelnym etc.¹²¹³. To na temat tej władzy wypowiadają się kolejne kanony kodeksu, które regulują sposoby jej realizacji.

2.1.3. Delegowanie władzy rządzenia

Władza rządzenia jest osadzona substancjalnie i przyczynowo we władzy święceń¹²¹⁴. Władza nabywana przez objęcie urzędu kościelnego i przez prawo z nim powiązana w sposób trwały jest nazywana zwyczajną władzą rządzenia (*ordinaria*). Jeśli konkretny urząd kościelny pochodzi z ustanowienia kościelnego to zakres związanej z nim władzy może zostać zmieniony przez kompetentną władzę, zaś w każdym innym przypadku bynajmniej. Władza określana jako zwyczajna może być pełniona jako własna bądź zastępcza. Własna to ta, którą sprawuje się we własnym imieniu – papież, kolegium biskupów, biskupi diecezjalni i polowi, metropolici, prałaci personalni i terytorialni, administratorzy diecezjalni, opaci terytorialni – zaś zastępcza, to ta przypisana do urzędów pomocniczych i jest związana z urzędami podstawowymi oraz podporządkowana im – jest pełniona w imieniu posiadającego władzę. Władzę zastępczą pełnią Kongregacje i Trybunały Stolicy Apostolskiej, wikariusze generalni, biskupi i sędziowie, a także wikariusze, prefekci i administratorzy apostołscy¹²¹⁵.

Zwyczajna władza rządzenia może zostać delegowana, czyli udzielona nie za pośrednictwem urzędu, lecz wprost, samej osobie, przekazywana jest aktem administracyjnym lub mocą samego prawa¹²¹⁶. Delegować można każdą władzę, której prawo nie wiąże z urzędem. W przypadku delegacji, jeśli prawo nie przewiduje inaczej, delegowany działa we własnym imieniu.

Delegacja może dotyczyć poszczególnej czynności, jak i ogółu spraw oraz wszystkiego, co jest konieczne, by ta władza mogła być sprawowana. Granicę sprawowania władzy delegowanej reguluje kan. 142, mówiący o wygaśnięciu władzy wraz z wykonaniem zlecenia, upływem czasu lub wyczerpania przypadków, bądź z powodu innych bardziej szczegółowych okoliczności. Zaś władzę zwyczajną reguluje kan. 143, który w pierwszym paragrafie

¹²¹² Zob. *ibid.* kan. 1400 § 2; 1445 § 2.

¹²¹³ Zob. *ibid.*, kan. 136-142.

¹²¹⁴ Zob. J. Krzywda, *ibid.*, s. 135.

¹²¹⁵ Zob. J. I. Arrieta, *dz. cyt.*, s. 153.

¹²¹⁶ Zob. kan. 142 § 2; 144 § 1; 976; 1079 § 2, KPK 83.

wskazuje, iż władza ma umocowanie, dopóki urząd, z jakim jest związana, nie wygaśnie. Wskazuje to ewidentnie powiązanie zwyczajnej władzy rządzenia z urzędem kościelnym.

Kolejne kanony zastrzegają, że władza zwyczajna ulega zawieszeniu, jeśli zgodnie z prawem złożono apelację lub rekurs przeciwko pozbawieniu urzędu lub odwołaniu z niego¹²¹⁷. Kościół ma moc uzupełnienia wykonawczej władzy rządzenia zarówno w zakresie zewnętrznym, jak i wewnętrznym w przypadku zaistnienia błędu powszechnego¹²¹⁸, faktycznego czy prawnego, a także w przypadku wątpliwości¹²¹⁹ pozytywnej i prawdopodobnej, prawnej lub faktycznej¹²²⁰. Przez powyższą normę Kościół zabezpieczył sprawowanie władzy wykonawczej w sytuacjach braku absolutnej pewności co do ważności aktu oraz zagwarantował dobra duchowe i spokój sumienia wiernym korzystającym z czynności kościelnych władzy wykonawczej¹²²¹. Nie uzupełnia się władzy ustawodawczej ani sędziowskiej, a władza wykonawcza może być uzupełniona jedynie osobom zdolnym do jej sprawowania. Jej uzupełnienie dotyczy, także konkretnych kazusów. Należą do nich: udzielenie bierzmowania¹²²², absolucja sakramentalna¹²²³ oraz asystowanie przy zawieraniu małżeństwa¹²²⁴.

Powyższa systematyka ukazuje jak Kościół postrzega samą władzę oraz jak normuje ją prawo kościelne, troszcząc się o zbawienie dusz będące najwyższym prawem Kościoła. Kolejnym krokiem zbadania rzeczywistości władzy będzie przyjrzenie się urzędowi kościelnemu, gdyż to on jest wielokrotnie gwarantem realizacji *potestas regiminis*.

2.2. Kanoniczne ujęcie urzędu

Właściwe zrozumienie systemu organizacji kościelnej wobec wieloznaczności nazw urzędu wymaga dokonania rozróżnienia pojęcia „posługi” (służba, *ministerium*) od samego „urzędu” (oficjum, *officium*). Z punktu widzenia kanonicznego „posługi” to funkcje

¹²¹⁷ Chyba, że w prawie zastrzeżono co innego; zob. J. I. Arrieta, dz. cyt., s. 162.

¹²¹⁸ *Błąd powszechny* oznacza sytuację, w której ten, kto ma się określonej władzy podporządkować, sądzi błędnie, że dany podmiot taką władzę posiada. Istotnym jest, by uzupełnienie władzy miało związek z dobrem i interesem ogólnym; zob. kan. 15, KPK 83.

¹²¹⁹ *Wątpliwość* dotyczy samego podmiotu sprawującego władzę, który mimo wątpliwości, ma istotne podstawy, by sądzić, iż posiada potrzebną władzę, a podjęte działanie będzie zgodne ze zwyczajną dyscypliną Kościoła. Uzupełnienie władzy, w tej sytuacji, wymaga, aby wątpliwość miała swoje źródło nie tylko w motywach negatywnych (np. zaniedbanie), lecz nieodzowny jest motyw pozytywny; zob. *ibid.*, kan. 14.

¹²²⁰ Zob. kan. 144 § 1, KPK 83: „In errore communi de facto aut de iure, itemque in dubio positivo et probabili sive iuris sive facti, supplet Ecclesia pro foro tam externo quam interno, potestatem regiminis executivam.”

¹²²¹ Zob. R. Sobański, dz. cyt., 231.

¹²²² Zob. kan. 882 i 883, KPK 83.

¹²²³ Zob. *ibid.*, kan. 966.

¹²²⁴ Zob. *ibid.*, kan. 1111 § 1, jednak nie dotyczy to kan. 1110.

wykonywane w Kościele, powierzone jakiejś osobie czy to przez uzdolnienie do ich wykonywania, czy to aktem władzy¹²²⁵. „Urząd”, zaś jest pojęciem znacznie węższym. Tylko te posługi są urzędem, które zostały usankcjonowane normami zawartymi w tytule mówiącym o urzędach kościelnych¹²²⁶.

2.2.1. Definicja urzędu

Według kan. 145 § 1 KPK 83 urzędem kościelnym (*officium ecclesiasticum*) jest jakiegokolwiek ustanowione na stałe zadanie dla realizacji celu duchowego. To pojęcie ma zastosowanie tak do zadań wynikających z prawa Bożego (Biskup Rzymski, biskup diecezjalny), jak i ustanowionych przez prawo ludzkie (wikariusz generalny, sędzia etc.). Ustawodawca posłużył się pojęciem zaczerpniętym ze świeckiego prawa administracyjnego¹²²⁷. Oddzielając urząd od prawnej podstawy, jaką było beneficjum, potraktowano go jako zinstytucjonalizowaną figurę służącą działaniom Kościoła jako osoby prawnej¹²²⁸. Obowiązki i prawa właściwe urzędowi kościelnemu muszą być określone prawem ustanawiającym ów urząd, albo dekretem właściwej władzy.

Ustanowienie urzędu należy odróżnić od jego utworzenia (*erectio*) w konkretnym miejscu bądź dla konkretnej wspólnoty. Kodeks eksponuje obiektywną stabilność¹²²⁹ przynależną urzędowi, która nadaje mu własną podmiotowość, niezależną od sukcesji osób piastujących go. Natomiast prawa i obowiązki z nim związane ustala się ze względu na cel duchowy i powierza osobom fizycznym lub kolegialnym¹²³⁰. Z tego wynika abstrakcyjność urzędu oraz związanej z nim władzy. Rozumieć przez to należy, iż utworzenie urzędu dokonuje się zawsze *in abstracto* – wynika z nieskrępowanych prerogatyw kompetentnej władzy uprawnionej do jego erygowania, modyfikowania, znoszenia oraz powierzania¹²³¹.

Do erekcji urzędu kościelnego wymagane jest spełnienie kilku warunków. Najważniejszym z nich jest słuszna przyczyna¹²³² (*iusta causa*) oraz, zaraz obok, działalność duszpasterska i dobro dusz, zaś dalej działalność i współpraca międzydiecezjalna, potrzeby

¹²²⁵ Zob. *ibid.*, kan. 230.

¹²²⁶ Zob. R. Sobański, dz. cyt., 234.

¹²²⁷ Zob. J. I. Arrieta, dz. cyt., s. 164.

¹²²⁸ Chodzi o podmioty, którym prawo przyznało osobowość prawną; zob. kan. 113, 373, 449, 515, KPK 83.

¹²²⁹ Zob. PO 20.

¹²³⁰ Zob. R. Sobański, dz. cyt., 235.

¹²³¹ Zob. kan. 148, KPK 83.

¹²³² Warunek ten został zaczerpnięty z kodeksu Benedykta XV, z kanonów 1414-1416, mówiących o ustanawianiu urzędów beneficjalnych.

grup mniejszościowych, udział w różnego typu organizacjach, współpraca kapłanów, pomoc w zarządzaniu diecezją i parafią i wiele innych¹²³³.

2.2.2. Powierzenie urzędu

Powyższe rozumienie urzędu kościelnego implikuje konieczność jego powierzenia, aby zagwarantować legalność realizowanej przez dane podmioty świętej władzy. Dokonuje się to przez kanoniczne powierzenie¹²³⁴ urzędu, zwane prowizją kanoniczną, która jest aktem prawnym o charakterze administracyjnym¹²³⁵. Prowizja jest sankcjonowana przez kanony od 146 do 156 posoborowego kodeksu prawa. Doktryna kanoniczna wyróżnia trzy etapy prowizji kanonicznej. Są to: wyznaczenie osoby (*designatio personae*), nadanie tytułu (*collatio tituli*), wprowadzenie w posiadanie (*missio in possessionem*). Dopiero, gdy te trzy akty zaistnieją, można powiedzieć, nie tylko o ważnie wykonywanym urzędzie, ale i godziwie¹²³⁶. Należy jednak odróżnić objęcie urzędu jako akt formalny, którym jego tytulariusz rozpoczyna jego sprawowanie oraz zwykły fakt objęcia urzędu konieczny do wykonywania związanych z nim zadań. W myśl tego objęcie urzędu w znaczeniu formalnym nie stanowi elementu prowizji kanonicznej wymaganego do ważności¹²³⁷.

Prawodawca wskazuje, że powierzenie urzędu kościelnego może dokonać się poprzez: swobodne nadanie (*collatio*)¹²³⁸ przez kompetentną władzę kościelną; poprzez przydzielenie (*institutio*) przez nią dokonane, jeżeli poprzedzała je prezentacja (*praesentatio*)¹²³⁹; poprzez zatwierdzenie (*confirmatio*) lub dopuszczenie (*admissio*), przez nią dokonane, jeżeli poprzedzał je wybór (*electio*)¹²⁴⁰ lub postulacja (*postulatio*)¹²⁴¹; bądź poprzez zwykły wybór przyjęty przez elekta, jeżeli wybór nie wymaga zatwierdzenia¹²⁴².

Przez nadanie rozumie się akt prawny wskazujący podmiot, który będzie sprawował określony urząd, a który realizuje się przez wydanie dekretu przez kompetentną władzę.

¹²³³ Zob. K. Warchałowski, art. cyt., s. 281.

¹²³⁴ KPK 83 na oznaczenie *powierzenia* używa następujących pojęć łacińskich: *provisio, providere, assignatio, collatio, committere, conferre, constituere, deputatio, designatio, nominatio, promotio*; zob. H. Socha, *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, red. K. Lüdicke, t. 1, Essen 1985, ad. 146, 6; *Dotychczas provisio było oddawane polskim obsadzenie, bądź przydzielenie* (za A. Jougan); zob. F. Pasternak dz. cyt., s. 42.

¹²³⁵ Zob. J. I. Arrieta, dz. cyt., s. 165.

¹²³⁶ Zob. M. Żurowski, dz. cyt., s. 203.

¹²³⁷ Zob. R. Sobański, dz. cyt., 236.

¹²³⁸ Zob. kan. 157, KPK 83.

¹²³⁹ Zob. *ibid.*, kan. 158-163.

¹²⁴⁰ Zob. *ibid.*, kan. 164-179.

¹²⁴¹ Zob. *ibid.*, kan. 180-183.

¹²⁴² *Ibid.*, kan. 147.

Swobodne nadanie to działanie podjęte przez władzę kościelną bez żadnego prawnego uzależnienia od woli innego podmiotu¹²⁴³. Nadanie może być uzależnione od wcześniejszego aktu prezentacji, wyboru lub postulacji uczynionego przez uprawnione podmioty, więc władza dokonuje wówczas odpowiednio: nadania, zatwierdzenia lub przyjęcia¹²⁴⁴.

Urzędu kościelnego nie można powierzyć osobie niezdatnej, zatem przyjmując go może tylko osoba czyniąca zadość przedstawionym wymogom. Podstawowymi warunkami, które musi spełniać kandydat na jakikolwiek urząd, są: pozostawanie we wspólnocie Kościoła i zdatność do pełnionego urzędu. Pierwszy człon należy rozumieć w myśl kan. 205 – dotyczy on ochrzczonych, związanych z Chrystusem przez wyznawanie wiary, sakramenty i zwierzchnictwo kościelne. Zaznaczyć trzeba, iż przynależność do stanu duchownego nie należy już do ogólnych wymogów stawianych kandydatom do urzędu kościelnego, jak to było w poprzednim kodeksie¹²⁴⁵. Jednak co do urzędów związanych z duszpasterstwem, mogą one być powierzone – jak zastrzega kan. 150 – tylko tym, którzy mogą wykonywać na korzyść wiernych posługi wypływające ze święceń kapłańskich¹²⁴⁶.

Osąd zdatności do pełnienia urzędu pozostaje w gestii władzy powierzającej dany urząd. Jeśli urząd zostanie powierzony kandydatowi wyraźnie niespełniającemu warunków wymaganych przez prawo, czyni powierzenie pozbawionym skuteczności¹²⁴⁷. W pozostałych przypadkach powierzenie uczynione mimo niespełnionych warunków, dokona się ważnie, jednak może być cofnięte dekretem lub wyrokiem odpowiedniego trybunału¹²⁴⁸. Istniejące przepisy, zatem umożliwiają władzy włączenie świeckich do objęcia urzędów, tak by pełniej wyrażona była jedność Ludu Bożego i wzajemna odpowiedzialność za jego rozwój.

2.2.3. Utrata urzędu kościelnego

Powierzony urząd może zostać utracony przez zdarzenia bądź czynności ze strony tytulariusza, czy to ze strony władzy. Skutki prawne utraty dotyczą piastującego urząd – zostaje pozbawiony on praw i obowiązków związanych z urzędem – oraz sam urząd, który staje się wakujący. Pośrednio dotyczą, również władzy, której przysługuje prawo prowizji¹²⁴⁹.

¹²⁴³ Zob. *ibid.*, kan. 157.

¹²⁴⁴ Zob. *ibid.*, kan. 147.

¹²⁴⁵ Zob. kan. 153 § 1, KPK 17.

¹²⁴⁶ Zob. M. Żurowski, *dz. cyt.*, s. 206.

¹²⁴⁷ Zob. kan. 149 § 1, KPK 83.

¹²⁴⁸ Zob. J. I. Arrieta, *dz. cyt.*, s. 167.

¹²⁴⁹ Zob. M. Żurowski, *dz. cyt.*, s. 274.

Kan. 184 normuje sposoby utraty urzędu, do których zalicza: upływa wyznaczonego czasu, osiągnięcie określonego wieku, rezygnacją, przeniesienie, usunięcie i pozbawienie¹²⁵⁰. Utrata urzędu pociąga za sobą utratę władzy zwyczajnej związanej z wykonywaniem urzędu¹²⁵¹. Poza rezygnacją, która nie wymaga przyjęcia¹²⁵², w pozostałych przypadkach konieczne jest określone prawem działanie władzy, które może wyrażać się przez: akt administracyjny o charakterze deklaratywnym lub konstytutywnym, bądź akt sądowiczy w postaci wyroku¹²⁵³. Powyższy paragraf nie podaje śmierci jako przyczyny utraty urzędu, bowiem to urząd traci swego tytulariusza, nie odwrotnie¹²⁵⁴.

W celu ochrony dobra publicznego prawodawca unormował proces usunięcia z urzędu. Jest to akt dokonany wbrew woli osoby zajmującej urząd i w odróżnieniu od pozbawienia urzędu w usunięciu nie chodzi w nim o wymierzenie kary¹²⁵⁵. Następuje on *ipso iure* – na mocy samego prawa lub dekretem kompetentnej władzy. Usunięcie na mocy samego prawa charakteryzuje się pewnym automatyzmem, gdyż sprawujący urząd traci go na skutek naruszenia, w sposób zawiniony lub niezawiniony, regulacji prawnych¹²⁵⁶. Prawodawca w kan. 194 skodyfikował trzy przypadki implikujące usunięcie z urzędu *ipso iure*: utratę stanu duchownego, odstąpienie od wiary katolickiej lub wspólnoty z Kościołem oraz usiłowanie zawarcie małżeństwa, choćby cywilnego, przez duchownego¹²⁵⁷. Mimo, iż usunięcie dokonuje się na mocy samego prawa, to w przypadku schizmy i próby zawarcia małżeństwa, może być ono jedynie wtedy urgowane¹²⁵⁸, jeśli o nim wiadomo na podstawie stwierdzenia kompetentnej władzy¹²⁵⁹.

Tak według norm prawa od roku 1983 rysuje się podejście Kościoła do dzielenia władzy rządzenia drogą powierzania urzędów kościelnych. Poniżej zaprezentowane będzie odzwierciedlenie prawodawstwa w kontekście funkcjonowania konkretnych osób i instytucji mających udział we władzy Kościoła oraz przedstawienie współpracy

¹²⁵⁰ Zob. kan. 184 § 1, KPK 83.

¹²⁵¹ Zob. *ibid.*, kan. 143 § 1.

¹²⁵² Zob. *ibid.*, kan 189 § 3: „Rezygnacja wymagająca przyjęcia traci wszelką moc, jeśli nie zostanie akceptowana w ciągu trzech miesięcy. Niewymagająca przyjęcia osiągnie swój skutek z chwilą, gdy rezygnujący zakomunikuje ją zgodnie z prawem”.

¹²⁵³ Zob. J. I. Arrieta, dz. cyt., s. 188.

¹²⁵⁴ Zob. H. Socha, dz. cyt., ad. 184, 3.

¹²⁵⁵ Zob. R. Sobański, dz. cyt., 281.

¹²⁵⁶ Zob. G. Dzierżon, *Usunięcie z urzędu kościelnego na mocy samego prawa*, „Prawo Kanoniczne”, 52 (2009) nr 1-2, s. 40.

¹²⁵⁷ Zob. kan. 194 § 1, KPK 83.

¹²⁵⁸ *Urgĕo* (łac.) – zobowiązywać (prawnie); zob. A. Jougan, dz. cyt., s. 711.

¹²⁵⁹ Zob. kan. 194 § 2, KPK 83.

wyświęconych szafarzy oraz wiernych świeckich w pełnieniu kościelnych urzędów na poszczególnych szczeblach hierarchii Kościoła.

2.3. Urząd w hierarchicznym ustroju Kościoła

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. za dokumentami Soboru Watykańskiego II respektuje podwójną strukturę Kościoła: wspólnotową (*communio fidelium*) i hierarchiczną (*communio hierarchica*). Komunia w hierarchicznej strukturze Kościoła występuje wprawdzie w wymiarze powszechnym jako komuniam Kościołów partykularnych (*communio ecclesiarum*), a następnie w wymiarze partykularnym jako część Ludu Bożego (*portio populi Dei*)¹²⁶⁰. Oba te wymiary należy traktować nierozłącznie, z czego wynikają wewnętrzne relacje między Kościołem powszechnym a Kościołami partykularnymi¹²⁶¹, a tym samym wzajemne relacje szafarzy i świeckich.

2.3.1. Najwyższa władza Kościoła

Normy zawarte w części drugiej, księgi „O Ludzie Bożym”, mówiącej „O hierarchicznym ustroju Kościoła”, w dużej mierze zostały wzięte z konstytucji *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II ujmującej dogmatycznie naturę Kościoła. Kanony sekcji pierwszej dotyczą najistotniejszych elementów struktury hierarchicznej katolickiego Kościoła powszechnego tj.: Biskupa Rzymu, Kolegium Biskupów, Synodu Biskupów, kardynałów, Kurii Rzymskiej i legatów papieskich. Poniższe akapity ukażą oparcie eklezjalnego funkcjonowania na konkretnych urządach i instytucjach od szczebla najwyższego, powszechnego do poziomów najmniejszych komórek wspólnoty wiernych, jakimi są parafie.

2.3.1.1. Biskup Rzymski i Kolegium Biskupów

„Jak z ustanowienia Pańskiego święty Piotr i pozostali Apostołowie stanowią jedno kolegium, w podobny sposób są złączeni między sobą Biskup Rzymski, następca Piotra, i biskupi, następcy Apostołów”¹²⁶².

Powyzsza zasada dogmatyczna implikująca konsekwencje jurydyczne ukazuje, iż jak Piotr, będąc członkiem Kolegium Apostołów, przewodniczy mu i jest jego Głową, tak Biskup Rzymski, będący członkiem Kolegium Biskupów, jest *primus inter pares* – pierwszym

¹²⁶⁰ Zob. J. Villar, *Kościół jako „Communio Ecclesiarum”*, „Roczniki Teologiczne”, t. 53, z. 2(2006), s. 83.

¹²⁶¹ Zob. J. Krukowski, *Hierarchiczny ustrój Kościoła*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s. 156.

¹²⁶² Kan. 330, KPK 83; LG 22.

pośród równych. W tymże kolegium biskupi delegują swoje władze swemu przewodniczącemu, gdyż jego władza wywodzi się z Objawienia¹²⁶³. Niemniej w strukturze władzy kościelnej relacja pierwszego Kolegium do Kolegium biskupów nie oznacza identyczności, lecz analogię.¹²⁶⁴ Kanonem 331 kodeks stwierdza władzę (*potestas*) Biskupa Rzymu, w którym trwa urząd (*munus*) udzielony przez samego Pana św. Piotrowi. Jest to władza: zwyczajna, najwyższa, pełna, bezpośrednia, powszechna i nieskrępowana¹²⁶⁵. Władza zwyczajna wynika z mocy samego urzędu prymacjalnego, nie zaś z jakiegokolwiek delegacji¹²⁶⁶. Jest ona najwyższa, ponieważ papież nie podlega żadnej innej władzy ludzkiej i jego władza jest ograniczona tylko przez prawo Boże¹²⁶⁷. Władza papieska jest również pełna, gdyż obejmuje wszystkie sposoby realizacji władzy rządu: ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Wreszcie jest bezpośrednia, tzn. może ją sprawować względem całego Kościoła powszechnego oraz wszystkich wiernych i każdego Kościoła partykularnego, bez zezwoleń, licencji czy upoważnień¹²⁶⁸. Jego władza jest powszechna, albowiem rozciąga się na wszystkie sprawy dotyczące wiary i obyczajów, w zakresie przedmiotowym (porządek kościelny) i podmiotowym (porządek personalny wiernych i Kościołów partykularnych). Ostatnią cechą władzy, jaką cieszy się urząd Biskupa Rzymu, jest sprawowanie jej w sposób swobodny, a więc bez jakichkolwiek ograniczeń zewnętrznych, czasowych i innych uwarunkowań¹²⁶⁹.

W pełnieniu urzędu Biskupa Rzymu pomoc świadczą biskupi tworzący, przez święcenia episkopatu, Kolegium Biskupów. W tymże kolegium trwa nieprzerwanie ciało apostołskie – razem ze swoją Głową (Biskupem Rzymskim), a nigdy bez niej – stanowiące podmiot najwyższej i pełnej władzy nad całym Kościołem¹²⁷⁰. Najwyższa władza w Kościele powszechnym, która przynależy Kolegium Biskupów wraz z papieżem sprawowana jest uroczyście w czasie trwania soboru powszechnego. Ta sama władza kolegialna może być pełniona przez biskupów rozproszonych po całym świecie, gdy papież wezwie ich do działania lub zatwierdzi ich działanie w rozproszeniu¹²⁷¹.

¹²⁶³ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 158.

¹²⁶⁴ Zob. J. Krzywda, *Funkcja i znaczenie misji kanonicznej w strukturze władzy kościelnej w świetle Vaticanum II. Studium teologiczno-prawne*, Kraków 1996, s. 36.

¹²⁶⁵ Zob. 331, KPK 83.

¹²⁶⁶ Zob. P. Erdo, *Ujęcie historyczno-prawne*, „*Annales Canonici*” 8(2012), s. 5-6.

¹²⁶⁷ Zob. LG 27; zob. kan. 1404, KPK 83.

¹²⁶⁸ Zob. CD 2; LG 27.

¹²⁶⁹ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 159-160.

¹²⁷⁰ Zob. kan. 336, KPK 83.

¹²⁷¹ Zob. J. L. Gutierrez, *Hierarchiczny ustrój Kościoła*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 308; kan. 337-341, KPK 83.

Kolegium biskupów wraz z papieżem stoi na straży depozytu wiary i czystości doktryny pełniąc Urząd Nauczycielski Kościoła¹²⁷². Urząd ten w pełni angażuje władzę otrzymaną od Chrystusa, gdy definiuje dogmaty, to znaczy, gdy w formie zobowiązującej lud chrześcijański do nieodwołalnego przyłgnięcia przez wiarę przedkłada prawdy zawarte w Objawieniu Bożym lub prawdy, które mają z nimi konieczny związek¹²⁷³. Między życiem duchowym wiernych i dogmatami istnieje organiczna więź¹²⁷⁴. Otrzymuje on swoją władzę na mocy święceń sakramentalnych i jako element instytucjonalny realizuje się poprzez swych członków posługujących się swoim autorytetem i świętymi władzami¹²⁷⁵.

Tym z czego czerpie cała teologia i na czym budowana jest Wspólnota Kościoła jest słowo Boże jako pierwotna i ostateczna instancja - norma normująca, nie podlegająca żadnemu normowaniu – *norma normans non normata*¹²⁷⁶. Urząd Nauczycielski (*Magisterium Ecclesiae*) strzegąc wiary nie jest, zatem ponad słowem Bożym, lecz jemu służy, nauczając tylko tego, co zostało przekazane. „Z rozkazu Bożego i przy pomocy Ducha Świętego słucha on pobożnie słowa Bożego, święcie go strzeże i wiernie wyjaśnia. I wszystko, co podaje do wierzenia jako objawione przez Boga, czerpie z tego jednego depozytu wiary. Jasne więc jest, że Święta Tradycja, Pismo św. i Urząd Nauczycielski Kościoła, wedle najmądrzejszego postanowienia Bożego, tak ściśle ze sobą się łączą i zespalają, że jedno bez pozostałych nie może istnieć, w wszystkie te czynniki razem, każdy na swój sposób, pod natchnieniem jednego Ducha Świętego przyczyniają się skutecznie do zbawienia dusz”¹²⁷⁷. Urząd ten jest gwarantem ciągłości Tradycji i czystości doktryny wyznawanej w całym Kościele powszechnym obecnym w Kościołach partykularnych rozproszonych po wszystkich zakątkach świata.

2.3.1.2. Organy wspomagające

W wykonywaniu zadania, Biskupowi Rzymskiemu pomagają biskupi, którzy mogą to czynić w różny sposób. Nadto świadczą mu pomoc kardynałowie, a także inne osoby oraz różne instytucje stosownie do aktualnych potrzeb. Wszystkie te osoby i instytucje, w jego imieniu

¹²⁷² Zob. Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *tezy zatwierdzone in forma specifica nt. Urzędu Nauczycielskiego Kościoła i teologii* (1976), w: *Od wiary do teologii. Dokumenty Międzynarodowej Komisji Teologicznej 1969-1996*, red. J. Królikowski, Kraków 2000, s. 55.

¹²⁷³ Zob. P. Erdo, art. cyt., s. 6.

¹²⁷⁴ Zob. KKK 88.

¹²⁷⁵ Zob. LG 27.

¹²⁷⁶ Zob. K. Rahner, H. Vorgrimler, *Mały słownik teologiczny*, Warszawa 1987, s. 175.

¹²⁷⁷ DV 10.

i jego władzą wykonują powierzone sobie zadanie (*munus*) dla dobra wszystkich Kościołów, zgodnie z normami określonymi w prawie¹²⁷⁸.

2.3.1.2.1. Synod biskupów

Instytucją wzmacniającą ścisłą łączność między Biskupem Rzymu a biskupami oraz świadcząca pomoc papieżowi swoją radą jest Synod Biskupów¹²⁷⁹. Należy to ciało traktować jako owoc Soboru Watykańskiego II¹²⁸⁰. Jego korzeni należy dopatrywać się w zasadzie synodalności Kościołów wschodnich. Synod jest stałą radą, choć działającą w odstępach czasu, wspomagającą papieża w sprawach powszechnych, jak i partykularnych. Nie koliduje on z funkcją Kolegium Biskupów czy z innymi gremiami szczebla centralnego Kościoła. Synod różni się od soboru powszechnego, pochodzeniem kościelnym, a nie z ustanowienia Bożego, jak to jest w przypadku soboru. I jak sobór jest zgromadzeniem całego episkopatu, wszystkich biskupów, tak synod tylko jego części¹²⁸¹. Synod ma charakter konsultacyjny i ma za zadanie przedstawić swój pogląd na kwestie, które były tematem studium.

Synod Biskupów podlega bezpośrednio władzy Biskupa Rzymskiego, który ma prawo: zwoływania Synodu, ilekroć uzna to za wskazane, i oznaczania miejsca, gdzie ma się odbyć zebranie, zatwierdzania wyboru członków, którzy zgodnie z przepisami prawa specjalnego mają być wybrani, jak również oznaczania i mianowania innych członków, ustalania zagadnień - jakie mają być rozpatrywane w odpowiednim czasie przed zebraniem się Synodu, zgodnie z przepisem prawa specjalnego, ustalania porządku obrad, przewodniczenia Synodowi, osobiście lub przez innych oraz zamknięcia Synodu, przeniesienia, zawieszenia i rozwiązania¹²⁸².

Kanon 345 określa różne rodzaje synodu biskupów. Ze względu na terytorialny zasięg znaczenia tematyki ustawodawca wyróżnił synody generalne, które rozpatrują sprawy całego świata oraz specjalne, podejmujące sprawy nagłe, dotyczące danego regionu, a mające wpływ na całą wspólnotę Kościoła. Z kolei ze względu na czas i sposób zwołania synod generalny może być zwyczajny, czyli zwoływany systematycznie lub nadzwyczajny, zwołany z powodu zaistnienia zagadnienia wymagającego szybkiego rozstrzygnięcia¹²⁸³.

¹²⁷⁸ Zob. *ibid.*, kan. 334.

¹²⁷⁹ Zob. *ibid.*, kan. 342.

¹²⁸⁰ Zob. CD 5.

¹²⁸¹ Zob. E. Górecki, *Synod Biskupów*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s. 174-175; zob. kan. 342-344, KPK 83.

¹²⁸² Zob. kan. 344, KPK 83.

¹²⁸³ Zob. *ibid.*, kan. 345.

2.3.1.2.2. Kardynałowie

Kolejnym szczególnym kolegium będącym do dyspozycji papieża jest kolegium kardynalskie. Kardynałowie to duchowni mający po papieżu najwyższą godność w Kościele¹²⁸⁴. Historia tej instytucji zakorzeniona jest w biskupach diecezji sufragalnych oraz w kapłanach i diakonach Rzymu, którzy byli doradcami papieża. Od XII wieku do ich grona zaczęli być dołączani duchowni, także spoza Rzymu. Przez poprzedni kodeks prawa kanonicznego określani byli jako Senat Biskupa Rzymskiego¹²⁸⁵ i główni współpracownicy w rządzeniu Kościoła. Obecnie ich kolegium przypisano funkcje wyboru papieża oraz wspierania go w jego urzędzie Pasterza powszechnego¹²⁸⁶.

Kolegium kardynalskie dzieli się na trzy stopnie: biskupów (wybieranych osobiście przez papieża), prezbiterów (będących biskupami diecezjalnymi) i diakonów (pochodzących z spoza grona biskupów diecezjalnych). Kreacja kardynalska dokonuje się przez nieskrępowany wybór Biskupa Rzymu potwierdzony podpisaniem stosownego dekretu, związującego wybranych konkretnymi obowiązkami i uprawnieniami¹²⁸⁷. W myśl kan. 353 kardynałowie służą papieżowi głównie na konsystorzach zbierających się z polecenia Biskupa Rzymu i pod jego pieczęcią, lecz również pełnią funkcje i urzędy Kurii Rzymskiej, innych instytucji Stolicy Apostolskiej lub zostają delegowani do innych zadań, jak choćby reprezentowanie osoby papieża, w charakterze jego legata *a lettere*¹²⁸⁸.

2.3.1.2.3. Kuria Rzymska

Biskup Rzymu pełni swój urząd wsparty, także Kurią Rzymską (*Curia Romana*) Jest to zespół organów pomocniczych, która w imieniu papieża spełnia zadania (*munus*) dla dobra i służby Kościołom oraz utrzymuje stosunki z państwami, organizacjami międzynarodowymi oraz innymi wspólnotami wyznaniowymi¹²⁸⁹. Organizację kurii do niedawna regulowała Konstytucja Apostolska *Pastor bonus* z 28 VI 1988 r., jednak obecny papież, Franciszek, podjął się reformy kurii i zreorganizował ją konstytucją *Praedicate Evangelium*¹²⁹⁰, którą ratyfikował

¹²⁸⁴ Zob. G. O'Collins, E. G. Farrugia, *Leksykon pojęć teologicznych i kościelnych*, Kraków 2002, s. 134.

¹²⁸⁵ Zob. kan. 230, KPK 17.

¹²⁸⁶ Zob. J. L. Gutierrez, dz. cyt., s. 317-318.

¹²⁸⁷ Zob. kan. 351, KPK 83.

¹²⁸⁸ Zob. J. Krukowski, *Kardynałowie Świętego Kościoła Rzymskiego*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s. 194.

¹²⁸⁹ Zob. *ibid.*, s. 196.

¹²⁹⁰ Dostęp do Konstytucji Apostolskiej *Praedicate Evangelium* dn. 29.09.2022 roku: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_constitutions/documents/20220319-costituzione-ap-praedicate-evangelium.html

19 marca 2022 roku, nadając jej moc prawną 5 czerwca 2022 roku, tym samym uchylając poprzednią konstytucję. Jak sam papież zauważył Kuria Rzymska nie może stać pomiędzy papieżem a biskupami, ale raczej służyć obu, w sposób właściwy dla natury każdego z nich¹²⁹¹. Działalność, zatem kurii Biskupa Rzymu pozostaje w organicznym związku ze wszystkimi biskupami. Toteż z zamysłem Franciszka zostały dowartościowane konferencje biskupów, aby wyrazić kolegialność posługi biskupiej i umocnić kościelną komunie. W kontekście pojęcia władzy warto zaznaczyć, że każda instytucja kurialna wypełnia swoją misję na mocy władzy otrzymanej od Biskupa Rzymskiego, w imieniu którego działa z władzą zastępczą w sprawowaniu jego *munus* prymacjalnego. Dlatego też, na czele dykasterii lub innego kurialnego organu może stać wierny świecki, biorąc pod uwagę szczególne kompetencje, władzę rządzenia i podejmowane zadania¹²⁹². Konstytucja nim przedstawi konkretne dykasterie w normach ogólnych zaznacza, że wszyscy członkowie Ludu Bożego uczestniczą w misji Kościoła i każdy pracownik Kurii Rzymskiej pełni posługę duszpasterską wspierając Biskupa Rzymu i każdego innego¹²⁹³. Jak nigdy wcześniej na najwyższych szczeblach Kościoła zostali dostrzeżeni wierni świeccy, których świadomie włączono do odpowiedzialności za całą wspólnotę Ludu Bożego przez uczestniczenie w zadaniach i powołaniu samego papieża.

Aktualnie Kuria Rzymska składa się z Sekretariatu Stanu (wraz z sekcjami: ds. Ogólnych, ds. Relacji z Państwami i Organizacjami Międzynarodowymi oraz sekcja Personelu Dyplomatycznego), dykasterii oraz organów, które są sobie równe pod względem prawnym. Zaś do urzędów tworzących kurialny korpus dokument zalicza również: Prefekturę Domu Papieskiego, Papieski Urząd do spraw Celebracji Liturgicznych i Kamerlinga Świętego Kościoła Rzymskiego. Na czele stoi Sekretariat Stanu. Jak widać najnowszym dokumentem papież zreorganizował kurialne instytucje, przez sprowadzenie kongregacji wraz z radami papieskimi do instytucji dykasterii, które przejęły obowiązki jednych i drugich. Zostały powołane takie oto dykasterie: ds. Ewangelizacji, Nauki Wiary, ds. Posługi Miłosierdzia, ds. Kościołów Wschodnich, ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, ds. Kanonizacyjnych, ds. Biskupów, ds. Duchowieństwa, ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, ds. Świeckich, Rodziny i Życia, ds. Popierania Jedności Chrześcijan, ds. Dialogu Międzyreligijnego, ds. Kultury i Edukacji, ds. Służby Integralnemu Rozwojowi Człowieka, ds. Tekstów Prawnych oraz ds. Komunikacji.

¹²⁹¹ *Praedicate Evangelium*, n. 8.

¹²⁹² Zob. *ibid.*, n. II, 5.

¹²⁹³ Zob. *ibid.*, art. 3.

Urzednicy kurialni maja byc dobierani tak, by odzwierciedlic powszechnosc Kościoła, a wiec z roznych regionow swiata i ze wszystkich stanów, w tym rowniez ze swieckiego.

W zarzadzaniu Kościołem jedna z glównych funkcji jest rowniez sluzba organów wymiaru sprawiedliwosci, przez która Kościół głosi Królestwo Boze oraz zachowuje porzadek sprawiedliwosci z zachowaniem najwyzszego prawa, czyli zbawienia dusz. Dlatego wedlug nowej konstytucji zwyczajnymi organami wymiaru sprawiedliwosci sa: Penitencjaria Apostolska, Najwyzszy Trybunal Sygnatury Apostolskiej i Trybunal Roty Rzymskiej. I te trzy organy sa od siebie niezalezne¹²⁹⁴. Pierwszy organ odpowiada za wszystko co zwiazane z wyrazem milosierdzia Bozego, czyli odpustami oraz zakresem wewnetrznym (zwolnieniami, cenzurami, dyspensami, sanacjami, umorzeniami i innymi laskami sakramentalnymi i pozasakramentalnymi). Najwyzszy Trybunal Sygnatury Apostolskiej pelni funkcje Sadu Najwyzszego i czuwa nad prawidlowym funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwosci w Kościele¹²⁹⁵. Z kolei Trybunal Roty Rzymskiej pelni funkcje najwyzszego sadu apelacyjnego Stolicy Apostolskiej dla ochrony praw w Kościele, troszczy sie o jednosc orzecznictwa oraz swymi orzeczeniami sluzi pomocą sadom nizszych stopni.

Kolejnymi organami w ramach korpusu kurialnego sa referaty ekonomiczne. Pierwszym z nich jest Rada do spraw Ekonomicznych dozoruja struktury i dzialalnosc administracyjna i finansowa urzedów kurialnych i instytucji zwiazanych ze Stolica Świątą (*Sancta Sedes, Sedes Apostolica*)¹²⁹⁶. Sklada sie z osmiu kardynalów lub biskupów oraz siedmiu ekspertów swieckich wybranych na piecioletnia kadencje¹²⁹⁷. Kolejnym ciałem wspomagajacych osobę papieza w rzedzeniu jest Sekretariat do spraw Ekonomicznych. Wypelnia on zadania Sekretariatu Papieskiego w sprawach ekonomicznych i finansowych, wspomaga rade ekonomiczna oraz sprawuje specjalna kontrole nad Świątopietrzem i innymi funduszami papieskimi¹²⁹⁸. Kolejnym organem jest Administracja Dóbr Stolicy Apostolskiej, która zarzadza i gospodaruje nieruchomościami i rzeczami ruchomymi Stolicy Apostolskiej, przeznaczonymi do zapewnienia niezbednych srodków dla wypelniania funkcji wlasciwych Kurii Rzymskiej, dla dobra i sluzby Kościołom partykularnym¹²⁹⁹. Zaś nad przeprowadzeniem kontroli skonsolidowanych sprawozdan finansowych Stolicy Świątej czuwa Biuro Audytora

¹²⁹⁴ Zob. *ibid.*, art. 189.

¹²⁹⁵ Zgodnie z art. 195 *Praedicate Evangelium* Najwyzszy Trybunal Sygnatury Apostolskiej sklada sie z kardynalów, biskupów i prezbiterów mianowanych przez Biskupa Rzymskiego.

¹²⁹⁶ Zob. kan. 361, KPK 83.

¹²⁹⁷ Zob. *ibid.*, art. 205-211.

¹²⁹⁸ Zob. *ibid.*, art. 212-218.

¹²⁹⁹ Zob. *ibid.*, art. 219-221.

Generalnego. Całość aparatu ekonomicznego wspomagana jest przez Komisję do Spraw Zastrzeżonych i Komitet ds. Inwestycyjnych.

2.3.1.2.4. Legaci papiescy

Pełniący urząd Następcy św. Piotra w realizacji swojej misji jednoczenia wszystkich wierzących posiłkuje się, również korpusem dyplomatycznym. Mówi o tym Rozdział V sekcji KPK 83 „O najwyższej władzy Kościoła”. Praktyka wysyłania przez papieży swoich legatów sięga IV w. Początkowo były to delegacje do wspólnot wiernych, z czasem zaś kierowane były także do władz państwowych¹³⁰⁰. Obowiązujące normy legatów papieskich zawarte są w *motu proprio* Pawła VI *Sollicitudo omnium Ecclesiarum* z 24 VI 1969 r oraz w kan. 362-367 KPK 83.

Do legatów zaliczyć trzeba nuncjuszy i pronuncjuszy będącymi przedstawicielami dyplomatycznymi pierwszej klasy, w randze ambasadora i pełnomocnika. W odniesieniu do powierzonego im okręgu kościelnego, należy do nich: „[...] przesyłanie do Stolicy Apostolskiej wiadomości na temat warunków, w których znajdują się Kościoły partykularne, i o tym wszystkim, co dotyczy życia samego Kościoła i dobra dusz; wspieranie biskupów czynem i radą, nie naruszając jednak wykonywania przyznanej im prawem władzy; ożywianie częstych kontaktów z Konferencją Episkopatu przez udzielanie jej wszechstronnej pomocy; gdy idzie o nominację biskupów: przesyłanie lub proponowanie Stolicy Apostolskiej nazwisk kandydatów, jak również przeprowadzanie procesu informacyjnego odnośnie do kandydatów, z zachowaniem norm wydanych przez Stolicę Apostolską; usilne popieranie tego, co służy utrwaleniu pokoju, rozwoju postępu i zgodnej współpracy między narodami; podejmowanie wraz z biskupami odpowiednich kontaktów między Kościołem katolickim oraz innymi Kościołami lub wspólnotami kościelnymi, a nawet i religiami niechrześcijańskimi; podejmowanie, działając wspólnie z biskupami, u kierujących państwem obrony tego, co jest związane z misją Kościoła i Stolicy Apostolskiej; wykonywanie ponadto pełnomocnictw oraz wypełnianie innych poleceń, przekazanych mu przez Stolicę Apostolską”¹³⁰¹. Zaś wypełniając zadanie wobec państw powinni podtrzymywać i ożywiać więzy pomiędzy Stolicą Apostolską i Rządem oraz prowadzić rokowania w zakresie spraw dotyczących stosunków Kościoła i Państwa, a także pertraktować zawieranie konkordatów i wszelkich umów¹³⁰².

¹³⁰⁰ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 204.

¹³⁰¹ Kan. 364, KPK 83.

¹³⁰² Zob. J. L. Gutierrez, dz. cyt., s. 332.

2.3.2. Urząd biskupa

W rządzeniu Kościołem Biskup Rzymski staje jako *primus inter pares* – pierwszy pośród równych – wobec wszystkich wyświęconych biskupów mających udział we władzy samego Chrystusa. Przez konsekrację biskupią – najwyższy stopień sakramentu święceń – i komunie hierarchiczną zostaje obciążony odpowiedzialnością, nie tylko za swój Kościół Partykularny, lecz za cały Kościół¹³⁰³. Aby jednak ontologiczny udział w świętych czynnościach nauczania, uświęcania i rządzenia mógł stać się prawdziwą władzą, musi zostać prawnie określony przez władzę hierarchiczną, poprzez udzielenie misji kanonicznej¹³⁰⁴.

Kodeks prawa Jana Pawła II podzielił materiał dotyczący biskupów na trzy artykuły: o biskupach w ogólności (kan. 375-380), o biskupach diecezjalnych (kan. 381-402) oraz o biskupach koadiutorach i pomocniczych (kan. 403-411). Powyższa systematyka ma swoje teologiczne uzasadnienie w nauce Soboru Watykańskiego II, który odnowił doktrynę o hierarchicznej strukturze władzy w Kościele i podkreślił urząd biskupi jako podstawowy urząd w Kościele¹³⁰⁵.

W kanonie introdukcyjnym artykułu „O biskupach w ogólności” prawodawca, czerpiąc z teologii soborowej, stwierdził: „Biskupi, którzy z Bożego postanowienia są następcami Apostołów, przez Ducha Świętego, który został im dany, są ustanawiani w Kościele pasterzami, ażeby byli nauczycielami, kapłanami świętego kultu i sprawującymi posługę rządzenia. Przez samą konsekrację biskupią otrzymują biskupi wraz z zadaniem uświęcania, także zadanie nauczania i rządzenia, które z natury swojej mogą być wykonywane tylko w hierarchicznej wspólnoty z Głową Kolegium i jego członkami”¹³⁰⁶.

Nieskrępowane prawo do mianowania bądź zatwierdzania wybranych zgodnie z prawem biskupów posiada jedynie papież¹³⁰⁷. Prawo reguluje konkretne przymioty kandydata na ten urząd oraz ostateczny osąd pozostawia Stolicy Apostolskiej. Do wymaganych przymiotów należą: odznaczanie się niezachwianą wiarą, dobrymi obyczajami, pobożnością, gorliwością dusz, pasterską mądrością, roztropnością i ludzkimi cnotami, jak również pozostałymi przymiotami, które czynią go odpowiednim do wypełniania zleconego mu urzędu, dobrej opinii, przynajmniej trzydziestu pięciu lat życia,

¹³⁰³ Zob. LG 21-23;

¹³⁰⁴ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 230-232; zob. LG 24.

¹³⁰⁵ Zob. J. Krzywda, *Zwierzchnia rola biskupa diecezjalnego w działalności duszpasterskiej w Kościele partykularnym*, w: Biskup pasterz diecezji, red. P. Majer, Kraków 2003, s. 8-9.

¹³⁰⁶ Kan. 375 § 1-2, KPK 83.

¹³⁰⁷ Zob. kan. 377, KPK 83.

przynajmniej pięciu lat kapłaństwa, doktoratu lub przynajmniej licencjatu z Pisma świętego, teologii lub prawa kanonicznego, uzyskanego w instytucie studiów wyższych, zatwierdzonym przez Stolicę Apostolską, lub prawdziwej biegłości w tych dyscyplinach¹³⁰⁸.

Nim promowany do biskupstwa obejmie urząd powinien uprzednio przyjąć sakrę biskupią oraz złożyć wyznanie wiary i przysięgę wierności wobec Stolicy Apostolskiej¹³⁰⁹.

2.3.2.1. Diecezja a władza biskupia

Biskup sprawuje swój urząd w diecezji, która według kan. 369, została zdefiniowana jako „[...] porcja (*portio*) Ludu Bożego powierzona pasterskiej pieczy biskupa z współpracującym z nim prezbiterium, tak by trwając przy swym pasterzu i zgromadzona przez niego w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię, tworzyła Kościół partykularny, w którym prawdziwie obecny jest i działa jeden, święty, katolicki i apostolski Kościół Chrystusa”¹³¹⁰. Prawodawca określając diecezję *portio populi Dei* posłużył się terminologią zaczerpniętą z dokumentów soborowych z konstytucji *Lumen Gentium*¹³¹¹ oraz dekretu *Christus Dominus*¹³¹². Oddaje ona znacznie adekwatniej intencje Soboru Watykańskiego II, który chciał ukazać bogactwo relacji duchowych pomiędzy Kościołem partykularnym a Kościołem powszechnym, czego, w opinii redaktorów nowego posoborowego kodeksu, nie oddałby termin *pars (populi Dei)* – część (Ludu Bożego)¹³¹³. Dzięki temu pojęcie diecezji przestało być rozumiane czysto administracyjnie, lecz poszerzyło się o konotacje duszpasterskie¹³¹⁴. Między Kościołami partykularnymi i Kościołem powszechnym istnieje wzajemna jedność i pewien rodzaj przenikania się, tak że Kościół katolicki istnieje w każdym Kościele partykularnym i się z nich składa¹³¹⁵.

Przepisy ukazują w diecezji, jako Kościele partykularnym, wspólnotę konstruowaną przez Ducha Świętego działającego przez głoszone słowo Boże – Ewangelię oraz przez

¹³⁰⁸ Zob. *ibid.*, kan. 378; zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 237-238.

¹³⁰⁹ Zob. kan. 379 i 380, KPK 83.

¹³¹⁰ Zob. J. Krukowski, *Kościół powszechny a Kościoły partykularne*, w: *Kościół partykularny w Kodeksie Jana Pawła II*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2004, s. 29.

¹³¹¹ Zob. LG 23.

¹³¹² Zob. CD 11.

¹³¹³ Zob. J. Krukowski, *Kościoły partykularne oraz ich zespoły*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s. 219-220.

¹³¹⁴ Zob. J. R. Ramos, *Le diocesi nel Codice di Diritto Canonico. Studio giuridico-pastorale sulla organizzazione ed i raggruppamenti delle chiese particolari*, Roma 1997, s. 53.

¹³¹⁵ Zob. LG 23; zob. Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Wybrane zagadnienia z eklezjologii*, w: *Od wiary do teologii. Dokumenty Międzynarodowej Komisji Teologicznej 1969-1996*, red. J. Królikowski, Kraków 2000, s. 215.

sprawowane sakramenty, począwszy od Najświętszego Sakramentu – Eucharystii¹³¹⁶. Nie mniej istotnym elementem jurydycznym osoba biskupa¹³¹⁷, który kieruje diecezją jako zastępca i legat Chrystusa, nie tylko radami, zachętami czy przykładem, lecz i mocą swego autorytetu świętej władzy¹³¹⁸.

Władza biskupa obejmuje wszystkie wymiary i zakresy diecezjalnego życia kościelnego¹³¹⁹. Przez samą konsekrację biskupi otrzymują wraz z zadaniem uświęcania, także zadanie nauczania i rządzenia¹³²⁰. Dlatego też nakazuje się mianowanym biskupom wpięć przyjąć święcenia episkopatu, a następnie objąć urząd¹³²¹. Biskup, który kieruje powierzonym sobie Kościołem w imieniu Chrystusa cieszy się on władzą bezpośrednią, zwyczajną i własną. Jako, że nie jest ona władzą najwyższą, podlega ona prawu powszechnemu i kompetencjom zarezerwowanym Biskupowi Rzymskiemu lub innym podmiotom kościelnym¹³²². Niemniej nie należy uważać biskupów za wikariuszy Biskupów Rzymskich, ponieważ sprawują sobie właściwą władzę i z całą słuszością nazywają się Przełożonymi ludu, którym kierują. Władzy ich nie niweczy władza papieża, lecz przeciwnie, potwierdza ją, umacnia i broni¹³²³.

Kodeks używa tu pojęcia władzy (*potestas*), nie zaś pojęcia zadania (*munus*) lub urzędu (*officium*) – przez nie bowiem realizuję ową władzę – chcąc przez to podkreślić, iż chodzi o sprawowanie rządów, czyli samej władzy jurysdykcyjnej regulującej strukturę społeczno-hierarchiczną Kościoła¹³²⁴. Warto zaznaczyć, iż w tym kontekście konstytucja wskazuje na działanie biskupa „w imieniu Chrystusa”, odróżniając to działanie od działania biskupa „w osobie Chrystusa” wypływającego z władzy święceń¹³²⁵.

2.3.2.2. Obowiązki biskupa diecezjalnego względem diecezji

Biskupi diecezjalni winni przykładać się do swoich zadań i obowiązków jako prawdziwi świadkowie Chrystusa wobec wszystkich ludzi, troszcząc się nie tylko o wiernych, lecz i o tych, którzy w jakikolwiek sposób zbczyli z drogi prawdy lub nie znają

¹³¹⁶ Zob. SC 41; kan. 897, KPK 83.

¹³¹⁷ Zob. J. Krukowski, *Kościół powszechny a Kościoły partykularne*, w: *Kościół partykularny w Kodeksie Jana Pawła II*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2004, s. 32-33.

¹³¹⁸ Zob. PG 105.

¹³¹⁹ Zob. E. Górecki, *Pozycja biskupa w Kościele partykularnym*, w: *Kościół partykularny w Kodeksie Jana Pawła II*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2004, s. 80.

¹³²⁰ Zob. D. Dryja, *Urząd i władza biskupa diecezjalnego*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich”, XXIX (2019) nr 32, s. 36-37; zob. kan. 375 § 2, KPK 83.

¹³²¹ Zob. kan. 379, KPK 83.

¹³²² Zob. *ibid.*, 56; kan. 381 § 1, KPK 83; zob. P. Skonieczny, art. cyt., s. 32.

¹³²³ Zob. LG 27.

¹³²⁴ zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 240.

¹³²⁵ Zob. F. Hansen, dz. cyt., s. 34.

Ewangelii oraz zbawczego miłosierdzia Boga¹³²⁶. Czynią to poprzez wielorakie zadania. Poniższe ich przytoczenie ukaże posłanie biskupa diecezjalnego w kontekście misji całego Kościoła i w kontekście poszczególnych wiernych.

2.3.2.2.1. Głoszenie Ewangelii

Na przód – podług soborowego *Dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele* – pośród zasadniczych zadań biskupich wysuwa się obowiązek nauczania realizowany przez obwieszczenie Ewangelii i pouczanie o prawdach wiary¹³²⁷. Biskupi jako autentyczni pasterze powinni zapoznawać wiernych z całością tajemnicy Chrystusowej oraz objawioną przez Boga drogą do oddawania mu czci, tak by osiągnęli wieczną szczęśliwość.

Do osobistego zaangażowania na rzecz przedstawiania i wyjaśniania prawd wiary zobowiązuje biskupa kan. 386 § 1. Oprócz sprawowania nadzoru nad tym, aby pilnie wypełniano przepisy kanonów dotyczące głoszenia homilii i nauczania katechetycznego, sam biskup powinien często angażować się w głoszenie Ewangelii, jako defensor nienaruszalności i jedności doktryny, w którą należy wierzyć i którą należy zgłębiać¹³²⁸.

2.3.2.2.2. Sprawowanie władzy

Kan. 391 § 1 nakłada na biskupa diecezjalnego obowiązek jakim jest rządzenie powierzonym mu Kościołem partykularnym¹³²⁹. Natura tejże władzy została określona w kan. 381 § 1, zaś obecnie ustawodawca określił jej strukturę i funkcjonowanie¹³³⁰. Biskup pełniąc władzę (*potestas*) rządzenia na sposób ustawodawczy, wykonawczy i sędziowski, winien sprawować ją respektując normy prawa, którym podlega¹³³¹. Powyższy kanon proklamuje legalność w odniesieniu do sprawowanej władzy. Właściwa realizacja władzy biskupa nie leży w tym, co zewnętrzne, lecz w pogłębieniu teologicznego, duchowego i moralnego znaczenia jego posługi opartej na charyzmacie apostołowości, który jest

¹³²⁶ Zob. CD 11.

¹³²⁷ Zob., *ibid.*, 12.

¹³²⁸ Zob. kan. 386 § 2, KPK 83.

¹³²⁹ Tłumaczenie KPK 83 zaakceptowane przez Konferencję Episkopatu Polski, oddaje łacińskie brzmienie kanonu przez słowa: „Obowiązkiem biskupa diecezjalnego jest rządzić powierzonym mu Kościołem partykularnym; z władzą ustawodawczą, wykonawczą i sędziowską, zgodnie z przepisami prawa”, zaś J. Krukowski proponuje oddanie użytego wyrażenia łacińskiego *sibi commissam*, w nieco innym przekładzie: „Biskupowi diecezjalnemu przysługuje zarządzanie powierzonym mu Kościołem partykularnym; z władzą ustawodawczą, wykonawczą i sędziowską, zgodnie z przepisami prawa”; zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 250; A. Jougan słowo *commissio* oddaje przez: *przekaz, zlecenie, pełnomocnictwo*; zob. A. Jougan, dz. cyt., s. 126..

¹³³⁰ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 251.

¹³³¹ Zob. 135 § 2, KPK 83.

uczestnictwem w misji Chrystusa, przeżywanym w pokorze, całkowitym poświęceniu i służbie¹³³².

Ustawodawca stosuje, także zasadę dekoncentracji władzy w Kościele partykularnym. Polega ona na wyróżnieniu obok biskupa diecezjalnego, organów pomocniczych w zakresie władzy wykonawczej sprawowanej jako własną zastępczą: wikariusza generalnego¹³³³, wikariusza biskupiego¹³³⁴, oraz w zakresie sprawowania władzy sędziowskiej: wikariusza sądowego oraz sędziów¹³³⁵. Nie ma w nim jednak mowy o dzieleniu się władzą ustawodawczą, gdyż ją sprawuje biskup diecezjalny osobiście i nie może jej delegować¹³³⁶. Powyższe normy są przejawem norm ogólnych opisujących władzę i urząd kościelny w ogólności.

2.3.2.2.3. Obowiązek uświęcania siebie i diecezjan

Biskup jest jako pierwszy w diecezji zobowiązany do dawania przykładu świętości przez miłość, pokorę i prostotę życia, gdyż przez niego i z nim wszyscy wierni realizują wspólne powołanie do świętości¹³³⁷. To na wiarygodności moralnej osadzona będzie skuteczność proklamacji Ewangelii¹³³⁸. Usankcjonowanie tej powinności kanonem prawa jest nowością, albowiem w KPK 17 nie było kanonu paralelnego. Czerpie on z obowiązku proklamowanego na Soborze Watykańskim II¹³³⁹.

Z drugiej strony kanonem 387. biskup jest zobowiązany troszczyć się o świętość wiernych, respektując prawo każdego wiernego do dążenia do świętości zgodnie z doktryną i misją Kościoła¹³⁴⁰. Środkami do realizacji tego celu mają być sakramenty święte, wśród których na pierwszym miejscu jest udział w tajemnicy paschalnej Chrystusa czyli w Ofierze Eucharystycznej¹³⁴¹. Ukazuje to komunijny charakter Ludu Bożego i wspólne zakorzenienie w tej samej tajemnicy paschalnej Zbawiciela.

Troszcząc się o jedność Kościoła biskup powinien dbać o utrzymanie dyscypliny wspólnej całemu Kościołowi powszechnemu, poprzez wymaganie przestrzegania wszystkich

¹³³² Zob. PG 43.

¹³³³ Zob. kan. 475, KPK 83.

¹³³⁴ Zob. *ibid.*, kan. 476.

¹³³⁵ Zob. *ibid.*, kan. 1420-1421.

¹³³⁶ Zob. J. L. Gutierrez, dz. cyt., s. 354.

¹³³⁷ Zob. kan. 214, KPK 83.

¹³³⁸ Zob. PG 42.

¹³³⁹ Zob. LG 26; zob. CD 15; zob. PG 12.

¹³⁴⁰ Zob. Kongregacja ds. Biskupów, *Dyktorium Apostolorum successores o pasterskiej posłudze biskupów*, nr 63, w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 558-559.

¹³⁴¹ Zob. KKK 1409; zob. CD 15.

ustaw kościelnych. Ma to uchronić owczarnię oddaną jego kurateli od nadużyć w zakresie posługi słowa i sprawowania kultu Bożego oraz zarządzania dobrami kościelnymi¹³⁴².

2.3.2.2.4. Troska o diecezjan

„Wypełniając swoją pasterską posługę, biskup diecezjalny winien się troszczyć o wszystkich wiernych powierzonych jego pieczy, bez względu na ich wiek, pozycję czy narodowość, zarówno o stałych mieszkańców, jak i o tych, którzy czasowo przebywają na jego terytorium, okazując apostołską troskę także wobec tych, którzy z racji warunków swego życia nie mogą wystarczająco korzystać ze zwyczajnej formy pasterzowania oraz wobec niepraktykujących”¹³⁴³. Jak podkreślał św. Jan Paweł II, biskupstwo jest prawdziwie zaszczytem wówczas, gdy jest służbą¹³⁴⁴. Wymaga, więc to ze strony biskupa pewnych cech, jak między innymi wzorowego życia, zdolności nawiązywania autentycznych i konstruktywnych relacji z ludźmi, postawy zachęcającej do współpracy i rozwijającej ją, dobroci serca i cierpliwości, zrozumienia i współczucia w odniesieniu do cierpień ducha i ciała, a także wyrozumiałości i przebaczenia¹³⁴⁵.

Kodeks z 1983 r. za starożytną tradycją kościelną powiązał troskę biskupa o powierzoną mu diecezję z obowiązkiem rezydencji. Wielką wagę przywiązywano do fizycznej obecności biskupa w swojej diecezji co poświadczyć może fakt, iż na Soborze Trydenckim¹³⁴⁶ wprowadzono nazwę *biskupa rezydencjalnego*, co przejął KPK 17¹³⁴⁷ oraz *Vaticanum II* zmieniając desygnat opisujący biskupa z *rezydencjalnego* na *diecezjalnego*¹³⁴⁸. Obowiązek rezydencji biskupa w diecezji ma charakter personalny, więc nie może delegować nikogo innego do zadośćuczynienia powyższej normie. Zabrania ona biskupowi przebywania poza diecezją dłużej niż miesiąc w ciągu roku, każdy pobyt poza diecezją każe uzasadniać słuszną przyczyną, zaś w dni świąteczne¹³⁴⁹ zaleca obecność biskupa w diecezji i uroczyste sprawowanie zgromadzeń liturgicznych.

¹³⁴² Zob. J. L. Gutierrez, dz. cyt., s. 355; zob. kan. 392 § 1-2, KPK 83.

¹³⁴³ Ibid., kan. 383 § 1.

¹³⁴⁴ Zob. PG 43.

¹³⁴⁵ Zob. *ibid.*

¹³⁴⁶ Zob. Sobór Trydencki, *Sesja 23: I/A Dekret o reformie, I*, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński, polski*. Red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, t. IV, s. 687.

¹³⁴⁷ Zob. kan. 338, KPK 17.

¹³⁴⁸ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 255.

¹³⁴⁹ Kan. 395 § 3, KPK 83 wymienia dni: Bożego Narodzenia, Wielkiego Tygodnia, Zmartwychwstania Pańskiego, Zesłania Ducha Świętego oraz Ciała i Krwi Chrystusa.

Od chwili objęcia diecezji biskup jest obowiązany, również odprawiać Mszę świętą *pro populo* (za lud) w każdą niedzielę i święta w jego regionie¹³⁵⁰. Według obecnego prawodawstwa, zgodnie z m.p. *Misterii Paschalis*, z 15 II 1969 r., którym został promulgowany posoborowy kalendarz liturgiczny, obowiązek ten odnosi się jedynie do niedziel i świąt nakazanych w danym miejscu¹³⁵¹.

Kolejnym wyrazem pasterskiej troski biskupa jest obowiązek wizytowania parafii podlegających pod jego jurysdykcję. Wizytacja duszpasterska ma dwa cele: udzielić biskupowi bezpośredniej informacji nt. sytuacji i warunków Kościoła partykularnego oraz unaocznić więzy łączące pasterza zwiernymi. Warto zaznaczyć, iż w projekcie kan. 396 § 1 KPK 83, z którego zrezygnowano, zawarte były szczegółowe cele, zaczerpnięte z kan. 343 § 1 KPK 17, tj.: zachowanie czystej i ortodoksyjnej doktryny, ochrona dobrych obyczajów, wzmożenie miłości, szacunku i dyscypliny wśród duchowieństwa oraz wiernych, zachęta do apostołstwa i zlecenie wszystkiego, co służyłoby dobru religii¹³⁵². Pięcioletni termin, w którym biskup ma przeprowadzić całościową wizytację diecezji, odpowiada nakazowi przedstawienia papieżowi informacji o diecezji, właśnie co pięć lat¹³⁵³.

Adhortacja apostolska *Pastores gregis* ujmując zadanie wizytacji zaznacza: „Podczas swojej wizyty pasterskiej w parafii, pozostawiwszy zagadnienia o charakterze administracyjnym innym delegatom, biskup powinien w szczególny sposób zatroszczyć się o spotkania osobiste, poczynając od proboszcza i innych kapłanów. To właśnie w takich chwilach najbardziej zbliża się do swojego ludu w sprawowaniu posługi słowa, uświęcania i pasterskiego przewodzenia, wchodząc w bardziej bezpośredni kontakt z niepokojami i troskami, radościami i oczekiwaniami ludzi, mogąc ofiarować każdemu słowo nadziei. Biskup powinien wówczas nawiązywać bezpośredni kontakt przede wszystkim z osobami najuboższymi, starszymi i z chorymi. Przeprowadzona w ten sposób wizyta pasterska objawia się w swojej prawdziwej istocie, czyli jako znak obecności Pana, który odwiedza swój lud, przynosząc mu pokój”¹³⁵⁴.

2.3.2.2.5. Relacja do kapłanów

Szczególną troską biskup diecezjalny powinien otaczać prezbiterów. „Wszyscy prezbiterzy, razem z biskupami, tak uczestniczą w jednym i tym samym kapłaństwie

¹³⁵⁰ Zob. kan. 388, KPK 83.

¹³⁵¹ Zob. J. L. Gutierrez, dz. cyt., s. 354.

¹³⁵² Zob. *ibid.*, s. 359.

¹³⁵³ Zob. kan. 399, KPK 83.

¹³⁵⁴ PG 43.

i posłudze Chrystusa, że sama jedność konsekracji i misji wymaga ich hierarchicznej łączności ze stanem biskupim, którą najlepiej ujawniają czasem w liturgicznej koncelebrze, a złączeni w niej z biskupami, wyznają oni, że sprawują Ofiarę eucharystyczną. Biskupi zatem, z racji udzielonego prezbiterom w święceniach kapłańskich daru Ducha Świętego, mają ich jako niezbędnych pomocników i doradców w posłudze i obowiązku nauczania, uświęcania i rządzenia ludem Bożym¹³⁵⁵. W ślad za nauką soborową idzie kan. 384, w myśl którego biskup winien stać na straży przysługujących im uprawnień i troszczyć się o odpowiednie środki potrzebne do realizacji ich zadań, jak również zapewnić im godziwe utrzymanie oraz opiekę społeczną¹³⁵⁶.

Istniejąca, zatem pomiędzy biskupem a prezbiterami *communio sacramentalis* uwypukla nie tylko potrzebę, lecz konieczność istnienia prezbiterium diecezji¹³⁵⁷. Owa zależność wynika również z faktu powierzenia prezbiterom części swojej władzy, albowiem żaden prezbiter nie może zostać pasterzem, czyli głową powierzonych sobie części ludu Bożego, bez misji kanonicznej. To ona bowiem aktualizuje władzę rządzenia, która odpowiada zasadzie kolegialności, podczas gdy święceniom podporządkowana jest zasada jedności Głowy i Ciała. Wśród najbliższych współpracowników biskupa są proboszczowie, którym zostaje powierzona pasterska troska w konkretnych częściach diecezji¹³⁵⁸. Stąd wynika uprzywilejowana troska biskupa o swoich kapłanów wyrażająca się jako ojcowska i braterska obecność towarzysząca im na głównych etapach ich życia służebnego, poczynając od pierwszych kroków w posłudze pasterskiej¹³⁵⁹. Mając to na uwadze powinien w sposób szczególnie popierać powołania kapłańskie i misyjne¹³⁶⁰.

2.3.2.2.6. Piecza nad apostołatem

Zaangażowanie wiernych wyraża się w znaczny sposób w apostołacie. Toteż kan. 394 zobowiązuje biskupa diecezjalnego do popierania różnych form apostołstwa oraz czuwania nad tym, by w całej diecezji były koordynowane wszystkie dzieła apostołskie, z zachowaniem właściwego charakteru każdego z nich. Powinien, również przypominać wiernym obowiązek

¹³⁵⁵ PO 7.

¹³⁵⁶ Zob. kan. 384, KPK 83; zob. CD 16.

¹³⁵⁷ Zob. J. Wroceński, *Pozycja prezbiterium w Kościele partykularnym*, w: *Kościół partykularny w Kodeksie Jana Pawła II*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2004, s. 101.

¹³⁵⁸ Zob. J. Krzywda, *Zwierzchnia rola biskupa diecezjalnego w działalności duszpasterskiej w Kościele partykularnym*, w: *Biskup pasterz diecezji*, red. P. Majer, Kraków 2003, s. 15.

¹³⁵⁹ Zob. PG 47.

¹³⁶⁰ Zob. kan. 385, KPK 83; zob. J. Wroceński, obowiązki pasterskie biskupa diecezjalnego, „Prawo Kanoniczne”, 51 (2008) nr 3-4, s. 128.

podjęcia apostołstwa i zachęcać do uczestnictwa i wspomagania różnych dzieł realizujących cele apostołskie. Przez powyższy kanon prawodawca odwołuje się do misji, w którą włączeni są wszyscy ochrzczeni¹³⁶¹. Rola biskupa spełnia się w staniu na straży pluralizmu w działalności apostołskiej i zachowaniu jej jedności¹³⁶².

2.3.2.3. Współpracownicy biskupa diecezjalnego

Pełnienie urzędu pasterza diecezji niesie ze sobą rozliczne zadania i przestrzenie zaangażowania, w obliczu których biskup diecezjalny posiłkuje się różnymi osobami i gremiami będącymi na jego usługach w realizacji władzy w diecezji.

2.3.2.3.1. Biskupi koadiutorzy i pomocniczy

W zarządzaniu diecezją biskup zobowiązany jest tak pełnić zadanie pasterskie, by dobro trzody Pańskiej było zawsze najwyższą zasadą. „Celem należytego zaradzenia temu dobru trzeba nierzadko ustanawiać biskupów pomocniczych, dlatego że biskup diecezjalny nie może osobiście spełnić wszystkich obowiązków biskupich tak, jak tego wymaga dobro dusz, a to z powodu zbyt wielkiego obszaru diecezji lub nadmiernej liczby mieszkańców, czy też ze względu na specjalne warunki apostołatu lub inne przyczyny różnorodnej natury. Niekiedy nawet szczególna potrzeba wymaga ustanowienia biskupa koadiutora do pomocy biskupowi diecezjalnemu”¹³⁶³.

Tych biskupów koadiutorów i pomocniczych należy tak wyposażyć w odpowiednie władze, żeby przy nienaruszalności jednolitego zawsze zarządu diecezji jak i powagi biskupa diecezjalnego, działalność ich nabrała skuteczności, a właściwa biskupom godność była mocniej zagwarantowana. Natomiast biskupi koadiutorzy i pomocniczy, z racji swego powołania do udziału w troskach biskupa diecezjalnego, powinni we wszystkich sprawach postępować w jednomyślnej zgodzie z nim. Ponadto winni okazywać zawsze uległość i szacunek biskupowi diecezjalnemu, który ze swej strony jest zobowiązany, również po bratersku miłować biskupów koadiutorów i pomocniczych i mieć dla nich poważanie.

W myśl kan. 405, obowiązki i prawa biskupa koadiutora oraz pomocniczego określają kan. 406-411 oraz pismo nominacyjne. Kodeks zaleca, aby biskup diecezjalny winien

¹³⁶¹ Zob. LG 33; zob. AA 2.

¹³⁶² Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 254.

¹³⁶³ CD 25.

ustanowić zarówno biskupa koadiutora, jak i biskupa pomocniczego wikariuszem generalnym, lub chociaż wikariuszem biskupim¹³⁶⁴.

2.3.2.3.2. Kuria diecezjalna

Głównym narzędziem biskupa w zarządzaniu diecezją jest kuria diecezjalna¹³⁶⁵. Samo słowo *curia* zostało zapożyczony z prawa rzymskiego, gdzie oznaczało podstawową jednostkę organizacyjną obywateli spełniającą funkcje władzy publicznej, a następnie miejsce posiedzeń senatu i sądu. W Kościele pierwotnym oznaczało prezbiterium miasta biskupiego, w którego skład wchodził prezbiterzy i diakoni, u którego biskupi zasięgali rady i wsparcia w prowadzeniu diecezji¹³⁶⁶.

Kanon 469 traktuje kurię diecezjalną jako zespół organów¹³⁶⁷ i osób, które wspierają biskupa diecezjalnego w trzech sektorach: jurysdykcyjno-pastoralnym, administracyjno-ekonomicznym oraz sądowym¹³⁶⁸. Według dekretu *Christus Dominus* kurię diecezjalną należy tak zorganizować, by była podatnym narzędziem dla biskupa nie tylko w zarządzie diecezją, lecz również w wykonywaniu dzieł apostołatu¹³⁶⁹.

KPK pozostawia biskupowi diecezjalnemu pewną swobodę w wyborze modelu kurii, gdyż wyróżnia organy, które powinny wchodzić w skład każdej kurii, jak i takie, których powołanie pozostawia każdorazowemu biskupowi. W każdej kurii diecezjalnej powinni się znaleźć: wikariusz generalny, wikariusz sądowy, ekonom i rada ds. ekonomicznych, kanclerz i notariusze. Fakultatywne są, zaś funkcje i urzędy: rady biskupiej, moderatora kurii, wikariusza biskupiego, wydziałów lub referentów duszpasterskich czy komisji¹³⁷⁰.

2.3.2.3.2.1. Wikariusze generalni i biskupi

Wikariusz generalny i wikariusz biskupi zajmują naczelne miejsce wśród organów pomocniczych biskupa diecezjalnego. Wikariusz generalny jest dużo wcześniejszy od biskupiego, a swymi korzeniami sięga do prokuratora generalnego, zastępującego biskupa

¹³⁶⁴ Zob. kan. 406 § 1-2, KPK 83.

¹³⁶⁵ Zob. J. I. Arrieta, *Kuria diecezjalna*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 408.

¹³⁶⁶ Zob. J. Krukowski, *Kuria diecezjalna*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s. 344.

¹³⁶⁷ W języku prawa kanonicznego nazwa *organ* używana jest zamiennie ze słowem *urząd*, mimo iż posiada on szersze znaczenie.

¹³⁶⁸ Zob. kan. 469, KPK 83.

¹³⁶⁹ Zob. CD 27.

¹³⁷⁰ Zob. W. Góralski, *Wydziały i referaty duszpasterskie kurii diecezjalnej*, w: *Struktura i zadania kurii diecezjalnej*, Warszawa 2003, s. 119-133.

nieobecnego w diecezji. W XIV wieku przekształcony został w stałego współpracownika biskupa, zaś w KPK 17 i KPK 83 jest już głównym współpracownikiem biskupa w sprawowaniu władzy wykonawczej. Natomiast wikariusz biskupi jest projektem Soboru Watykańskiego II na wzór wikariusza generalnego, w celu dowartościowania biskupów pomocniczych. Dotychczas nie partycypowali oni w sposób stały we władzy biskupa diecezjalnego¹³⁷¹.

Wikariusz generalny wyposażony jest we władzę zwyczajną, tak by wspierał biskupa diecezjalnego w zarządzaniu całą diecezją¹³⁷². Wikariusz biskupi obdarzony jest zazwyczaj władzą w określonej części diecezji lub w oznaczonym zakresie spraw lub w odniesieniu do konkretnej grupy wiernych¹³⁷³. Wikariuszowi biskupiemu przysługuje taka sama władza zwyczajna, jaka na mocy prawa przysługuje wikariuszowi biskupiemu¹³⁷⁴. W mianowaniu tychże wikariuszy biskup diecezjalny może działać w sposób nieskrępowany¹³⁷⁵. Jednak powinien respektować zalecenia kan. 478, mówiącego iż „wikariusz generalny i biskupi powinni być kapłanami, którzy ukończyli przynajmniej trzydzieści lat, posiadają doktorat lub licencjat z prawa kanonicznego lub z teologii, ewentualnie w tych dyscyplinach są przynajmniej naprawdę biegli, odznaczają się zdrową nauką, prawością, roztropnością i doświadczeniem w załatwianiu spraw”¹³⁷⁶.

2.3.2.3.2.2. Kanclerz i notariusze

Urzędem obligatoryjnym w kurii jest urząd kanclerza (*officium cancelarii*). Jego głównym zadaniem jest troska o sporządzanie i wysyłanie akt kurialnych oraz strzeżenie ich w archiwum kurii¹³⁷⁷. Kanclerz, będąc jednocześnie notariuszem, może otrzymać personalne wsparcie w osobie wicekanclerza lub innego notariusza¹³⁷⁸.

W ślad za ustawodawstwem powszechnym i partykularnym kodeks wymienia konieczne funkcje kanclerza przy określonych sytuacjach. Należą do nich sporządzenie dokumentu o dokonanej czynności gdy: biskup diecezjalny obejmuje diecezję¹³⁷⁹

¹³⁷¹ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 352.

¹³⁷² Zob. kan. 475 § 1, KPK 83.

¹³⁷³ Zob. K. Orzeszyna, *Kompetencje wikariusza biskupiego*, w: *Struktura i zadania kurii diecezjalnej*, Warszawa 2003, s. 75-88.

¹³⁷⁴ Zob. K. Orzeszyna, *Urząd wikariusza biskupiego w prawie powszechnym Kościoła łacińskiego*, Lublin 2002, s. 144.

¹³⁷⁵ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 355.

¹³⁷⁶ Kan. 478 § 1, KPK 83.

¹³⁷⁷ Zob. *ibid.*, kan. 482 § 1.

¹³⁷⁸ Zob. J. I. Arrieta, dz. cyt., s. 418.

¹³⁷⁹ Zob. kan. 382 § 3, KPK 83.

oraz biskup koadiutor i biskup pomocniczy obejmują swój urząd¹³⁸⁰. Do zadań kanclerza należą ponadto przechowywanie listy kapłanów mających zarządzać diecezją w sytuacji *sede impedita*¹³⁸¹ oraz troska o pozostałe archiwalia kurii¹³⁸².

Do zadań zaś notariuszy należy: spisywać akta i sporządzać dokumenty dotyczące dekretów, rozporządzeń, zobowiązań albo innych aktów wymagających ich udziału; wiernie redagować na piśmie to, co się dzieje, i składać pod tym swój podpis, zaznaczając miejscowość, dzień, miesiąc i rok; osobom, które prawnie o to proszą, udostępniać z regestrów akty lub dokumenty z zachowaniem tego, co należy przestrzegać oraz poświadczać ich autentyczne odpisy¹³⁸³. Kanon 483 § 2 nie zamyka urzędu kanclerza wiernym niewyświęconym, więc może być nim ustanowiony każdy wierny, byleby cieszył się nieposzlakowaną opinią i był ponad wszelkim podejrzeniem¹³⁸⁴.

2.3.2.3.2.3. Ekonom i rada ekonomiczna

Zarządzanie majątkiem kościelnym to kolejna sfera w diecezji, do której prawodawca dopuszcza udział świeckich. Organy odpowiedzialne za zarządzenie majątkiem stanowią w kurii oddzielny aparat, funkcjonujący niezależnie¹³⁸⁵. Sobór Watykański II podjął się reformy podstaw ekonomicznych diecezji ustanawiając nowy system zarządzania ekonomicznego. Struktury ekonomów i rady ekonomicznej mają charakter techniczny, co implikuje możliwość włączenia w jej zadania wszystkich wiernych¹³⁸⁶.

Przez kan. 492 ustawodawca, za KPK 17, zobowiązał biskupa diecezjalnego do ustanowienia rady ekonomicznej, złożonej co najmniej z trzech wiernych, wybieranych przez biskupa na pięciolecie z grona osób biegłych w sprawach ekonomicznych, znających prawo cywilne i odznaczający się prawością¹³⁸⁷. Rada, prócz zadań powierzonych jej w księdze V KPK 83 „Dobra doczesne Kościoła”, zajmuje się rocznym przygotowaniem zestawu przychodów i wydatków oraz zatwierdzeniem bilansu zeszłorocznego¹³⁸⁸.

Co się tyczy nominacji ekonomów diecezjalnych, kodeks zobowiązuje biskupa do wysłuchania zdania kolegium konsultorów oraz rady ds. ekonomicznych. Winien

¹³⁸⁰ Zob. *ibid.*, kan. 404 § 1 i 404 § 2-3.

¹³⁸¹ Zob. *ibid.*, kan. 413 § 1.

¹³⁸² Zob. *ibid.*, kan. 474; zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 365.

¹³⁸³ Zob. kan. 484, KPK 83.

¹³⁸⁴ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., w: s. 366.

¹³⁸⁵ Zob. M. Sitarz, *Organy kolegialne w Kościele partykularnym*, w: *Kościół partykularny w Kodeksie Jana Pawła II*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2004, s. 126.

¹³⁸⁶ Zob. PO 17.

¹³⁸⁷ Zob. 492 § 1-2, KPK 83.

¹³⁸⁸ Zob. J. I. Arrieta, dz. cyt., s. 422-423.

on być biegły w sprawach gospodarczych i odznaczający się prawością i ustanawiany na kadencję pięcioletnią z możliwością kontynuacji. W zarządzaniu jest on zobowiązany kierować dyrektywami wskazanymi przez radę, realizując wydatki, które prawnie zostały mu zlecone. Każdego roku powinien, także przedstawić radzie sprawozdanie finansowe¹³⁸⁹.

2.3.2.3.3. Rada kapłańska i kolegium konsultorów

Biskup jest zobligowany do dzielenia się sprawowaną władzą, również z prezbiterami. Udział prezbiterium diecezjalnego w rządzeniu diecezją jest wyrażony m. in. przez radę kapłańską i kolegium konsultorów. Rada kapłańska jest kontynuacją starożytnego kapłańskiego senatu skupionego wokół biskupa i wyraża teologię kapłaństwa towarzyszącą Kościołowi od samego początku¹³⁹⁰. W historii cezurą stał się edykt mediolański (313 r.), po którym więź między prezbiterami a biskupem rozluźniła się, a przy biskupie została niewielka ich liczba, kładąc fundamenty pod przyszłe kapituły katedralne w diecezjach¹³⁹¹.

Więzi między biskupem a prezbiterium diecezjalnym przyczynił się Sobór Watykański II i prawodawstwo soborowe. Dokument *Presbyterorum ordinis* stwierdza: „Wszyscy prezbiterzy, razem z biskupami, tak uczestniczą w jednym i tym samym kapłaństwie i posłudze Chrystusa, że sama jedność konsekracji i misji wymaga ich hierarchicznej łączności ze stanem biskupim, którą najlepiej ujawniają czasem w liturgicznej koncelebrze, a złączeni w niej z biskupami, wyznają oni, że sprawują Ofiarę eucharystyczną. Biskupi zatem, z racji udzielonego prezbiterom w święceniach kapłańskich daru Ducha Świętego, mają ich jako niezbędnych pomocników i doradców w posłudze i obowiązku nauczania, uświęcania i rządzenia ludem Bożym”¹³⁹².

Kolegium konsultorów swoimi korzeniami sięga XVIII wieku i wiąże się z rozwojem Kościoła na terenach misyjnych. Stało się ono organem obligatoryjnym w diecezjach, w których nie można było ustanowić lub reaktywować kapituły kanoników katedralnych, gdyż wg KPK 17 zastępowało je¹³⁹³. Ojcowie soborowi zaproponowali

¹³⁸⁹ Zob. kan. 494, KPK 83; zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 379-381.

¹³⁹⁰ Zob. J. Wroceński, *Pozycja prezbiterium w Kościele partykularnym*, w: *Kościół partykularny w Kodeksie Jana Pawła II*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2004, s. 112.

¹³⁹¹ Zob. J. Wroceński, *Rola i zadania prezbiterium w życiu Kościoła partykularnego*, Warszawa 1998, s. 45-46.

¹³⁹² PO 7.

¹³⁹³ Zob. kan. 427, KPK 17.

współistnienie rady kapłańskiej, kapituły katedralnej i kolegium konsultorów jako niezależnych organów kolegialnych, przez rozgraniczenie obowiązków liturgicznych i prawnych¹³⁹⁴.

Rada kapłańska powinna posiadać własne statuty, zaś gdy chodzi o wyznaczenie jej członków to mniej więcej połowa powinna być wybrana w sposób wolny przez kapłanów, zgodnie z przepisami kanonów oraz statutów, zaś niektórzy kapłani, zgodnie z postanowieniami statutów, winni być członkami stałymi, a więc należącymi do rady z racji powierzonego im urzędu. Biskup może też swobodnie mianować niektórych członków rady¹³⁹⁵. Rada posiada głos jedynie doradczy, niemniej biskup diecezjalny powinien wysłuchać jej zdania w ważniejszych sprawach tj: zamierzając zwołać synod diecezjalny, erygując, znosząc parafię lub dokonując w nich znaczących zmian, wydając przepisy dotyczące statusu finansowego parafii i duchownych, udzielając zezwolenie na budowę nowego kościoła bądź przeznaczając kościół do użytku świeckiego¹³⁹⁶. Kanon 500 § 2 zastrzegł, iż w określonych wypadkach biskup musi otrzymać od rady zgodę, jednak obecnie KPK 83 nie przewiduje żadnego wypadku, w którym biskup obowiązany jest uzyskać takową zgodę przed podjęciem aktu prawnego¹³⁹⁷.

„Spośród członków rady kapłańskiej biskup diecezjalny powinien w sposób swobodny mianować niektórych kapłanów, w liczbie nie mniejszej niż sześciu i nie przekraczającej dwunastu, którzy by stanowili przez okres pięciu lat kolegium konsultorów, wypełniające zadania określone przez prawo. Po upływie jednak pięciolecia wypełnia nadal swoje zadania, dopóki nie zostanie ukonstytuowane nowe kolegium”¹³⁹⁸. Erygowanie kolegium jest obowiązkiem biskupa, gdy konferencja episkopatu nie powierzy jego zadań kapitule katedralnej. W sytuacji zwyczajnej *sede plena* kolegium jest wyłącznie organem doradczym biskupa diecezjalnego, który w niektórych wypadkach powinien wysłuchać opinii konsultorów do ważności aktu administracyjnego. Zaś w sytuacji *sede vacante*, gdy stolica biskupia jest nieobsadzona, w zależności od warunków wakatu, kolegium przejmuje zadania administracyjne, władcze, kreacyjne i konsultatywne¹³⁹⁹. Owe grona potwierdzają kolegialną odpowiedzialność za Kościół i kolegialność sprawowanej przez biskupa władzy, także w relacjach biskup – prezbiterzy.

¹³⁹⁴ Zob. M. Sitarz, *Rada kapłańska i kolegium konsultorów*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s. 382-383.

¹³⁹⁵ Zob. 497, KPK 83.

¹³⁹⁶ Zob. J. Wroceński, dz. cyt., s. 329.

¹³⁹⁷ Zob. *ibid.*

¹³⁹⁸ Zob. kan. 502 § 1, KPK 83.

¹³⁹⁹ Zob. M. Sitarz, dz. cyt., s. 394; zob. kan. 272; 377 § 3; 404; 419; 421 § 1; 422; 485; 494 § 1-2; 501 § 2-3; 1277; 1291 §1-2; 1295, KPK 83.

2.3.2.3.4. Kapituły kanoników

Kolejną instytucją wspierającą biskupa w rządzeniu są kapituły kanoników. Ich pierwowzoru należy dopatrywać się w duchownych przebywających w mieście biskupim, którzy od IV wieku zaczęli prowadzić życie wspólne z zachowaniem określonej reguły, co nazywano życiem kanonicznym, zaś duchownych w konsekwencji kanonikami. Jako że duchowni nie byli związani ślubami, jak zakonnicy, w X wieku nastąpił upadek życia wspólnego¹⁴⁰⁰. Skutkiem było wydzielenie grupy związanej ze ślubami (*canonici regulares*) oraz grupy kanoników bez ślubów i życia wspólnego, stanowiących późniejsze kapituły katedralne (*canonici sæculares*)¹⁴⁰¹. Instytucja ta odżyła w XI i XII wieku i z upływem czasu jej kompetencje i rola rosły, aż do Soboru Trydenckiego, który podjął działania zmierzające do ograniczenia działania kapituł¹⁴⁰². To spowodowało osłabienie roli kapituł katedralnych, aż wreszcie Sobór Watykański II i prawodawstwo posoborowe ograniczyło ich rolę, głównie do roli reprezentacyjnej i liturgicznej.

Kapituła może być utworzona przy kościele katedralnym (katedralna) lub przy kościołach kolegiackich (kolegiacka). Katedralną może erygować i modyfikować jedynie Stolica Apostolska, zaś kolegiacką biskup diecezjalny¹⁴⁰³. Winny one posiadać zatwierdzone statuty, które precyzowałyby czynności, jakie mają być wykonywane przez kapitułę lub poszczególnych kanoników w zakresie kultu i posługi. Ich funkcjonowanie nie powinno być powiązane z parafią, tak by nie tworzyć sporów kompetencyjnych między kanonikami a duchownym piastującym urząd proboszcza¹⁴⁰⁴. Obecnie ich rola w większości wypadków pełni funkcje liturgiczno-ceremonialne.

2.3.2.3.5. Rada duszpasterska

Normy dotyczące rady duszpasterskiej są pewnym *novum*, gdyż nie były ujęte przez KPK 17. Życzenie, by w każdej diecezji utworzono specjalną radę diecezjalną, mającą podejmować kwestie duszpasterskie i pomagać biskupowi, zostało ujęte w dekretach *Christus Dominus*, jak i *Ad gentes* Soboru Watykańskiego II¹⁴⁰⁵. Jako wynik

¹⁴⁰⁰ Zob. F. Bączkiewicz, dz. cyt., 541-542.

¹⁴⁰¹ Zob. E. Szafronowski, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego w posługiwaniu pasterskim*, Warszawa 1977, s. 157.

¹⁴⁰² Zob. Sobór Trydencki, *Sesja 25/A: Dekret o reformie ogólnej*, 6 w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński, polski*. Red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, t. IV, s. 819-821.

¹⁴⁰³ Zob. kan. 504, KPK 83.

¹⁴⁰⁴ Zob. J. Krukowski, *Kapituły kanoników*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s. 403.

¹⁴⁰⁵ Zob. CD 27; zob. AG 30.

repcji wskazanych dokumentów w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II zostały zredagowane kanony 511-514¹⁴⁰⁶.

Rada na poziomie diecezjalnym ma odzwierciedlać powszechność Kościoła i powinna składać się z wiernych wyznaczonych przez biskupa, pochodzących ze wszystkich stanów¹⁴⁰⁷. Powinni oni odzwierciedlać cały Lud Boży, z uwzględnieniem różnych rejonów diecezji, warunków społecznych i zawodowych oraz udziału w apostołstwie. Usilnie zaleca się, aby jej członkowie odznaczyli się pewną wiarą, dobrymi obyczajami i roztropnością¹⁴⁰⁸. Rada posiada głos doradczy i jest zwoływana przez biskupa diecezjalnego, przynajmniej raz w roku. Jest to kolegium stałe i wyłącznie w kompetencji pasterza diecezji leży jego przewodniczenie¹⁴⁰⁹.

2.3.2.3.6. Synod diecezjalny

Jednym z postulatów Soboru Watykańskiego II było ożywienie synodów partykularnych jako tradycyjnych instytucji kościelnych¹⁴¹⁰ oraz synodów diecezjalnych jako organów prawnych diecezji¹⁴¹¹. W myśl kan. 460: „Synod diecezjalny jest zebraniem wybranych kapłanów oraz innych wiernych Kościoła partykularnego, którzy dla dobra całej wspólnoty diecezjalnej świadczą pomoc biskupowi diecezjalnemu [...]”.

Warunkami koniecznymi zwołania synodu jest konsultacja z radą kapłańską oraz uzasadnione okoliczności istniejące w diecezji¹⁴¹². Synod zwołuje i jemu przewodniczy biskup diecezjalny, mogąc jednak delegować przewodniczenie poszczególnym sesjom wikariuszowi generalnemu lub biskupiemu. Również biskup diecezjalny jest jedynym ustawodawcą i on sam jest w mocy podpisać i promulgować synodalne deklaracje i dekryty. Owoce pracy synodu podaje wówczas do wiadomości metropolie, Konferencji Episkopatu oraz Kongregacji Biskupów. Nie ma to na celu uzyskania autoryzacji dokumentów synodalnych, a pogłębienie współpracy między biskupami metropolii i kraju¹⁴¹³. Uczestnictwo wszystkich wiernych, nie wyłączając świeckich, ma proklamować synodalność Kościoła,

¹⁴⁰⁶ Zob. M. Sitarz, *Organy kolegialne w Kościele partykularnym*, w: *Kościół partykularny w Kodeksie Jana Pawła II*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2004, s. 144.

¹⁴⁰⁷ Zob. kan. 512 § 1, KPK 83.

¹⁴⁰⁸ Zob. *ibid.*, kan. 512 § 2-3.

¹⁴⁰⁹ Zob. J. I. Arrieta, dz. cyt., s. 440.

¹⁴¹⁰ Zob. CD 36; zob. kan. 281-292, KPK 17.

¹⁴¹¹ Zob. J. I. Arrieta, dz. cyt., s. 403.

¹⁴¹² Zob. M. Sitarz, *Wewnętrzna organizacja Kościołów partykularnych*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s. 336.

¹⁴¹³ Zob. J. I. Arrieta, dz. cyt., s. 407-408.

a więc wspólnotowe kroczenie Ludu Bożego na drogach wiary, przez odczytywanie znaków czasu i woli Bożej¹⁴¹⁴.

2.3.2.4. Realizacja urzędu biskupa diecezjalnego w odniesieniu do świeckich

Powyższa perspektywa urzędu biskupiego jasno wskazuje, że świeccy nie są tylko adresatami pasterskiej troski, lecz uczestnicząc w kapłańskiej, prorockiej i królewskiej funkcji Chrystusa, na swój sposób sprawują właściwe posłannictwo w Kościele i świecie¹⁴¹⁵. *Dekret o apostołstwie świeckich* wnosi konkretne propozycje i domaga się, by powierzano świeckim, także i te zadanie, które łączą się bliżej z urzędem pasterzy. Miałyby to być np. głoszenie nauki chrześcijańskiej, funkcje w pewnych czynnościach liturgicznych czy opieka duszpasterska. Jednak z tytułu tej misji świeccy w wykonywaniu zadania podlegają całkowicie kierownictwu władzy kościelnej¹⁴¹⁶.

KPK 83 przez kan. 129 § 2 dopuszcza, aby w wykonywaniu władzy rządzenia współdziałali również świeccy¹⁴¹⁷. W takim przypadku prawodawca domaga się, aby świeccy mający otrzymać konkretne urzędy czy posługi kościelne przeszli odpowiednie przygotowanie, które pozwoliłoby im pełnić powierzone zadania i urzędy zgodnie z przepisami prawa¹⁴¹⁸. *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów* zwraca uwagę na konieczność stosowania właściwej terminologii w odniesieniu do zadań wypełnianych przez świeckich¹⁴¹⁹. Jako, że od pewnego czasu rozpowszechnił się zwyczaj nazywania posługą nie tylko tych urzędów (*officia*) i funkcji (*munera*) pełnionych przez wyświęconych, lecz i pełnionych przez świeckich, należy dołożyć starań właściwemu słownictwu¹⁴²⁰. Stosowanie języka niesprecyzowanego może spowodować niejasność i przysłonić różnicę istoty, a nie tylko stopnia jaka istnieje między kapłaństwem chrzcielnym a sakramentalnym. Używanie terminu *munera* ukazuje właściwe świeckim

¹⁴¹⁴ Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Synodalność w życiu i misji Kościoła*, 2.03.2018 r., n. 3.

¹⁴¹⁵ Zob. LG 31; zob. CL 23.

¹⁴¹⁶ Zob. AA 24.

¹⁴¹⁷ Zob. kan. 129 § 2, KPK 83: „In exercitio eiusdem potestatis, christifideles laici ad normam iuris cooperari possunt”; Użyte *cooperari possunt* nasuwa problem interpretacyjny i podział wśród komentatorów, czy *współdziałać* można rozumieć jako *uczestniczyć (partem habere)*. Zdecydowana większość komentatorów jest zgodna co do otrzymania przez świeckich tych, uprawnień, które nie wymagają władzy święceń. W myśl tego stanowiska świeckim nie przysługuje roszczenie do otrzymania takich uprawnień, lecz nie przekreśla to ich zdolności do ich otrzymania; zob. R. Sobański, *Władza rządzenia*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. I, Poznań 2003, s. 214.

¹⁴¹⁸ Zob. kan. 228 § 1, KPK 83.

¹⁴¹⁹ Zob. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*, Watykan 1997, art. 1.

¹⁴²⁰ Zob. EM, art. 1 § 1.

włączenie w udział w jedynym kapłaństwie Chrystusa. Zaś odwoływanie się do *officia* ukazuje tymczasowe powierzenie, na podstawie upoważnienia udzielonego przez Kościół. Jedynie trwała więź z jedyną i pierwotną posługą Chrystusa pozwala stosować termin posługa do świeckich bez popadnięcia w dwuznaczność. Kiedy natomiast termin ten używany jest w sposób zróżnicowany na określenie i dla porównania *munera* i *officia*, należy wyraźnie przypomnieć, że jedynie na mocy sakramentu święceń zyskuje on pełne i jedyne znaczenie, jakie zawsze przypisywała mu Tradycja¹⁴²¹.

W zakres możliwości uczestnictwa wiernych świeckich we władzy rządzenia biskupa diecezjalnego, wpięć należy wymienić te funkcje czy też zadania, które posiadają charakter konsultatywny jak w przypadku nominacji biskupa¹⁴²² czy proboszcza¹⁴²³, kiedy to kanony zalecają wysłuchanie, obok różnych gremiów doradczych, także osób świeckich. Kodeks wspomina również o funkcjach o charakterze stałym związanych ze sferą pastoralną diecezji. Należą do nich, wyżej opisane, diecezjalna rada duszpasterska, która powinna składać się przede wszystkim z osób świeckich¹⁴²⁴ oraz instytucja synodu diecezjalnego, na którym świeccy mają pełnić rolę członków zobowiązanych do uczestnictwa w nim¹⁴²⁵. I to właśnie synod jawi się jako instytucja w Kościele partykularnym, dzięki której w sposób najbardziej widoczny ukazana jest odpowiedzialność całego ludu Bożego za Kościół partykularny¹⁴²⁶.

Przywołując również kan. 228 § 1 należy przypomnieć, iż świeccy mogą zasiadać w tworzonych wydziałach i referatach w kurii biskupiej, powoływanych stałych lub czasowych radach i komisjach, czy wykonywać różnorodne funkcje sądowe tj.: sędziego w trybunale kolegiálním¹⁴²⁷, audytora¹⁴²⁸, asesora¹⁴²⁹, rzecznika sprawiedliwości i obrońcy węzła małżeńskiego¹⁴³⁰, kanclerza kurii diecezjalnej i notariusza¹⁴³¹, adwokata kościelnego¹⁴³², ekonoma diecezjalnego¹⁴³³, czy tłumacza¹⁴³⁴.

¹⁴²¹ Zob. *ibid.*, § 2.

¹⁴²² Zob. kan. 377 § 3, KPK 83.

¹⁴²³ Zob. *ibid.*, kan. 524.

¹⁴²⁴ Zob. *ibid.*, kan. 512 § 1: „Consilium pastorale constat [...] tum praesertim laicis quique designantur modo ab Episcopo dioccesano determinato”.

¹⁴²⁵ Zob. kan. 463 § 1 n. 5, KPK 83.

¹⁴²⁶ Zob. K. Krzywda, art. cyt., s. 20-21.

¹⁴²⁷ Zob. *ibid.*, kan. 1421 § 2.

¹⁴²⁸ Zob. *ibid.*, kan. 1428 § 2.

¹⁴²⁹ Zob. *ibid.*, kan. 1424.

¹⁴³⁰ Zob. *ibid.*, kan. 1435.

¹⁴³¹ Zob. *ibid.*, kan. 483; zob. kan. 1537 § 1.

¹⁴³² Zob. *ibid.*, kan. 1483.

¹⁴³³ Zob. *ibid.*, kan. 494.

¹⁴³⁴ Zob. M. Menke, *Udział świeckich w potestas regiminis Kościoła katolickiego*, „Prawo Kanoniczne” 2 (15) 2013, s. 109.

Biskup diecezjalny stojąc w obliczu deficytu wyświęconych kapłanów i diakonów może delegować świeckich do asystowania przy zawieraniu małżeństwa. Może to uczynić jedynie po uzyskaniu pozytywnej opinii Konferencji Episkopatu oraz zgody Stolicy Apostolskiej¹⁴³⁵. Poza tą okolicznością żaden wyświęcony szafarz nie może upoważnić wiernego świeckiego do pełnienia tej funkcji¹⁴³⁶.

Wierny świecki, poza wypadkiem losowej konieczności¹⁴³⁷, może godziwie pełnić, także funkcję nadzwyczajnego szafarza chrztu św., gdy szafarz zwyczajny, tj. duchowny, jest nieobecny lub ma przeszkodę¹⁴³⁸. Autorzy redagujący instrukcję *Ecclesiae de mysterio* uznali za godną najwyższej pochwały wiarę, z jaką liczni chrześcijanie działający w okresie prześladowań i na terenach misyjnych troszczyli się o udzielanie sakramentu chrztu nowym pokoleniom w sytuacji braku wyświęconych szafarzy¹⁴³⁹.

Wierni nie wyświęceni, w przypadku rzeczywistego braku świętych szafarzy, mogą przewodniczyć, również nabożeństwom żałobnym z zachowaniem odpowiednich przepisów liturgicznych. Niemniej nabożeństwa żałobne w dobie powszechnej dechrystianizacji powinny stać się dla duszpasterzy sposobnością do bezpośredniego spotkania z wiernymi niepraktykującymi¹⁴⁴⁰.

Powyższe nadzwyczajne okoliczności najczęściej dotyczą urzędu biskupa diecezjalnego, gdyż to on jest rządcą diecezji i do niego należy prowadzenie polityki personalnej i podejmowanie decyzji w sytuacjach braku bądź niedoboru szafarzy wyświęconych. Poza wspomnianymi dziedzinami zaangażowania świeckich na szczeblu Kościoła partykularnego, główną przestrzenią ich zaangażowania i naturalnym środowiskiem aktywności jest parafia oraz współpraca z urzędującym proboszczem. O czym poniżej.

2.3.3. Urząd proboszcza

Proboszczowie są ze szczególnego względu współpracownikami biskupa, którym jako właściwym pasterzom powierza się pieczę nad duszami w określonej części diecezji, pod jego zwierzchnictwem¹⁴⁴¹. Urząd proboszcza jest urzędem realizacji władzy nauczania, uświęcania

¹⁴³⁵ Zob. kan. 1112, KPK 83.

¹⁴³⁶ Zob. J. Krukowski, *Forma zawarcia małżeństwa*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. III/2, Poznań 2011, s. 315.

¹⁴³⁷ Zob. E. Tejero, *Chrzest*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 664.

¹⁴³⁸ Zob. kan. 861 § 2, KPK 83.

¹⁴³⁹ Zob. EM, art. 11.

¹⁴⁴⁰ Zob. *ibid.*, art. 12.

¹⁴⁴¹ Zob. CD 30.

i kierowania nad owczarnią Bożą mającym udział w urzędzie biskupa diecezji¹⁴⁴². Tam gdzie biskup nie może być fizycznie posyła prezbiterów, którzy w jego imieniu strzegą wiernych i z nimi współpracują dla budowania Kościoła świętego.

2.3.3.1. Parafia a władza proboszcza

Kodeks z 1917 r. pojmował proboszcza jako kapłana lub osobę moralną, któremu lub której została oddana w tytuł parafia z obowiązkiem troski o dusze, sprawowanej pod władzą miejscowego Ordynariusza¹⁴⁴³. Według nowego kodeksu, natomiast proboszcz jest pasterzem własnym – *pastor proprius* – powierzonej sobie części diecezji, co wskazuje na to, iż misja proboszcza nie jest doraźna i przypadkowa, ani delegowana¹⁴⁴⁴. Szczególne powiązanie proboszcza z biskupem wynika, nie tylko z partycypacji w tym samym kapłaństwie, lecz z faktu, że proboszcz jest pasterzem w określonej części diecezji. Stąd też proboszczowie wyraźniej niż inni prezbiterzy reprezentują i uobecniają swojego biskupa we wspólnocie parafialnej i powołani są do sprawowania władzy, a jeśli tego sytuacja wymaga do dzielenia się nią z poszczególnymi wiernymi¹⁴⁴⁵.

2.3.3.1.1. Pojęcie parafii

Termin *parafia* wywodzi się od greckiego *paroikia* i następnie od łacińskiego *parochia/parœcia*. Pierwotnie oznaczał diecezję (IV w.), a następnie diecezje wiejskie i mniejsze ośrodki duszpasterskie w miastach z własnymi kapłanami i kościołami (VI w.). W IX w. zaczęto dzielić diecezje na mniejsze wspólnoty – parafie – na których czele stali proboszczowie. Potwierdziły to późniejsze sobory i prawo kościelne¹⁴⁴⁶. Dokumenty *Vaticanum II* nazywają parafię: określoną częścią diecezji (*determinata diœcesis parte*)¹⁴⁴⁷, lokalnym zgromadzeniem wiernych (*localibus fidelium congregationibus*)¹⁴⁴⁸, społecznością chrześcijańską (*communitas christiana*)¹⁴⁴⁹, prawowitym miejscowym zgromadzeniem

¹⁴⁴² Zob. J. Gręźlikowski, *Posługa proboszcza w parafii*, „Ateneum Kapłańskie”, t. 134, z. 2 (2000), s. 244.

¹⁴⁴³ Zob. kan. 451 § 1, KPK 17.

¹⁴⁴⁴ Zob. kan. 519, KPK 83: „Parochus est pastor proprius parœciæ sibi commissæ, cura pastoralis communitas sibi concredita fungens sub auctoritate Episcopi diocœsanis, cuius in partem ministeri Christi vocatus est, ut pro eadem communitate munera exsequatur docendi, sanctificandi et regendi, cooperantibus etiam aliis presbyteris vel diaconis atque operam conferentibus christifidelibus laicis, ad normam iuris”.

¹⁴⁴⁵ Zob. T. Borutka, *Spoleczna rola proboszcza w parafii*, „Seminare” 20 (2004), s. 346.

¹⁴⁴⁶ Zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 1986, s. 257.

¹⁴⁴⁷ Zob. CD 30.

¹⁴⁴⁸ Zob. LG 28.

¹⁴⁴⁹ Zob. PO 6.

wiernych (*legitimis fidelium congregationibus localibus*)¹⁴⁵⁰, grupą wiernych (*fidelium caetus*)¹⁴⁵¹, rodziną Bożą jako braci ożywionych duchem jedności (*familiam Dei, ut fraternitatem in unum animatam*)¹⁴⁵². Jak widać eklezjologia soborowa pragnie docenić nie administracyjną strukturę, lecz wspólnotowy charakter Kościoła.

Dla jasnego i lapidarnego ujęcia legalnego parafii Kodeks Jana Pawła II posłużył się kan. 515, według którego parafia jest określoną wspólnotą wiernych, utworzoną w sposób stały w Kościele partykularnym¹⁴⁵³. Jeśli została erygowana zgodnie z prawem posiada osobowość prawną. Kryteria specyfikujące parafie mogą być przedmiotowe i podmiotowe. Przede wszystkim jest to terytorium zamieszkiwane przez wiernych (parafia terytorialna) lub przynależność wiernych do specjalnej kategorii osób (parafia personalna)¹⁴⁵⁴.

Kodeksowa definicja, za teologią *Vaticanum II* nie ukazuje parafii jako okręgu zarządzania czy struktury jedynie organizacyjnej, lecz jako wspólnotę ludzi ochrzczonych, która ma być rzeczywistą rodziną Bożą¹⁴⁵⁵. Kościół istnieje wszędzie tam, gdzie udostępniane są ludziom owoce zbawczego dzieła Chrystusa, to znaczy gdzie głoszona jest Jego nauka oraz gdzie sprawowane są ustanowione przez Niego znaki sakramentalne. Ten proces zbawczy, mający charakter dialogiczny między Bogiem i człowiekiem, dokonuje się właśnie w parafii jako najmniejszej wspólnocie eklezjalnej¹⁴⁵⁶. Ten w pełni eklezjalny charakter zawdzięcza zdolności do sprawowania Eucharystii, która stanowi centrum jej aktywności oraz jej odniesieniu z duszpasterzem do Kościoła partykularnego, a przez to do Kościoła powszechnego¹⁴⁵⁷. Od momentu erygowania parafii mocą samego prawa posiada ona osobowość prawną¹⁴⁵⁸. Publiczna osoba prawna jest ustanowiona przez władzę, aby w oznaczonym zakresie wykonywała zadania własne i zlecone wypełniając misję Kościoła¹⁴⁵⁹.

¹⁴⁵⁰ Zob. LG 26.

¹⁴⁵¹ Zob. SC 42.

¹⁴⁵² Zob. LG 28.

¹⁴⁵³ Kan. 515 § 1, KPK 83: „Paroecia est certa communitas christifidelium in Ecclesia particulari stabiliter constituta, cuius cura pastoralis, sub auctoritate Episcopi diocesani, committitur parochi, qua proprio eiusdem pastori”.

¹⁴⁵⁴ Zob. K. Nitkiewicz, *Proboszcz terytorialny i proboszcz personalny*, w: *Parafia w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, red. S. L. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin, 2014, s.61; kan. 518, KPK 83.

¹⁴⁵⁵ Zob. CL 26; zob. CT 67.

¹⁴⁵⁶ Zob. E. Górecki, *Posługa proboszcza w parafii. Refleksje duszpastersko-kanoniczne*, „Colloquium Salutis”, 25 (1993), s. 299.

¹⁴⁵⁷ Zob. P. Kroczek, *Parafia w optyce katolickiej i luterńskiej. Studium teologiczno-prawne*, Kraków 2017, s. 160.

¹⁴⁵⁸ Zob. kan. 515 § 3, KPK 83.

¹⁴⁵⁹ Zob. P. Kroczek, dz. cyt., s. 42.

2.3.3.1.2. Obsadzenie parafii

Parafia zostaje obsadzona jedynie przez nominację biskupa, w której danemu prezbiterowi zostaje nadany urząd (*officium*) proboszcza¹⁴⁶⁰. Proboszczem może zostać tylko wyświęcony na prezbitera i to odznaczający się zdrową nauką i dobrymi obyczajami, gorliwością pasterską i innymi cnotami, jak również kwalifikacjami wymaganymi do kierowania parafią, które mają być zweryfikowane odpowiednim egzaminem¹⁴⁶¹.

Początkiem legalnego wypełniania urzędu jest formalne objęcie parafii. Nowo mianowanego proboszcza wprowadza w urząd ordynariusz miejsca lub kapłan przez niego delegowany, zachowując stosowne normy prawa. Prawodawca wprowadza, jednak możliwość dyspensowania od tego, w wyniku czego wprowadzeniu w urząd czyni zadość podanie dyspensy do wiadomości¹⁴⁶². Gdy, zaś parafia wakuje albo proboszcz, na skutek uwięzienia, zesłania, czy wygnania, niezdolności lub słabego zdrowia, lub innej przyczyny, nie może wypełniać pasterskiej posługi w parafii, biskup diecezjalny winien jak najszybciej mianować administratora parafii, mianowicie kapłana, który by zastępował proboszcza¹⁴⁶³. Do tego czasu kierowanie parafią przejmuje tymczasowo wikariusz parafialny, a gdy jest ich kilku, najstarszy nominacją. W sytuacji, gdy nie ma wikariusza obowiązki proboszcza pełni inny proboszcz określony prawem partykularnym¹⁴⁶⁴.

2.3.3.2. Utrata urzędu

Kan. 538 reguluje warunki utraty urzędu proboszcza. Następuje ona na skutek usunięcia, przeniesienia, zrzeczenia się dla słusznej przyczyny lub upływu czasu, w sytuacji ustanowienia czasowego¹⁴⁶⁵. Do powodów, dla których proboszcz może być usunięty ze swojego urzędu, należą: sposób postępowania, który przynosi kościelnej wspólnocie poważną szkodę lub zamieszanie; nieudolność albo trwała choroba umysłowa lub fizyczna, która czyni proboszcza nieużytecznego w wypełnianiu jego zadań; utrata dobrego imienia u uczciwych i poważnych parafian lub niechęć w stosunku do proboszcza, które według

¹⁴⁶⁰ Ustawodawca przez kan. 523 KPK 83 dopuszcza w drodze wyjątku możliwość nominacji proboszczów przez biskupa z poszanowaniem praw nabytych lub legalnych interesów, jakie inni mogą mieć. Należy dodać, że w przypadku nominacji zakonnika na urząd proboszcza, wymagana jest prezentacja lub chociaż zgoda kompetentnego przełożonego zgodnie z kan. 682; zob. F. J. Ramos, dz. cyt., s. 452.

¹⁴⁶¹ Zob. kan. 521 § 1-3, KPK 83.

¹⁴⁶² Zob. J. Calvo, *Parafie, proboszczowie i wikariusze parafialni*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 453.

¹⁴⁶³ Zob. kan. 539, KPK 83.

¹⁴⁶⁴ Zob. *ibid.*, kan. 541.

¹⁴⁶⁵ Kan. 538 § 1, KPK 83.

przewidywania szybko nie ustaną; poważne zaniedbanie lub naruszanie obowiązków parafialnych, które trwa mimo upomnienia oraz złe zarządzanie dobrami doczesnymi, z wielką szkodą Kościoła, ilekroć na zaradzenie złu brak innego środka. Wymienionych powodów nie należy traktować w sposób ekskluzywistyczny, gdyż nie stanowią one zamkniętego katalogu, a wyrażają zamiysł prawodawcy¹⁴⁶⁶. Po ukończeniu siedemdziesiątego piątego r. ż. proboszcz powinien złożyć rezygnację na ręce biskupa diecezjalnego, który decyduje o przyjęciu bądź odłożeniu zrzeczenia¹⁴⁶⁷. Powyższe normy nadają powagi urzędowi proboszcza i tworzą jego autorytet, obarczając odpowiedzialnością zbawienia dusz.

2.3.3.3. Zadania proboszcza

Urząd proboszcza jest realizowany przez spełnianie konkretnych zadań. W ich realizacji proboszcz ma działać z poszanowaniem zasady legalności, zatem stosując się do norm prawa powszechnego i partykularnego. Wiąże się to z respektowaniem przez proboszcza uprawnień wszystkich wiernych, w tym świeckich, którzy mają najpierw domagać się od swego proboszcza posługi duszpasterskiej w celu osiągnięcia dóbr duchowych¹⁴⁶⁸. Pełniąc swoje zadania proboszcz realizuje również konkretne cele społeczne, których – na poziomie parafii – ma być koordynatorem¹⁴⁶⁹.

2.3.3.3.1. Posługa prorocka

Jako pierwsze i naczelne zadanie proboszcza ukazane zostało w prawodawstwie powszechnym głoszenie słowa Bożego, co stanowi zadanie własne proboszcza¹⁴⁷⁰. Nie głosi on własnej nauki, ale naukę Kościoła¹⁴⁷¹. To głoszenie opiera się nie tylko na pełnionym urzędzie proboszcza, lecz na przyjętym w chwili święceń urzędzie kapłańskim, włączającym w misję i urząd biskupa diecezjalnego¹⁴⁷². Ustawodawca wzmocnił jeszcze ten obowiązek przez kan. 528 § 1: „Proboszcz jest obowiązany zatroszczyć się o to, ażeby przybywającym w parafii głoszone było nieskażone słowo Boże. Stąd zabiega o to, by wierni

¹⁴⁶⁶ Zob. T. Gałkowski, *Usunięcie proboszcza: analiza konkretnego przypadku*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, t. 21, (2012), s. 90.

¹⁴⁶⁷ Zob. J. Gręźlikowski, art. cyt., s. 257; Kan. 538 § 3, KPK 83.

¹⁴⁶⁸ Zob. J. Krukowski, *Parafie, proboszczowie i wikariusze parafialni*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s. 418; zob. kan. 208-231, KPK 83.

¹⁴⁶⁹ Zob. A. Słowikowska, *Kompetencje koordynacyjne proboszcza*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XX, 2 (2010), s. 193-212.

¹⁴⁷⁰ Zob. K. Burczak, *Szczegółowe obowiązki kanoniczne proboszcza w zakresie nauczania, uświęcania i pasterzowania*, „Studia Prawnicze KUL”, 2 (66) 2016, s. 12.

¹⁴⁷¹ Zob. T. Borutka, art. cyt., s. 348.

¹⁴⁷² Zob. kan. 757, KPK 83.

byli właściwie o prawdach wiary pouczeni, zwłaszcza przez głoszenie homilii w niedziele i święta nakazane oraz przez nauczanie katechetyczne”¹⁴⁷³.

Obowiązek ten obejmuje takie formy realizacji misji prorockiej, jak homilię, katechezę oraz troskę o katolickie wychowanie dzieci i młodzieży. Ustawodawca nakłada na proboszcza obowiązek głoszenia homilii w niedzielę i święta nakazane, od którego nie może się uchylać bez poważnej przyczyny, ani przerzucać go na swoich współpracowników¹⁴⁷⁴. Jak zostało to wspomniane wyżej, homilia zajmuje szczególne miejsce wśród różnych form przepowiadania. Stanowi ona część liturgii i nie można powierzyć jej osobom nie wyświęconym¹⁴⁷⁵. Obowiązkiem proboszcza jest, także organizowanie rekolekcji i misji świętych dostosowanych do potrzeb parafii¹⁴⁷⁶. W sytuacji, gdy na terenie parafii znajdują się osoby, które nie mogą dostatecznie korzystać z ogólnej opieki duszpasterskiej lub są jej pozbawieni, to powinien on zatroszczyć się, aby i im było głoszone słowo Boże¹⁴⁷⁷. Posługą nauczycielską proboszcz powinien objąć także niewierzących, wykorzystując w tym celu spotkania z wiernymi z racji różnych okoliczności¹⁴⁷⁸ oraz być uważnym na potrzeby poszczególnych grup społecznych i zawodowych.

W *munus docendi* proboszcza kodeks włącza również nauczanie katechetyczne wiernych¹⁴⁷⁹. Proboszcz stoi na straży czystości doktryny wiary, jak również moralności chrześcijańskiej katechizowanych. Zadanie to wymaga od niego organizowania katechezy sakramentalnej, przygotowującej wiernych do przyjmowania sakramentów, tj. chrztu, I komunii św. i spowiedzi, małżeństwa czy sakramentu namaszczenia chorych oraz katechezy formacyjnej dla osób dorosłych¹⁴⁸⁰. W tej trosce powinni wspierać proboszcza inni duchowni, członkowie instytutów życia konsekrowanego, jak również katecheci świeccy¹⁴⁸¹.

¹⁴⁷³ Ibid., kan. 528 § 1.

¹⁴⁷⁴ Zob. K. Burczak, art. cyt., s. 13.

¹⁴⁷⁵ Zob. kan. 767, KPK 83.

¹⁴⁷⁶ Zob. J. Calvo, dz. cyt., s. 454.

¹⁴⁷⁷ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 430.

¹⁴⁷⁸ Zob. J. Adamczyk, *Obowiązki i prawa proboszcza w świetle Instrukcji Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*, „Kaliskie Studia Teologiczne”, t. 5 (2006), s. 308.

¹⁴⁷⁹ Zob. kan. 773, KPK 83.

¹⁴⁸⁰ Zob. E. Górecki, art. cyt., s. 304.

¹⁴⁸¹ Zob. kan. 776, KPK 83.

2.3.3.3.2. Posługa uświęcania

Przepis kan. 528 § 2 zawiera w swojej treści zadania związane z *munus sanctificandi* – misją uświęcania. Kanon w sposób sumaryczny wymienia zaangażowania proboszcza stawiając w samym centrum celebrowanie Eucharystii¹⁴⁸². Ma on starać się również o to, by wierni modlili się w rodzinach oraz świadomie i czynnie uczestniczyli w liturgii. Pod władzą biskupa diecezjalnego, winien kierować liturgią w swojej parafii i czuwać nad tym, by nie wkradły się do niej nadużycia¹⁴⁸³.

Kościół zadanie uświęcania realizuje głównie przez liturgię, która jest wykonywaniem kapłańskiego urzędu Chrystusa. W niej przez dostrzegalne znaki ukazuje się i dokonuje uświęcenie człowieka, a Kościół sprawuje pełny kult publiczny¹⁴⁸⁴. Eucharystia jako Najświętszy Sakrament jest źródłem i szczytem całego kultu oraz życia chrześcijańskiego, w związku z czym zadaniem proboszcza jest bardziej uroczyste jej sprawowanie w niedzielę i święta nakazane. Przez Eucharystię buduje się Ciało Chrystusa, z niej wychodzą wszelkie kościelne dzieła i cała działalność apostołska¹⁴⁸⁵. Aby wierni mogli owocnie uczestniczyć w liturgii eucharystycznej proboszcz jest zobowiązany do troski o sprawowanie sakramentu pokuty i pojednania¹⁴⁸⁶. Stąd kan. 530 wymienia funkcje specjalnie powierzone proboszczowi, które predysponują go jako głównego duszpasterza parafii. Są to: udzielanie chrztu, bierzmowania – w sytuacji niebezpieczeństwa śmierci, Wiatyku i namaszczenia chorych, asystowanie przy zawieraniu małżeństw, odprawianie pogrzebów, błogosławienie źródła chrzcielnego w okresie wielkanocnym, prowadzenie procesji poza kościołem oraz dokonywania uroczystych poświęceń poza kościołem¹⁴⁸⁷.

Uświęcanie Ludu Bożego dokonuje się także poza liturgią. Ma ono miejsce podczas wizyty duszpasterskiej w domach parafian, podczas sprawowania sakramentaliów, a w tym błogosławieństw, jak i podczas pełnienia dzieł pokuty i miłości¹⁴⁸⁸. Duszpasterz powinien wskazywać wiernym na ich wewnętrzny związek oraz zachęcić do docenienia w codziennym życiu religijnym tych sfer życia Kościoła¹⁴⁸⁹. Posługa proboszczowska w zakresie uświęcania rozciąga się również na jego modlitwę osobistą, w której polecać ma swoich parafian oraz ich

¹⁴⁸² Zob. LG 11; zob. CD 30.

¹⁴⁸³ Zob. kan. 528 § 2, KPK 83.

¹⁴⁸⁴ Zob. SC 7.

¹⁴⁸⁵ Zob. 897, KPK 83.

¹⁴⁸⁶ Zob. K. Burczak, art. cyt., s. 19.

¹⁴⁸⁷ Zob. kan. 530, KPK 83.

¹⁴⁸⁸ Zob. J. Krzywda, *Sakramenty*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. III/2, Poznań 2011, s. 22; zob. kan. 839, KPK 83.

¹⁴⁸⁹ Zob. E. Górecki, s. 307.

sprawy. Specjalną formą wstawiennictwa za parafian jest obowiązek odprawiania przez proboszcza Mszy św. za powierzony sobie lud. Musi to czynić we wszystkie niedziele i święta nakazane¹⁴⁹⁰.

2.3.3.3.3. Posługa pasterska

Proboszcz jako pasterz parafii podejmuje dla tej wspólnoty, jakże bardzo ważne zadanie kierowania wiernymi – *munus regendi*¹⁴⁹¹. Pasterzowanie jest formą duszpasterskiego posługiwania, którą powinien potraktować jako służbę braciom¹⁴⁹². Na mocy urzędu proboszczowskiego i kapłańskiego prezbiter włączony jest w posługę samego Chrystusa, który to *de facto* przez pasterzy pasie swój Kościół¹⁴⁹³. Toteż pełniąc posługę rządzenia, oddawaną dziś przez pasterzowanie, proboszcz powinien mieć na uwadze poznanie wszystkich powierzonych jego pieczy oraz ich potrzeby. Winien zadbać o częsty i bezpośredni kontakt duszpasterski z wiernymi i towarzyszyć im nie tylko w ważnych wydarzeniach ich życia, jak i w codzienności¹⁴⁹⁴. Zgodnie z kan. 529 § 1 powinien uczestniczyć w ich troskach, niepokojach i smutkach, umacniać ich w Panu i, jeśli w czymś niedomagają, roztropnie ich korygować, wspierać miłością chorych, mieć pod opieką biednych, cierpiących, samotnych, wygnańców oraz przeżywających szczególne trudności¹⁴⁹⁵.

Wyrazem pasterskiej odpowiedzialności proboszcza jest obowiązek rezydencji regulowany przez kan. 533 KPK 83. Ustawodawca wskazuje, iż pełniący urząd proboszcza zobowiązany jest do rezydowania w domu parafialnym w pobliżu kościoła¹⁴⁹⁶. „Jeśli czego innego nie domaga się poważny powód, wolno proboszczowi każdego roku opuścić parafię z racji wakacji najdłużej przez miesiąc, czy to ciągle, czy to z przerwami. Nie wlicza się do niego rekolekcji, odbywanych jeden raz w roku. Gdy proboszcz opuszcza parafię na ponad tydzień, obowiązany jest powiadomić o tym ordynariusza miejsca. Biskup diecezjalny powinien wydać przepisy, aby pod nieobecność proboszcza zabezpieczyć pieczę duszpasterską w parafii przez kapłana wyposażonego w potrzebne uprawnienia”¹⁴⁹⁷. Obowiązek rezydencji, obok aspektu miejsca, zawiera również wymiar czasowy. Przebywanie w plebanii zapewnia proboszczowi sprawne i relatywnie szybkie zarządzanie parafię oraz załatwianie spraw

¹⁴⁹⁰ Zob. kan. 534, KPK 83.

¹⁴⁹¹ Zob. *ibid.*, kan. 519.

¹⁴⁹² Zob. PDV 26.

¹⁴⁹³ Zob. J. Adamczyk, art. cyt., s. 314.

¹⁴⁹⁴ Zob. J. Gręźlikowski, art. cyt., s. 251.

¹⁴⁹⁵ Zob. kan. 529 § 1, KPK 83.

¹⁴⁹⁶ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 438-439.

¹⁴⁹⁷ Zob. *ibid.*, kan. 533 § 2-3.

związanych z interesantami¹⁴⁹⁸. Poważne naruszenie tegoż obowiązku jest sankcjonowane kanonem 1396 mówiącym o sprawiedliwej karze, a nawet nie wyłączając – po upomnieniu – pozbawienia urzędu.

Proboszczowi przysługuje również władza dyspensowania. Ustawodawca przyznał proboszczowi konkretne przywileje, z których może korzystać kierując się dobrem pastoralnym¹⁴⁹⁹. W zakresie zawierania małżeństwa w przypadku grożącego niebezpieczeństwa śmierci jednego lub obydwu nupturientów, gdy nie może odnieść się do miejscowego ordynariusza, proboszcz może udzieli dyspensy od obowiązującej formy prawnej oraz od wszelkich przeszkód z prawa kościelnego, za wyjątkiem przeszkody wynikającej ze święceń prezbiteratu. Poza niebezpieczeństwem śmierci w innych przypadkach nagłych przysługuje proboszczowi, również prawo do dyspensowania. Dotyczy ono już nie formy kanonicznej, a niektórych przeszkód niezarezerwowanych Stolicy Apostolskiej. Może on dyspensować także w sytuacji, gdy już wszystko zostało przygotowane, a małżeństwa nie da się odłożyć do momentu zastosowania normalnego trybu uzyskania dyspensy u kompetentnej władzy bez prawdopodobnego niebezpieczeństwa zła duchowego lub materialnego. Jednak musi chodzić o przeszkodę tajną oraz o tajność jej wykrycia¹⁵⁰⁰. Powyższa władza dyspensowania rozciąga się także na przeprowadzenie konwalidacji (unieważnienia) małżeństwa, gdy brak czasu na odniesienie do Stolicy Apostolskiej bądź ordynariusza miejsca¹⁵⁰¹. W sferze pozamałżeńskiej proboszcz jest upoważniony do dyspensowania ślubu prywatnego swoim parafianom oraz wiernym przebywającym na terenie jego parafii wobec słusznej przyczyny. Posiada też władzę do dyspensowania lub dokonania zmian w zakresie przysięgi przyrzekającej, pod warunkiem zgody osoby poszkodowanej. Kolejną dziedziną, w której proboszcz jest władny udzielać dyspensy jest obowiązek zachowania dnia świątecznego i obowiązek postu. Jednorazowo, na skutek ważnej przyczyny, może udzielić dyspensy od uczestnictwa we Mszy św. oraz od powstrzymania się od pracy lub wstrzeźliwości od pokarmów mięsnych¹⁵⁰².

Kierowanie parafią implikuje także wobec urzędu proboszcza obowiązki administracyjne, wśród których naczelnie miejsce zajmuje prowadzenie kancelarii parafialnej. „Pojawienie się w eklezjalnej przestrzeni możliwości podjęcia działań kancelaryjnych jest

¹⁴⁹⁸ Zob. K. Burczak, dz. cyt., s. 28.

¹⁴⁹⁹ Zob. J. Dudziak, *Kanoniczna rola proboszcza. Realizacja podstawowych zadań kościelnych: nauczania, uświęcania, rządzenia*, Tarnów 2001, s. 56.

¹⁵⁰⁰ Zob. Kan. 1080 § 1, KPK 83.

¹⁵⁰¹ Zob. J. Dudziak, dz. cyt., s. 57.

¹⁵⁰² Zob. *ibid.*, s. 59.

integralnie związane z erygowaniem kanonicznej osoby prawnej, jaką jest parafia lub inny samodzielny ośrodek duszpasterski [...]”¹⁵⁰³. Kan. 535 zawiera normy dotyczące: ksiąg parafialnych, pieczęci parafialnej i archiwum parafialnego¹⁵⁰⁴. Proboszcz ma czuwać nad tym, by księgi parafialne, a mianowicie ochrzczonych, małżeństw, zmarłych oraz inne, zgodnie z przepisami Konferencji Episkopatu lub biskupa diecezjalnego, były właściwie spisywane i przechowywane¹⁵⁰⁵. Według prawa każda parafia, powinna posiada własną pieczęć, gdyż wydawane zaświadczenia kanonicznego stanu wiernych oraz wszystkie akty mogące posiadać znaczenie prawne, winny być nią opatrzone¹⁵⁰⁶. Kolejnym obowiązkiem proboszcza jest organizacja i prowadzenie archiwum, w którym przechowywane będą księgi parafialne, listy biskupa diecezjalnego i konferencji episkopatu, pisma urzędowe i inne dokumenty¹⁵⁰⁷.

W zamyśle Kościoła posługa w kancelarii nie jest tylko zajęciem administracyjnym, lecz i pastoralnym. Kancelaria jest miejscem dialogu kapłana z członkami wspólnoty kościelnej, którego skutkiem winno być obdarowanie wiernych duchowymi dobrami Kościoła. Tu zaczyna się również przeprowadzanie wiernych do głębi sakramentalnego życia Kościoła¹⁵⁰⁸.

2.3.3.4. Współpracownicy proboszcza

Proboszcz spełnia swoje zadania we współpracy z innymi prezbiterami lub diakonami i z wiernymi świeckimi, co znajduje swoje odzwierciedlenie w kanonach kodeksu prawa.

2.3.3.4.1. Wikariusze

Prawodawca zobowiązany najwyższym prawem zbawienia dusz oraz w poczuciu obowiązku zapewnienia stosownej pomocy do realizacji tego prawa proboszczom, skodyfikował sposobność wsparcia proboszcza przez przydzielenie jednego lub kilku wikariuszy parafialnych¹⁵⁰⁹. Przez kan. 545 § 1 są oni rozumiani jako współpracownicy

¹⁵⁰³ W. Wenz, *Kancelaria parafialna*, w: *Parafia w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, red. S. L. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin, 2014, s. 219-220.

¹⁵⁰⁴ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 442.

¹⁵⁰⁵ Zob. kan. 535 § 1, KPK 83.

¹⁵⁰⁶ Zob. J. Calvo, dz. cyt., s. 461; zob. kan. 1540 § 1, KPK 83.

¹⁵⁰⁷ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 443-444; zob. kan. 1208, 1284 § 2, n. 9, KPK 83.

¹⁵⁰⁸ Zob. W. Wenz, art. cyt., s. 262.

¹⁵⁰⁹ Zob. CD 25; 28; 30.

proboszcza i uczestnicy jego troski, służący jemu radą i gorliwością oraz pasterską pomocą, pod jego władzą¹⁵¹⁰.

Vicarius z łaciny znaczy zastępca, pomocnik¹⁵¹¹. Genezę wikariusza parafialnego należy upatrywać w rosnącej liczbie parafii i proboszczów. Pierwotną zasadą było wyświęcanie i ustanawianie jednego kapłana dla jednej parafii, jednak od XII wieku upowszechniła się praktyka tzw. święceń absolutnych, a więc wyświęcania kapłanów nie wiązanych z konkretnym kościołem, ale do szeroko pojmowanej posługi kapłańskiej. Tak zaczęli pojawiać się kapłani-pomocnicy. Cechowali się tymczasowością, gdyż ich los zależny był od proboszczów mogących ich dowolnie dobierać, zatrudniać i zwalniać. Jedni działali w duszpasterstwie wspomagając proboszcza (*adiutores paræciales*), a inni realizowali posługę w parafiach wakujących lub w tych, w których proboszczowie mieli przeszkodę w wypełnianiu urzędu (*vicarii paræciales*)¹⁵¹². Sprawę ich funkcjonowania uporządkował Sobór Trydencki regulując obowiązek przypisania wikariusza konkretnemu proboszczowi i parafii¹⁵¹³.

Powagę urzędu wikariusza parafialnego docenił KPK 17, w którym został nawet zamieszczony osobny rozdział na ten temat¹⁵¹⁴. Prawo z 1917 r. umocniło rolę biskupów diecezjalnych i im, nie zaś proboszczom, przekazało inicjatywę ustanowienia wikariusza w parafii¹⁵¹⁵. Sobór Watykański II nie promuje już modelu ojcowskiego podejścia do wikariusza, co było charakterystyczne dla KPK 17¹⁵¹⁶ i zakładało paternalizm, ale sugeruje bratnie istnienie, która ma się wyrażać w miłości i poważaniu¹⁵¹⁷.

Pierwszą zależnością, której podlega święcony prezbiter jest zależność od biskupa diecezjalnego¹⁵¹⁸. Wiąże się to z inkardynacją ordynowanego oraz kanonicznym obowiązkiem szacunku i posłuszeństwa wobec biskupa¹⁵¹⁹. Toteż jedynie biskup cieszy się nieskrępowaniem w wyznaczaniu kandydatów na wikariuszy parafialnych.¹⁵²⁰ Zależność między wikariuszem

¹⁵¹⁰ Zob. kan. 545 § 1, KPK 83.

¹⁵¹¹ Zob. A. Jougan, dz. cyt., s. 728.

¹⁵¹² Zob. W. Góralski, *Wikariusz parafialny – wczoraj i dziś*, w: *Parafia w prawie kanonicznym i prawie polskim*, red. S. L. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2013, s. 80.

¹⁵¹³ Zob. Sobór Trydencki, *Sesja 7: II Kanony o reformie, 5-7*, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński, polski*, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, t. IV, s. 369; zob. *ibid.*, *Sesja 24: II Dekret o reformie*, 18, s. 765-769.

¹⁵¹⁴ Zob. kan. 471-478, KPK 17.

¹⁵¹⁵ Zob. E. Szafrowski, *Wikariusze parafialni w prawie kodeksowym*, „Prawo Kanoniczne”, 34, nr 1-2, s. 61.

¹⁵¹⁶ Zob. kan. 476 § 7, KPK 17: „Subest parochi, qui eum paterne instruat ac dirigat in cura animarum, ei invigilet et saltem quotannis ad Ordinarium de eodem referat”.

¹⁵¹⁷ Zob. CD 30.

¹⁵¹⁸ Zob. M. Kołodziej, *Urząd wikariusza parafialnego. Współpraca i autonomia w posługiwaniu duszpasterskim*, „Kościół i Prawo”, 5 (18) 2016, nr 1, s. 14.

¹⁵¹⁹ Zob. kan. 265 i 273, KPK 83.

¹⁵²⁰ Zob. W. Góralski, dz. cyt., s. 98.

a proboszczem ujmuje dekret *Presbyterorum ordinis* mówiący o relacjach wszystkich prezbiterów. Są oni związani są ze sobą najściślejszym braterstwem sakramentalnym, szczególnie zaś w diecezji, której służbie są oddani pod zwierzchnictwem własnego biskupa, tworzą jeden zespół. Chociaż bowiem zajęci są różnymi obowiązkami, to jednak wykonują dla ludzi jedną posługę kapłańską¹⁵²¹. „Z tego powodu starsi wiekiem niech przyjmują młodszych jak braci i wspomagają ich w pierwszych poczynaniach i ciężarach posługiwania, a także niech się starają zrozumieć ich sposób myślenia, chociaż różny od własnego, i niech z życzliwością śledzą ich inicjatywę. Młodszy również niech szanują wiek i doświadczenie starszych, radzą się ich w sprawach dotyczących duszpasterstwa i chętnie z nimi współpracują”¹⁵²².

Aktualne rozwiązanie prawne zakłada znaczny udział wikariusza w posłudze kapłańskiej w parafii. Kodeks *expressis verbis* zaznaczył, iż wikariuszem parafialnym może zostać tylko mający święcenia prezbiteratu¹⁵²³. Z zasady pozostaje on pod władzą proboszcza i w sprawach duszpasterskich jest zależny od niego¹⁵²⁴. Wszelkie obowiązki i uprawnienia wikariusza parafialnego określone są, oprócz kanonów, statutami diecezjalnymi a także pismem biskupa diecezjalnego, a szczegółowiej zdeterminowane zostają poleceniami proboszcza¹⁵²⁵. Jednak w myśl kan. 548 § 2 wikariusz z racji urzędu zobowiązany jest wspomagać proboszcza w całej posłudze parafialnej, z wyjątkiem odprawiania Mszy św., a także zgodnie z prawem zastępować proboszcza, jeżeli sprawa tego wymaga¹⁵²⁶.

Oдноśnie długości pełnienia posługi wikariusza w danej parafii należy zauważyć, że natura jego posługi jest inna niż proboszcza, który cieszy się pewną stałością. Jednak skuteczność realizacji powziętych celów i zadań duszpasterskim, nie tylko doraźnych, lecz i długofalowych, mógłby zagwarantować odpowiedni czas pełnienia posługi w parafii, który nie byłby zbyt krótki¹⁵²⁷.

¹⁵²¹ Zob. PO 8.

¹⁵²² Zob. *ibid.*

¹⁵²³ Zob. kan. 546, KPK 83.

¹⁵²⁴ Zob. E. Szafrowski, dz. cyt., s. 66.

¹⁵²⁵ Zob. kan. 548 § 1, KPK 83.

¹⁵²⁶ W kan. 548 § 2, ustawodawca na opisanie funkcji wikariusza parafialnego użył łacińskiego *officium*, którym określa inne urzędy, w tym urząd proboszcza. Ukazuje to, iż prezbiter wyznaczony do bycia wikariuszem parafialnym podejmuje urząd kościelny.

¹⁵²⁷ Zob. J. Adamczyk, *Współpracownicy proboszcza w parafii w świetle przepisów prawnych*, „Studia Prawnicze”, 59 nr 3, s. 16.

2.3.3.4.2. Rada duszpasterska

Wyrazem aktywnego udziału wiernych w misji Kościoła, co postulował Sobór Watykański II, jest instytucja rady duszpasterskiej składającej się z wiernych¹⁵²⁸. Kanon 536 § 1 obliguje biskupa diecezjalnego do rozważenia założenia w/w rady w każdej parafii, po zasięgnięciu opinii rady kapłańskiej¹⁵²⁹. Z perspektywy prawa powszechnego ustanowienie rady ma, zatem charakter fakultatywny, jednak z perspektywy prawa partykularnego jej utworzenie może być obligatoryjne¹⁵³⁰.

Według prawodawcy w skład rady duszpasterskiej wchodzi: proboszcz, jako przewodniczący oraz wierni i ci, którzy mają udział w pastoralnej pracy w parafii na mocy urzędu. Kodeks nie określa kryteriów powoływania członków rady spośród wiernych niepełniących żadnego urzędu, pozostawiając utworzenie ich prawodawcy partykularnemu. Rada powinna przynależeć do wspólnoty parafialnej, stanowiąc jej integralną część¹⁵³¹. W przypadku wiernych pełniących różne urzędy, zaliczyć do nich można: duchownych, czyli wikariuszy parafialnych, rektorów kościołów i kapelanów oraz laików, jak choćby katechetów nauczających religii na mocy misji kanonicznej¹⁵³².

Głos rady jest dla proboszcza głosem doradczym. Nie jest on w obowiązku respektować woli i zaleceń parafialnej rady duszpasterskiej, niemniej, tam gdzie ona powstała, jest on zobowiązany do jej zwoływania i korzystania z jej pomocy. Opinie wyrażone przez radę powinny stanowić dla proboszcza cenną pomoc w rozpoznawaniu potrzeb pastoralnych i podejmowaniu ważnych decyzji. Zadania rady koncentrują się wokół podstawowych i uzupełniających funkcji parafii, kładąc nacisk na działalność duszpastersko-apostolską parafii¹⁵³³. Rada należy do dziedziny relacji wzajemnej służby, toteż nie powinna ona wyręczać proboszcza w kierowaniu parafią, by nie ograniczać przewodniej roli pasterza, wprowadzając pozory demokratyzacji¹⁵³⁴, lecz ożywić wzajemną współpracę duchownych i świeckich¹⁵³⁵.

¹⁵²⁸ Zob. AA 26; zob. CD 27; zob. PO 7.

¹⁵²⁹ Zob. P. Kaleta, *Parafialna rada duszpasterska*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XXV, 4 (2015), s. 135.

¹⁵³⁰ W Polsce powołanie rad duszpasterskich zaleca *Dyrektorium Apostolstwa Świeckich* (nr 80); zob. Komisja Episkopatu Polski ds. Apostolstwa Świeckich, *Wytyczne w sprawie Parafialnych Rad Duszpasterskich*, „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie”, 65 (1975), nr. 1-2.

¹⁵³¹ Zob. M. Bronikowski, *Parafialna rada duszpasterska - wizja teologiczno-pastoralna*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, nr 6 (2007), s. 87.

¹⁵³² Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 445.

¹⁵³³ Zob. R. Kamiński, *Funkcje tradycyjne i nowe parafii terytorialnej*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, 32 (1985) 6, s. 51-67.

¹⁵³⁴ Zob. Kongregacja ds. duchowieństwa, *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*, 4 VIII 2002, nr 26.

¹⁵³⁵ Zob. R. Kamiński, *Powołanie i funkcjonowanie Parafialnej rady Duszpasterskiej*, „Ateneum Kapłańskie”, 70 (1977), s. 279-280.

2.3.3.4.3. Rada ekonomiczna

Obok fakultatywnego utworzenia parafialnej rady duszpasterskiej prawodawca ustanawia obowiązek utworzenia rady do spraw ekonomicznych w każdej parafii, od którego proboszcz nie może się zwolnić¹⁵³⁶. Parafialna rada ekonomiczna, podobnie jak rada duszpasterska, nie posiada w takiej formie swego odpowiednika w poprzednim kodeksie¹⁵³⁷, chociaż istniała w nim paralelna instytucja powiązana z zarządzaniem majątkiem poszczególnych kościołów¹⁵³⁸. To rada ekonomiczna jest potocznie zwana „Radą Parafialną”¹⁵³⁹.

Kanony określają, że rada ekonomiczna rządzi się prawami powszechnymi oraz wydanymi przez biskupa diecezjalnego oraz że jej członkami mają być ochrzczeni, i to pozostający w pełnej jedności z Kościołem katolickim¹⁵⁴⁰. Według zaleceń kodeksowych tworzyć ją ma nie mniej, niż trzech członków¹⁵⁴¹, z proboszczem jako jej przewodniczącym i reprezentantem parafii. Rada posiada charakter konsultacyjny i wspomagający wobec, administrującego parafią, proboszcza¹⁵⁴². Wspomniane systemy decyzyjne dotyczące ekonomicznych spraw parafii nie mogą, jednak ograniczać duszpasterskiej roli proboszcza¹⁵⁴³.

Zaznaczyć należy, że prawodawca nie przewidział żadnych wspólnych kompetencji między parafialną radą duszpasterską a parafialną radą ds. ekonomicznych. Prawo powszechne ukazuje to w odrębnym nazewnictwie oraz w niemożności połączenia powyższych rad w jeden organ¹⁵⁴⁴. Pomimo wspomnianych przesłanek kanonicznych współpraca pomiędzy obiema radami nie jest wykluczona. Nadrzędnym celem ich funkcjonowania jest dobro parafii i zbawienie dusz, będące w Kościele najwyższym prawem, a w realizacji

2.3.3.5. Realizacja urzędu proboszcza w odniesieniu do świeckich

Parafia jako naturalne środowisko obecności i aktywności wiernych świeckich stwarza szerokie możliwości ich zaangażowania. Przekłada się to na realizację ich potrójnej misji

¹⁵³⁶ Zob. J. Calvo, dz. cyt., s. 463.

¹⁵³⁷ Zob. P. Kaleta, art. cyt., s. 138.

¹⁵³⁸ Zob. kan. 1182-1185, KPK 17; zob. E. Szafrowski, *Miejsca i czasy święte*, Warszawa 1982, s. 69.

¹⁵³⁹ Zob. *Statut rad parafialnych*, zatwierdzony przez Konferencję Plenarną Episkopatu Polski 7 IX 1947 r.; zob. Z. Książek, *Współpracownicy proboszcza w parafii w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne”, t. VI (2003), s. 112.

¹⁵⁴⁰ Zob. J. Krukowski, dz. cyt., s. 447.

¹⁵⁴¹ Zob. kan. 1280, KPK 83.

¹⁵⁴² Zob. EM, art. 5 § 2.

¹⁵⁴³ Zob. Kongregacja ds. duchowieństwa, *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*, 4 VIII 2002, nr 26.

¹⁵⁴⁴ Zob. P. Kaleta, art. cyt., s. 143; zob. EM, art. 5 § 5.

i podjęcie odpowiedzialności za Kościół. „W każdym Kościele partykularnym poprzez mniejsze wspólnoty, szczególnie parafialne, wykonywane są podstawowe funkcje kościelne: przepowiadanie słowa Bożego, sprawowanie sakramentów i funkcji liturgicznych oraz rozmaite przejawy troski pasterskiej, braterskiej współpracy i dzieł miłosierdzia. Można zatem powiedzieć, że aktualne życie Kościoła partykularnego jest ciągłą realizacją Kościoła w konkretnej, tworzącej się historii Ludu Bożego o zdeterminowanym zakresie. Szczególnie jednak należy podkreślić zarówno parafialne, jak istniejące w nim mniejsze wspólnoty eucharystyczne, które jednoczą wiernych do nich należących nie tylko między sobą, ale równocześnie z Kościołem partykularnym, a przez niego z powszechnym”¹⁵⁴⁵.

Potwierdzeniem możliwości współpracy niewyświęconych z pasterską posługą duchownych jest przepis, który w sytuacji braku kapłanów dopuszcza osobę nie posiadającą święceń lub wspólnotę takich osób do współdziałania w trosce o parafię¹⁵⁴⁶. Tym samym biskup zobligowany jest do ustanowienia jakiegoś kapłana, który posiadając uprawnienia proboszczowskie kierowałby tą działalnością¹⁵⁴⁷. Norma kodeksowa jasno manifestuje prymat prezbitera i powstrzymuje świeckich od bezpośredniego kierowania, koordynowania, przewodzenia i zarządzania parafią¹⁵⁴⁸.

Dalej wysuwa się udział świeckich w posłudze słowa, której treścią jest kaznodziejstwo, katecheza i wszelkie nauczanie chrześcijańskie¹⁵⁴⁹. Kan. 766 określa dopuszczenie świeckich do przepowiadania w kościele lub kaplicy, jeśli domaga się tego konieczność albo zaleca pożytek. Nie ma tu mowy o prawie własnym przysługującym biskupom, ani o uprawnieniu przysługującym prezbiterom i diakonom, a jedynie o dopuszczeniu (*admitti possunt*) w zastępstwie szafarzy wyświęconych¹⁵⁵⁰. Zarezerwowaną, jedynie duchownym, formą przepowiadania jest homilia, która zajmuje szczególne miejsce wśród różnych form przepowiadania. Stanowiąc część liturgii nie może być głoszona przez laików¹⁵⁵¹. Przepisy dopuszczają jednak wprowadzenie krótkiego komentarza do liturgii oraz świadectw dostosowanych do przepisów liturgicznych¹⁵⁵².

¹⁵⁴⁵ M. Żurowski, *Kościół partykularny jednostką podstawowo-twórczą we wspólnocie wspólnot*, „Prawo Kanoniczne”, 22 (1979) nr 1-2, s. 27-28.

¹⁵⁴⁶ Zob. kan. 517 § 2, KPK 83.

¹⁵⁴⁷ Zob. kan. 517 § 2, KPK 83: „Si ob sacerdotum penuriam Episcopus diocesis aestimaverit participationem in exercitio curae pastoralis parociae concedendam esse diacono aliive personae sacerdotali caractere non insignitae aut personarum communitati, sacerdotem constituat aliquem qui, potestatibus et facultatibus parochii instructus, curam pastorem moderetur”.

¹⁵⁴⁸ Zob. J. Calvo, dz. cyt., s. 444.

¹⁵⁴⁹ Zob. DV 24.

¹⁵⁵⁰ Zob. kan. 766, KPK 83.

¹⁵⁵¹ Zob. SC 52.

¹⁵⁵² Zob. EM, art. 3 § 2.

Kolejną przestrzenią kooperacji duchownych ze świeckimi w przestrzeni parafialnej jest liturgia. Ukazywać ma ona uporządkowaną jedność Ludu Bożego jako organicznej wspólnoty¹⁵⁵³. Obok funkcji lektora, akolity, kantora, organisty, ministranta czy chórzysty, świeccy mogą pełnić posługę nadzwyczajnego szafarza komunii świętej¹⁵⁵⁴. Jest ona ustanowiona przede wszystkim z myślą o chorych oraz o zgromadzeniach liturgicznych, podczas których bardzo liczni wierni pragną przyjąć komunię św. Szafarzem nadzwyczajnym jest ważnie ustanowiony akolita oraz wierny upoważniony *ad actum vel ad tempus* – do aktu lub na określony czas¹⁵⁵⁵. Może on rozdzielać komunię św. podczas liturgii eucharystycznej tylko w sytuacji, gdy szafarze wyświęceni są nieobecni albo, gdy nie mogą tego czynić, bądź gdyby liturgia miała się nadmiernie przedłużyć¹⁵⁵⁶.

Cennym wkładem świeckich w apostołstwo parafialne może być troska o chorych. Tam gdzie wierni nie wyświęceni towarzyszą cierpiącym w najtrudniejszych chwilach, winni przede wszystkim wzbudzać w nich pragnienie przyjęcia sakramentu pokuty i namaszczenia chorych. W sytuacjach nadzwyczajnych chorych może umocnić szafarz świecki przynosząc i udzielając im komunii św. „W sytuacji udzielania przez świeckich sakramentaliów, powinni zadbać, aby ich gesty nie były odczytywane jako sprawowanie sakramentów zastrzeżone tylko i wyłącznie dla biskupów i prezbiterów. Osoby nie będące kapłanami nie mogą w żadnym przypadku udzielać namaszczenia ani olejem poświęconym dla namaszczenia chorych, ani nie poświęconym”¹⁵⁵⁷.

Świeccy, aby lepiej rozpoznawać swoje powołanie i wynikającą z niego odpowiedzialność za Kościół, są również wezwani, aby pogłębiać swoją wiarę i wiedzę, uczęszczając, w miarę możliwości, na kursy formacyjne organizowane w ramach Kościoła partykularnego przez kompetentną władzę¹⁵⁵⁸.

Wyżej omówione normy kodeksowe odzwierciedlają przekaz eklezjologii soborowej, która bynajmniej nie umniejsza roli wiernych świeckich, lecz ich zaangażowanie podporządkowuje hierarchicznej strukturze Ludu Bożego. Z przybliżenia pasterskich urzędów i współpracy z nimi świeckich widać, że w pierwszej kolejności depozytariuszami Chrystusowej władzy są święci szafarze, którzy przez sakramentalną konsekrację zostali

¹⁵⁵³ Zob. SC 26-28.

¹⁵⁵⁴ Zaznaczyć należy, iż zwyczajnymi szafarzami są biskupi, prezbiterzy i diakoni; zob. kan. 230 § 3, KPK 83.

¹⁵⁵⁵ Zob. EM, art. 8 § 1.

¹⁵⁵⁶ Zob. Kongregacja ds. kultu Bożego i dyscypliny sakramentów, „*Immensae caritatis*”, 20.01.1973 r., nr. 1.

¹⁵⁵⁷ EM art. 9 § 1.

¹⁵⁵⁸ Zob. J. Dyduch, *Obowiązki i uprawnienia wszystkich wiernych chrześcijan*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s. 54.

powołani troski nad rozwojem Kościoła zgodnie z jego misją. Dokonuje się to w realizacji władzy, otrzymanej od samego Pana, którą mogą – i powinni – we właściwym stopniu obdarzyć, także świeckich, aby pełniej ukazać powszechność zbawczej misji Kościoła i wspólną wszystkim wierzącym odpowiedzialność za czytelność sakramentu zbawienia wobec współczesnego świata.

3. Urząd kościelny gwarancją legalnej współpracy świeckich z duchownymi

Przełom drugiego i trzeciego tysiąclecia w dziejach świata w Kościele europejskim jest przeżywany pod znakiem kryzysu wiary, w który włączony jest kryzys władzy kościelnej. Choć liczba wiernych Kościoła Powszechnego stale rośnie, utrzymując, względem populacji, procent wiernych na mniej więcej stałym poziomie, Kościół Starego Kontynentu odnotował spadki w liczbie wiernych. Europejskie seminaria duchowne stały się opustoszałe, a liczba księży wyraźnie spadła¹⁵⁵⁹.

W obliczu większego zaangażowania wiernych świeckich oraz coraz większego deficytu wyświęconych, praktyka niektórych katolickich wspólnot kościelnych szła w kierunku zastąpienia kapłanów, bądź zrównania ich z delegowanymi, z konkretnej wspólnoty, świeckimi. Pojawiły się liczne pytania o urząd kościelny i formę kapłaństwa sakramentalnego. Liczne nadużycia doprowadziły do sytuacji, w których przestał się liczyć głos wyświęconych szafarzy, a zaczął dominować głos świeckich jako pełnoprawnych chrześcijan aktualizujących naukę Kościoła wobec czasów współczesnych. Wspomniane zjawiska poczęły rodzić pytania o zasadność hierarchii i znaczne rozszerzenie sprawowania władzy w Kościele na świeckich.

Wraz z naciskami ze strony wiernych szukających nowych form ich zaangażowania, pogłębiał się kryzys wśród samych duchownych dotyczący samej natury ich powołania. Aktualnie odczuwany brak kapłanów, wynika z wielu czynników: zaniku gotowości młodych do poświęcenia i służby, nieakceptowania obecnej formy urzędu kapłańskiego wiążącego się z celibatem, samotnością i brakiem opieki, kapłańskiej działalności w coraz większej mierze polegającej na zarządzaniu parafią i kancelaryjnym obsłudze interesantów, bezowocności

¹⁵⁵⁹ Według statystyk Kościoła katolickiego ilość katolików w poszczególnych latach wygląda następująco. W 1972 r. na świecie było 18, 2 %, z czego w Europie 40 %. W 1990 r. było to już 17, 68 % na świecie i 39, 96 % w Europie, zaś w 2010 r. stosunkowo 17, 46 % i 39, 94 %. W przypadku ilości księży, to w 1972 r. było ich na świecie 417 774, a w Europie 251 731. W 1988 r. to 401 930 na świecie i 227 042 w Europie, zaś w 2010 r. stosunkowo 412 236 i 190 150; zob. *Kościół katolicki w Polsce 1918-1990. Rocznik Statystyczny*, red. L. Adamczuk, W. Zdaniewicz, Warszawa 1991, s. 18.-36; zob. *Kościół katolicki w Polsce 1991-2011. Rocznik Statystyczny*, red. P. Ciecieląg, P. Łysoń, W. Sadłoń, W. Zdaniewicz, Warszawa 2014, s. .12-27.

i poczucia niepotrzebności posługi duszpasterskiej¹⁵⁶⁰. Wiele do życzenia pozostawia rozumienie posłuszeństwa kapłanów wobec swojego biskupa oraz wobec papieża. Do tego dochodzi postawa wielu katolickich rodzin wyrażająca brak akceptacji wobec oddania swojego potomstwa na służbę Bogu i Kościołowi. Wobec negatywnego stosunku świata do powołania kapłańskiego wielu kapłanów przeżywa nieraz dramaty wytrwania w powołaniu. Nade wszystko niepokojącym staje się kryzys rozumienia powołania kapłańskiego i jego banalizacja w samym Kościele¹⁵⁶¹.

3.1. Aktualne problemy i nadużycia

Aktualne problemy tożsamości kapłańskiej i urzędu z nią związanego wiążą się ściśle z wielorakimi przemianami zachodzącymi w świecie współczesnym¹⁵⁶². Kościół wyszedł tym przemianom naprzeciw poprzez refleksję Soboru Watykańskiego II, a zwłaszcza przez *Konstytucję duszpasterską o Kościele w świecie współczesnym*. Niestety nie wszędzie dochodziło do reform zgodnych z duchem soboru, a w wielu obszarach przeprowadzane reformy pozostawiały wiele do życzenia.

3.1.1. Laicyzacja duchownych

Najdotkliwsze zmiany opacznie dotknęły sfery liturgii i ofiarniczego charakteru urzędu kapłańskiego. Kapłaństwo zaczęło być sprowadzane do poziomu społeczno-socjalnego, w którym ksiądz pełniłby funkcje pracownika społecznego bądź menadżera, zaś sam Kościół miałby być jedynie instytucją charytatywną. Myślenie światowe przeniknęło do Kościoła, sprowadzając działalność duszpasterską do socjologicznych sukcesów, przyjmując kryteria ilościowe, oczekując rezultatu proporcjonalnego do zaangażowania. „Nigdy nie było w Kościele tak wiele jak dzisiaj różnego stopnia duszpasterskich inicjatyw formacyjnych, instrumentariów i strategii. Równocześnie jednak osiągnięcia nigdy nie były tak bardzo mierne i przygnębiające”¹⁵⁶³.

Znamienną i kluczową cechą urzędu kapłańskiego jest rozumienie go jako charyzmatu, będącego szczególnym darem i posługą. Przyjmowany urząd stoi na straży integrowania, koordynowania i stymulowania wielu pozostałych charyzmatów istniejących w Ludzie Bożym,

¹⁵⁶⁰ Zob. G. Greshake, *Być kapłanem dzisiaj*, Poznań 2010, s. 15.

¹⁵⁶¹ Zob. *ibid.*, s. 16.

¹⁵⁶² Zob. J. Ratzinger, *Głosiciele słowa i służby waszej radości. Teologia i duchowość sakramentu święceń*, Opera omnia t. XII, Lublin 2012, s. 378-383.

¹⁵⁶³ Zob. *ibid.*, s. 18.

tak by w jedności uzupełniały się¹⁵⁶⁴. Jednak odniesienie do wspólnoty Kościoła i służby jej, bez uprzedniego odniesienia do Chrystusa sprowadza urząd do zleconej misji i wynikających z niej konkretnych aktywności. W tej perspektywie urząd nie ma swojego źródła w Zbawicielu, lecz w instytucji Kościoła, która nadaje kapłaństwu wymiar sakramentalny¹⁵⁶⁵. Jest to perspektywa niezgodna z Tradycją Kościoła i jego nauczaniem.

Obraz urzędu deformuje także źle rozumiana i sprawowana władza w Kościele. Struktura hierarchiczna niesie ryzyko autorytarnego prowadzenia rządów, co skutkuje przeciwdziałaniem temu przez wielu teologów sprowadzających Kościół do wspólnoty równych członków, wybierającej z pośród siebie jej przedstawicieli i delegatów do realizowania władzy przez pełnienie urzędu kapłańskiego¹⁵⁶⁶.

Posługi wyświęconych szafarzy nie można też sprowadzić to funkcjonalizmu. Nie jest on funkcją kierowania konkretną społecznością i nie należy pojmować go czysto formalnie. „Tym co «funkcjonuje» w kościelnej posłudze, jest przede wszystkim osoba; «funkcjonuje» ona w relacjach zachodzących pomiędzy Chrystusem i Jego Kościołem, których istotną treść stanowią wiara, nadzieja i miłość. Jeśli [...] «funkcjonowanie» to determinuje nadto jakaś misja, wtedy «pełniąca funkcję» osoba jest naznaczona w samej głębi swej istoty, ponieważ zarówno wiara, nadzieja i miłość, jak też misja, są to rzeczywistości głęboko osobowe i wewnętrzne»¹⁵⁶⁷. Właściwe rozumienie urzędu kościelnego przekracza zatem jedynie pełnienie konkretnej funkcji zewnętrznej, a jest jedynie odzwierciedleniem osobistej relacji powołanego do Powołującego. Powyższe refleksje potwierdzają przekonanie, iż nigdy osoba nie wyświęcona nie może pełnić zadań, funkcji i urzędów zarezerwowanych jedynie dla duchownych. Wskazują na to poprzednie rozdziały stanowiące o istocie sakramentów chrztu i święceń oraz o wynikających z tego prerogatyw.

Tylko właściwa teologia może w pełni wyjaśnić na czym polega realizowanie kapłańskiego powołania i związane z tym przyjęcie pełnionego urzędu posługiwania. Według niej to Chrystus napęłnia Kościół swym życiem, a jak Kościół może uważać siebie za Jego Ciało, za miejsce, znak i narzędzie Jego obecności, to jednak Chrystus jest i pozostanie zawsze

¹⁵⁶⁴ Zob. L. J. Suenens, *Nowe zesłanie Ducha Świętego?*, Poznań 1988, s. 20-24.

¹⁵⁶⁵ Zob. H. Küng, *Wozu Priester?*, Zurich 1971, s. 69.

¹⁵⁶⁶ Zob. L. Boff, *Kirche: Charisma und Macht*, Düsseldorf 1985, s. 79; E. Schillebeeckx, *Christliche Identität und kirchliches Amt*, Düsseldorf 1981, s. 307; H. Haag, *Worauf es ankommt. Wollte Jesus eine Zwei-Stände-Kirche?*, Freiburg 1997, s. 114.

¹⁵⁶⁷ Zob. G. Greshake, dz. cyt., s. 55.

Tym, który go wyprzedza, Jego Panem, Odkupicielem i Oblubieńcem, Kościół zaś pozostaje stworzeniem, dziełem i potrzebującą Go Oblubienicą. Owa perspektywa prezentuje Kościół jako wspólnotę, która nie celebrytuje samej siebie, lecz celebrytuje obecność Chrystusa i Jemu pozostawia prymat. Stąd urząd usytuowany jest w kościelnej *communio*, lecz zarazem stoi naprzeciw niej uobecniając Chrystusa i reprezentując Jego Osobę¹⁵⁶⁸.

To wszystko jasno wskazuje, iż kościelnemu urzędowi jest potrzebne powołanie i święcenia. Jest on legitymizowany nie przez nabyte kompetencje, lecz przez ontologiczną zmianę tożsamości, w której to Chrystus, przez powołanie i święcenia, bierze sobie człowieka na własność i uzdalnia go do realizowania w Kościele swej potrójnej misji¹⁵⁶⁹.

3.1.2. Klerykalizacja świeckich

W niektórych kręgach kościelnych pojawiły się poglądy, według których apostołskość Kościoła gwarantuje wszystkim ochrzczonym uczestnictwo w urzędzie kapłańskim, prorockim i królewskim Chrystusa, przypisując im prerogatywy pełnoprawnych następców apostołów. Wiązać miałyby się to nawet z uprawnieniami do sprawowania Eucharystii¹⁵⁷⁰. Tym samym urząd prezbiterów i biskupów nie różniłby się od kapłaństwa powszechnego, a przewodniczenie wspólnocie byłoby zwykłym zleceniem kolejnej funkcji. Toteż zaangażowanie świeckich w dzieła duszpasterskie pobudziło do głębszej refleksji na temat pasterzowania Ludem Bożym.

W niektórych Kościołach partykularnych zaczęły być tworzone takie pomoce duszpasterskie jak referenci kościelni i duszpastercy, przez które świeccy zaczęli pełnić role i zadania, które dawniej należały wyłącznie do kapłanów¹⁵⁷¹. Furtkę do nadużyć może stanowić kan. 517 § 2, przez który prawodawca w sytuacji braku kapłana powierza troskę duszpasterską świeckim, mianując tym samym moderatora, spośród duchownych, pełniącego wówczas rolę kierowniczą¹⁵⁷². Zauważyć trzeba, że *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich z ministerialnej posłudze kapłanów* zaznacza, iż nie jest godziwe, aby wierni nie wyświęceni przyjmowali takie tytuły, jak: duszpasterz, kapelan, koordynator czy moderator, ani inne mogące zatrzeć różnicę między och rolą, a rolą

¹⁵⁶⁸ Zob. *ibid.*, s. 60.

¹⁵⁶⁹ Zob. *ibid.*, s. 268-269.

¹⁵⁷⁰ Zob. Kongregacja Nauki Wiary, *List do biskupów Kościoła katolickiego o niektórych zagadnieniach dotyczących szafarza Eucharystii „Sacerdotium ministeriale”*, w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, red. J. Królikowski, Tarnów 2010, s. 242.

¹⁵⁷¹ Zob. G. Greshake, dz. cyt., s. 197.

¹⁵⁷² Zob. P. Kramer, art. cyt., s. 106.

kapłanów¹⁵⁷³. Albowiem sam fakt wykonywania zadań wypływających z sakramentalnego urzędu nie czyni świeckiego pasterzem, gdyż to nie rodzaj spełnianych funkcji stanowi o urzędowej naturze, lecz fakt przyjęcia sakramentalnych święceń¹⁵⁷⁴.

Posługa referentów i referentek parafialnych, obecna choćby w Niemczech, jest opłacana, podobnie jak praca księży, z podatku kościelnego. Do zatrudnienia jest wymagane odpowiednie wykształcenie na uczelni wyższej, a czasem nawet kurs korespondencyjny. Obok referentów parafialnych, pojawili się referenci pastoralni działający niejednokrotnie samodzielnie, podejmując zaangażowania w jednej lub w kilku parafiach¹⁵⁷⁵. Kryzys rozumienia posługi kapłańskiej, również przez samych kapłanów i skutkująca tym laicyzacja duchowieństwa, stała się okazją do próby podważenia znaczenia urzędu sakramentalnego i sprowadzenia go tylko do poziomu jednego z wielu zawodów¹⁵⁷⁶.

Kościół zainspirowany niebywałą dotąd aktywnością świeckich zaczął powierzać im nowe posługi pasterskie, które pierwotnie miały angażować ich w określonych sektorach duszpasterstwa¹⁵⁷⁷. Jednak z czasem ich posługa zaczęła obejmować coraz szersze spectrum działań. Dyskusja wśród teologów dotyka, także tematu włączenia świeckich w jakimś stopniu w *ordo*, aby ich zaangażowanie zostało usankcjonowane. Niektórzy widzą w nowej organizacji *ordo* odnowienie nowotestamentowego urzędu nauczyciela¹⁵⁷⁸. W sukurs tej inicjatywy wpisał się list *motu proprio* papieża Franciszka z 10 maja 2021 r. *Antiquum Ministerium*, którym ustanowił posługę świecką katechety¹⁵⁷⁹. Według Franciszka: „Posługa katechety posiada dużą wartość powołaniową, która domaga się należytego rozeznania przez Biskupa i podkreślenia przez ryt ustanowienia. Posługa ta jest bowiem stałą służbą na rzecz Kościoła lokalnego, według potrzeb duszpasterskich rozeznaczonych przez Ordynariusza miejsca, ale wykonywaną na sposób świecki, zgodnie z samą naturą tejże posługi. Dobrze jest, aby do ustanowionej posługi katechety byli powoływani mężczyźni i kobiety o głębokiej wierze i dojrzałości ludzkiej, by brali czynny udział w życiu wspólnoty chrześcijańskiej, byli zdolni do przyjmowania innych, do szczodrości i życia w komunii braterskiej, by otrzymywali należną formację biblijną, teologiczną, duszpasterską i pedagogiczną, aby byli uważnymi głosicielami prawdy wiary oraz by mieli już wcześniejsze doświadczenie katechezy.

¹⁵⁷³ Zob. EM, art. 1 § 3.

¹⁵⁷⁴ Zob. CL 23.

¹⁵⁷⁵ Zob. R. Cicholaz, art. cyt., s. 68.

¹⁵⁷⁶ Zob. P. Neuner, P. M. Zulehner, dz. cyt., s. 158.

¹⁵⁷⁷ Zob. G. Greshake, dz. cyt., s. 200.

¹⁵⁷⁸ Zob. G. Bausenhardt, *Das Amt in der Kirche. Eine not-wendende Neubestimmung*, Freiburg 1999, s. 298.

¹⁵⁷⁹ Zob. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210510_antiquum-ministerium.html; dostęp dn. 01.06.2021 r.

Wymaga się, aby były to osoby wiernie współpracujące z prezbiterami oraz diakonami, dyspozycyjne do wykonywania posługi tam, gdzie jest to konieczne, i inspirowane przez prawdziwy zapal apostolski”¹⁵⁸⁰.

Jakakolwiek posługa realizowana byłaby przez świeckich Urząd Nauczycielski Kościoła odróżnia ją od urzędu kościelnego, który może być pełniony jedynie przez wyswięconych. Rozróżnienie jest istotne nie tylko na poziomie semantycznym, lecz i teologicznym, aby różnica tożsamości obu stanów nie była zacierana¹⁵⁸¹.

W ostatnich latach oczy całego Kościoła były skierowane w kierunku Amazonii. Z woli papieża Franciszka dnia 15 października 2017 zostało ogłoszone Zgromadzenie Specjalne Synodu Biskupów gromadzące episkopaty krajów panamazońskich. Zgromadzenie miało dotyczyć eklezjalnej sytuacji niemal 33 milionów ludzi mówiących 240 językami z 49 różnych rodzin lingwistycznych, zamieszkujących takie kraje jak: Boliwia, Brazylia, Kolumbia, Ekwador, Gujana Francuska, Peru, Gujana, Wenezuela i Surinamu. Synod miał być okazją dostrzeżenia odrębności kulturowej, mentalnej i naturalnej ludności zamieszkującej Amazonię i zwrócenia uwagi na dotyczące tę ludność trudności na podłożu wiary chrześcijańskiej i katolickiej. Sesje synodalne odbywały się w Rzymie w dniach 6-27 października 2019 roku, a ich owocem jest dokument końcowy. Zwrócił on uwagę na czynny udział ponad 87 tys. osób z różnych miast i kultur¹⁵⁸², którzy podzielili troskę o naturalny dorobek tropików oraz znaczenie ludności tubylczej i jej relacje z Kościołem. Dokument na wstępie opisuje misyjną specyfikę regionu panamazońskiego, jego wieloetniczność i multikulturowość a co za tym idzie wieloreligijność. Duży wpływ na ludność tych terenów miała kolonizacja i do dziś obecny z nią wyzysk i eksploatacja zasobów przyrodniczych. W zasadniczych punktach dokument przywołuje duchowość komunii synodalnej Kościoła amazońskiego, rolę świeckich w posłudze ministerialnej Kościoła, czy obecność *sensus fidei* całego Ludu Bożego. W obliczu braku kapłanów, w myśl prawa powszechnego, 96 punkt dokumentu mówi, że biskup może powierzyć na określony czas, sprawowanie opieki duszpasterskiej we wspólnotach osobie nieposiadającej święceń kapłańskich, będącej jednak członkiem wspólnoty. Może on wprowadzić w pełnienie tej posługi w obecności przedstawicieli wspólnoty poprzez akt rytualny i oficjalny, tak aby osoba odpowiedzialna za wspólnotę, była rozpoznawalną na szczeblu cywilnym i lokalnym. To jednak kapłan pozostanie tym, który posiada władzę i to on

¹⁵⁸⁰ Zob. *ibid.*, n. 8.

¹⁵⁸¹ Zob. R. Cicholaz, art. cyt., s. 69.

¹⁵⁸² Zob. Polskie tłumaczenie dokumentu końcowego synodu za: <https://misyjne.pl/misja/dokument-koncowy-synodu-dla-amazonii-polskie-tlumaczenie/>, dostęp. dn. 15.10.2022 r.

pełni funkcję proboszcza; na nim spoczywa także odpowiedzialność za wspólnotę¹⁵⁸³. Autorzy dokumentu dostrzegli także niebagatelną rolę kobiet, które w indiańskim świecie formują dzieci, przekazują wiarę i Ewangelię, ich obecność jest świadectwem i działaniem na rzecz promocji ludzkiej. Toteż głos kobiet powinien być bardziej słyszalny, a one same dopuszczane do pełnienia funkcji kierowniczych, pełnienia posług lektoratu i akolitu¹⁵⁸⁴ oraz do diakonatu stałego¹⁵⁸⁵. Poważnym problemem, według ojców synodalnych, jest również ograniczony dostęp do Eucharystii. Czasami mijają nie tylko miesiące, ale nawet lata, zanim kapłan na nowo powróci do wspólnoty, aby celebrować Eucharystię, sprawować sakrament pojednania lub namaścić chorych danej wspólnoty. Odnotowując wagę kapłaństwa bezżennego, lecz i deficyt takich kapłanów, autorzy dokumentu zaproponowali rewizję przepisów i umożliwienie wyświęcania na kapłanów kandydatów żonatych¹⁵⁸⁶. Oczywiście dokument nie posiada znamion Magisterium Kościoła, lecz jest przedstawiony osobie papieża i całemu Kościołowi w formie życzeniowej. Toteż Franciszek odnosząc się do tego synodalnego dzieła 2 lutego 2020 roku podpisał Posynodalną Adhortację Apostolską *Querida Amazonia*. Skonstruowana w oparciu o papieskie marzenia dotyczące sfer: społecznej, kulturowej, ekologicznej i kościelnej, przywołuje amazońskie problemy i uznaje zasadność opcji na rzecz ubogich, ewangelizacji, inkulturacji czy angażowania świeckich w sferze organizowania sfery religijnej i jej przewodniczenia. W żadnym punkcie jednak papież nie godzi się na dopuszczenie kobiet do diakonatu lub żonatych do prezbiteratu. Zaznacza, że nagłaćca potrzeba powinna zachęcić wszystkich biskupów, zwłaszcza w Ameryce Łacińskiej, by nie tylko krzewili modlitwę

¹⁵⁸³ Zob. Dokument końcowy Synodu Amazońskiego, n. 96.

¹⁵⁸⁴ Norma kodeksowa została zmieniona przez papieża Franciszka Listem Apostolskim „*Spiritus Domini*” z dnia 10 stycznia 2021 roku. W kanonie 230 § 1 słowo „mężczyźni świeccy” („*virii laici*”) zostało zmienione na „osoby świeckie” („*laici*”), skutkując dopuszczeniem to tychże posług wiernych obu płci.

¹⁵⁸⁵ Zob. *ibid.*, n. 102-103: „Prosimy o rewizję motu proprio św. Pawła VI, *Ministeria quaedam*, tak aby również odpowiednio przygotowane i uformowane kobiety mogły być dopuszczone do posług lektoratu i akolitu, a także innych, jakie mogłyby być wypracowane. W nowych kontekstach ewangelizacyjnych i duszpasterskich Amazonii, gdzie większość wspólnot katolickich kierowana jest przez kobiety, prosimy o ustanowienie zinstytucjonalizowanej posługi „przywódczyni wspólnoty” i uznanie jej w strukturze posług zmieniających się wymogów ewangelizacji i troski o wspólnotę. W licznych konsultacjach przeprowadzonych we wspólnotach regionu uznano i podkreślono fundamentalną rolę kobiet, zakonnych i świeckich, w Kościele Amazonii i w poszczególnych wspólnotach tego Kościoła, wskazując na różnorodność pełnionych przez nie posług. W dużej liczbie konsultacji przedstawiono prośbę o stały diakonat dla kobiet.”

¹⁵⁸⁶ Zob. *ibid.*, n. 111: „(...) proponujemy, aby kompetentne władze opracowały kryteria i przepisy, w ramach *Lumen Gentium*²⁶, umożliwiające wyświęcanie na kapłanów odpowiednich mężczyzn, cieszących się dobrą opinią we wspólnotie, posiadających stały i owocny diakonat, którzy przeszli odpowiednią formację przygotowującą do prezbiteratu, żyjących w prawnie ukonstytuowanej i stałej rodzinie, tak aby mogli zagwarantować życie wspólnoty chrześcijańskiej poprzez głoszenie Słowa i celebrowanie Sakramentów w najbardziej oddalonych regionach Amazonii.”

o powołania kapłańskie, ale także byli bardziej szczerzy, ukierunkowując tych, którzy okazują powołanie misyjne, do wyboru Amazonii¹⁵⁸⁷.

3.1.3. Urząd a charyzmat

Sobór Watykański II wielokrotnie podkreślał, że dzieło Ducha Świętego stale odnawia Kościół, budując i prowadząc go poprzez rozmaite dary hierarchiczne i charyzmatyczne¹⁵⁸⁸. Troszcząc się o relację wspomnianych darów Kongregacja Nauki Wiary opublikowała w 2016 r. list *Iuvenescit Ecclesia* ukazując ich korelację w odniesieniu do życia i misji Kościoła. Posoborowy czas w Kościele to czas powstawania wielu zrzeczeń wiernych, ruchów kościelnych i nowych wspólnot, które są według Jana Pawła II opatrnościową odpowiedzią wzbudzaną przez Ducha Świętego¹⁵⁸⁹.

Słowo „charyzmat” jest transkrypcją greckiego słowa *chárisma*, występującego w Nowym Testamencie. W liczbie pojedynczej oznacza dar łaski – niezasłużone zbawienie w Jezusie Chrystusie. W liczbie mnogiej oznacza z kolei „działania Ducha Świętego wobec poszczególnych wiernych, które nigdy ani nie mogą być wymuszone przez człowieka, ani przewidywane przez instytucjonalne organy Kościoła, ani osiągnięte przez sprawowanie sakramentów, a jednak zawsze i wszędzie można się ich spodziewać, ponieważ należą one – jak urząd i sakrament – do koniecznej i trwałej istoty Kościoła¹⁵⁹⁰. W odróżnieniu od powszechnych darów, takich jak: łaska uświęcająca czy cnoty teologalne, charyzmat nie jest dany wszystkim jednakowo, a według woli Ducha Świętego¹⁵⁹¹. Są one udzielane dla dobra wspólnego oraz dla udoskonalenia w miłości¹⁵⁹². Teksty apostołskie wyliczają wśród nich dary uzdrawiania, dzieł mocy, języków, nauczania, służby, dobroczynności czy włożenia rąk. Pismo święte wskazuje na ich harmonijne połączenie i wzajemną komplementarność. Także przeciwstawianie Kościoła instytucjonalnego typu judeo-chrześcijańskiego, Kościołowi charyzmatycznemu typu Pawłowego, choć dostrzegane przez niektóre interpretacje eklezjologiczne, nie znajduje potwierdzenia w Nowym Testamencie¹⁵⁹³.

¹⁵⁸⁷ Zob. Franciszek, Querida Amazonia, n. 90; źródło:

https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20200202_querida-amazonia.html; dostęp dn. 15.10.2022 r.

¹⁵⁸⁸ Zob. LG 4; zob. IE 1.

¹⁵⁸⁹ Zob. Jan Paweł II, *Przemówienie do członków Ruchów kościelnych i nowych wspólnot (30 maja 1998 r.)*, „L'Osservatore Romano”, n. 8-9 (205)/1998, s. 39.

¹⁵⁹⁰ Zob. K. Rahner, H. Vorgrimler, *Mały słownik teologiczny*, Warszawa 1996, k. 58-57.

¹⁵⁹¹ Zob. 1 Kor 12, 11.

¹⁵⁹² Zob. 1 Kor 13, 1-3; 14, 26; zob. Mt 7, 22-23.

¹⁵⁹³ Zob. IE 7.

Do strzeżenia ładu we wspólnocie Kościoła i wypełniania sakramentalnej służby kapłańskiej Chrystus udzielił pasterzom charyzmatu nieomylności w dziedzinie wiary i moralności¹⁵⁹⁴. Dary hierarchiczne są ściśle połączone z darami charyzmatycznymi, gdyż mają to samo pochodzenie i ten sam cel. Są darami Boga, mającymi przyczyniać się do budowy i uświęcania Kościoła¹⁵⁹⁵. Jedność Ludu Bożego nie może być żadnym uniformizmem, ale jednością w różnorodności. Wielość jest istotnym rysem rzeczywistości eklezjalnej, co wynika z ogromnej hojności Ducha Świętego, Dawcy darów. Suwerenny Bóg jest wolny w dawaniu łask i charyzmatów oraz w wybieraniu posług¹⁵⁹⁶.

„Pierwotny związek między darami hierarchicznymi, udzielanymi poprzez sakramentalną łaskę święceń, a darami charyzmatycznymi, rozdzielanymi przez Ducha Świętego według Jego uznania, ma zatem swoje najgłębsze korzenie w relacji między wcielonym Logosem Bożym a Duchem Świętym, który zawsze jest Duchem Ojca i Syna”¹⁵⁹⁷. Jeszcze jaśniej widać tę relację w katolickiej trynitologii ukazującej, iż nigdy żadna z Osób Trójcy Świętej nie działa w pojedynkę, a zawsze działanie jednej z Osób jest działaniem całej Trójcy zjednoczonej w wyjątkowej wspólnocie miłości. Trynitologia i chrystologia schodzą się w jedno, a prawdziwe dary charyzmatyczne muszą dążyć do spotkania z Chrystusem w sakramentach, gdyż cały kult chrześcijański jest chrystocentryczny – jest oddawaniem czci Ojcu przez Chrystusa w Duchu Świętym¹⁵⁹⁸.

Sobór Watykański II przypomniał, iż wśród różnych darów prym wiedzie łaska Apostołów, których władzy Duch poddaje również charyzmatyków¹⁵⁹⁹. Przekazywanie darów hierarchicznych należy odnieść głównie do pełni sakramentu kapłaństwa, udzielanej przez święcenia biskupie, lecz i do prezbiterów mających udział w pasterskiej trosce biskupów i usługujących Ludowi Bożemu diakonów¹⁶⁰⁰. Z tej perspektywy widać jasno, że dary charyzmatyczne są rozdzielane, aby łaska sakramentalna przynosiła owoce w życiu chrześcijańskim, w sposób zróżnicowany i na wszystkich jego poziomach. Dary charyzmatyczne mają pobudzać wiernych do odpowiedzi na dar zbawienia w pełnej wolności i adekwatnie do czasów współczesnych.¹⁶⁰¹

¹⁵⁹⁴ Zob. KKK 890.

¹⁵⁹⁵ Zob. KKK 2003.

¹⁵⁹⁶ Zob. P. Sawa, *Charyzmaty w nauczaniu urzędu nauczycielskiego Kościoła*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 2009, t. 42, z. 2 s. 155.

¹⁵⁹⁷ IE 11.

¹⁵⁹⁸ Zob. DeV 2.

¹⁵⁹⁹ Zob. LG 7.

¹⁶⁰⁰ Zob. *ibid.*, 28.

¹⁶⁰¹ Zob. IE 15.

Pośród darów rozdzielanych przez Ducha Świętego jest bardzo wiele przeżywanych i przyjmowanych w ramach wspólnoty chrześcijańskiej, które nie wymagają szczególnych uregulowań. Jednak, gdy pojawia się charyzmat oryginalny lub założycielski, wówczas powinien być oficjalnie uznany, by jego bogactwo mogło właściwie rozwinąć się we wspólnocie kościelnej. Owe uznanie czy też rozeznanie spoczywa na władzy kościelnej¹⁶⁰². List *Iuvenescit Ecclesia* wymienia kilka kryteriów służących właściwemu odczytaniu darów charyzmatycznych. Weryfikacją prawdziwego charyzmatu jest nade wszystko pomnażanie miłości i dążenie do świętości. Boże dary powinny urzeczywistniać zgodność z apostołskim celem Kościoła i objawiać się w zaangażowaniu misyjnym. Muszą być przestrzenią wychowania do wiary katolickiej i przyjmowania jej w duchu posłuszeństwa Kościołowi. Charyzmaty winny unaoczniać świadectwo rzeczywistej komunii z całym Kościołem, zarówno partykularnym, jak i powszechnym. W ich realizacji ukazywany musi być szacunek i uznanie dla wzajemnej komplementarności innych komponentów charyzmatycznych. W związku z ładunkiem nowości w duchowym życiu Kościoła, którą mogą wносить muszą być poddane próbie czasu i posłuszeństwa. Decydującą rolę ma w rozeznaniu odniesienie do nauczania Kościoła oraz zgodność z Tradycją¹⁶⁰³.

Otrzymywane dary pozwalają wiernym przeżywać w codziennej egzystencji kapłaństwo powszechne Ludu Bożego i wykorzystywać potencjał skrywany w łasce sakramentu chrztu świętego oraz w tym, co wiąże się z pomnażaniem zdeponowanych w wiernych darów. W relacji darów hierarchicznych i charyzmatycznych należy zwrócić uwagę na poszanowanie specyfiki charyzmatycznej zrzeczeń eklezjalnych i samych darów, tak by uniknąć ciasnych form prawnych mogących zaszkodzić ich rozwojowi, a z drugiej strony należy założyć poszanowanie podstawowych zasad eklezjalnych organizujących życie Kościoła¹⁶⁰⁴.

3.1.4. Demokracja Kościoła

W opozycji do hierarchii kościelnej stoi wiele nurtów deprecjonujących motyw wybrania i urzeczywistniania samego Chrystusa przez pełniony urząd. Kościół rozwijając się jako społeczność, podlegająca naturalnym prawom i przemianom, nie jest wolny od socjopolitycznych wpływów. Okres rozwoju demokracji w państwowości świeckiej, stał się zatem

¹⁶⁰² Zob. P. Sawa, art. cyt., s. 162; zob. LG 12.

¹⁶⁰³ Zob. IE 18.

¹⁶⁰⁴ Zob. P. Sawa, art. cyt., s. 164-165; zob. AA 3.

okresem wzmożonego wołania o demokrację w Kościele¹⁶⁰⁵. Demokracja konstytucyjna jako demokracja parlamentarna nie stanowi demokracji bezpośredniej, lecz reprezentacyjną, będącą formą sprawowania władzy i jej kontrolowania. Natura Kościoła w znaczny sposób różni się od natury państwa demokratycznego. W przypadku państwa instancją suwerenności jest wyłącznie naród, o którego wspólne dobro ostatecznie chodzi. W przypadku Kościoła to nie on posiada sam z siebie suwerenność i nie jest sumą ludzkich interesów. Celem Kościoła nie jest zarządzanie własnymi dobrami, w taki sposób, w jaki czynią to różne społeczeństwa, lecz przyłgnięcie do prawdy Ewangelii Chrystusa. Poświadczą to, iż kościelna władza nie spełnia tego samego posłannictwa co świecka.

Sama struktura Ludu Bożego, zarysowana na Soborze Watykańskim II, podkreśla równą godność wszystkich wiernych – duchownych i świeckich. Tę teologiczną naturę przywołuje dzieło zgromadzenia Narodu Wybranego przejęte do Nowego Testamentu i odwołujące do królestwa Bożego zapowiadanego przez Jezusa. Kościół istnieje, więc jako proces gromadzenia, dlatego w istocie swej nie nazywa się *laos* (lud), lecz *ekklesia* - zwołanie¹⁶⁰⁶. Taka perspektywa prezentuje właściwie rozumianą wspólnotę Ludu Bożego, będącego w nieustannej wspólnotowej pielgrzymce ze swoim Zbawicielem.

Od początku istnienia towarzyszyła Kościołowi pewna formuła kroczenia razem wyrażana w soborach i synodach kościelnych, co do dziś jest wyjątkowym przejawem wspólnej odpowiedzialności wszystkich wiernych za Kościół i depozyt wiary. Jak zostało to wyżej pokazane prawo kanoniczne obliguje wiernych świeckich do włączenia się nie tylko w misję Kościoła, lecz i we właściwie rozumiane rządzenie nim. Jasno zostało też wykazane, iż głos świeckich, jakkolwiek bardzo istotny, ma charakter jedynie doradczy i poddany woli i decyzji kościelnej hierarchii¹⁶⁰⁷.

W związku z tym warto zaznaczyć, iż Kościół posiada własne przekazy demokratyczne, których rozwinięcie jak najbardziej odpowiada jego istocie. Według J. Ratzingera są to: ograniczenie zakresu duchowego urzędu, podmiotowy charakter poszczególnych wspólnot, kolegialna struktura urzędów kościelnych oraz udział całego ludu w strzeżeniu wiary¹⁶⁰⁸. Pod pojęciem ograniczenia zakresu duchowego należy rozumieć troskę przed prywatyzacją Kościoła ze strony hierarchów oraz obdarowanie wiernych pewną swobodą

¹⁶⁰⁵ Zob. J. Ratzinger, dz. cyt., s. 149.

¹⁶⁰⁶ Zob. *ibid.*, s. 162.

¹⁶⁰⁷ Zob. Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Synodalność w życiu i misji Kościoła*, 2.03.2018 r., n. 3.

¹⁶⁰⁸ Zob. J. Ratzinger, dz. cyt., s. 167.

w urzeczywistnianiu inicjatyw zgodnych z Ewangelią. Te postulaty znalazły swoje odzwierciedlenie, także i w prawodawstwie w zakresie podejmowania inicjatyw apostołskich i wzięcia odpowiedzialności za inne sfery Kościoła¹⁶⁰⁹.

Fundamentem prawa osobistego jest chrzest stwierdzający nabycie osobowości prawnej w Kościele. Jednak punktami odniesienia, są ustanowieni, z postanowienia Bożego, papież, biskupi i prezbiterzy. Z tego względu pojedyncza wspólnota ma charakter podmiotowy, jeśli trwa autentycznie we wspólnocie z Kościołem powszechnym. Obsadzanie urzędów kościelnych zatem winno respektować wspólnotowość Kościoła, i nie odwoływać się, ani tylko do kościelnej sfery lokalnej, ani wyłącznie do powszechnej – winno być wolne od partykularnych interesów. Kolegialna struktura ukazuje, iż w Kościele nie idzie się w pojedynkę. Prezbiterat i episkopat, podstawowe kościelne urzędy są pełnione w ramach szerszych kolegiów, jak prezbiterium diecezji i kolegium biskupów. Również wspólnota kościelna stanowi kolegium jako najszersze grono osób odpowiedzialnych za doktrynę i dyscyplinę Kościoła, jednak nie na zasadzie demokracji, lecz wspólnej trosce o wierność Tradycji¹⁶¹⁰ oraz w poddaniu się woli autorytetom kościelnym. Wspomniane we wcześniejszych akapitach kolegia i gremia otwarte na świeckich udowadniają, że Kościół nie jest i nie może być zamknięty na głos wiernych nie włączonych w stan duchowny, jednak to ze strony hierarchii, zgodnie z przepisami prawa powszechnego i partykularnego, może być regulowany udział świeckich w rządzeniu Kościołem. Nigdy, zaś nie może się to dokonać z postanowienia grupy wiernych sprzeciwiającej się obowiązującym normom bądź opacznie je interpretującej, a przez to działającej poza komunią Ludu Bożego.

Współczesnym wyrazem demokratyzacji Kościoła jest inicjatywa Drogi Synodalnej w Kościele niemieckim. Jej genezy należy upatrywać w reakcji niemieckiego episkopatu na wyniki trwających parę lat studiów realizowanych przez czołowe niemieckie instytuty badawcze, które dotyczyły problemów pedofilii w kręgach duchowieństwa. Podjęte działania miały zahamować gwałtowny wzrost osób chcących zerwania z instytucją Kościoła katolickiego. Dosyć znaczącą rolę odgrywa w tej synodalnej inicjatywie Związek Katolików Niemieckich, obok którego zgromadzeni zostali przedstawiciele zgromadzeń zakonnych, reprezentanci diecezjalnych rad kapłańskich, wydziałów teologicznych, przedstawiciele młodego pokolenia oraz świeccy pracownicy Kościoła. Jedną trzecią

¹⁶⁰⁹ Zob. kan. 208-231, KPK 83.

¹⁶¹⁰ Zob. J. Ratzinger, dz. cyt., s. 183.

uczestników stanowią kobiety – i to zarówno siostry zakonne, teolożki, jak i działaczki organizacji kobiecych. Na szczególną uwagę zasługuje liczna reprezentacja laikatu. Wierni w Niemczech z premedytacją poszli drogą nieformalnego synodu, tak by na własnych warunkach przeforsować własne inicjatywy godzące w nauczanie Kościoła. Wybranie drogi zgodnej z kościelnym prawodawstwem ograniczyłoby wpływ głosów nieortodoksyjnych i przekreśliłoby demokratyczność wydarzenia i możliwość populistycznego zrewidowania katolickiej etyki i dyscypliny kościelnej. Droga Synodalna mimo sprzeciwu licznych episkopatów i hierarchów watykańskich pochylała się nad planowanymi zagadnieniami, wprowadzając podział pośród samych biskupów niemieckich. Całe wydarzenie ma zakończyć się w 2023 roku i dopiero wtedy, okaże się, czy Kościół Niemiecki formalnie wybierze rozdział od Rzymu i przez przyjęte uchwały popadnie w schizmę¹⁶¹¹.

3.1.5. Święcenie kobiet

Kolejnym postulatem podnoszonym w czasach klerykalizacji świeckich i rozwoju nurtów feministycznych jest możliwość udzielania sakramentu święceń kobietom. Na podstawie świadectw biblijnych i dwutysiącletniej tradycji kościelnej przyjmowano dotąd możliwość ordynacji jedynie mężczyźn.. Sprzeciw wobec święcenia kobiet, bardziej niż z postanowieniem Jezusa, kojarzony jest z konsekwencją patriarchalnych struktur społeczeństwa i Kościoła. Aktualne dyskusje mają swoje korzenie nie tylko w ruchach emancypacyjnych, lecz wyrastają na kanwie teologii ewangelickiej, w której urząd kościelny jest tam wyprowadzony z kapłaństwa powszechnego wiernych¹⁶¹².

W Kościele katolickim problem ten zaczął nabierać aktualności tak naprawdę dopiero po Soborze Watykańskim II, w miarę rozwoju bardziej funkcjonalnej wizji urzędu, w której mniej mówiono już o *esse*, a bardziej *agere in persona Christi*. Powyższe okoliczności skłoniły rzymską Kongregację Nauki Wiary do wydania za aprobatą Pawła VI dokumentu *Inter insigniores*, który na nowo ożywił teologiczną debatę nad kapłaństwem i diakonatem kobiet. Watykańska publikacja z jednej strony pozytywnie oceniła nową pozycję kobiety w społeczeństwie, a z drugiej strony przytoczyła liczne argumenty uzasadniające, dlaczego Kościół nie jest upoważniony, by dopuścić kobiety do święceń kapłańskich. Autorzy dokumentu przywołali nieprzerwaną Tradycję, która nigdy nie uważała, że kobietom można ważne udzielić święceń prezbiteratu lub episkopatu. Tradycja Kościoła była przez wieki

¹⁶¹¹ Zob. <https://www.ekai.pl/niemcy-droga-synodalna-za-swieceniem-kobiet/>; dostęp: 15.10.2022 r.

¹⁶¹² Zob. G. Greshake, dz. cyt., s. 209-210.

na tyle zgodna, że hierarchia kościelna nie musiała interweniować, potwierdzając tę zasadę. Kolejnym przytoczonym argumentem była decyzja Jezusa. Nie powołał On do grona Dwunastu żadnej kobiety, mimo że Jego postawa wyraźnie różniła się od współczesnych Jemu form deprecjacji kobiet. Przeciwnie otaczał się również kobietami i dostrzegał ich ważną rolę w społeczeństwie. Stwierdzenie, iż chrześcijaństwo zwróciło godność kobiecie i na zaprosiło do kreowania przestrzeni publicznej, nie będzie przesadą. Natomiast w kontekście przekazania władzy święceń, od samego początku – czyli czasów apostoelskich – tylko mężczyźni byli kandydatami, dla których był rezerwowany sakramentalny gest włożenia rąk i szczególny dar Ducha Świętego¹⁶¹³.

Zauważyć trzeba prawdę przypomnianą przez Piusa XII, że Kościół, choć może wprowadzić pewne zmiany w dyscyplinie sakramentów, to nie przysługuje mu żadna władza co do ich istoty¹⁶¹⁴. Kapłaństwo ma charakter sakramentalny, a wyświęcony szafarz występuje i działa *in persona Christi*, co nienaturalnie byłoby odnosić do posługi kobiet, mając na uwadze fakt, iż Słowo Przedwieczne stało się mężczyzną¹⁶¹⁵. „Mówi się dzisiaj i pisze, że są kobiety, które rozpoznają w sobie powołanie do kapłaństwa. Taki wewnętrzny pociąg, chociaż sam w sobie szlachetny i zrozumiały, nie konstytuuje jeszcze powołania. Nie sprowadza się ono bowiem do czystego subiektywnego nastawienia. Ponieważ kapłaństwo jest szczególną posługą, którą Kościół podjął jako obowiązek i o którą się troszczy, dlatego do jego podjęcia jest konieczne potwierdzenie ze strony Kościoła. [...] Nie można dziwić się, że świadomość dyskryminacji, jakiej kiedyś doznawały kobiety, prowadzi je do pragnienia kapłaństwa urzędowego. Nie wolno jednak zapominać, że kapłaństwo nie mieści się w ramach praw osoby ludzkiej, lecz ma związek z ekonomią misterium Chrystusa i Kościoła”¹⁶¹⁶.

Stanowisko Kościoła w sprawie święceń kobiet wyraził również Jan Paweł II w liście apostoelskim *Ordinatio sacerdotalis* z dnia 22.05.1994 r. Przypomniał w nim dotychczasową naukę oraz jeszcze ją wzmocnił. Papież zauważył, że Najświętsza Maryja Panna, Matka Boga i Matka Kościoła, nie otrzymała misji właściwej Apostołom ani kapłaństwa urzędowego. Jednak ukazuje to wyraźnie, iż niedopuszczenie kobiet do święceń kapłańskich nie może oznaczać umniejszenia ich godności ani ich dyskryminacji, ale jest wiernością wobec zamysłu mądrości Pana wszechświata. Obecność

¹⁶¹³ Zob. Kongregacja Nauki Wiary, *Inter insigniores*, 15. 10. 1976 r., w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, red. J. Królikowski, Tarnów 2010, s. 136-137.

¹⁶¹⁴ Zob. Pius XII, *Sacramentum ordinis*, 30.11.1948 r., AAS 40 (1948).

¹⁶¹⁵ Zob. Kongregacja Nauki Wiary, *Inter insigniores*, 15. 10. 1976 r., w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, red. J. Królikowski, Tarnów 2010, s. 142; zob. R. Cicholaz, art. cyt., s. 69.

¹⁶¹⁶ Zob. *ibid.*, s. 145.

i rola kobiety w życiu i misji Kościoła, choć nie są związane z kapłaństwem urzędowym, pozostają absolutnie niezbędne i niezastąpione¹⁶¹⁷. Papież zwieńczył list słowami: „Aby zatem usunąć wszelką wątpliwość w sprawie tak wielkiej wagi, która dotyczy samego Boskiego ustanowienia Kościoła, mocą mojego urzędu utwierdzania braci (por. Łk 22,32) oświadczam, że Kościół nie ma żadnej władzy udzielania święceń kapłańskich kobietom oraz że orzeczenie to powinno być przez wszystkich wiernych Kościoła uznane za ostateczne”¹⁶¹⁸. Najnowszą wypowiedzią Magisterium Kościoła na ten temat jest jeden z punktów *Querida Amazonia*. Papież zaznaczył w nim, iż mimo istnienia niektórych amazońskich wspólnot, tylko dzięki obecności męźnych kobiet Kościół był stale żywy i obecny, należy unikać reducyjnego sprowadzenia Kościoła jedynie do struktur funkcjonalnych, a dopuszczenie kobiet do sakramentu święceń faktycznie ograniczyłoby perspektywy, poprowadziłoby do klerykalizacji kobiet, pomniejszyłoby wielką wartość tego, co już dały oraz w subtelny sposób spowodowałoby zubożenie ich niezbędnego wkładu¹⁶¹⁹. Jednocześnie Franciszek zaznaczył, aby w Kościele synodalnym kobiety, które w istocie odgrywają kluczową rolę we wspólnotach amazońskich, miały dostęp do funkcji, jak również do posług kościelnych, które nie wymagają sakramentu święceń i pozwalają im lepiej wyrazić ich własną rolę. Należy pamiętać, że takie posługi wiążą się ze stabilnością, publicznym uznaniem i mandatem od biskupa. Powoduje to również, że kobiety miałyby realny i skuteczny wpływ na organizację, najważniejsze decyzje i kierowanie wspólnot, ale nadal czyniłyby to w stylu właściwym dla ich kobiecego charakteru¹⁶²⁰.

Mimo jasnej wykładni Magisterium raz po raz różne środowiska próbują na własną rękę zrewidować nauczanie. Przykładem takiego postępowania są zapędy Drogi Synodalnej w Niemczech. Na kolejnym – trzecim już – zgromadzeniu plenarnym drogi synodalnej uczestnicy w dokumencie zatytułowanym „Kobiety w posługach i urzędach w Kościele”, stwierdzono, że to nie udział kobiet we wszystkich posługach i urzędach kościelnych wymaga usprawiedliwienia, lecz wykluczenie kobiet z posługi sakramentalnej. Powyższy pogląd poparło 174 głosów „za”, wobec 30 przeciwnych i 6 wstrzymujących się¹⁶²¹. Sam tekst będzie podstawą do dalszych dyskusji spodziewanych przed zakończeniem drogi synodalnej 2023 roku.

¹⁶¹⁷ Zob. OS, 3.

¹⁶¹⁸ OS 4.

¹⁶¹⁹ Zob. Franciszek, *Querida Amazonia*, n. 100.

¹⁶²⁰ Zob. Franciszek, *ibid.*, n. 103.

¹⁶²¹ Zob. <https://www.ekai.pl/niemcy-droga-synodalna-za-swieceniem-kobiet/>; dostęp: 15.10.2022 r.

Wspomnieć w tym miejscu należy nadal obecną debatę w Kościele na temat udzielania kobietom diakonatu. Problem ten przedstawia się nieco inaczej niż udzielanie kobietom prezbiteratu lub episkopatu, gdyż w Kościele starożytnym kobiety były włączone w posługę tzw. diakonis. Ich stan nie w pełni był utożsamiany z diakonatem mężczyzn. Do zadań diakonis należało: asystowanie przy chrzcie, namaszczenie katechumenów-kobiet, katechizacja i opieka nad chorymi kobietami, odwiedziny i pasterskie posługi w mieszkaniach kobiet¹⁶²². Obok wielu podobieństw, widoczne były wyraźne różnice, choćby w obrzędach święceń: diakonisy nosiły inaczej stulę, jak subdiakon, nie jak diakoni; przy święceniach nie przyklękały i nie dotykały czołem ołtarza, a jedynie skłaniały głowę; po własnej Komunii oddawały też kielich, w przeciwieństwie do diakonów, którzy udawali się z kielichem udzielać Komunii pozostałym wiernym¹⁶²³.

Powyższe subtelne różnice uwidaczniają trzymanie diakonisy z dala od wszelkich funkcji kapłańskich. Sprawa udzielania diakonatu kobietom jest też okazją do refleksji nad samym diakonatem w kontekście korelacji z kolejnymi stopniami święceń. Dowodem autonomicznego rozumienia pierwszego stopnia sakramentu święceń jest posoborowe ożywienie w Kościele instytucji diakonatu stałego dla mężczyzn nie pragnących zostać kapłanami¹⁶²⁴.

3.2. Recepcja wniosków w odniesieniu do współpracy duchownych i świeckich

Wyżej odnotowane problemy wyraźnie wskazują na wspólny ich mianownik, jakim jest niezrozumienie urzędu kapłańskiego i związanego z nim sprawowania władzy. Odrzucenie hierarchicznej struktury Ludu Bożego podważa urzędową realizację władzy samego Zbawiciela i nie przyjmuje jej boskiego pochodzenia. Otrzymana przez sakrament święceń święta władza – obejmująca rządzenie, nauczanie i uświęcanie w imieniu Chrystusa – traktowana jest jedynie jako przejaw instytucjonalnej administracji. Toteż wyjściem naprzeciw takiej symplifikacji jest przywołanie teologii budującej właściwą tożsamość świeckich i duchownych oraz formowanie do podjęcia misji, zgodnie z zajęciem we wspólnocie Kościoła, miejscem. W sukurs za tym winno iść również, pełne otwartości i solidarności, obdarzenie świeckich władzą zgodnie z możliwościami zagwarantowanymi przez ustawodawstwo, tak by wyeksponować duchowość *communio* – wspólnoty odpowiedzialnych za rozwój Kościoła wiernych.

¹⁶²² Zob. G. Greshake, dz. cyt., s. 240.

¹⁶²³ Zob. D. Ansorge, *Der Diakonat der Frau*, w: *Liturgie und Frauenfrage*, red. T. Berger, A. Gerhards, St. Ottilien 1990, s. 44.

¹⁶²⁴ Zob. R. Cicholaz, art. cyt., s. 67.

Spojrzenie deprecjonujące wiernych należących do któregośkolwiek stanu, czy to świeckich czy duchownych, jest konsekwencją braku trafnego odczytania godności i pozycji wspólnej wszystkim ochrzczonym. Jak wskazał rozdział niniejszej pracy opisujący rzeczywistość inkorporacyjną, włączającą do wspólnoty Kościoła, wobec Boga wszyscy wierni są równi. Na mocy sakramentu chrztu – jednakowo świeccy i późniejsi duchowni – zostali wszczępieni w Chrystusa i włączeni do udziału w Jego potrójnej funkcji: prorockiej, królewskiej i kapłańskiej. Ekonomia zbawienia zawarta na kartach Pisma świętego i przekazywana przez Tradycję ukazuje sakrament chrztu jako bramę nie tylko prowadzącą do kolejnych sakramentów, lecz nade wszystko do zbawienia. To nie kapłaństwo służebne konieczne jest do zbawienia, lecz kapłaństwo wspólne wypływające z aktu sakramentalnego przyjęcia do Kościoła. Wspólnota wierzących powinna zatroszczyć się o nieustanne przywoływanie tej prawdy, przez formację biblijną i teologiczną wszystkich jej członków. Prawidłowo odczytana misja Chrystusa i Kościoła pozwoli świeckim zająć się realizacją sobie właściwej drogi osobistego uświęcenia i uświęcenia przez to innych ludzi.

Chęć obejmowania urzędów przez świeckich i dążenia do sprawowania władzy wynika, również z dostrzeżenia nadużyć oraz zajmowaniem się przez duchownych sprawami możliwymi do oddelegowania, tak by w pierwszej kolejności mogli być świadkami spotkania ze Zmartwychwstałym, nie zaś tylko urzędnikami w sutannach. Dobrze uformowani świeccy, świadomi swojej misji, dostrzegą ogromne zaproszenia do wsparcia duchownych w realizacji ich misji, a nie do zwykłego zastąpienia ich. Chrześcijańska etyka powinna kierować wiernych świeckich do nie mniejszej troski o zbawienie wyświęconych szafarzy, przez modlitwę, pełne miłości towarzyszenie, wzajemne niesienie swoich brzemion czy jak trzeba braterskie upomnienia. Powołanie chrzcielne wzywa świeckich do wspierania duchownych w staniu na straży czystości doktryny, aby wiara rozwijała się w zgodzie z Tradycją Kościoła.

Przyjęcie chrześcijańskiej wiary, związane z aktem powierzenia symbolu wiary katechumenom, unaocznia konieczność przyjęcia wszystkich prawd wiary zawartych w *Credo*. Wyklucza to wybiórcze ich potraktowanie. Do artykułów wiary, koniecznych do przyjęcia, należy apostołskość Kościoła, która stanowi o hierarchicznej strukturze Ludu Bożego, i która musi zostać przyjęta i respektowana przez wszystkich wierzących. Budowanie wiary opartej na fundamencie sukcesji apostołskiej, pomoże depozytariuszy władzy potraktować jako narzędzia opatrności Bożej prowadzącej Kościół ku wieczności. Właściwe zrozumienie hierarchicznej struktury wspólnoty wiary musi obejmować, także duchownych, których pierwsze powołanie wynika z przyjętego chrztu świętego. Toteż, każdy z wyświęconych, przede wszystkim,

powinien żyć tym wydarzeniem, zaś swoją pozycję wpływającą ze przyjęcia święceń winien odczytywać jako służebną wobec zbawienia siebie oraz powierzonych mu wiernych.

Jak w przypadku sakramentu inicjacji nie ma możliwości, aby ktoś nie został powołany do jego przyjęcia i odmówiono komuś otwarcia drogi do zbawienia, tak w przypadku włączenia kogoś do stanu duchownego, decyduje powołanie pochodzące nie ze wspólnoty a z woli Bożej. Przyjęcie sakramentu święceń nie jest konieczne do zbawienia i nie wypływa z pomysłu ludzkiego, lecz swoje źródło odnajduje w Bożej inicjatywie. Wykazuje to, iż nikt nie może rościć sobie praw do otrzymania urzędu kapłańskiego bez odkrycia tego wezwania i zgody Kościoła, i że nie można potraktować kapłaństwa jako kadencyjnego stanowiska mogącego być dowolnie obsadzonym. Poczuciu wybrania duchownych winno towarzyszyć poczucie wybrania do służby, a nie do bycia obsługiwanym. Nie powinno ono rodzić mentalności korporacyjnej lub klerykalnej, separującej świętych szafarzy od świeckich, ani rodzącej poczucie pogardy lub wyższości wobec nich. Duchowni świadomi pokusy laicyzacji muszą troszczyć się o siebie w nie mniejszym stopniu, pamiętając o swoim zbawieniu i o wpływie na pozostałych członków Kościoła, przez realizację swojego powołania.

Kościół w obecnych czasach stając w obliczu niedoboru kapłanów w niektórych regionach świata powinien szczególną dbałością otoczyć sprawę samych powołań kapłańskich i środowisk, z których przyszli kapłani będą wychodzić. Nie wystarczy oprzeć się na rozkwitach powołań w innych rejonach Kościoła i uczynić dany region misyjnym, lecz stworzyć stosowne warunki do wzrostu nowych ziaren powołania rozsianych na roli Kościoła. Troska o powołania jest zajęciem stricte duszpasterskim, które powinno być wypełniane systemowo. W konsekwencji nie można nie wspomnieć o rodzinach chrześcijańskich, których wielka rola została przybliżona w pierwszym rozdziale pracy, a które w pierwszej kolejności powinny być wspólnotą wiary i miejscem odkrywania wezwania do sakramentalnej służby. Kościół domowy, jak nazywana jest rodzina, towarzyszy najmłodszym pokoleniom od samego początku w osobie rodziców i wychowawców kształtując wiarę i relację do Boga. To ta relacja staje się później okazją i zarazem źródłem odkrycia powołania do służby kapłańskiej. W innym przypadku, kiedy wspólnoty będą ignorować boski mandat i zaczną wyznaczać duchownych spośród siebie, staną się zarzewiem nieposłuszeństwa wobec woli Chrystusa i nieposzanowania konstytutywnej formy, jaką On sam nadał swemu Kościołowi.

Zakończenie

Misja Kościoła – jaką jest prowadzenie świata do zbawienia – realizowana przez wszystkich wiernych opiera się na współpracy świeckich z duchownymi. Pomocą we właściwej kooperacji wiernych obu stanów są nie tylko precyzyjnie zdefiniowane ich prawa i obowiązki, lecz nade wszystko urząd związany z sakramentem święceń oraz wypływająca z niego święta władza. Świeccy obdarzeni w odpowiednim stopniu, przez sakrament chrztu świętego, kapłaństwem Chrystusowym są wsparci służebną rolą duchownych uczestniczących, w istotowo różny sposób, w tym samym kapłaństwie Zbawiciela, działając w Jego imieniu i w Jego osobie. Jedność misji, z woli samego Boga, jest zatem pełniona w różnorodności funkcji, posług i urzędów wszystkich członków wspólnoty Kościoła.

Obecna epoka Kościoła jest czasem odnowienia teologii laikatu i przypomnienia ogromnej odpowiedzialności świeckich za całą Wspólnotę, jak również odezwania się wielu czynników osłabiających rolę hierarchii kościelnej. Zagubienie właściwej sobie tożsamości, zarówno świeckich, jak i duchownych narusza naturę Kościoła i jego misję. Toteż w celu kompletnego ukazania komplementarności powołań chrzcielnych i kapłańskich w niniejszej pracy podjęto zagadnienie kapłaństwa wspólnego wszystkim wiernym, kapłaństwa hierarchicznego, wynikających z nich uprawnień i obowiązków oraz właściwej współpracy jednych wiernych z drugimi.

Autor na początku swojej pracy wprowadził czytelnika w temat genezy i natury Kościoła, przedstawił formę inkorporacji do Ludu Bożego, scharakteryzował powołanie z niej wynikające oraz ukazał konkretne uprawnienia i obowiązki zawarte w powszechnym prawodawstwie obejmujące wszystkich wiernych, uczestniczących w chrzcielnych kapłaństwie powszechnym. W dalszej części rozprawy zarysował tożsamość i powołanie kapłanów służebnych, wychodząc od ujęcia biblijnego, a kończąc na sakramentalnym, przywołał

realizację święceń przez przytoczenie kodeksowych praw i obowiązków wyświęconych oraz opisał rzeczywistość świętej władzy wypływającej z przyjętego posługiwania. Finalnie zaprezentował różnorodne urzędy, posługi i funkcje, będące realizacją władzy kościelnej, będące gwarantem właściwej współpracy wiernych obu stanów, a także przywołał aktualne przejawy kryzysu urzędu kościelnego i tożsamości wiernych oraz zaproponował recepcję wniosków wypływających z przeprowadzonego dochodzenia.

Powyższe zagadnienia zostały rozwinięte na podstawie dokumentów Magisterium Kościoła, autorów współczesnej myśli teologicznej, prawodawstwie kościelnym, literatury podręcznikowej z zakresu eklezjologii oraz prawa kanonicznego wraz z licznymi specjalistycznymi komentarzami autorów polskich i zagranicznych.

Niniejsze opracowanie pokazuje jak niebagatelną rolę w uświęcającej misji Kościoła mają wszyscy wierni oraz jak konkretnie zostało ich powołanie odczytane przez sam Urząd Nauczycielski. Powyższa praca manifestuje w nie mniejszym stopniu rolę prawodawstwa kościelnego i urzędu sakramentalnego, będącego gwarantem właściwej realizacji misji Kościoła przez jego członków.

Przedstawione zagadnienie może stanowić zasadnicze podłoże do dalszych badań nad naturą samej władzy w odniesieniu do sakramentu święceń oraz do jurysdykcji kościelnej.

Streszczenie rozprawy doktorskiej w języku polskim

Urząd sakramentalny we współpracy świeckich z duchownymi w misji kościoła. Perspektywa teologiczno-kanoniczna.

ks. mgr lic. Jan Wojtczak

Rozprawa doktorska podejmuje problematykę współpracy wiernych świeckich z duchownymi w kontekście misji Kościoła katolickiego. Celem dysertacji jest skonfrontowanie statusu świeckich i duchownych przez przybliżenie praw i obowiązków, które są realizowane zgodnie z ich misją oraz przybliżenie roli urzędu sakramentalnego będącego gwarantem właściwej ich współpracy.

Pierwszym rozdziałem swojej pracy autor wprowadził czytelnika w temat genezy i natury samego Kościoła. Sięgając do biblijnych źródeł zarysował podstawy eklezjogenezy i przedstawił formę inkorporacji do Ludu Bożego. Następnie scharakteryzował powołanie wynikające z przyjęcia sakramentu inicjacji, jakim jest chrzest święty, i ukazał konkretne uprawnienia i obowiązki zawarte w powszechnym prawodawstwie obejmujące wszystkich wiernych, uczestniczących w kapłaństwie powszechnym. W tej części pracy autor, również wyszczególnił te uprawnienia i zobowiązania, które wiążą wiernych świeckich.

W drugim rozdziale poruszona została tematyka kapłaństwa służebnego. Wychodząc od starotestamentowych korzeni kapłaństwa judaistycznego, autor odnotował *novum* przyniesione przez Chrystusa, który ustanawiając nowe przymierze włączył apostołów i ich następców w swoje jedyne kapłaństwo. W dalszej części, aby odkryć tożsamość i powołanie kapłanów nowego porządku, autor przywołał teologię sakramentu święceń, skutki z niej wypływające oraz celebrację tego aktu. Następnie została opisana rzeczywistość świętej władzy wypływająca z przyjętych święceń oraz forma realizacji powołania wyświęconych szafarzy ujęta normami prawa kanonicznego.

Ostatni rozdział zaprezentował jak pełnione różnorodne urzędy, posługi i funkcje, będące realizacją władzy kościelnej, są gwarantem właściwej współpracy wiernych obu stanów. Zostało to przybliżone przez rys historyczny kreślący etapy rozwoju rozumienia urzędu kościelnego, prezentację aktualnej teologii oraz odzwierciedlenie jej w normach kodeksowych. W wieńczących pracę rozdziałach autor przywołał aktualne przejawy kryzysu urzędu

kościelnego oraz zaproponuje recepcję wniosków wypływających z przeprowadzonego dochodzenia.

Opracowując temat pracy autor posłużył się metodą analityczno-syntetyczną. Wpierw analizie zostały poddane źródła biblijne i teologiczne oraz wynikające z nich ustanowione przepisy normujące funkcjonowanie wspólnoty Kościoła, zaś następnie poprzez syntezę przedstawił wnioski wypływające z przeprowadzonego badania hierarchicznej struktury Kościoła pełniącej rolę służebną wobec posłannictwa wszystkich wiernych.

Pozostałe elementy strukturalne pracy to: wykaz skrótów, wstęp, zakończenie, streszczenie w języku polskim i angielskim oraz bibliografia.

Summary of Doctoral Thesis

The sacramental office in cooperation between the laity and the clergy in the mission of the Church. Theological and canonical perspective.

ks. mgr lic. Jan Wojtczak

The doctoral dissertation deals with the issue of cooperation of the lay faithful with clergy in the context of the mission of the Catholic Church. The aim of the dissertation is to confront the status of the laity and the clergy by bringing closer the rights and obligations that are implemented in accordance with their mission and the role of the sacramental office, which is the guarantee of their proper cooperation.

In the first chapter of his work, the author introduced the reader to the subject of genesis and nature of the Church itself. Reaching for biblical sources, he outlined the foundations of ecclesiology and introduced the form of incorporation into the People of God. Then he characterized the vocation resulting from the reception of the sacrament of initiation, which is baptism, and showed the specific rights and duties contained in universal legislation covering all the faithful participating in the common priesthood. In this part of the work, the author also listed the specific rights and obligations that bind the lay faithful.

The second chapter deals with the subject of the ministerial priesthood. Starting from the Old Testament roots of the Judaic priesthood, the author noted the novelty brought by Christ, who, by establishing a new covenant, included the apostles and their successors in his unique priesthood. Further on, in order to discover the identity and vocation of priests of the new order, the author referred to the theology of the sacrament of Holy Orders, its effects and the celebration of this act. Then, the reality of the sacred power resulting from the received ordinations and the form of implementation of the vocation of ordained ministers included in the norms of canon law were described.

The last chapter presented how the various offices, services and functions are performed, being the implementation of the Church authority, guarantee a proper cooperation of the faithful

of both states. This has been approximated by a historical sketch outlining the stages of development of the understanding of the church office, the presentation of the current theology and its reflection in code norms. In the final chapters the author recalled some current manifestations of the crisis of the Church office and proposed a reception of the conclusions resulting from the conducted investigation.

When developing the subject of the work, the author used the analytical and synthetic method. First, biblical and theological sources were analyzed and the resulting measures regulating the functioning of the Church community, and then, through a synthesis, he presented the conclusions resulting from the conducted study of the hierarchical structure of the Church, which serves the mission of all the faithful.

The remaining structural elements of the thesis are the list of abbreviations, the introduction, the conclusion, the abstracts in Polish and English, and bibliography.

BIBLIOGRAFIA

I. Źródła

Acta Synodalia ann. 50-381. Dokumenty synodów od 50 do 381 roku, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2006.

Acta Synodalia ann. 381-431. Dokumenty synodów od 381 do 431 roku, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2010.

Codex Iuris Canonici PII X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti papae XV auctoritate promulgatus praefatione fontium annotatione et indice analytico-alphabetico ab emo Petro card. Gasparri auctus, Romae 1917.

Decretum Gratiani, excerptum A. Friedberg, 1879, Romae 2000.

Dokumenty soborów powszechnych. Tekst grecki, łaciński, arabski, ormiański, polski, red. A. Baron, H. Pietras, t. III, Kraków 2004.

Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski, red. A. Baron, H. Pietras, t. I, Kraków 2005.

Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński, polski. Red. A. Baron, H. Pietras, t. IV, Kraków 2007.

Instrukcja międzydykasterialna o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów „Ecclesiae de mysterio”, Watykan 1997.

Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o biskupie służce Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata „Pastores gregis”*, w: M. Romanek (red.), *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. II, Kraków 2006, s. 729-871.

Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o formacji kapłanów we współczesnym świecie, „Pastores dabo vobis”*, w: M. Romanek (red.), *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, Kraków 2006, s. 527-697.

- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o powołaniu i misji świeckich we współczesnym świecie „Christifideles laici”*, w: M. Romanek (red.), *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, Kraków 2006, s. 351-490.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym „Familiaris consortio”*, w: *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t.I, Kraków 2006, s.90-213.
- Jan Paweł II, *Encyklika o Bożym miłosierdziu „Dives in misericordia”*, w: W. Życiński (red.), *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2006, s. 79-139.
- Jan Paweł II, *Encyklika o działalności ekumenicznej „Ut unum sint”*, w: W. Życiński (red.), *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2006, s. 991-1080.
- Jan Paweł II, *Encyklika o Duchu Świętym w życiu Kościoła i świata „Dominum et Vivificantem”*, w: W. Życiński (red.), *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2006, s. 255-351.
- Jan Paweł II, *Encyklika o niektórych podstawowych problemach nauczania moralnego Kościoła „Veritatis splendor”*, w: W. Życiński (red.), *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2006, s. 704-838.
- Jan Paweł II, *Encyklika o pracy ludzkiej „Laborem exercens”*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2007, s. 142-213.
- Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska „Pastor bonus”*, „L’Osservatore Romano” 9 (1988), s. 3-5.
- Jan Paweł II, *List apostolski do odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu „Il rapido sviluppo”*, Skultuna 2012.
- Jan Paweł II, *List do wszystkich biskupów Kościoła o tajemnicy i kulcie Eucharystii „Dominicae cenae”*, Wrocław 1999.
- Jan Paweł II, *List apostolski na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000 „Novo millennio ineunte”*, w: *Listy Apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, red. M. Romanek, Kraków 2013, s. 617-677.

Jan Paweł II, *List apostolski o udzielaniu święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom „Ordinatio sacerdotalis”*, w: *Listy Apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, red. M. Romanek, Kraków 2013, s. 403-408.

Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań 2002.

Kodeks Prawa Kanonicznego, Poznań 2022.

Kongregacja ds. Biskupów, *Dyrektorium Ecclesiae imago na temat pasterskiej posługi biskupów*, 22.02.1973, w: *Posoborowe prawodawstwo kościelne (dokumenty prawo-liturgiczne)*, oprac. E. Szafrowski, t. VI, z. 1, Warszawa 1975.

Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, Poznań 2003.

Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis Dar powołania do kapłaństwa*, Watykan 2016.

Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów *Instrukcja „Immensae Caritatis” na temat ułatwiania w niektórych wypadkach przyjmowania Komunii Sakramentalnej*, Watykan 1973.

Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja o tym, co należy zachowywać, a czego unikać w związku z Najświętszą Eucharystią „Redemptionis Sacramentum”*, Kraków 2004.

Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja o jedyności i powszechności zbawczej Jezusa Chrystusa i Kościoła „Dominus Iesus”*, Poznań 2006.

Kongregacja Nauki Wiary, *List do ordynariuszy miejsca przypominający niektóre normy dotyczące egzorcyzmów „Inde ab aliquot annis”*, w: J. Królikowski (red.), *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, Tarnów 2010, s. 289-290.

Kongregacja Nauki Wiary, *List Iuvenescit Ecclesia do biskupów kościoła katolickiego na temat relacji między darami hierarchicznymi a charyzmatycznymi dla życia i misji kościoła*, Rzym 2016.

Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Sensus fidei w życiu Kościoła*, Kraków 2015.

Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Synodalność w życiu i misji Kościoła*, Kraków 2021.

Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Wybrane zagadnienia z eklezjologii*

w: *Od wiary do teologii. Dokumenty Międzynarodowej Komisji Teologicznej 1969-1996*,
Królikowski J. (red.), Kraków 2000.

Obrzędy bierzmowania według Rytuału rzymskiego, Katowice 2014.

Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów polskich, Katowice 2003.

Ogólne wprowadzenie do Liturgii Godzin, Poznań 2001.

Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego (z III wyd. Mszału Rzymskiego), Poznań 2006.

Papieska Komisja do Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego, *Schema Codicis Iuris Canonici*,
Watykan 1980.

Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich „*Apostolicam actuositatem*”,

w: *Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2008, s. 569-632.

Sobór Watykański II, Dekret o ekumenizmie „*Unitatis redintegratio*”, w: *Sobór Watykański II,
Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2008, s. 297-336.

Sobór Watykański II, Dekret o formacji kapłańskiej „*Optatam totius*”, w: *Sobór Watykański II,
Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2008, s. 441-478.

Sobór Watykański II, Dekret o misyjnej działalności Kościoła „*Ad gentes*”, w: *Sobór Watykański
II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2008, s. 665-746.

Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „*Christus Dominus*”,
w: *Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2008,
s. 337-410.

Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu presbiterów „*Presbyterorum ordinis*”, w: *Sobór
Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2008,
s. 747-808.

Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele „*Lumen gentium*”,

w: *Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2008, s. 139-266.

Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „*Gaudium et
spes*”, w: *Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2008, s. 809-983.

Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”*,
w: *Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2008, s. 48-110.

II. Literatura

Adamczyk D., *Odpowiedzialność świeckich w Kościele i świecie: w świetle adhortacji apostołskiej Jana Pawła II „Christifideles laici”*, „Zeszyty Formacji Katechetów” R. 17, nr 2 (2017), s. 52-65.

Adamczyk J., *Obowiązki i prawa proboszcza w świetle Instrukcji „Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej”*, „Kaliskie Studia Teologiczne”, T. 5 (2006), s. 299-318..

Adamczyk J., *Rezydencja duchownych w dyspozycjach Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny”, R. 48, nr 3/4 (2005), s. 111-133.

Adamczyk J., *Współpracownicy proboszcza w parafii w świetle przepisów prawnych*, „Studia Prawnicze KUL” 2014, [t.] 3, s. 7-28.

Adamiak E., *Świeccy*, w: M. Rusecki (red.), *Leksykon teologii fundamentalnej*, Kraków 2002, s. 1202-1205.

Adamowicz I., *Władza biskupa diecezjalnego w odniesieniu do majątku kościelnego* w: Biskup pasterz diecezji, red. P. Majer, Kraków 2003, s. 121-140.

Ambaum J., *Funkcja kapłana w ofierze eucharystycznej*, „Communio” 3 (1988), s. 257-276.

Ambaum J., *Tożsamość kapłana*, „Communio” 3 (1988), s. 209-223.

Ansorge D., *Der Diakonat der Frau*, w: *Liturgie und Frauenfrage*, red. T. Berger, A. Gerhards, St. Ottilien 1990, s. 31-65.

Araszczuk S., *Celebracja sakramentów i sakramentaliów. Materiały liturgiczno-pastoralne dla duchowieństwa i wiernych świeckich*, Legnica 2016.

Arystoteles, *Etyka Nikomachejska*, Warszawa 2011.

Bar J. R., *Droga rad ewangelicznych*, Warszawa 1978.

- Baranowski G., *Sprawiedliwość i cnota sprawiedliwości jako podstawy etyki prawniczej*, „Rocznik Tomistyczny” R. 3 (2014), s. 129-138.
- Bartnik C., *Kościół*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia Kościoła*, t. 9, Lublin 2000, kol. 993-1001.
- Bartnik C. S., *Dogmatyka katolicka*, Lublin 2012, t. I.
- Bartnik C. S., *Dogmatyka katolicka*, Lublin 2012, t. II,
- Bartnik C. S., *Kościół Boży*, Lublin 1970.
- Bartnik C. S., *Kościół Jezusa Chrystusa*, Wrocław 1982.
- Bartnik C. S., *Kościół jako sakrament świata*, Lublin 1999.
- Borutka T., *Społeczna rola proboszcza w parafii*, „Seminare: poszukiwania naukowo-pastoralne”, T. 20 (2004), s. 343-356.
- Bączkiewicz F., *Prawo kanoniczne*, t. 1, Opole 1957.
- Beinert W., *Mariologia: Maryja jako Matka Chrystusa – Eklezjologia – Nauka o Kościele* Kraków 1999.
- Bianchi E., *Ars celebrandi. Eucharystia i prezbiter*, w: *Prezbiterzy*, red. E. Bianchi, Kraków 2017 s.125-150.
- Bianchi E., *Słowo Boga a prezbiter*, w: *Prezbiterzy*, red. E. Bianchi, Kraków 2017, s.105-124.
- Błaza M., Kowalczyk D., *Traktat o sakramentach*, Warszawa 2010.
- Boff L., *Kirche: Charisma und Macht*, Düsseldorf 1985.
- Bogacki H., *Misterium Kościoła pielgrzymującego*, w: H. Bogacki (red.), *Kościół w świetle Soboru*, Poznań 1968, s. 53-95.
- Bronikowski M., *Parafialna rada duszpasterska: wizja teologiczno-pastoralna*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, nr 6 (2007).
- Brzegowy T., *Pozarytualne funkcje kapłaństwa w starożytnym Izraelu*, w: *Kapłaństwo służebne w życiu i nauczaniu Jana Pawła II*, Kraków 1997, s.125-139.

- Burczak K., *Szczegółowe obowiązki kanoniczne proboszcza w zakresie nauczania, uświęcania i pasterzowania*, „Studia Prawnicze KUL”, 2016, [t.] 2, s. 7-32.
- Castro G., *La Misión del Laico en la Iglesia y en le Mundo*, Navarra 1987.
- Cattaneo A., *Questioni fondamentali della canonistica nel pensiero di Klaus Mörsdorf*, Pamplona 1986, s. 141.
- Chenu M.-D., *Lud Boży w świecie*, Kraków 1968.
- Chodor M., *Teologia i symbolika gestów w odnowionych obrzędach święceń prezbiteratu*, „Studia Elbląskie”, T. 18 (2017), s. 377-394.
- Chrapkowski A., Krzywda J., Wroceński J., Zubert B. W., *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/2, Poznań 2006.
- Chrostowski M., *Kapłaństwo hierarchiczne i kapłaństwo powszechne - czy mogą istnieć bez siebie?*, „Collectanea Theologica”, R. 80, nr 1 (2010), s. 23-39.
- Cicholaz R., *Urząd kapłana według współczesnej teologii zachodniej*, „Przegląd Kalwaryjski”, [Nr] 14 (2010), s. 55-76.
- Cichy S., *Teologia „Ogólnego wprowadzenia do Mszału Rzymskiego”*, w: B. Nadolski (red.), *Mszał księgą życia chrześcijańskiego*, Poznań 1989, s. 275-298.
- Colombo G., *Księża - tak, ale nie sami: kapłani a wspólnota*, Kraków 2003.
- Congar Y., *Kościół jako sakrament zbawienia*, Warszawa 1980.
- Congar Y., *Kościół, jaki kocham*, Kijów 1997.
- Congar Y., *Moim braciom*, Kijów 1998.
- Corecco E., *Natura e struttura della „sacra potestas” nella dottrina e nel nuovo Codice di Diritto Canonico*, w: tenże, *Ius et communio. Scritti di Diritto Canonico*, red. G. Borgonovo, A. Cattaneo, t. 1, Casale Monferrato–Lugano 1997, s. 462–466.
- Corecco E., *Struttura i charakter władzy w Kościele*, „Communio” 3 (1988), s. 166-179.
- Courth F., Neuner P., *Mariologia, Eklezjologia*, Kraków 1999.

- Ćwil B., *Prawo do prywatności w Kościele Katolickim*, „Studia Prawa Wyznaniowego”, t. 13, 2010.
- Czaba K., *Tożsamość kapłańska - "sacerdos alter Christus" - w nauczaniu Jana Pawła II*, „Collectanea Theologica”, R. 80, nr 1 (2010), s. 81-97
- Daniluk M., *Instytuty świeckie*, w: I. Wielgus (red.), *Encyklopedia Katolicka*, Lublin 1997, t. VII, kol. 308.
- Dańczak A., *Zasada reprezentacji zawarta w formule "in persona Christi agere"*, „Studia Gdańskie” T. 26 (2010), s. 27-42
- Donghi A., *Gesty i słowa. Wprowadzenie do języka symbolicznego*, Kraków 1999.
- Drozd A., *Dziekan - proboszcz – wikariusz*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, T. 8 (1975), s. 184-188.
- Dubiel S., *Uprawnienia majątkowe Kościoła katolickiego w Polsce w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, Konkordatu z 1993 roku i ustaw synodalnych*, „Rocznik Nauk Prawnych”, t. XVIII nr 1(2007), s. 95-138.
- Duchesne J., *Dwa kapłaństwa*, „Communio” 3 (1988), s 315-323.
- Dudziak J., *Kanoniczna rola proboszcza. Realizacja podstawowych zadań kościelnych: nauczania, uświęcania, rządzenia*, Tarnów 2001.
- Dyczewski L., *Placa sprawiedliwa i słuszna*, „Ethos” 8 (1995) nr 4, s. 113–121.
- Dyduch J., Góralski W., Górecki E., Krukowski J., Sitarz M., *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, Poznań 2005.
- Dyduch J., *Obowiązki i prawa rodziny w świetle powszechnych dokumentów kościelnych*, „Prawo Kanoniczne” 37 (1994) nr 1-2, s. 3-17.
- Dyduch J., *Posługi liturgiczne świeckich w posoborowym prawodawstwie polskim*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, R. 64, nr 1 (2011), s. 21-32.
- Dyduch J., *Pozycja wiernych w Kościele partykularnym*, w: *Kościół partykularny w Kodeksie Jana Pawła II*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2004, s. 61-76.

- Dyduch J., *Prawny aspekt powołania świeckich w nauczaniu Soboru Watykańskiego II*, „Prawo Kanoniczne” 27 (1984) nr 3-4, s. 109-147.
- Dyduch J., *Rola Kodeksu Prawa Kanonicznego 1983 roku w realizowaniu misji Kościoła*, „Prawo Kanoniczne” 57 (2014) nr 1, s. 23-37.
- Dyduch J., *Rola stałych lektorów, akolitów i diakonów w służbie wspólnocie Kościoła*, „Prawo Kanoniczne” 59 (2016) nr 1, s. 3-17.
- Dyduch J., *Świeccy w świetle uchwał Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego 1939 r.*, „Prawo Kanoniczne” 31 (1988) nr 3-4, s. 141-157.
- Dyduch J., *Świeccy w służbie Kościołowi w świetle adhortacji „Christifideles laici”*, „Prawo Kanoniczne” 33 (1990) nr 3-4, s. 61-79.
- Dyduch J., *Udział świeckich w misji kapłańskiej Chrystusa w prawodawstwie powszechnym i polskim w latach 1983-2005*, „Annales Canonici” 1 (2015), s. 95-108.
- Dyduch J., *Udział świeckich w potrójnej misji Kościoła w świetle instrukcji „Ecclesiae de mysterio”*, w: A. Kaczor (red.), *Kapłaństwo powszechne a kapłaństwo hierarchiczne*, Lublin 1998, s. 43-53.
- Dyduch J., *Wiodące idee adhortacji Familiaris consortio*, „Polonia Sacra” 20 (2016), nr 1 (42),
- Dyduch J., *Współpraca kapłanów ze świeckimi w duszpasterstwie i apostołstwie parafialnym*, „Polonia Sacra”, Nr 12 (2003), s. 153-170.
- Dyr A., *Posługiwanie świeckich w Kościele*, „Communio” 1997 (17), s. 112-128.
- Dzierżon G., *Nieważność aktu prawnego dokonanego pod wpływem przymusu (kan. 125 § 1 KPK)*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny”, R. 60, nr 4 (2017), s. 3-13.
- Dzierżon G., *Usunięcie z urzędu kościelnego na mocy samego prawa*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny”, R. 52, nr 1/2 (2009), s. 39-57.
- Dziuba A. F., *Kapłan w służbie partykularnego i powszechnego Kościoła*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny”, R. 47, nr 1/2 (2004), s. 3-23.
- Erdo P., *Władza Biskupa Rzymu. Ujęcie historyczno-prawne*, „Annales Canonici” 8(2012), s. 5-21.

- Filipczuk M., *Komplementarny charakter miłosierdzia chrześcijańskiego i sprawiedliwości społecznej w misji Kościoła jako nauczyciela, depozytariusza i szafarza miłosierdzia*, „Teologia i Człowiek: półrocznik Wydziału Teologicznego UMK” 2017, nr 4, s. 43-61.
- Fitzmyer J. A., Murphy R. E., Brown R. E., *Katolicki Komentarz Biblijny*, Warszawa 2013
- Gabryel E., *Podstawowe obowiązki i uprawnienia chrześcijan*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 10 (1987), s. 402-430.
- Galanciak D., *Kapłaństwo apostołów i ich następców*, „Świdnickie Studia Teologiczne”, R. 15, nr 2 (2018), s. 29-45.
- Galot J., *Postać kapłana w świetle Soboru Watykańskiego II*, „Communio” 3 (1988), s. 277-289.
- Gałkowski T., *Moc wiążąca decyzji wstąpienia do Kościoła podstawą praw i obowiązków we wspólnocie wierzących*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, t. 16 (2007), s. 51-67.
- Gałkowski T., *Prawo - Obowiązek: pierwszeństwo i współzależność w porządkach prawnych: kanonicznym i społeczności świeckiej*, Warszawa 2007.
- Gałkowski T., *Umiarkowane korzystanie z praw przysługującym wiernym (kan. 223 §2)*, „Roczniki Nauk Prawnych” t. XXVII, 1 (2017), s. 63-79.
- Gałkowski T., *Usunięcie proboszcza: analiza konkretnego przypadku*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, t. 21, (2012), s. 89-98.
- Gałkowski T., *Zakaz przyjmowania publicznych urzędów przez duchownych*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 25 (2016) 2, s. 79-90.
- Gałkowski T., *Zakaz uprawiania handlu i dokonywania transakcji przez duchownych Kościoła katolickiego*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, t. 25, nr 2 (2016), s. 79-90.
- Gerosa L., *Formacja prezbiterów w świadectwie i magisterium świętego Jana Pawła II*, „Studia Płockie” t. 42, 2014, s. 117.
- Ghirlanda G., *Biskupstwo i prezbiterat w Lumen gentium*, „Communio” 3 (1988), s 77-93.
- Giussani L., *Powołanie i posłannictwo świeckich w Kościele dzisiaj*, „Communio” 1999 (19), s. 66-77.

- Glinkowski B., *Wychowanie religijne potomstwa prawem i obowiązkiem rodziców chrześcijańskich*, „Practica et canonica. Colloquia Theologica Adalbertina” VIII 3 (2002), s. 107-132.
- Goyret P., *Powołani, konsekrowani, posłani. Sakrament kapłaństwa*, Warszawa 2004.
- Góralski W., *Eucharystia szczytem i źródłem całego kultu i życia chrześcijańskiego*, „Prawo Kanoniczne” 48 (2005) nr 3-4, s. 3-5.
- Góralczyk P., *Świecki chrześcijanin w życiu zawodowym*, „Communio” 1981 (1), s. 56-64.
- Góralski W., *Działalność misyjna Kościoła w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, w: „Prawo Kanoniczne” 28 (1985), nr 3-4, s. 33-39.
- Góralski W., *Pozycja praw osób świeckich w Kościele według nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 28 (1985) nr 1-2, s. 49-60.
- Góralski W., *Problem redakcji podstawowych praw chrześcijanina po Soborze Watykańskim II*, „Prawo Kanoniczne” 25 (1981) nr 3-4, s. 5-30.
- Góralski W., *Problemy wymiaru prawnego miłości małżeńskiej*, „Kościół i Prawo” 11 (1993), s. 101-136.
- Góralski W., *Struktury kolegialne w Kościele*, „Studia Teologii Dogmatycznej”, T. 5, 2019, s. 19-40.
- Góralski W., *Wikariusz parafialny – wczoraj i dziś*, w: *Parafia w prawie kanonicznym i prawie polskim*, red. S. L. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2013, s. 77-104.
- Góralski W., *Wydziały i referaty duszpasterskie kurii diecezjalnej*, w: *Struktura i zadania kurii diecezjalnej*, Warszawa 2003, s. 119-133.
- Górecki E., *Eucharystia w życiu wspólnoty parafialnej*, „Prawo Kanoniczne” 48 (2005) nr 3-4, s. 53-65.
- Górecki E., *Posługa proboszcza w parafii. Refleksje duszpastersko-kanoniczne*, „Colloquium Salutis”, 25 (1993).

- Górecki E., *Pozycja biskupa w Kościele partykularnym*, w: *Kościół partykularny w Kodeksie Jana Pawła II*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2004, s. 77-90.
- Gózdź K., *Historiozbawcza koncepcja Kościoła*, „Roczniki Teologiczne”, 1998, z. 2, s. 35-46.
- Gózdź K., *Istota Kościoła według Josepha Ratzingera*, „Teologia w Polsce: biuletyn informacyjny”, nr 1 (2017), s. 5-15.
- Gózdź K., *Królestwo Boże i Królestwo Chrystusa*, „Scripturae Lumen”, [T.] 1 (2009), s. 303-316.
- Gózdź K., *Personalistyczny charakter pracy ludzkiej*, „Studia Gnesnensia”. T. 29 (2015), s. 25-33.
- Gózdź K., *Teologia społeczno-polityczna Benedykta XVI w encyklice "Caritas in veritate"*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej”, T. 2 (2010), s. 39-48.
- Grabowski I., *Prawo kanoniczne*, Warszawa 1948.
- Granat W., *Sakramenty święte. Chrzest, bierzmowanie, pokuta*, t. VII, cz. II, Lublin 1966.
- Greshake G., *Być kapłanem dzisiaj*, Poznań 2010.
- Gręzlikowski J., *Posługa proboszcza w parafii*, „Ateneum Kapłańskie”, T. 134 z. 2 (2000), s. 243-261.
- Gręzlikowski J., *Realizacja prawa do dobrego imienia i ochrony własnej intymności w Kościele (kan. 220 KPK) w świetle ustawy i instrukcji o ochronie danych osobowych*, „Teologia i Człowiek: półrocznik Wydziału Teologicznego UMK” [Nr] 19 (2012), s. 229-255.
- Grocholewski Z., *Pewność moralna jako klucz do lektury norm procesowych*, „Ius Matrimoniale” 3 (9) 1998.
- Grochowina P., *Zobowiązanie duchownych do celibatu według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, „Kościół i Prawo” 1 (14) 2012, s. 15.
- Grün A., *Kapłaństwo. Obrzęd święceń*, Kraków 2004.
- Grün A., *Małżeństwo. Błogosławieństwo na wspólną drogę*, Kraków 2004.
- Haag H., *Worauf es ankommt. Wollte Jesus eine Zwei-Stände-Kirche?*, Freiburg 1997.
- Hemperek P., Góralski W., Przytuła F., Bakalarz J., *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, t. 3, Lublin 1986.

- Hemperek P., *Uświęcające zadanie Kościoła*, w: P. Hemperek (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 3, Lublin 1986.
- Henrici P., *Virtus in infirmitate: władza Kościoła*, „Communio” 3 (1988), s. 180-188.
- Ihnatowicz J., *Dlaczego prezbiter nie może udzielać święceń?: biskup i prezbiter w pierwotnym Kościele*, „Kieleckie Studia Teologiczne”, T. 2 (2003), s. 213-232
- Jagodziński M., *Antropologia komunijna*, Lublin 2015.
- Jagodziński M., *Personalistyczno-komunijne wymiary kolegalności – synodalności w Kościele*, „Studia Teologii Dogmatycznej”, T. 5, 2019, s. 41-54.
- Jagodziński M., *Trwały skutek przyjęcia sakramentu święceń*, „Collectanea Theologica”, R. 74, nr 3 (2004), s. 77-89.
- Jakubiak T., *Procedury do przyjęcia święceń diakonatu i prezbiteriatu*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny”, R. 56, nr 3 (2013), s. 3-34.
- Janczewski Z., *Ustanawianie szafarzy sakramentów świętych w Kościele Łacińskim i Kościołach Wschodnich*, Warszawa 2004.
- Janczewski Z., *Ważność sprawowania sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, uzdrowienia i święceń w porządku prawnym Kościoła katolickiego*, Warszawa 2011
- Janczewski Z., *Wiara jako zasadniczy warunek przyjęcia sakramentu chrztu*, „Prawo Kanoniczne” 56 (2013) nr 2, s. 41-61.
- Jelonek T., *Biblijna teologia kapłaństwa*, Kraków 2006.
- Jóźwik M., *Uczestnictwo rodziny w życiu i misji Kościoła i w rozwoju społeczeństwa*, „Annales Canonici” 5 (2009), s. 125-148.
- Kacprzyk W., Sitarz M., *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, Lublin 2006.
- Kakareko A., *Stany życia w Kościele*, „Studia Teologiczne: Białystok, Drohiczyn, Łomża”, T. 22 (2004), s. 281-293.
- Kaleta P., *Parafialna rada duszpasterska a parafialna rada ds. ekonomicznych*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XXV, 4 (2015).

- Kamiński R., *Funkcje tradycyjne i nowe parafii terytorialnej*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, 32 (1985) 6, s. 51-67.
- Kamiński R., *Parafia wspólnotą ludzi wierzących*, „Studia Płockie”, T. 15 (1987), s. 41-81.
- Kamiński R., *Powołanie i funkcjonowanie Parafialnej rady Duszpasterskiej*, „Ateneum Kapłańskie”, 70 (1977), s. 278-293.
- Kapellari E., *Święte znaki*, Warszawa 1994.
- Kasjaniuk E., *Kościół - geneza*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia Kościoła*, t. IX, Lublin 2000, kol. 1001-1007.
- Kasper W., *Kościół katolicki. Istota-rzeczywistość-posłanie*, Kraków 2014.
- Kasper W., *Sługa radości: życie i posługa kapłańska*, Kielce 2009.
- Kasprzak S., *Celibat wymogiem do święceń według obowiązującego prawa kościelnego*, „Roczniki Nauk Prawnych”, 2003, z. 2, s. 207-240.
- Kasprzak S., *Misyjność Kościoła powszechnego w aspekcie historycznym i prawnym – definicja misji „ad gentes”*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2 (2000) t. X, s. 171-203.
- Kasiłowski P., *Kapłaństwo Chrystusa według Listu do Hebrajczyków*, w: *kapłaństwo służebne w życiu i nauczaniu Jana Pawła II*, Kraków 1997, s. 162-168.
- Kasprzak D., *Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, R. 63, nr 2 (2010), s. 101-125.
- Kaucha K., *Istota Kościoła i kolegialności*, „Studia Teologii Dogmatycznej”, T. 5, 2019, s. 55-68.
- Kiciński J., *Charyzmaty w Kościele i dla Kościoła: perspektywy i zagrożenia*, „Studia Włocławskie”, T. 21 (2019), s. 137-152.
- Kiciński J., *Powołanie świeckich do świętości we współczesnym świecie*, „Polonia Sacra”, R. 12, nr 24 (2008), s. 27-45.
- Kiernikowski Z., *Kapłaństwo powszechne a kapłaństwo ministerialne*, w: *Sztuka bycia księdzem: poradnik: praca zbiorowa*, red. Józefa Augustyna Kraków: 2010, s. 29-41.

- Koch G., *Sakramentologia*, Kraków 1999.
- Kokoszka A, Siewiora J., *Kapłan we wspólnocie wierzących: różne aspekty formacji i posługi kapłańskiej*, Tarnów 2010.
- Kołodziej M., *Urząd wikariusza parafialnego. Współpraca i autonomia w posługiwaniu duszpasterskim*, „Kościół i Prawo”, 5 (18) 2016.
- Konecki K., *Sprawowanie błogosławieństw wydarzeniem kościelnym*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 13 (1997), s. 13-22.
- Kotowski W., Kurzęba B., *Związki zawodowe. Komentarz do ustawy o związkach zawodowych*. Warszawa 2015.
- Krawczyk W., *Proboszcz pasterzem wspólnoty parafialnej*, „Studia Płockie”, T. 9 (1981), s. 223-242.
- Krämer P., *Duszpasterskie posługi i urzędy: nierozłączność wymiaru sakramentalnego i prawnego*, „Communio”, nr 3 (1997), s. 102-111.
- Kroczyk P., *Parafia w optyce katolickiej i luterańskiej. Studium teologiczno-prawne*, Kraków 2017
- Krukowski J., *Obowiązki i uprawnienia prawno-kanoniczne duchownych a ich prawa polityczne*, „Annales Canonici” 3/2007, s 23-28.
- Krukowski J., *Kościół powszechny a Kościoły partykularne*, w: *Kościół partykularny w Kodeksie Jana Pawła II*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2004, s. 17-59.
- Krukowski J., *Partycypacja wiernych w duchowości instytutu zakonnego – jego realizacja w prawie kanonicznym i polskim*, „Kościół i Prawo” 9 (1991), s. 211-221.
- Krukowski J., *Prawo chrześcijan do stowarzyszania się i możliwości jego realizacji w prawie kanonicznym i polskim*, „Kościół i Prawo” 9 (1991), s. 191-210.
- Krukowski J., *Święci szafarze, czyli duchowni*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, T. III/1, Poznań 2005, s. 55-173.
- Krzywda J., *Funkcja i znaczenie misji kanonicznej w strukturze władzy kościelnej w świetle Vaticanum II. Studium teologiczno-prawne*, Kraków 1996.

- Krzywda J., *Sakramentalność Kościoła a jego struktura społeczno-prawna*, „Prawo Kanoniczne” 35 (1992) nr 1-2, s. 213-224.
- Książek Z., *Współpracownicy proboszcza w parafii w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne”, t. VI (2003).
- Krzywda Z., *Zwierzchnia rola biskupa diecezjalnego w działalności duszpasterskiej w Kościele partykularnym*, w: Biskup pasterz diecezji, red. P. Majer, Kraków 2003, s. 7-22.
- Kubiak Z., *Mitologia Greków i Rzymian*, Kraków 2013.
- Kudasiewicz J., *Biblijna teologia chrztu w świetle czytań biblijnych obrzędów*, w: *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, red. J. Kudasiewicz, Warszawa 1981, s. 17-42.
- Küng H., *Wozu Priester?*, Zurich 1971.
- Kwiatkowski D., *Struktura i teologia obrzędu święceń*, „Poznańskie Studia Teologiczne”, t. II (2001), s. 163-205.
- Langkammer H., *Biblia o kapłaństwie i kapłanach*, Tarnów 2009.
- Lane T. J., *The Catholic Priesthood: Biblical Foundation*, Ohio 2016.
- Lehmann K., *powierzenie urzędu w dzisiejszym Kościele*, „Communio” 3 (1988), s. 338-351
- Lemański J., *Nowy Komentarz biblijny. Księga Rodzaju*, t. I, cz. I, Częstochowa 2013.
- Lemański J., *Nowy Komentarz biblijny. Księga Rodzaju*, t. I, cz. II, Częstochowa 2014.
- Lemański J., *Nowy Komentarz biblijny. Księga Rodzaju*, t. I, cz. III, Częstochowa 2015.
- Lemański J., *Nowy Komentarz biblijny. Księga Wyjścia*, t. II, Częstochowa 2009.
- Lemański J., *Rytuał święceń kapłańskich i jego symbolika (Wj 29, 1-37)*, „Verbum Vitae: półrocznik biblijno-teologiczny”, Nr 12 (2007), s. 17-31.
- Lempa F., *Świętowanie niedzieli według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „Kościół i Prawo” 7 (1990), s. 183-202.
- Leszczyński G., *Prawo wiernego do sprawiedliwego procesu*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny”, R. 55, nr 4 (2012), s. 159-174.

- Levering M., *Christ and the Catholic Priesthood: Ecclesial Hierarchy and the Pattern of the Trinity*, Chicago 2010.
- Lewandowski B., *Katechizm sakramentalny*, Rzym 1987.
- Libowski Ł., *O współpracy proboszczów i wikariuszy*, „Rocznik Kolbuszowski”, Nr 18 (2018), s. 353-357.
- Lipiec D., *Formacja stała prezbiterów w świetle "Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis" "Dar powołania do kapłaństwa"*, „Ateneum Kapłańskie”, T. 171, z. 3 (2018), s. 432-442
- Lipiec D., *Problemy we współpracy duchowieństwa z laikiem*, "Roczniki Teologiczne" 50(2003) z. 6, s. 231-235.
- Lipiński D., *Udział wiernych świeckich w misjach ad gentes według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „Kościół i Prawo” 6 (19) 2017, s. 143-161.
- Lipniak J. M., *Urząd biskupa w kościele katolickim i ewangelickim. Fakty i mity*, „Theologia Wratislaviensia”, 12 (2007), s. 59-69.
- Lipniak J. M., *Usprawiedliwiający wymiar sakramentu święceń*, „Świdnickie Studia Teologiczne”, R. 12, nr 2 (2015), s. 67-92.
- Lohfink G., *Czy Bóg potrzebuje Kościoła?*, Poznań 2006.
- Lubac H., *Katolicyzm. Społeczne aspekty dogmatu*, Poznań 2011.
- Lubac H., *Medytacje o Kościele*, Kraków 1997.
- Lukoszek M., *Działanie "in persona Christi" jako udział w kapłaństwie Chrystusa w nauczaniu Jana Pawła II*, „Polonia Sacra” R. 13, nr 25 (2009), s. 39-50.
- Lunaeu A., Bobichon M., *Kościół Ludem Bożym. Od owczarni do ludu przymierza*, Warszawa 1980.
- Lustiger J.-M., *Msza*, Kraków 1998.
- Łabendowicz S., *Współdziałanie duchownych i świeckich w Kościele*, „Zeszyty Formacji Katechetów” R. 17, nr 2 (2017), s. 31-52.

- Łabendowicz S., *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej*, „Zeszyty Formacji Katechetów” R. 12, nr 2 (2012), s. 33-40.
- Majer P., *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011.
- Malina A., *Nowy Komentarz biblijny. List do hebrajczyków*, t. XV, Częstochowa 2018.
- Małek P., *Sprawowanie urzędu diakona według odnowionej struktury władzy świętej*, „Annales Canonici”, [T.] 4 (2008), s. 181-205.
- Marinelli F., *Il ministero pastorale*, Bologna 1992
- Martini C. M., *Zrozumieć Kościół. Rozważania dotyczące Soboru Watykańskiego II*, Kraków 2001.
- Mateja E., *Posoborowa odnowa szat liturgicznych*, w: *Kultura i sztuka w służbie Eucharystii*, red. R. Pierskała, Opole 1997, s. 161-175.
- Menke M., *Udział świeckich w potestas regiminis Kościoła katolickiego*, „Kościół i Prawo” 2 (15) 2013, s. 101-113.
- Metzger B. M., Coogan M. D., *Encyklopedia biblijna*, Warszawa 2004.
- Metzger B. M., Coogan M. D., *Słownik wiedzy biblijnej*, Warszawa 2004.
- Michalczak K., *Posługi wiernych świeckich w życiu Kościoła*, "Teologia Praktyczna" 2003, t. 4, s. 213-224.
- Mierzwa I., *Stosunek Kościół – świat jako element w dyskusji nad prawem fundamentalnym Kościoła*, „Prawo Kanoniczne” 19 (1976) nr 1-2, s. 121-128.
- Mierzejewski K., *Obowiązek uczestniczenia we Mszy świętej w niedziele i święta nakazane*, „Prawo Kanoniczne” 57 (2014) nr 4, s. 65-88.
- Mikołajczuk K., *Sakramenty inicjacji chrześcijańskiej w świetle dokumentów magisterium Kościoła katolickiego do Vaticanum II*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2 (2003) t. XIII, s. 185-205.
- Mikołajec J., *Posługa teologów świeckich w Kościele w Polsce: studium pastoralne*, Opole 2000.

- Misiurek J., *Nauka Soboru Watykańskiego II o prezbiteracie*, w: *Kapłan pośród ludu kapłańskiego*, red. W. Słomka, J. Misiurek, Lublin 1993, s. 75-86.
- Misztal H., *Powołanie ludzi świeckich do świętości według Soboru Watykańskiego II, Kodeksu Prawa Kanonicznego i adhortacji „Christifideles laici”*, „*Kościół i Prawo*” 12 (1994), s. 101-136.
- Misztal H., *Powszechne powołanie do świętości a Eucharystia*, „*Roczniki Nauk Prawnych*” (1998) t. VIII, s. 175-186.
- Misztal H., *Wolność uniwersytetu i na uniwersytecie katolickim*, w: „*Studia z prawa wyznaniowego*”, t. IV, red. A. Mezglewski, P. Stanisławski, K. Warchołowski, Lublin 2002.
- Miziński, A. G., *Proces o stwierdzenie nieważności święceń w aktualnych przepisach Kościoła łacińskiego*, „*Roczniki Nauk Prawnych*”, T. 22, nr 4 (2012), s. 167-183.
- Mocydlarz W., *Kapłaństwo wspólne wiernych a kapłaństwo ministerialne: poszukiwanie różnic i podobieństw - ujęcie teologiczno-liturgiczne*, „*Przegląd Powszechny*”, R. 127, nr 1 (2010), s. 28-40.
- Müller G. L., *Dogmatyka katolicka*, Kraków 2015.
- Nadolski B., *Liturgika*, t. 3, Poznań 2012.
- Nagy S., *Charyzmaty i urząd w Kościele*, „*Zeszyty Naukowe KUL*”, 75 (1976) nr 3, s. 45-55.
- Nagy S., *Chrystus w Kościele. Zarys eklezjologii fundamentalnej*, Wrocław 1982.
- Napiórkowski A., *Bosko-ludzka wspólnota. Podstawy katolickiej eklezjologii integralnej*, Kraków 2009.
- Napiórkowski A., *Jezus Chrystus objawiony i objawiający. Teologia fundamentalna*, Kraków 2008.
- Napiórkowski S. C., *Z Chrystusem w znakach*, Lublin 1984.
- Nasiłowski K., *Z problematyki okresu święceń relatywnych*, „*Prawo Kanoniczne*”, r. 28 (1985) 1-2, s. 97-208.
- Nawracała T., *Kapłaństwo - sakramentalne początki posługi ministerialnej*, „*Studia Gdańskie*”, T. 37 (2014), s. 99-113.

- Neuner P., Zulehner P. M., *Zrozumieć Kościół. Eklezjologia praktyczna*, Poznań 2016.
- Nitkiewicz K., *Proboszcz terytorialny i proboszcz personalny*, w: *Parafia w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, red. S. L. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin, 2014, s. 59-76.
- Nowak W., *Celebracja sakramentu chrztu dzieci i recepcja jego obrzędów w praktyce pastoralnej*, „Communio” 12 (1992) z. 3, s. 60-80.
- Nowowiejski A., *Wykład liturgii Kościoła katolickiego*, Warszawa 1902.
- Nykiel K., *Wylączenie wiernych ze wspólnoty z Kościołem: aspekty prawne i teologiczne*, „Roczniki Nauk Prawnych”, T. 24, nr 2 (2014), s. 137-157.
- Ochotny P., *Pasterski urząd proboszcza*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, R. 12, nr 4 (2017), s. 117-135.
- Olejniki B., *Budowanie Ludu Bożego jako szczególny obowiązek małżonków chrześcijańskich. Analiza kan. 226 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „Kościół i Prawo” 6 (19) 2017, s. 9-21.
- Örsy L., *Małżeństwo chrześcijańskie. Doktryna i prawo. Glosy do kanonów 1012-1015 Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Kościół i Prawo”, 4 (1985), s. 139-188.
- Orzeszyna K., *Kompetencje wikariusza biskupiego*, w: *Struktura i zadania kurii diecezjalnej*, Warszawa 2003, s. 75-88.
- Orzeszyna K., *Urząd wikariusza biskupiego w prawie powszechnym Kościoła łacińskiego*, Lublin 2002.
- Osborne K., *Priesthood: A History of the Ordained Ministry in the Roman Catholic Church*, Oregon 1989.
- Ozorowski M., *Urząd i posługa w Kościele*. „Studia Teologiczne: Białystok, Drohiczyn, Łomża”, T. 22 (2004), s. 15-25.
- Paprocki H., *Hipolita Rzymskiego Tradycja Apostolska. Wstęp, przekład, komentarz*, „Studia Theologia Varsaviensia”, 14 (1976) 1, s. 145-169.
- Parandowski J., *Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian*, Łódź 2017.

- Parzych-Blakiewicz K., *Laikat w Kościele. Refleksje teologiczne na kanwie „Lumen gentium”*, „Studia Gnesnensia”, T. XXX (2016), s. 181-195.
- Parzyszek Cz., *Świecki chrześcijanin w świecie*, „Communio” 1981 (1), s. 28-43.
- Pasternak F., *Urzędy i beneficja kościelne. Majątek kościelny*, Warszawa 1970.
- Pawluk T., *Bierzmowanie w świetle postanowień Soboru Watykańskiego II i posoborowego prawa kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 20 (1977) nr 1-2, s. 177-193.
- Pawluk T., *Czynny udział wiernych we Mszy świętej w świetle soborowej odnowy liturgicznej*, „Prawo Kanoniczne” 10 (1967) nr 3-4, s. 225-252.
- Pawluk T., *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II*, t. I, Olsztyn 1985.
- Pawluk T., *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 1986.
- Pawluk T., *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, Olsztyn 1990.
- Page J., *Homo Dei*, „Communio” 3 (1988), s. 224-240.
- Perelman C., *O sprawiedliwości*, Warszawa 1959, s. 22-27.
- Piechowiak M., *Tomasza z Akwinu koncepcja godności osoby ludzkiej jako podstawy prawa*, „Poznańskie Studia Teologiczne”, 14 (2003), s. 219-242.
- Piecyk M., *Urząd duchowny w dialogu Kościoła rzymskokatolickiego z Kościołem ewangelicko-reformowanym*, „Rocznik Teologii Katolickiej”, T. 13, [cz.] 2 (2014), s. 131-146
- Pietras H., *Od prezbiteratu do kapłaństwa: ewolucja pojęć i urzędu*, „Studia Bobolanum”, 2002, [z.] 3, s. 5-17.
- Pindel R., *Kapłaństwo w biblii*, Kraków 1992.
- Power D., *Spiritual Theology of the Priesthood: The Mystery Of Christ And The Mission of the Priest*, Edinburgh 1998.
- Przybyłowski J., *Nauczanie i władza w Kościele*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, Nr 14 (2011), s. 57-68.
- Przybyłowski J., *Wychowanie chrześcijańskie - pełny rozwój osoby ludzkiej*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, Nr 2 (2005), s. 71-97.

- Przygoda W., *Kościół obdarowany miłością i wezwany do posługi miłości*, w: „Ateneum Kapłańskie” 1 (578) 2005, s. 28-42.
- Ptak R., *Kościół w służbie Królestwa Bożego. Trynitarny i eklezjalny wymiar zbawienia człowieka*, „Prawo Kanoniczne” 50 (2007) nr 1-2, s. 213-229.
- Pyc M., *Eklezjalny wymiar kapłaństwa hierarchicznego*, „Studia Gnesnensia”, T. 15 (2001), s. 263-272.
- Pyc M., *Powołanie kapłańskie jako specyficzna droga realizacji powołania chrześcijańskiego w świetle nowych dokumentów Kościoła*, „Studia Warmińskie”, T. 35 (1998), s. 277-293.
- Rahner K., *Podstawowy wykład wiary*, Warszawa 1987.
- Rak R., *Eucharystia w życiu chrześcijańskim*, Katowice 1984.
- Rapacz J., *Kościelne stowarzyszenia i ruchy w prawie kanonicznym*, „Analecta Cracoviensia”, T. 34 (2002), s. 505-514.
- Ratzinger J., *Chrześcijańskie braterstwo*, Kraków 2007.
- Ratzinger J., *Opera omnia*, t. VII/2: *O nauczaniu II Soboru Watykańskiego*, Lublin 2016.
- Ratzinger J., *Opera omnia*, t. VIII/1: *Kościół – znak wśród narodów*, Lublin 2013.
- Ratzinger J., *Kościół. Pielgrzymująca wspólnota wiary*, Kraków 2005.
- Ratzinger J., *Nauka Kościoła o Sacramentum ordinis*, „Communio” 3 (1988), s. 65-76.
- Romer T., *Prawne stanowisko i zadania katolików świeckich w Kościele*, Poznań 1938.
- Rychlicki C., *Chrystologiczna natura kapłaństwa ministerialnego*, „Studia Płockie”, T. 7 (1979), s. 269-288.
- Ryken L., Wilhoit J. C., Longmann T., *Słownik symboliki biblijnej*, Warszawa 1998.
- Saj M., *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Warszawa 2017.
- Saj M., *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Warszawa 2018.
- Sesboüé B., *Władza w Kościele. Autorytet, prawda i wolność*, Kraków 2003.

- Słomka W., Misiurek J., *Kapłan pośród ludu kapłańskiego*, Lublin 1993.
- Sobeczko H. J., *Miejsce świeckich w Kościele i ich współpraca z duchowieństwem: (na marginesie "Instrukcji o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów"*, „Liturgia Sacra: przegląd liturgiczno-muzyczny”, 1999, nr 1, s. 29-33.
- Socha H., *Allgemeine Normen*, w: *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, red. K. Lüdicke, t. 1, Essen 1985.
- Świto L., *Charakter prawny posługi duszpasterskiej proboszczów i wikariuszy w parafiach rzymskokatolickich w świetle prawa polskiego*, „Seminare: poszukiwania naukowo-pastoralne” T. 27 (2010), s. 41-50.
- Rahner K., Vorgrimler H., *Mały słownik teologiczny*, Warszawa 1987.
- Rahner K., *Podstawowy wykład wiary*, Warszawa 1987.
- Ramos J. R., *Le diocesi nel Codice di Diritto Canonico. Studio giuridico-pastorale sulla organizzazione ed i raggruppamenti delle chiese particolari*, Roma 1997.
- Rapacz J., *Biskup diecezjalny a stowarzyszenia wiernych w: Biskup pasterz diecezji*, red. P. Majer, Kraków 2003, s. 103-120.
- Ryś G., *Celibat*, Kraków 2002, s. 25-26.
- Schenk W., *Liturgia sakramentów świętych. Część II*, Lublin 1964.
- Schenk W., *Wtajemniczenie w liturgię chrztu i jego symbolikę*, „Ateneum Kapłańskie” 68 (1965) z. 3, s. 177-183.
- Schillebeeckx E., *Christliche Identität und kirchliches Amt*, Düsseldorf 1981.
- Schillebeeckx E., *Chrystus. Sakrament spotkania z Bogiem*, Kraków 1966.
- Schmaus M., *Wiara Kościoła*, t. 5, Gdańsk-Oliwa 1993, s. 177-182.
- Schmidberger F., *Kapłaństwo katolickie*, Warszawa 1997.
- Seweryniak H., *Święty Kościół Powszedni*, Warszawa 1996.
- Siccari A., *Kapłaństwo Chrystusa*, „Communio” 3 (1988), s. 15-22.

- Sienkiewicz E., *Wspólnota Kościoła*, Szczecin 2013.
- Sitarz M., *Organy kolegialne w Kościele partykularnym*, w: *Kościół partykularny w Kodeksie Jana Pawła II*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2004, s. 115-153.
- Skonieczny P., *Potestas sacra według Klausa Mörsdorfa – założenia teologiczne, struktura, sposób przekazywania i charakter*, „*Annales Canonici*” 9 (2013), s. 17-38.
- Skonieczny P., *Teorie władzy kościelnej a stanowisko ks. prof. Józefa Krzywdy CM. Próba syntezy*, w: *Servabo legem Tuam in toto corde meo. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Józefowi Krzywdzie CM, dyrektorowi Instytutu Prawa Kanonicznego UPJPII z okazji 70. rocznicy urodzin*, red. A. Sosnowski, A. Zakręta, Kraków 2013, s. 459–466.
- Słowikowska A., *Kompetencje koordynacyjne proboszcza: wybrane zagadnienia*, „*Roczniki Nauk Prawnych*”, T. 20, nr 2 (2010), s. 191-212.
- Słowikowska A., *Podstawy prawne odpowiedzialności wiernych za materialne potrzeby Kościoła*, „*Kościół i Prawo*” 6 (19) 2017, s. 123-141.
- Słowikowska A., *Uczestnictwo w liturgii mszy św. – pojęcie i wymogi*, „*Kościół i Prawo*” 1 (14) 2012, s. 25-37.
- Sobański R., *Eklezjologia nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „*Prawo Kanoniczne*” 28 (1985) nr 1-2, s. 3-30.
- Sobański R., *«Jako zacząć i niejako dusza społeczności ludzkiej» (Obecność i zasada stosunku Kościoła do państwa)*, „*Prawo Kanoniczne*” 25 (1982) nr 1-2, s. 31-42.
- Sobański R., *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 1. Poznań 2003.
- Sobański R., *Kościół jako podmiot prawa. Elementy eklezjologii prawnej*, Warszawa 1983
- Sobański R., *Model Kościoła-tajemnicy jako podstawy teorii prawa kościelnego*, „*Prawo Kanoniczne*” 21 (1978) nr 1-2, s. 39-60.
- Sobański R., *Osobowość prawna Kościoła katolickiego w świetle Konstytucji „Lumen Gentium”*, „*Prawo Kanoniczne*” 11 (1968) nr 3-4, s. 3-18.

- Sobański R., *Sakramentalne podstawy pozycji prawnej wiernych w Kościele*, „Prawo Kanoniczne” 13 (1970) nr 1-2, s. 143-158.
- Sobolewski Z., *Przymioty kościelnej troski o ubogich*, „Teologiczne Studia Siedleckie” R. 9 (2012), s. 105-120.
- Sobolewski Z., *Szczególne powołanie kapłanów do świętości*, „Teologiczne Studia Siedleckie”, R. 7 (2010), s. 131-153.
- Stankiewicz D., *Apostolska formacja świeckich na podstawie zbawczych zadań Chrystusa*, „Studia Warmińskie” T. 40 (2003), s. 173-181.
- Stankiewicz D., *Duchowa formacja świeckich do apostołstwa w funkcji kapłańskiej*, „Studia Warmińskie”, T. 39 (2002), s. 395-405.
- Starowieyski M., *Pierwsi świadkowie. Pisma Ojców Apostolskich*, Kraków 2010,
- Stawniak H., *Udział małżonków-rodziców w kościelnej posłudze uświęcania*, „Prawo Kanoniczne” 36 (1993) nr 3-4, s. 121-136.
- Stefański J., *Liturgia dla każdego*, Gniezno 1995.
- Strzeszewski Cz., *Chrześcijanin świecki w życiu społecznym i gospodarczym*, „Communio” 1981 (1), s. 44-55.
- Suenens L. J., *Nowe zesłanie Ducha Świętego?*, Poznań 1988.
- Syczewski T., *Egzorcyzmy i inne modlitwy błagalne w obowiązującym prawodawstwie Kościoła łacińskiego*, „Studia Teologiczne” 28 (2010), s. 165-176.
- Syczewski T., *Formacja rodzin do zadań apostolskich w dokumentach Konferencji Episkopatu Polski*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2 (2007) t. XVIII, s. 77-93.
- Syczewski T., *Obowiązki małżonków względem Boga, innych ludzi oraz siebie*. „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” T. 23 (2003), s. 231-247.
- Szafranko A., *Osoba świecka jako szafarz sakramentów i sakramentaliów*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 3/2013, s.1-6.
- Szopa R., *Św. Tomasza z Akwinu teoria partycypacji bytu w ujęciu Louisa Geigera i Cornelio Fabra. Studium historyczno-metafizyczne*, Wrocław 2016.

- Sztafrowski E., *Kapłaństwo wspólne*, „Prawo Kanoniczne” 13 (1970) nr 1-2, s. 159-180.
- Sztafrowski E., *Miejsca i czasy święte*, Warszawa 1982.
- Sztafrowski E. *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. I, Warszawa 1985.
- Sztafrowski E., *Wikariusze parafialni w prawie kodeksowym*, „Prawo Kanoniczne”, 34, nr 1-2, s. 55-85.
- Sztafrowski E., *Współpracownicy biskupa diecezjalnego w posługiwaniu pasterskim*, Warszawa 1977.
- Szczurek J., *Teologia kapłaństwa w listach wielkoczwartkowych Ojca Świętego Jana Pawła II*, w: *Kapłaństwo służebne w życiu i nauczaniu Jana Pawła II*, red. J. Szczurek, Kraków 1997, s. 58-73.
- Sztychmiller R., *Małżeństwo wspólnotą skierowaną do świętości*, „Roczniki Nauk Prawnych” (1994) t. IV, s. 51-66.
- Sztychmiller J. R., *Prawa rodziców związane z chrztem dzieci*, „Kościół i Prawo” 10 (1992), s. 99-124.
- Szymanek E., *Instytuty świeckie – co to takiego?*, „Msza Święta” 12/2008, s. 14-15.
- Szymański J., *Prawo do wynagrodzenia jako zasada życia społecznego*, „Teologia i Człowiek: półrocznik Wydziału Teologicznego UMK”, [Nr] 19 (2012), s. 141-150.
- Szymula M., *Kapłan jako głosiciel słowa Bożego i szafarz Eucharystii według nauczania Jana Pawła II*, w: *Kapłaństwo służebne w życiu i nauczaniu Jana Pawła II*, Kraków 1997, 183-187.
- Świerzawski W., *Chrzest*, Wrocław 1984.
- Van de Wiel, C., *The Sacraments in the 1983 Code of Canon Law*, „Ephemerides Theologicae Lovanienses”, (1990) vol. 66, p.160-177.
- Vanhoye A., *Jezus Chrystus, nasz Arcykapłan*, Pelplin 2009.
- Vanhoye A., Manzi F., Vanni U., *Kapłaństwo Nowego Przymierza*, Pelplin 2007.

- Villar J., *Jedność i różnorodność chrześcijańskiego powołania*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej”, t. 3(2011), s. 289-296.
- Villar J., *Kościół jako „Communio Ecclesiarum”*, „Roczniki Teologiczne”, t. 53, z. 2(2006), s. 77-86.
- Villar J., *Misja "ad gentes" a komunია Kościołów: (communio Ecclesiarum)*, „Teologia i Człowiek: półrocznik Wydziału Teologicznego UMK”, [Nr] 14 (2009), s. 93-112.
- Villar J., *Tożsamość teologiczna wiernego świeckiego w świetle Soboru Watykańskiego II*, w: *Studia soborowe: historia i nauczanie Vaticanum II*, red. M. Białkowski (zbiór z konferencji naukowej), Toruń 2013, s. 463-480.
- Voss H., *The Priesthood of All Believers and the Missio Dei: A Canonical, Catholic, and Contextual Perspective*, Oregon 2016.
- Walencik D., *Utrzymanie duchowieństwa jako obowiązek wiernych w świetle Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 2005, t. 38, z. 1, s. 163-172.
- Walter K., *Kościół katolicki. Istota – rzeczywistość – posłannictwo*, Kraków 2014.
- Warchałowski K., *Ustanawianie urzędów kościelnych na podstawie kodeksów z 1917 i 1983 r. Studium prawnoporównawcze*, „Studia Lovicenzia”, 1 (1999), s. 273-284.
- Wenz W., *Kancelaria parafialna*, w: *Parafia w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, red. S. L. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin, 2014, s. 217-262.
- Wenz W., *Kodeksowe wspólne prawa i obowiązki duchownych w Kościele katolickim*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, R. 8, nr 1 (2000), s. 199-217.
- Weron E., *Laikat i apostołstwo. Zarys teologii laikatu i apostołstwa ludzi świeckich*, Poznań 1999.
- Weron E., *Nauczanie Jana Pawła II o świeckich we wspólnocie chrześcijańskiej*, „Colectanea Theologica” 67 (1997) nr 4.
- Weron E., *Powołanie i posłannictwo ludzi świeckich w świetle dokumentów kościelnych*, Poznań 1989.

- Weron E., *Powołanie i posłannictwo ludzi świeckich w Kościele i w świecie: dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II*.
- Weron E., *Świecki chrześcijanin w Kościele*, „Communio” 1981 (1), s. 16-27.
- Witczak M. G., *The Sacrament of Baptism*, Minnesota 2011.
- Wojtyła K., *U podstaw odnowy*, Kraków 1972.
- Wójcik W., *Formy zespołowego apostołstwa świeckich w świetle Deklaracji „Apostolicam Actuositatem”*, „Prawo Kanoniczne” 13 (1970) nr 1-2, s. 181-202.
- Wroceński J., *obowiązki pasterskie biskupa diecezjalnego*, „Prawo Kanoniczne”, 51 (2008) nr 3-4, s. 119-145.
- Wroceński J., *Rola i zadania prezbiterium w życiu Kościoła partykularnego*, Warszawa 1998.
- Wronka A., *Sakramentalia w życiu chrześcijańskim*, „Ateneum Kapłańskie” 68 (1965) z. 1-2, s. 87-93.
- Wróblewski P., *Świętość fundamentem odnowy Kościoła: powszechne powołanie do świętości*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, T. 24, nr 3 (2015), s. 161-174.
- Testa B., *Sakramenty Kościoła*, Poznań 1998.
- Tejero E., *Uświęcające zadanie Kościoła*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 641-679.
- Tronina A., *"Napełnić rękę": u podstaw teologii święceń*, „Częstochowskie Studia Teologiczne”, [T.] 31 (2003), s. 211-217.
- Zaborowski M., *Nabywanie przynależności do Kościoła Katolickiego*, Lublin 2013.
- Zaborowski M., *Przeszkody do przyjęcia i wykonywania święceń w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „Annales Canonici”, [T.] 7 (2011), s. 289-312.
- Zellma A., *Władza duchownych w Kościele: szkic socjologiczno-pastoralny z perspektywy osób świeckich*, „Zeszyty Teologiczne”, R. 19, nr 47 (2010), s. 48-64.
- Zientara B., *Historia powszechna średniowiecza*, Warszawa 2002.
- Zuberbier A., *Czy wiem w co wierzę?*, Kielce 1992.

- Zubert B. W., *Instytuty życia konsekrowanego*, w: I. Wielgus (red.), *Encyklopedia Katolicka*, t. VII, kol. 326, Lublin 1997.
- Zubert B. W., *Partycypacja wiernych w duchowości instytutu zakonnego*, „Kościół i Prawo” 9 (1991), s. 211-221.
- Żurowski M., *Eklezjalny charakter małżeństwa i rodziny*, „Prawo Kanoniczne” 21 (1978) nr 1-2, s. 105-116.
- Żurawski M., *Hierarchiczne funkcje zarządzania Kościołem. O duchowieństwie w szczególności*, t. I, Warszawa 1970.
- Żurowski M., *Kościół partykularny jednostką podstawowo-twórczą we wspólnocie wspólnot*, „Prawo Kanoniczne”, 22 (1979) nr 1-2, s. 26-32.
- Żurowski M., *Normy ogólne prawa osobowego o duchowieństwie w ogólności*, Warszawa 1968
- Żurowski M., *Problem władzy i powierzania urzędów w Kościele katolickim*, Kraków 1984.
- Żurowski M., *Uprawnienia członków ludu Bożego a uprawnienia laikatu*, „Prawo Kanoniczne” 13 (1970) nr 1-2, s. 101-141.
- Żurowski M., *Wspólnota kościelna „communio” podstawą prawa kościelnego?*, „Prawo Kanoniczne” 20 (1977) nr 1-2, s. 67-85.
- Żurowski M., *Wspólnota kościelna determinuje charakter władzy i prawa*, „Prawo Kanoniczne” 21 (1978) nr 1-2, s. 87-98.